

**SZABADALMI ANYAGI JOGI PROBLÉMÁK ÉS MEGOLDÁSI
ELKÉPZELÉSEK KÖZFINANSZÍROZÁSÚ KUTATÓHELYEKEN**

doktori disszertáció

Témavezetők:

Prof. Dr. Homoki Nagy Mária

Prof. Dr. Jakab Éva

Készítette:

Molnár István

Szegedi Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék

2011. szeptember 15.

Tartalom

TARTALOM.....	2
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	5
I. FEJEZET: BEVEZETÉS.....	6
II. FEJEZET: KUTATÁS-MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK: AZ ALKALMAZOTT MÓDSZERTANI MEGOLDÁSOK BEMUTATÁSA.....	10
III. FEJEZET: KÖZFINANSZÍROZÁSÚ KUTATÁS ÉS IPARJOGVÉDELEM: AZ OPEN ACCESS ÉS A SZELLEMI TULAJDON-CENTRIKUS KÖZELÍTÉS EGYETEM-SPECIFIKUS KONFLIKTUSA	16
3.1. A NYÍLT INNOVÁCIÓ (OPEN INNOVATION).....	17
3.1.1. <i>A nyílt innovációs paradigma</i>	<i>18</i>
3.1.2. <i>A nyílt innovációs modellek kialakulása</i>	<i>19</i>
3.1.3. <i>A szellemi tulajdonjogok és a nyílt innováció menedzselése</i>	<i>21</i>
3.1.4. <i>A hagyományos kutató egyetemi modell átalakulása</i>	<i>22</i>
3.2. AZ OPEN ACCESS	24
3.2.1. <i>Az Open Access modell kialakulása és tartalma.....</i>	<i>24</i>
3.2.2. <i>Közfinanszírozású kutatástámogatás és az Open Access.....</i>	<i>29</i>
3.3. A SZELLEMI TULAJDON-CENTRIKUS INNOVÁCIÓMENEDZSMENT	30
3.3.1. <i>Paradigmaváltás az egyetemi szellemi tulajdon területén.....</i>	<i>30</i>
3.3.2. <i>Kialakuló szellemi tulajdon-menedzsment az egyetemeken.....</i>	<i>30</i>
3.4. SZELLEMI TULAJDON-CENTRIKUS INNOVÁCIÓMENEDZSMENT ÉS OPEN ACCESS	31
3.5. KÖZFINANSZÍROZÁSÚ KUTATÁSTÁMOGATÁS ÉS A SZELLEMI TULAJDON-CENTRIKUS INNOVÁCIÓMENEDZSMENT.....	32
3.6. OPEN ACCESS VAGY SZABADALMAZÁS?	34
3.6.1. <i>Előnyök, hátrányok.....</i>	<i>34</i>
3.6.2. <i>Az iparjogvédelmi aktivitásnak és a kutatás hatékonyságának egymáshoz való viszonya.....</i>	<i>36</i>
3.7. ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK: OPEN ACCESS VAGY SZELLEMI TULAJDON-CENTRIKUS SZEMLÉLET?.....	41
IV. FEJEZET: IPARJOGVÉDELEM ÉS TUDÁSHASZNOSULÁS EGY EGYETEM- MEGHATÁROZOTT RÉGIÓBAN: DÉL-ALFÖLD.....	44
4.1. BEVEZETÉS	44
4.2. A KUTATÓHELYI SZABADALMAZÁS GYAKORLATA ÉS A SZABADALMAK HASZNOSULÁSA A DÉL-ALFÖLDÖN.....	44
4.3. ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK.....	59
V. FEJEZET: SZOLGÁLATI TALÁLMÁNYOK KÖZFINANSZÍROZÁSÚ KUTATÓHELYI KÖZEGBEN: ÉRDEKELTSÉG, ELLENÉRDEKELTSÉG, MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK	61

5.1. BEVEZETÉS	61
5.2. A SZOLGÁLATI TALÁLMÁNYOK SZABÁLYOZÁSA A MAGYAR JOGBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KUTATÓK HELYZETÉRE.....	61
5.3. A KUTATÓK ÁLTAL MEGALKOTOTT TALÁLMÁNYOK TULAJDONJOGA.....	64
5.3.1. <i>A szolgálati és alkalmazotti jelleget megalapozó körülmények</i>	64
5.3.2. <i>A felsőoktatási hallgatók szolgálati és alkalmazotti találmányai</i>	66
5.3.3. <i>A jogok átruházása</i>	67
5.3.4. <i>A szellemi alkotáshoz fűződő jogok visszaszármaztatása a feltalálóra</i>	68
5.3.5. <i>A tulajdonjogok megjelenése magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban</i>	70
5.4. A SZABADALOMHOZ VALÓ JOG ÁTSZÁLLÁSÁNAK ELLENTÉTELEZÉSE.....	71
5.4.1. <i>A találmányi díj és az ún. licenciaanalógia módszere</i>	72
5.4.2. <i>A találmányi díjak rendezése magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban</i>	76
5.4.3. <i>A feltalálók díjazása közös szabadalom esetében</i>	78
5.4.4. <i>Találmányi díjrendelkezések közös szabadalmak esetén a magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban</i>	81
5.5. HASZNOSÍTÓ VÁLLALKOZÁS ÉS SZOLGÁLATI TALÁLMÁNYOK	82
5.6. A KUTATÓK SZOLGÁLATI TALÁLMÁNYAIRA VONATKOZÓ KÜLFÖLDI MEGOLDÁSOK.....	87
5.6.1. <i>Németország</i>	87
5.6.2. <i>Amerikai Egyesült Államok</i>	91
5.6.3. <i>Franciaország</i>	92
5.6.4. <i>Svájc</i>	93
5.6.5. <i>Egyesült Királyság</i>	94
5.7. ÖSSZEFOGLALÁS.....	95
VI. FEJEZET: SZABADALMAZÁS PROFESSZIONÁLIS K+F KÖRNYEZETBEN: A SZABADALMAZOTT MEGOLDÁSOK JAVÍTÁSÁT CÉLZÓ TALÁLMÁNYOK OLTALMAZHATÓSÁGI KÉRDÉSEI	98
6.1. BEVEZETÉS	98
6.2. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS: A MAGYAR SZABADALMI SZABÁLYOZÁS FEJLŐDÉSE 1895-TŐL NAPJAINKIG.....	99
6.2.1. <i>Az 1895. évi XXXVII. tc. a találmányi szabadalmakról</i>	99
6.2.2. <i>Az 1969. évi II. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról</i>	103
6.2.3. <i>Hatályos jogunk megoldásai</i>	104
6.3. A KÜLFÖLDI JOGOK MEGOLDÁSAI	106
6.3.1. <i>Amerikai Egyesült Államok</i>	107
6.3.1.1. A „first-to-invent” elv	107
6.3.1.2. A technika állása („prior art”) és a „grace period”	108
6.3.1.3. Átmeneti szabadalmi bejelentés („provisional application”)	111
6.3.1.4. A „Continuation-in-part” bejelentés (CIP).....	113
6.3.2. <i>Egyesült Királyság</i>	116
6.3.2.1. A „first-to-file” rendszer, a technika állása és a „grace period”	116
6.3.2.2. Előzetes szabadalmi bejelentés („earlier relevant application”)	117
6.3.3. <i>Németország</i>	118
6.3.3.1. Az első bejelentés elve, a technika állása és a szűk tartalmú „grace period”	118
6.3.3.2. Az átmeneti szabadalmi bejelentés hiánya.....	119
6.3.3.3. A szabadalmi bejelentés továbbfejlesztése	120
6.3.4. <i>Európai Szabadalmi Egyezmény</i>	121

6.4. A TÉMÁVAL KAPCSOLATOS KÖVETKEZTETÉSEIM	123
VII. FEJEZET: AZ EGYETEMI K+F EREDMÉNYEK ÁTADÁSÁHOZ	
KAPCSOLÓDÓ FELELŐSSÉG: SZAVATOSSÁG ÉS TERMÉKFELELŐSSÉG A	
LICENCIASZERZŐDÉSEKBEN.....	128
7.1. BEVEZETÉS	128
7.2. FOGALOM-MEGHATÁROZÁSOK.....	129
7.2.1. Kellékszavatosság	130
7.2.2. Jótállás (garancia).....	132
7.2.3. Termékfelelősség.....	134
7.2.4. Jogszatosság.....	135
7.3. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS.....	137
7.3.1. Az 1895. évi XXXVII. törvénycikk a találmányi szabadalmakról	137
7.3.2. Az 1969. évi II. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról	137
7.3.2.1. Kellékszavatosság	138
7.3.2.2. Jogszatosság	141
7.4. KIEMELÉSEK A KÜLFÖLDI JOGOK TÖRTÉNETÉBŐL	142
7.4.1. Kellékszavatosság	143
7.4.2. Jogszatosság.....	144
7.5. A HATÁLYOS MAGYAR JOG.....	144
7.5.1. A kellékszavatosság.....	144
7.5.2. Termékfelelősség.....	145
7.5.3. A jogszatosság.....	146
7.6. KÜLFÖLDI JOGRENDSZEREK HATÁLYOS MEGOLDÁSAI, A JOGÁTÜLTETÉS LEHETŐSÉGE..	147
7.6.1. Németország.....	147
7.6.2. Amerikai Egyesült Államok.....	152
7.6.3. Svájc.....	153
7.6.4. A jogátültetés lehetősége.....	154
7.7. A JOGINTÉZMÉNYEK DISZKUSSZIÓJA	155
7.7.1. Kellékszavatosság	155
7.7.1.1. A kellékszavatosság célja a licenciaszerződésekben	155
7.7.1.2. Egy egyetem (mint licenciaadó) speciális célja a kellékszavatossággal	156
7.7.1.3. Az általános és konkrét (cél szerinti) megvalósíthatóság kérdésének vizsgálata	157
7.7.1.4. A kellékszavatosság indokolt tartalma	160
7.7.1.5. A kellékszavatosság megsértésének indokolt jogkövetkezményei	161
7.7.2. Termékfelelősség.....	163
7.7.3. Jogszatosság.....	165
7.7.3.1. A jogszatosság célja a licenciaszerződésekben	165
7.7.3.2. A jogszatosság indokolt tartalma.....	165
7.7.3.3. A jogszatosság megsértésének indokolt jogkövetkezményei	166
7.8. A SZAVATOSSÁGI KÉRDÉSEK SZABÁLYOZÁSÁNAK JOGI MEGOLDÁSÁRÓL	167
7.9. ÖSSZEFOGLALÁS.....	170
VIII. FEJEZET: ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK,	
TÉZISEK	171
IRODALOM- ÉS JOGSZABÁLYJEGYZÉK.....	183

Rövidítések jegyzéke

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGH	Bundesgerichtshof (német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság)
BH	Bíróság Határozatok c. folyóiratban közétett eseti döntés
BMWi	Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie
CIP	Continuation-in-part bejelentés
EPO	European Patent Office
ESZE	Európai Szabadalmi Egyezmény
K+F	kutatás-fejlesztés
Kjt.	1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról
M.P.E.P.	Manual of Patent Examining Procedure
MSZH	Magyar Szabadalmi Hivatal
NASDAQ	National Association of Securities Dealers Automated Quotations
NIH-szindróma	„not invented here” szindróma
NKTH	Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PatG	Patentgesetz
PCT	Patent Cooperation Treaty
Ptk.	1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
SzJSzT	Szerzői Jogi Szakértő Testület
Szt.	1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról
Tf-tv.	1993. évi X. törvény a termékfelelősségről
UCC	Uniform Commercial Code
USPTO	United States Patent and Trademark Office
v.	versus

I. fejezet

Bevezetés

Az értekezés a *szabadalmi anyagi jognak* az egyetemekkel, pontosabban fogalmazva a *közfinanszírozású kutatóhelyekkel* kapcsolatos néhány problémájával foglalkozik. A közfinanszírozású kutatóhelyeknek mint szellemi termék kibocsátóknak az innovációban játszott fontos szerepét ma már senki sem vitatja. Jelentőségüket az innováció területén az is mutatja, hogy egyrészt az Európai Unió 2009. decemberében hatályba lépett Lisszaboni Szerződésében¹ (más néven Reformszerződésében) is szerepel erre való utalás, másrészt számos munkaanyag és jelentés után, 2008. áprilisában napvilágot látott az Európai Bizottságnak azon ajánlása is, amely kifejezetten a közfinanszírozású kutatóhelyeken képződött szellemi tulajdon kezelésével foglalkozik.² Az említett ajánlás bevezetőjében a következőképpen fogalmaz a közfinanszírozású kutatóhelyek társadalmi-gazdasági jelentőségével kapcsolatban: *„A lisszaboni stratégia 2005-ös újraindításakor az állam- és kormányfők hangsúlyozták, hogy az állami kutatószervezetek – beleértve az egyetemeket – és az ipar közötti szorosabb kapcsolat kulcsszerepet játszhat a tudásalapú társadalmat lendületbe hozó ötletek elterjedésének és felhasználásának elősegítésében, valamint a versenyképesség és az életszínvonal növelésében.”*³ A Lisszaboni Szerződés 1. cikkében deklarálja a következő általános célkitűzést: *„Az Unió elősegíti a tudományos és műszaki haladást.”*⁴ Az előbbi célkitűzést a Lisszaboni Szerződés 2. cikke a következőkkel egészíti ki: *„Az Unió célja az, hogy egy európai kutatási térség létrehozásával, amelyen belül a kutatók, a tudományos ismeretek és a technológiák szabadon áramlanak, erősítse tudományos és technológiai alapjait, továbbá ösztönözze versenyképességének fejlődését – ideértve az Unió iparát is –, ugyanakkor támogassa a Szerződések egyéb fejezetei alapján szükségesnek ítélt kutatási tevékenységeket.”*⁵

¹Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

²Commission Recommendation C(2008)1329 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations.

³Commission Recommendation C(2008)1329 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations.

⁴Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

⁵Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

Más oldalról közelítve: a K+F ráfordítások jelentős része világszerte közfinanszírozású források felhasználásával történik, az alapkutatás területén ez hangsúlyozottan igaz. A vállalkozások egyre kevésbé hajlandóak arra, hogy a csak hosszabb távon és nem közvetlenül megtérülő kutatásokat finanszírozzák, így ez a feladat az államra, illetve a közfinanszírozású kutatóhelyekre marad. E kutatóhelyek szerepe az innováció támogatásában változatlanul meghatározó, még akkor is, ha a K+F ráfordítások nagyobbik része – Európában és a tengerentúlon ugyan eltérő arányban – az üzleti szférából származik. Az Amerikai Egyesült Államokban a szabadalmak több mint hetven százaléka egyetemi kutatási eredményeken alapul és a NASDAQ-on jegyzett 3200 cég értékének harminc százaléka köthető az akadémiai technológia transzferhez, annak ellenére, hogy az üzleti szféra a K+F finanszírozás legfőbb forrása. 2008-ban az Amerikai Egyesült Államokban a K+F ráfordítások 67,3%-a származott az üzleti szférából, míg Japánban 77,7%, Dél-Koreában pedig 73,7% volt ez az arány 2007-ben.⁶ Az Európai Unióban a K+F ráfordítások 55%-át fedezte az üzleti szféra 2008-ban, a kétharmados lisszaboni célt mindössze Luxemburg (79,7%), Finnország (70,3%) és Németország (67,9%) érte el. Mára világszerte elég nagy egyetértés van abban, hogy a közfinanszírozású kutatóhelyeken létrehozott kutatás-fejlesztési eredményeket hasznosítani kell. Ehhez sok helyen ún. szellemi tulajdon-centrikus technológiamenedzsmentet építenek ki az egyetemi technológia-transzferért felelős szervezetek útján.⁷ Az egyetemek e politikája egyben megfelel a K+F finanszírozásával kapcsolatos központi politikai elképzeléseknek és – adott esetben – az előbb idézett európai elveknek. Ennek megfelelően a szabadalmak számában kifejezett szellemi tulajdon jelentős vagyont képvisel, amelynek jelentősége folyamatosan nő. Az egyetemre ugyanakkor nem felesleges időnként „*universitasként*” tekinteni annak történelmi jelentéstartalmával, speciális humán erőforrásával és igazán atipikus termelési tényezői mivoltával együtt. Miért írom ezt? A jelen disszertációnak nem célja sem a közfinanszírozású kutatóhelyek mikroökonómiai jellemzőivel, sem a kutatók szociológiai helyzetével foglalkozni. Kutatás nélkül is felismerhető azonban az a jogi graduális képzésben is időnként elhangzott üzenet, hogy ugyanazon normatív környezetben a különböző gazdasági és szociális helyzetű szereplők más és más módon mozognak: a norma által lehetővé tett döntési alternatívák közül a gazdasági helyzetük által meghatározott, általuk legjobbnak vélt megoldást választják. Ez pedig egy lehetséges kiindulási pont annak a szintén

⁶Az Eurostat adatai szerint:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/data/main_tables.

⁷A professzionális k+f iparjogvédelmi megfontolásainak átfogó ismertetését találjuk Bobrovsky Iparjogvédelem és csúcstechnika c. könyvében BOBROVSKY 1995, másutt ismerteteti az iparjogvédelem funkcióit az innovációs folyamatokban és innovációs stratégiákban BOBROVSKY 1991.

sokszor hangoztatott állításnak a megválaszolására, ami szerint az egyetemek kevés szabadalmi bejelentést tesznek, kis hatékonysággal hasznosítják a kutatások során megalkotott találmányokat, vagy hogy a kutatók nem érdekeltek a termékinnovációban stb. A *közfinanszírozású kutatóhelyi szféra* lényegében a Bayh-Dole törvény (lásd: lentebb) óta világszerte úgyszólván „nyomás alatt van”, ami szerint ő a *felelős központi motorja, húzóereje* a termékinnovációnak. Ez a gyakorlatban olyan, mindannyiunk által ismert pályázati teljesítményindikátorokban nyilvánul meg, mint az államilag finanszírozott projekt eredményeként létrehozott új termékek, szabadalmak, vállalkozások száma, üzleti eredménynövekedés stb. Valójában egy „*universitas*” eszmén kifejlődött, *Open Access* (lásd: lentebb, III. fejezet) szemléletű kutatókkal rendelkező egyetem ebben a szerepkörben aligha érzi magát kényelmesen.⁸ Az említett politikai-társadalmi elvárás fokozottan jelentkezik az olyan régiókban, ahol a termelő innovatív ipar kevésbé van jelen (ilyen anyaintézményem, a Szegedi Tudományegyetem régiója, a Dél-Alföld is, de a vidéki régiók többsége hasonló helyzetben van). Továbbra is kérdés azonban, hogy a kutatóhelyeken létrejövő szellemi alkotások mikor és milyen hatásfokkal jelennek meg az életminőséget javító új termékekben és szolgáltatásokban, mikor keletkeznek az ilyen termék- és szolgáltatásinnováció⁹ következtében új, tudásintenzív munkahelyek, és mikor és mennyivel nő a GDP az érintett területen.

A fentebb írtak fényében már nem is olyan meglepő, hogy az egyetemi szellemi tulajdon¹⁰ védelme és hasznosítása a meglehetősen jól kimunkált, egzakt, europanizált és alkalmasint globalizált normatív környezetben is a korábbiaktól eltérő, új iparjogvédelmi feladatokat és problémákat eredményezett. A problémák gyakorlati megoldása bizonyos esetekben érezhetően kihatott a jogi szabályozás alakulására is (pl. az egyetemi szellemi tulajdonvédelmi szabályzatok esetében), máshol a kihívások még megoldásra várnak. A téma kutatásával és az eredmények ismertetésével az volt a célom, hogy hasznos eredményekkel járuljak hozzá iparjogvédelmünk fejlődéséhez és a közfinanszírozású kutatóhelyi szellemi tulajdonjogi kihívások megfelelő megoldásához.

A doktori disszertációt a fenti célkitűzés megvalósítása érdekében úgy építettem fel, hogy

⁸A tudományos felfedezések jelentőségének növekedésével párhuzamosan merült fel az az igény, hogy a találmányokhoz és szerzői művekhez hasonlóan ezek is jogi védelemben részesüljenek; lásd: BOBROVSZKY 1975, 7-12. p.

⁹Az OECD és az Eurostat közös, ún. Oslo kézikönyvének definíciója alapján az innováció fogalma alatt új vagy jelentősen javított terméknek (árúnak, szolgáltatásnak) vagy eljárásnak, új marketing módszernek vagy új szervezeti módszernek az üzleti gyakorlatban, a munkaszervezetben vagy a külső kapcsolatokban való bevezetése értendő (OECD–EUROSTAT 2005, 46. p.).

¹⁰A téma szempontjából célszerű és megítélésem szerint nem pontatlan, ha „a közfinanszírozású szellemi tulajdon” kifejezéssel szinonim értelemben használom az „egyetemi szellemi tulajdon” kifejezést.

a módszertani problémákat összefoglaló II. fejezet után két további fejezeten (III-IV. fejezet) keresztül részletezem a közfinanszírozású kutatóhelyek speciális alanyiségát és helyzetét az ún. nyílt innováció (Open Innovation) közegében. Ezek közül a IV. fejezet egy speciálisan a Dél-Alföldön végrehajtott, egy éves kutatás eredményeit mutatja be arra vonatkozóan, hogy adott kutatási profilú közfinanszírozású kutatóhely, adott normatív és gazdasági környezetben milyen iparjogvédelmi és találmányhasznosítási indikátorokat képes felmutatni. Az ezekben a fejezetekben foglalt üzenetek alkalmasnak tűntek arra is, hogy kiválasszak *három* olyan *szabadalmi anyagi jogi problémát*, amelyek – különböző okokból, de egységesen – speciális hozzáállást vagy különös figyelmet érdemelnek az egyetemek iparjogvédelmi tevékenysége során. Ezek a következők:

- a) a kutatók szolgálati találmányai (V. fejezet);
- b) a szabadalmazott találmányok javítását célzó megoldások oltalmazhatósági kérdései (VI. fejezet); és
- c) a szavatosság és termékfelelősség a szabadalmi licencia-szerződésekben (VII. fejezet).

Ezúton szeretném kifejezni köszönetemet a *Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékén* és más tanszékein dolgozó jogtudósoknak, akik segítették a munkámat: mindenekelőtt témavezetőimnek, *Bérczi Imre* professzor Úrnak, *Prof. Dr. Jakab Éva* tanárnőnek és *Prof. Dr. Homoki Nagy Mária* tanárnőnek, továbbá *Besenyi Lajos* professzor Úrnak, akikkel 2006-ban közösen választottuk ezt a kutatási témát, *Szabó Imre* professzor Úrnak, az ÁJTK dékánjának, aki támogatást nyújtott a megfelelő publikációs stratégiához, *Badó Attila* professzor Úrnak és *Dr. Mezei Péternek* az összehasonlító jogi elemzésekben nyújtott segítségükért, *Tóthné Dr. Fábián Eszter* tanárnőnek, *Dr. Görög Mártának* és *Dr. Hegedűs Andreának* a téma iparjogvédelmi részeiben adott hasznos tanácsokért, *Prof. Dr. Homoki Nagy Máriának*, aki főszerkesztőként két publikációt is lehetővé tett a szegedi Actában a témában, és *Dr. Antal Tamásnak* a jogtörténeti kérdésekben adott hasznos tanácsaiért. De köszönettel tartozom az iparjogvédelem gyakorlatát művelő kollégáimnak is: *Dr. Németh Gábornak*, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala igazgatójának a szolgálati találmányokkal kapcsolatos tanácsaiért és *Dr. Török Ferenc* szabadalmi ügyvivő barátomnak a javítást célzó találmányok szabadalmazásával kapcsolatos, segítő javaslataiért.

II. fejezet

Kutatás-módszertani kérdések: az alkalmazott módszertani megoldások bemutatása

A disszertáció kidolgozásához vezető kutatói munka során abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy az eredeti kutatási terv csak kisebb kidolgozásra, pontosításra szorult, de nem kellett külső okból teljesen átdolgozni. A fejezetek közül egyhez (IV. fejezet) viszont a többitől teljesen eltérő, a jogtudományi kutatásokban általában meglehetősen szokatlan kutatási eszközhöz kellett nyúlnom: ez pedig a primér mintavételen alapuló, statisztikai elemzéssel kiegészített kutatás. A választás indoka a közfinanszírozású kutatóhelyek speciális helyzetének a bemutatása volt. Amint arra az említett IV. fejezetben rámutatok, a statisztika korántsem öncélú: a számok mögött sikerült jogilag releváns jelentéstartalmat találnom. Ez egyrészt a jelenleg rendelkezésünkre (az egyetemek rendelkezésére) álló *iparjogvédelmi normákincs megfelelőségének* a bizonyítása, másrészt az egyetemi *iparjogvédelmi aktivitás hatékonyságával összefüggésben* a III. fejezetben ismertetett és magyarázott *hiányok* gyakorlati példával való alátámasztása. A IV. fejezetben egy egészen különleges adatbázissal volt módom dolgozni.¹¹ Jellemző, hogy ilyen típusú adatbázist más Magyarországon a témában megjelent tanulmány eddig még nem vizsgált. Az általam felépített adatbázis lényege, hogy 2005-től¹² kezdődően megvizsgáltam azokat a közfinanszírozású kutatóhelyeken létrejött K+F-eredményeket (szellemi alkotásokat), amelyeket *találmányként* jelentettek be az alkotó kutatók anyaintézményük innovációval és technológia-transzferrel megbízott szervénél. Tehát az adatbázis alapsokaságát nem is szabadalmazott találmányok, hanem a korai fázisú innováció menedzselése szempontjából kiemelkedően jelentős, eggyel korábbi fázisba tartozó (még nem bejelentett) szellemi termékek jelentették. Az ezekhez való teljes hozzáférés természetesen lehetetlen, és mivel nem szerettem volna a szabadalmi mintaszámot csökkenteni, az adatbázist (83 feltárt találmány) kiegészítettem azokkal a szabadalmazott találmányokkal, amelyeknél a szabadalmazást megelőző, előkészítő

¹¹A kutatást a Nemzeti Kutatási Technológiai Hivatal a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség közreműködésével „A közfinanszírozású kutatóhelyeken képződött szellemi tulajdon gazdasági potenciáljának és a regionális innovációs rendszerre gyakorolt hatásának vizsgálata” című, DA_ELEM_07-INNOVTIT azonosítójú kutatási projekt keretében támogatta.

¹²A létrehozott adatbázis elsődlegesen 2005. és 2009. között feltárt találmányokat tartalmaz, és erre az időszakra vonatkozóan a régióban feltárt találmányok nagy részét lefedi, ezért jól reprezentálhatja a régiót ebből a szempontból. A feltárt találmányok adatait kiegészítettük más találmányokhoz tartozó szabadalmi bejelentések adataival, ezért az elemzés egyes részei egy hosszabb, 1998-tól 2009-ig tartó időszakot fognak át.

cselekményekről nem volt hozzáférhető dokumentált információ, így összesen 115 találmányt kaptam.¹³ Az adatbázis érdekességét az adta, hogy *módom volt a találmányi alapsokaság életútját végigkövetni* a szabadalmi megszerzés, annak territórium, és a termékinnováció irányába vezető hasznosítási aktusok (licenciaszerződések, spin-off vállalkozások¹⁴) szempontjából. Ezekkel az adatokkal alapoztam meg a hasznosulásra vonatkozó megállapításaimat.

Az előbb említett, ún. regionális szellemi tulajdon-centrikus technológia-menedzsment kutatóhelyi adatbázis adatforrásai nagyobb részben nem publikusak, de különféle szabadalmi és technológia-transzfer dokumentumokban rendszerezhető módon rendelkezésre álltak. Ezeket az adatforrásokat kiegészítették különféle publikus, iparjogvédelmi adatbázisból származó információk, illetve spin-off vállalkozások¹⁵ telefonos interjúiból kapott információk. A felhasznált adatforrások a következők voltak:

1. találmányismertető dokumentumok: olyan formanyomtatványok, amelyekben a kutató feltárja az adott találmány műszaki, jogi és gazdasági helyzetével kapcsolatos valamennyi releváns információt, lényegében a szellemi tulajdon-menedzsment első írott dokumentumai;
2. szabadalmazhatósági tesztek eredményei: a szabadalmazhatósági teszt egy előzetes vizsgálat arról, hogy a találmány elvileg szabadalmazható-e, amely vizsgálat azonban nem terjed ki a találmány újdonságára és a feltalálói tevékenységre. A szabadalmazhatósági tesztben vélemény fogalmazódik meg arról, hogy a találmány iparilag alkalmazhatónak tűnik-e, nem tartozik-e a szabadalmazásból eleve kizárt jogi tárgyak körébe, nem ütközik-e jó erkölcsbe, milyen igénypont-forma javasolható stb.

¹³A szabadalmi bejelentések számának regionális megoszlásáról nem áll rendelkezésre információ, mert iparjogvédelmi kormányhivatalunk ilyen statisztikát nem tesz közzé. Becsléseim szerint azonban mintánk reprezentativitásának fokát megmutathatja, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal éves jelentése alapján, Magyarországon 2009-ben 756 db hazai bejelentés történt Budapest kiemelkedően nagy súlya következtében ebből a Dél-alföldi Régióra a szám legfeljebb egykilencede (84 db) juthatott, és – az országos adatokkal összehangban – régióra jutó bejelentéseknek is csak mintegy 5-15%-a (4-13 db) származhatott közfinanszírozású kutatóhelyről.

¹⁴Az innovációs törvény 4. §-ának 6. b) pontja értelmében hasznosító (*spin-off*, *spin-out*) vállalkozás a költségvetési, illetve nonprofit kutatóhelyen létrejött szellemi alkotások üzleti hasznosítása céljából az ilyen kutatóhely által alapított, illetve részvételével vagy részesedésével működő gazdasági társaság.

¹⁵Az OECD javaslatának megfelelően, spin-off vállalkozásokon illetve spin-off vállalatokon olyan vállalatokat értünk, amelyek az alábbi jellemzők közül legalább az egyikkel bírnak:

1. Spin-off vállalat bármilyen olyan új cég, amelyet egyetem vagy más közfinanszírozású kutatóintézet alkalmazottja alapított;
 2. Spin-off vállalat bármilyen olyan új cég, amely technológiáját egyetemtől vagy más közfinanszírozású kutatóintézettől szerezte licenc-eljárás keretében;
 3. Spin-off vállalat bármilyen olyan új cég, amelyben egyetem vagy más közfinanszírozású kutatóintézet tőkerészesedéssel vesz részt;
 4. Spin-off vállalat bármilyen olyan új cég, amelyet egyetem vagy közfinanszírozású kutatóintézet alapított.
- (MOLNÁR 2008, 150. p.).

3. szabadalmi újdonságkutatások eredményei: a kutatott téma szempontjából igen fontos dokumentumok, ahol a vizsgálat tárgya az, hogy a találmány új-e és feltalálói tevékenységen alapul-e. Az ilyen kutatásokat még a szabadalmi bejelentések előtt maga az egyetem végzi el, és ezek fényében dönt a szabadalmi bejelentés megtételéről vagy annak mellőzéséről. A szabadalmi bejelentést megelőző újdonságkutatásnak nemcsak abból a szempontból van jelentősége, hogy rávilágít az adott közfinanszírozású kutatóhely iparjogvédelmi tudatosságára, de azt is megmutatja, hogy az a kutatási eredmény, amelyről a feltaláló úgy véli, hogy találmányi szintű novum, mennyire állja meg a helyét a professzionális iparjogvédelmi adatbázisokból megismerhető, szabadalmazott (szabadalmazásra bejelentett) és már közzétett világtudás fényében;

4. iparjogvédelmi oltalmazási eljáráshoz kapcsolódó dokumentumok: itt jegyzem meg, hogy esetenként a szabadalmi bejelentéseken, illetve bejelentéseken a használati mintaoltalmi bejelentéseket is értek;

5. licencszerződések;

6. spin-off vállalkozások alapító és egyéb jogi dokumentumai, továbbá a vezetőikkel készített telefonos interjúk.

7. A fentiekben ismertetett adatforrásokat kiegészítettem a találmányok, szabadalmi bejelentések stb. tudományterületi besorolásával kapcsolatos ismeretekkel. A létrehozott adatbázist természetesen visszakövetésre alkalmas állapotban rögzítettem.

A Dél-alföldi Régióban létrejött találmányok életútját a következő szakaszokra osztva vizsgáltam: szabadalmi bejelentés előtti fázis,¹⁶ iparjogvédelmi fázis és technológia-transzfer fázis. Az egyes aspektusokhoz, a felhasznált adatforrásoktól függően, kérdéscsoportokat fogalmaztam meg a regionális adatbázis elemzésének elősegítése érdekében. Ennek megfelelően az alábbi kérdéscsoportok jelentették az elemzés alapját.

A bejelentés előtti fázis aspektusaihoz a következő kérdéscsoportokat rendeltem:

1. a találmányismertetők elemzését megalapozó kérdések (I. kérdéscsoport),
2. a szabadalmazhatósági tesztek elemzését megalapozó kérdések (II. kérdéscsoport),
3. a szabadalmi újdonságkutatások elemzését megalapozó kérdések (III. kérdéscsoport).

Az iparjogvédelem fázisához a következő kérdéscsoportot rendeltem:

4. az iparjogvédelmi oltalmi eljáráshoz kapcsolódó dokumentumok elemzését megalapozó kérdések (IV. kérdéscsoport).

A technológia-transzfer fázisához a következő kérdéscsoportokat rendeltem:

¹⁶Bejelentés előtti fázis: a találmányok életútjának a feltaláló általi ismertetéstől, a feltárástól a szabadalmi bejelentésig terjedő fázisa.

5. a licenciaszerződések elemzését megalapozó kérdések (V. kérdéscsoport),
6. a spin-off vállalkozások jellemzőinek elemzését megalapozó kérdések (VI. kérdéscsoport).

A fentiekén kívül megfogalmaztam egy olyan kérdéscsoportot is (VII. kérdéscsoport), amelybe a találmányok életútjának több aspektusát érintő kérdések kerültek.

A létrehozott adatbázis elsődlegesen olyan találmányokat tartalmaz, amelyek szabadalmi bejelentést megelőző életútjáról is rendelkezünk adatokkal, ezeket a találmányokat 2005. és 2009. között tárták fel. Amint arra utaltam, erre az időszakra vonatkozóan a régióban a közfinanszírozású kutatóhelyeken *feltárt találmányok nagy részét lefedi az adatbázis alapját képező minta*, ezért az jól reprezentálja a régiót ebből a szempontból.

1. táblázat: A regionális adatbázis adatainak főbb számszerűsíthető jellemzői:¹⁷

Találmányok száma	115
Szabadalmi bejelentések száma	61
Licenciaszerződések száma	7
Spin-off vállalkozások száma	15

Forrás: Molnár–Szigethy 2010a

A kutatói magatartásformákat kérdőíves adatgyűjtéssel igyekeztem feltárni. A kutatás *alanyi* oldalának, azaz a kutatóknak a vizsgálatakor az volt a célom, hogy megállapítsam: a kutatással érintett alanyi kör, nevezetesen a közfinanszírozású kutatóhelyeken dolgozó kutatók *milyen magatartásformákat mutatnak a közfinanszírozású kutatóhelyeken létrehozott szellemi alkotások védelmével és hasznosításával* összefüggésben. A hasznosítási magatartásformákat a *European Innovation Scoreboard*¹⁸ fogalmi tematikájával összhangban az innováció forrásai, az innováció akadályai, az innováció finanszírozása, az innovációs együttműködések és az innovációs döntéshozatal tekintetében vizsgáltam. A szellemi tulajdon – természetéből adódóan – főleg az innováció forrás-oldalán jelenik meg, ezért az innováció forrás-oldali hatásaival kissé részletesebben foglalkoztam. A *kutatók* magatartásformáit az

¹⁷A táblázat azon találmányokat is számításba veszi, amelyek életútjának szabadalmi bejelentés előtti fázisáról nem tartalmaz az adatbázis adatokat. Az ezekre a találmányokra vonatkozó információk a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának iparjogvédelmi adatbázisából (korábbi nevén PIPACS) származtak. Az előbbi információk a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának e-kutatási szolgáltatásán keresztül (<http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU>; 2011. augusztus 27.) tölthetők le.

¹⁸A European Innovation Scoreboard az Európai Bizottság eszköze az Európai Unió tagállamainak innovációs teljesítményének értékelésére, összefüggésben a lisszaboni stratégiával.

innováció forrás-oldalán akként vizsgáltam, hogy a kutatók (tekintet nélkül arra, hogy pillanatnyilag ténylegesen hasznosítanak-e szellemi alkotást) felismerik-e bizonyos hasznosítási tevékenységek fontosságát.

A statisztikai elemzést a projektbe bevont kutatótársaimmal¹⁹ elsődlegesen a leíró statisztika standard eszköztára segítségével készítettük.²⁰ A kapott eredményeket részben gyakorlati tapasztalatainkat is felhasználva elemeztük. A számítások eredményeit pedig különféle diagramok segítségével ábrázoltuk.²¹ A leíró statisztika módszerei mellett azonban a matematikai statisztika néhány eszközét is felhasználtuk, amelyekre a hipotéziseink vizsgálata érdekében volt szükség.²² A kutatás módszertanának további részleteire a jelen

¹⁹MOLNÁR–SZIGETHY 2010b.

²⁰FALUS–OLLÉ 2008.

²¹A számításokat a Microsoft Office Excel nevű számítógépes program segítségével végeztük. Utóbbi program statisztikai célú használatával kapcsolatban lásd: FALUS–OLLÉ 2008.

²²Az általános tudnivalókhöz lásd: FALUS–OLLÉ 2008. Ami a tárgy szerinti kutatómunka módszertani részleteit illeti, a közfinanszírozású kutatóhelyekre vonatkozó felmérés hipotézisei a következők voltak:

1. A kutatók által alkotóként létrehozott védett szellemi tulajdonok száma pozitív módon függ össze a kutatók eredményeire alapozva piacra bevezetett új vagy jelentősen javított termékek, szolgáltatások, technológiák vagy eljárások számával.

2. A kutatók által alkotóként létrehozott védett szellemi tulajdonok száma pozitív módon függ össze az ezek hasznosítása eredményeként létrejött munkahelyek számával.

3. A kutatókkal kutatási együttműködést folytató vállalkozások száma pozitív módon függ össze a kutatók eredményeire alapozva piacra bevezetett új vagy jelentősen javított termékek, szolgáltatások, technológiák vagy eljárások számával.

4. A kutatókkal kutatási együttműködést folytató vállalkozások száma pozitív módon függ össze a kutatók által létrehozott védett szellemi tulajdonok hasznosítása eredményeként létrejött munkahelyek számával.

A regionális szellemi tulajdonra vonatkozó felmérés hipotézisei a következők voltak:

1. A feltárt találmányok tudományterületi besorolása összefügg a találmányok szabadalmi bejelentésének megtörténtével.

2. A feltárt találmányok tudományterületi besorolása összefügg a találmányok licencia formájában történő hasznosításával.

3. A feltárt találmányok tudományterületi besorolása összefügg a találmányok spin-off vállalkozásnál történő hasznosításával.

4. A feltárt találmányok tulajdonosainak típusa összefügg a találmányok szabadalmi bejelentésének megtörténtével.

5. A feltárt találmányok tulajdonosainak típusa összefügg a találmányok licencia formájában történő hasznosításával.

6. A feltárt találmányok tulajdonosainak típusa összefügg a találmányok spin-off vállalkozásnál történő hasznosításával.

7. A találmányok feltárása óta eltelt idő²² pozitív módon függ össze a találmányokat hasznosító licenciaszerződések számával.

8. A találmányok feltárása óta eltelt idő pozitív módon függ össze a találmányokat hasznosító spin-off vállalkozások számával.

9. A bejelentések megtörténte óta eltelt idő pozitív módon függ össze a bejelentett találmányokat hasznosító licenciaszerződések számával.

10. A bejelentések megtörténte óta eltelt idő pozitív módon függ össze a bejelentett találmányokat hasznosító spin-off vállalkozások számával.

A hipotézisvizsgálatok a következő módszerekkel történtek. Egyes hipotézisek esetében a hipotézisvizsgálat során arány-skálán értelmezett releváns változók közötti kapcsolatok erősségének jellemzésére kiszámítottuk a Pearson-féle lineáris korrelációs együtthatók (r) értékét. Ezt követően ezen korrelációs együtthatók nullával való egyezőségét feltételező nullhipotéziseket Student-féle t-próba segítségével teszteltük. Hasonló eljárást követtünk más hipotézisek teszteléséhez, azzal a különbséggel, hogy ezekben az esetekben ordinális változók közötti

munkában nem kívánok kitérni, a projektdokumentumok igen részletes kutatómódszertani leírást tartalmaznak (DA_ELEM_07-INNOVTIT azonosítójú kutatási projekt).

Áttérve a további fejezetekre, a disszertáció III, V, VI. és VII. fejezeteit azonos, a jogtudományi kutatásban ismert módszerrel kutattam. A kutatómunka fő elemei a következők voltak:

- a) a vizsgált terület hazai fejlődéstörténetének rövid áttekintése (a III. fejezet inkább elméleti megfontolásokat, mint normatív elemeket tartalmaz, a magyar aspektusok kiemelése nélkül, ezért itt a hosszabb időre visszanyúló jogtörténeti elemzést mellőztem);
- b) a hatályos hazai szabályozás bemutatása;
- c) néhány külföldi szabályozás bemutatása és összehasonlító jogi elemzése;
- d) a vonatkozó szakirodalom általam megtalált és fontosnak ítélt elemeinek bemutatása és elemzése;
- e) ahol arra lehetőség volt, az esetjog bemutatása és következtetések levonása.

Az egyes fejezetek problémafelvetéssel indulnak, és esetenként ott fogalmazok meg előfeltételezéseket is, amelyek helytállóságára az adott fejezet végén térek vissza. A bevezető részekre megítélésem szerint azért is szükség van, mert az ismertetett témák első látásra nagyon különböznek egymástól, így a tematikus átvezetés mindenképpen indokoltnak tűnik.

kapcsolatok erősségének vizsgálatára volt szükség, ezért Pearson-féle lineáris korrelációs együtthatók helyett Spearman-féle rangkorrelációs együtthatókat (ρ) számítottunk. Ezen próbák eredményének szignifikanciája alapján következtetéseket vontunk le azzal kapcsolatban, hogy kutatási eredményeink megerősítik-e hipotéziseinket. A kutatás egyes fontos, nominális változói között χ^2 -próba illetve Fisher-féle egzakt teszt segítségével függetlenségvizsgálatokat is végeztünk. Utóbbi két próbának előnye, hogy nemparaméteres próbák, tehát nem feltételeznek a sokasági eloszlásra vonatkozó ismereteket. A Fisher-féle egzakt teszt pedig azzal az előnnyel is rendelkezik, hogy nem érzékeny az eloszlásra és a mintanagyságra. Az asszociációs kapcsolatok erősségének jellemzésére χ^2 -alapú mérőszámokat (Cramer-féle asszociációs együtthatókat) számítottunk. Meg kell azonban jegyezni, hogy a matematikai statisztika eszközeinek segítségével levonható következtetések használhatóságát erősen korlátozza a mintavétel módja.

III. fejezet

Közfinanszírozású kutatás és iparjogvédelem: az Open Access és a szellemi tulajdon-centrikus közelítés egyetem-specifikus konfliktusa

Az innovációs folyamat, illetve ennek tudományos megközelítése is alapvető átalakuláson ment keresztül az elmúlt években, *Henry Chesbrough* 2003-ban megjelent könyvét²³ követően általánosan elfogadottá vált új fogalom, az ún. nyílt innováció (*Open Innovation*) – egyebek mellett – a közfinanszírozású kutatóhelyek és az ipar kapcsolatát is a korábbi közfelfogáshoz képest újszerűen közelíti meg. Az egyetemeket érintő elmúlt majd egy évtizedben bekövetkezett változások jelentőségét jelzi az Európai Bizottságnak a 2007-ben elfogadott közleménye²⁴ is, amely rögzíti, hogy *„meghaladottá vált az a múltbéli közfelfogás, hogy a kutatóintézmények feladata új gondolatokat felvetni, az ipar pedig azt az utat adja, amelyen végighaladva ezeket a gondolatokat optimális módon hasznosítani lehet.”* (A Bizottság egyébként kissé megkésve reagált a valójában már az ezredforduló környékén bekövetkezett változásokra, bár az ajánlást a bizottsági gyakorlatnak megfelelően nemzeti kezdeményezés és több jelentés is megelőzte. Sok vállalat a nyílt innováció modelljét kezdi alkalmazni kutatás-fejlesztési tevékenysége során: belső és külső forrásokat összevonva arra törekszik, hogy a szellemi tulajdonban rejlő gazdasági értéket minél jobban kihasználja.²⁵ Ennek a folyamatnak fontos eleme, hogy a vállalatok kezdik stratégiai erőforrásként kezelni a közfinanszírozású kutatást. Ezzel párhuzamosan világossá vált, hogy a kutatóintézményeknek aktívabb szerepet kell vállalniuk az iparral fennálló kapcsolataikban ahhoz, hogy minél teljesebb lehessen a kutatási eredmények hasznosítása. A nyílt innováció általánosan teret nyitó modellje tehát mintegy külső körülményként jelenik meg a közfinanszírozású kutatóhelyek, ezen belül az egyetemek számára, amelyhez – utalva a fent hivatkozott európai bizottsági közleményre – részint a kormányzati elvárások miatt is alkalmazkodniuk kell.

Ebben a fejezetben a nyílt innovációs modell bemutatása mellett két egymás mellett élő paradigma, a kutatási eredményeket minél hamarabb és szélesebb körben publikálni kívánó,

²³CHESBROUGH 2003, 43-62. p. Utóbbi könyvében a szerző rámutat arra, hogy az innováció kontextusa zártról nyíltra változik, ezért az innováció folyamatának is meg kell változnia. A nyílt innovációra történő váltással kapcsolatban több meglátást is megfogalmaz, amelyek közül ki kell emelni, hogy a hasznos tudás diffúziója fokozódik. Például, a kutatóhelyekről és piacvezető iparvállalatoktól a tudás átkerül a spin-off cégekhez.

²⁴A Bizottság közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása, 2007. április 4.

²⁵MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5. és 20. p.

hagyományos kutatói/egyetemi attitűd – amely az Internet térhódításával újabb megerősítést kapott, és talán egyszerűen az *Open Access* név alatt foglalható össze –, valamint az 1980-as *Bayh-Dole Act* elfogadásával útjára induló, az egyetemi szabadalmaztatásra épülő, általam szellemi tulajdon-centrikusnak nevezett paradigma egymás mellett élését, illetve egymásra gyakorolt hatását ismertetem. Bemutatom e két paradigma kialakulásának legfontosabb mérföldköveit, jelentéstartalmát, valamint empirikus adatokon alapuló kutatási eredményeken keresztül rávilágítok a szellemi tulajdon-centrikus modell és az *Open Access* attitűd egymáshoz való viszonyára.²⁶ Megpróbálok válaszlehetőségeket megfogalmazni arra az egyetemi szellemi tulajdonvédelem szempontjából és a vizsgált anyagi jogi intézmények szempontjából is jelentős következményekkel bíró kérdésre, hogy a mai ipari innovációs kultúra fényében vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus egyetemi innovációmenedzsment – esetlegesen ezek között valamilyen átmenet – lenne képes hatékonyabban ösztönözni az ipari kapcsolatokat és a technológia-transzfert. Mindezzel pedig arra kívánok rámutatni, hogy *egyrészt a közfinanszírozású kutatóhely (egyetem) valóban speciális szellemi tulajdon-kibocsátó közeg, másrészt speciális, de esetről esetre, szisztematikusan ismétlődő iparjogvédelmi attitűddel és problémákkal rendelkezik, végül, hogy lehetnek olyan iparjogvédelmi megoldások, amelyek lényegében minden közfinanszírozású kutatóhelyi közegben alkalmazhatók.*

3.1. A nyílt innováció (*Open Innovation*)

²⁶ A szellemi tulajdon dogmatikai konstrukciója a 18-19. század terméke. A tudományos műveknél a közzététel ebben az időben a nyomtatáshoz mint publikálási technikához kapcsolódott. (ELLIS, 1997) Ismert, hogy a szerzői jog nem a szellemi alkotások létrehozóinak, hanem a nyomdászoknak és a kiadóknak a védelmére jött létre – a kézművesek kaptak monopóliumot bizonyos könyvek kizárólagos előállítására és terjesztésére már a 15. század végétől szerte Európában. (Kohler, Urheberrecht 34. sk.) A határozott ideig (például öt évig) szóló monopólium lejártával azonban a szellemi termék közkinccsé vált, bárki szabadon kinyomtathatta és forgalmazhatta. A kiadók egymás elleni pereiben többször találkozunk azzal az érveléssel, hogy az egyszer már nyilvánosságra hozott szellemi alkotás a *res omnium communes* kategóriájába tartozik, azaz bárki által szabadon hasznosítható. (BLACKSTONE, 1988) Ezért a szerzői jogi jogviták középpontjában a kiadók érdekvédelmi törekvései álltak. A szellemi termék a klasszikus felfogás szerint vagyoni és személyi jogi aspektusokkal rendelkezik. Mindkét jogi védelem a szellemi termék létrejöttének pillanatától megilleti az alkotót (KOHLEK, 1907) a szellemi alkotás az alkotási folyamat befejeztével válik jogi értelemben dologgá, ekkor lesz áruként értékesíthető. Az értékesítés a 20. század végéig többnyire a könyvnyomtatás mint sokszorosítási technika felhasználásához kötődött: a kiadók a könyvek, folyóiratok, szakfolyóiratok előállításával és terjesztésével a piaci árucseré résztvevőivé váltak. Ez a több száz éven keresztül uralkodó „marketing” gyökeres változáson ment keresztül a számítógép és az internet mint médium megjelenése után. Különösen a természettudományok és az élettudományok terén a kutatások és a tudományos publikációk egy hihetetlenül felgyorsult információcserés folyamat részeivé váltak. A hagyományos publikálási lehetőségek képtelenek voltak követni ezt a tempót, ezért gyorsan elterjedt az új kutatási eredmények internetes publikálásának gyakorlata. Ennek eredménye az alábbiakban részletesen taglalt *Open Access* Kezdeményezés.

3.1.1. A nyílt innovációs paradigma

Henry Chesbrough a nyílt innovációs paradigmát mint a zárt innovációs modellről egy új megközelítésre történő átállást mutatja be.²⁷ A zárt innovációs modellben a kutatás-fejlesztési projektek a cég belső tudományos és technológiai bázisáról indulnak. A projektek átmennek egy belső termékfejlesztési folyamaton, néhányat közülük leállítanak, másokat tovább folytatnak. Ezen kiválasztott kutatási projektek egy kisebb csoportja végül piacon is értékesített terméké fejlődik. Ezt a folyamatot azért hívják „zárt” innovációs folyamatnak, mert a *projektek külső tudás bevonása nélkül egyirányú utat járnak végig*.²⁸ A nyílt innovációs folyamatban a projektek indulhatnak akár belső, akár külső technológiai forrásokból, valamint egy új projekt az innovációs folyamatba különböző fázisokban is beléphet. Azért is nevezzük ezt a modellt „nyíltnak”, mert többféle módon juthat be az ötlet az innovációs folyamatba, ahogyan többféle megoldás van arra is, hogy elhagyja azt.²⁹

A zárt modellben a vállalatok történetileg felhalmozták a védett szellemi tulajdont, és elsődleges céljuk a szellemi tulajdonjogok feletti pereskedés elkerülése volt. A szabadalmak többsége azonban igen keveset ér, és nagy többségüket a cégek sohasem alkalmazzák termékeikben. A nyílt innovációs modellben a szellemi tulajdonjogok a cégvagyon egy új aspektusát képezik (gyakran ez a cég értékének igen jelentős hányadát is képezheti), amelyek a termékértékesítés feletti, további bevételforrást jelentenek, de megnyithatják az utat új piacok és új üzleti modellek felé is. Rivette és Kline³⁰ kifejezetten bátorítja a vállalatokat, hogy „porolják le” ipari tulajdonjogaikat és ajánlják fel más cégeknek megvételre, hasznosításra. A nyílt innovációs paradigma tehát általános magyarázatot ad arra a kérdésre, hogy a cégeknek miért is célszerű egyszerre aktív eladóknak és vevőknek lenniük a szellemi tulajdonjogok piacán.

A nyílt innovációs paradigma úgy is magyarázható, mint a tradicionális innovációs modell ellentettje. A tradicionális innovációs modellnél a belső kutatás-fejlesztés cégen belül kifejlesztett termékekhez vezet, amelyeket a cég értékesít. Egy mondattal a nyílt innováció a tudás be- és kiáramlásának célzott felhasználása a belső innováció felgyorsítására, és a piacok kibővítése az innováció külső alkalmazásával. A nyílt innováció egy paradigma, amely azt feltételezi, hogy a cégeknek külső és belső ötleteket egyaránt kell alkalmazniuk, amikor

²⁷CHESBROUGH 2003, 43-62. p.

²⁸Az AT&T vállalat modelljét kifejezetten zárt innovációs modellként ismeri a szakirodalom CHESBROUGH–VANHAVERBEKE–WEST 2006, 2. p.

²⁹Az IBM, az Intel és a Procter & Gamble modellje jó példák a nyílt innovációs paradigmára CHESBROUGH–VANHAVERBEKE–WEST 2006, 3. p.

³⁰RIVETTE–KLINE 2000, 119-144. p.

fejlesztik technológiájukat. A modell mind belül, mind kívül keletkezett ötleteket felhasznál az értékteremtésre, egyidejűleg belső mechanizmusokat definiál a megteremtett érték egy részének elsajátítására.

A nyílt innovációs paradigma a kutatás-fejlesztést nyílt rendszerként kezeli. Azt feltételezi, hogy értékes ötletek jöhetnek a cégen belülről, de azon kívülről is, és ugyanígy találhatnak maguknak piacot a cég érdekkörén belül, vagy azon kívül is. Ezzel a paradigma a cég szempontjából piacot teremt az ipari termékek mellett a szellemi termékeknek is. A paradigma kifejezetten magában foglalja az üzleti modellt mint az értékteremtés és érték-megszerzés forrását. Gyökerét tekintve abból a feltételezésből indul ki, hogy még a legkiválóbb kutatás-fejlesztési szervezeteknek is be kell azonosítaniuk a külső tudásforrásokat mint az innovációs folyamat hajtóerőit, kapcsolódniuk kell hozzájuk és növelniük kell azok potenciálját. A nyílt innováció feltételei nem minden üzleti környezetben adóttak, ezért érdemes felhívni a figyelmet az intézményi alátámasztottság fontosságára.

3.1.2. A nyílt innovációs modellek kialakulása

Az első szerző, aki elismerte a vállalatok növekvő szerepét az innovációs folyamatban, *Joseph Schumpeter* volt.³¹ A korai vállalati kutatás-fejlesztési tevékenység sok ágazatban abból az igényből fejlődött ki, hogy a vállalat fenntartsa és növelje termelő kapacitását.³² Mivel ez a tevékenység minden egyes cégnél eltérő volt, a kutatás-fejlesztési ráfordítások cégspecifikusak voltak. A belső kutatás-fejlesztés által megalkotott technológiai bázison a cégek arra használták a felhalmozott tudást, hogy új termékeket fejlesszenek ki. Sok vállalatnál nevesített kutatás-fejlesztési részlegek fejlődtek ki, amelyek az ipari tulajdonjogok eszközével korlátot alakítottak ki a tömegtermelésen alapuló árversennyel szemben.³³ A belső kutatás-fejlesztés méretéből és spektrumából származó előnyök egy vertikálisan integrált innovációs modell kifejlődését eredményezték, ahol a nagyvállalatok internalizálták a cégspecifikus kutatás-fejlesztési tevékenységet, és a kutatási eredményeket belső fejlesztési, gyártási és disztribúciós folyamatok segítségével értékesítették. Az ezt kiszolgáló menedzselési modellt egyszerűen így jellemezték: „*felszedni egy zsenit, pénzt adni neki és magára hagyni*”.³⁴ A modellnek már a korai irodalom szerint³⁵ is voltak hátulütői, amit közismerten *NIH* (*not invented here*) szindrómaként emlegettek. Az esetek egy részében a

³¹SCHUMPETER 1934, 57-94. p.

³²CHANDLER 1990, 3-46. p.

³³CHANDLER 1990, 3-46. p.; TEECE 1986, 285-305. p.

³⁴CONANT 2002, 55-79. p.

³⁵NELSON 1959, 297-306. p.

külső innovációs források bevonásától való idegenkedés és a belső kutatás-fejlesztés preferálása olyan kutatási eredményeket szült, amelyeket belső csatornákon nem lehetett termékké fejleszteni és értékesíteni. Az ilyen technológiát esetenként a vállalat licenciába adta, de a legtöbb esetben *a technológia hasznosítatlanul maradt*. Ez azt is jelenti, hogy a belső fejlesztés nemhogy nem jutott el a hasznosításig, de egyenesen a versenytársak húztak hasznát a megalkotásából.

Számos korábbi irodalom hangsúlyozta a külső innovációs források fontosságát, így *Nelson* és *Winter* már 1982-ben modellezte a vállalati döntéshozatalt a külső forrásból megszerzett innovációra vonatkozóan.³⁶ *Eric von Hippel*³⁷ a hasznos tudás négy külső forrását nevezte meg: a) beszállítók és vevők; b) *egyetemek, állami és privát kutatóhelyek*; c) versenytársak és d) más nemzetek.

Sok modell alakult ki arra, hogyan hasznosíthatják a vállalatok a külső tudást. A legegyszerűbb modell a versenytársak másolása: ennek a meglehetősen közismert és kézenfekvő megoldásnak a hatékonyságát mindennemű iparjogvédelmi intézkedés (még a nem szabadalmazható találmányok bejelentése is) meglepően erősen csökkenti. A vevőkkel való konzultáció igen gazdag ötletforrás, már fél évszázaddal ezelőtt is az államilag finanszírozott (egyetemi) kutatás-fejlesztést a belső innovációt kifejezetten és jelentősen segítő stimulusként értékelték.³⁸ A vevőkkel való konzultációval a jelen disszertációban a tematikus fókusz megtartása érdekében részletesebben nem foglalkozom. Az Internet térhódítása a külső információ hozzáférhetőségét forradalmasította, függetlenül a *freedom to operate* megfontolásoktól, míg a szabad forráskód a külső innovációs források felhasználásának a következőkben ismertetendő *Open Access*-re meglehetősen emlékeztető modelljét adta.

Mennyiben jelent előrelépést a nyílt innovációs paradigma a korábbi, külső innovációs források szerepét elismerő, de mégis zárt innovációs modellekhez képest? Mindenekelőtt a korábbi modellekben a külső tudás mindig pusztán kiegészítő szerepet kapott a vállalati termékfejlesztésben a belsőhöz képest. A nyílt innovációban azonban a külső tudás egyenértékű a belsővel. A zárt paradigma szerinti kutató-fejlesztő zseni nem játszott különösebb szerepet az üzleti modell formálásában. A nyílt innovációban a vállalatok kívülről-belülről egyaránt keresik a génuszt, aki „üzemanyaggal” szolgálhat az új üzleti modellekhez. Megítélésem szerint azonban a nyílt innovációs paradigmának a legfontosabb

³⁶NELSON–WINTER 1982, 275-354. p.

³⁷VON HIPPEL 1988, 3-10. p.

³⁸DAVID–HALL–TOOLE 2000, 498. p.

újítása maga az alapul vett tudásbázis. A zárt innovációs modellben a hasznos tudás ritka, nehezen hozzáférhető, és nagyon kockázatos dolog megbízni benne (ez a gyökere a NIH-szindrómának). A nyílt innovációs paradigma abból indul ki, hogy a hasznos tudás általában széles körben elterjedt (lásd lentebb: *Open Access*), és magas minőségi színvonalat képvisel. Ezért még a legfejlettebb kutató szervezetek is rá vannak szorulva a külső tudásforrásokra.³⁹

Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a vállalat valamilyen külső forrásból elégíti ki innovációs igényeit, hanem további feltétel az is, hogy az említett külső forrás kellő publicitást is kapjon, hogy a vállalat figyelmét magára irányíthassa (tehát érvényesüljön az *Open Access* alapvető célkitűzése). A külső tudásnak ugyanakkor védettnek is kell lennie, amely élvezi a jogszabályi védelmet, azaz áruvá válik, amiért a felhasználó vállalat ellenértéket fizet az eredeti jogtulajdonosnak. (Látjuk majd, hogy e két utóbbi körülmény viszont meglehetősen eltávolítja a nyílt innováció ipari paradigmáját az *Open Access* koncepciótól.)

3.1.3. A szellemi tulajdonjogok és a nyílt innováció menedzselése

Iparjogvédelmi és szellemi tulajdon menedzselési szempontból a nyílt innovációnak három igen fontos következménye van:

Egyrészt komplexebbé válik a szellemi tulajdon védelmének a szerepe. A zárt innovációs modellben a szellemi tulajdon az innováció mellékterméke, hasznosítása pedig a cég részéről egy védekezési intézkedés, ami védi a vállalatot attól, hogy a tevékenységét külső szellemi tulajdonjog blokkolja. A nyílt innovációban ez a fajta védekezés csak egy módja a szellemi tulajdonjogok sokféle felhasználásának. A szellemi tulajdon központi elemévé válik az innovációnak, és a szellemi tulajdonjogok „napi gyakorisággal” ki- és beáramlanak a vállalati termelésbe. A védelem melletti alternatívaként elképzelhető, hogy a szellemi alkotástól publikáció vagy donáció útján „megszabadulnak”.

Másrészt a nyílt innovációban megnövekszik az innovációs hídképző intézmények szerepe. Ilyenek a zárt modellben lényegében szükségtelenek, mára azonban szinte mindegyik egyetem rendelkezik ún. technológia-transzfer irodával. A közvetítő (hídképző) intézmények szerepe kifejezetten jelentős például a gyógyszeriparban, de növekszik más ágazatokban is.

³⁹Ezt a körülményt illusztrálja a Merck gyógyszercég 2000. évi jelentése. Bár a vállalat közismerten magas színvonalú belső kutatás-fejlesztést végez, a jelentés szerint a biotechnológia területén rászorul az egyetemekre, kutatóintézetekre és más vállalatokra a legjobb technológiának és termékeknek a Merckhez való importja érdekében (<http://www.anrpt2000.com>).

Továbbá a nyílt innovációs közelítés új mérőszámokat hoz a vállalati innovációs folyamat nyomon követésére. Egyre fontosabb kérdés például, hogy mennyi kutatás-fejlesztés zajlik a vállalat *beszállítói* körében.⁴⁰

A fentiek ismertetését azért tartottam fontosnak, hogy képessé váljak a közfinanszírozású kutatóhelyek speciális helyének és szerepének a megvilágítására ebben a termelési és jogi szisztémában.

3.1.4. A hagyományos kutató egyetemi modell átalakulása

A közfinanszírozású támogatásban részesülő egyetemeken általánosan két feladatot látnak el: az oktatás és képzés magas színvonalú szolgáltatása mellett az új kutatási eredmények jelentős része is az egyetemeken születik. Az egyetemeken végzett kutatás-fejlesztési tevékenység során létrehozott tudásnak a társadalom javára történő hasznosítására számos út létezik; ezek közül az alábbiakban kettőt fogok részletesebben elemezni.

Az egyetemeken szerepének hagyományos felfogása alapján ezen intézmények legfontosabb céljának kell lennie a költségvetési forrásokból, tehát a társadalom közös ráfordításaiból származó pénzekből létrehozott új eredményeknek a közjó szolgálatára érdekében történő nyilvánosságra hozatala és disszeminációja, olyan módon, hogy az a legszélesebb társadalmi csoportok számára váljon hozzáférhetővé.⁴¹ Ez a XX. század második feléig általánosan uralkodó felfogás elkerülte, hogy látszólag szükségtelenül használjanak fel költségvetési forrásokat olyan vagyoni értékkel bíró, védett jogok létrehozására, amelyeknek a jogosultja nem az állam lesz, illetve a társadalom – az iparjogvédelmi jogok kizárólagos jellegénél fogva – meghatározott ideig el van zárva ezen eredmények hasznosításától.

Ugyanakkor több kutatás is rámutat,⁴² hogy ebben a modellben a kutatás-fejlesztési eredmények gyakran nem vezetnek új termék vagy szolgáltatás bevezetéséhez. Az innováció folyamata az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve az erre irányuló kísérlet hiányában több okból megszakadhat: a) a kutatóhely, illetve a feltaláló a megfelelő anyagi érdekelttség hiányában egyszerűen nem adja tovább találmányát gazdasági hasznosításra; b) a feltaláló nem vesz részt a további fejlesztésekben, amely nélkül piacon értékesíthető termék számos esetben nem jöhet létre; c) az eredmény továbbfejlesztéséhez szükséges szolgáltatások

⁴⁰Magyarországon a beszállítói innováció fokozására különös figyelmet fordít pl. a Knorr-Bremse Fékrendszerek Kft.

⁴¹RUDY 2007, 18-34. p.

⁴²BAJMÓCY 2005, 312-327. p. Utóbbi tanulmány igyekszik feltárni a tudásáramlás útjában álló piaci elégtelenségeket, innovációs szakadékokat, ugyanakkor az ezek kezelésére irányuló politikák torzító hatásait is. Külön figyelmet szentel az egyetem-üzleti szféra-kormányzat kapcsolatok lokális jellegének, megkísérel megadni megfelelő működésük alapvető helyi feltételeit.

gyakran nem érhetők el a piacon, és ezt a hiányt csak egy "szolgáltató egyetem" tudja megszüntetni; végül talán a legfontosabb, hogy d) miután az ipari szereplő oltalom hiányában nem képes kialakítani és kihasználni a monopolhelyzetből származó versenyelőnyt, bele sem kezd a termékfejlesztésbe. Erre az utóbbi problémára később még visszatérek.

Az egyetemi kutatás-fejlesztési eredmények, illetve általában a közfinanszírozású források kutatási célú felhasználásának szabályozásában jelentős fordulatot jelentett az Amerikai Egyesült Államokban 1980-ban elfogadott *Bayh-Dole Act*.⁴³ E törvény különös jelentősége és hatása abban rejlett, hogy engedélyezte az állami kutatóhelyeknek, hogy a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdonjogokat megszerezzék, továbbá ösztönözte a kutatóhelyeket arra, hogy e szellemi tulajdonjogok tekintetében a vállalkozásoknak licenciát adjanak. A '90-es évektől szinte minden fejlett ország hasonló szabályozást igyekszik bevezetni.

Hazánkban a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvénynek az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény általi módosítása egyértelművé tette, hogy a költségvetési kutatóhelynek minősülő központi költségvetési szervet illetik meg a jogszabály erejénél fogva átszálló, illetve az általa ellenérték fejében vagy ingyenesen szerzett szellemi alkotáson fennálló jogok.⁴⁴ Az Európai Unió által finanszírozott kutatási keretprogramok esetében is hasonló szabályozás érvényesül. Főszabályként a támogatásban részesülő kedvezményezettet illetik meg mindazok a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok, amelyek a támogatott tevékenység keretében jöttek létre.⁴⁵ Az ily módon – tagállami költségvetési és közösségi támogatás felhasználásával is – létrehozott szellemi tulajdon gazdasági hasznosítását európai szinten is több dokumentum szorgalmazza.⁴⁶

⁴³P.L. 96-517, Patent and Trademark Act Amendments of 1980.

⁴⁴Lásd: 2007. évi CVI. tv. 28. § (3)-(4) bek.

⁴⁵Lásd: a 7. Keretprogram (2007–2013) cselekvéseiben a vállalkozások, a kutatóközpontok és az egyetemek részvételére, valamint a kutatási eredmények terjesztésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 2006. december 18-i 1906/2006/EK európai parlament és a tanács rendelet 36. cikkét.

⁴⁶A Bizottság közleménye: A kutatóintézmények és az ipar közötti tudásátadás hatékonyságának javítása Európában: a nyílt innováció felkarolása, 2007. április 4. A Bizottság C(1329)2008 sz. ajánlása A szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

3.2. Az *Open Access*

3.2.1. Az *Open Access* modell kialakulása és tartalma

Amíg – későbbiekben részletesen kifejtendő módon – a '90-es évektől kezdve elmozdulás történt az egyetemeken létrehozott szellemi alkotások iparjogvédelmi oltalomban történő részesítése, illetve gazdasági hasznosításának támogatása irányába, addig időben ezzel nagyjából egybeesve, az Internet elterjedésével egy új disszeminációs modell is egyre inkább teret hódított. Az új kutatási eredményeknek a közjó szolgálata érdekében történő nyilvánosságra hozatalát és legszélesebb társadalmi csoportok számára hozzáférhetővé tételét hirdető – a hagyományos kutató egyetemi felfogáshoz visszanyúló – modelljét talán *Open Access* modellként lehetne röviden leírni, amelynek megszületését a digitális technológia térhódítása és az Internet általánossá válása tette lehetővé.

Az *Open Access* Kezdeményezés filozófia atyjának tulajdonképpen FIECHTE-t tekinthetjük, aki szerint a szellemi alkotáson belül meg kell különböztetnünk a gondolati tartalmat és a külső formát (a fogalmazás, szóhasználat stb. konkrét módját). A gondolati tartalom a publikálás után már semmiképpen sem a szerző tulajdona, hanem közkinccsé válik. Pusztán a külső forma, a kifejezési mód a szerzői jogi védelem tárgya, ezt nem szabad jogosulatlanul eltulajdonítani. (FIECHTE, 1793) Az internetes szabad publikálással azonban ez a jogi védelem tárgyát veszti. „*Das nun reine Ideen ohne sinnliche Bilder sich nicht einmal denken, viel weniger andern darstellen lassen, so muß freilich jeder Schriftsteller seinen Gedanken eine gewisse Form geben und kann ihnen keine andere geben als die seinige, weil er keine andere hat... denn niemand kann seine Gedanken sich zueignen, ohne dadurch daß er ihre Form verändere. Die letztere also bleibt auf immer sein ausschließliches Eigentum.*” Az *Open Access* paradigmának⁴⁷ több definíciója is található a szakirodalomban; a fogalom maga is állandóan átalakul. Elkülöníthető azonban néhány egymásra épülő meghatározás jellegű dokumentum, amelyekkel a fogalom mai jelentése elég pontosan megvilágítható. Ezek közül az első a *Budapest Open Access Initiative* 2001-ből.⁴⁸ Ekkor találkozott Budapesten több tudományos kommunikációért felelős prominens döntéshozó, és találkoztuk eredményeként megalkották a *Budapesti Open Access Kezdeményezés* elnevezésű dokumentumot. Ez tartalmazza az *Open Access* azóta többször újradefiniált, ám

⁴⁷A fogalomnak szándékosan nem javasolok magyar fordítást. Amint az a fenti definiálási kísérletből is látszik, rövid, pontos és a köztudatba is könnyen beiktatható fordítás aligha adható (talán a „szabad hozzáférés” kifejezés még megfontolandó), és mivel a nem angol nyelvű, nemzetközi irodalom is kizárólag az *Open Access* (gyakran rövidítve: OA) szakkifejezéssel említi a jelenséget, az érthetőség kedvéért mi is meghagyjuk az angol nyelvű verziót erre az igen komplex fogalomra.

⁴⁸Lásd még: MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5-26. p.

máig meghatározó jelentőségű megfogalmazását a következők szerint: azon tudományos jellegű (scholarly) információ⁴⁹ (pl. kutatási eredménynek és szerzői jogi védelem alatt álló művek),⁵⁰ amelynek alkotója pénzfizetés elvárása nélkül a művet on-line, ingyenesen a világ számára hozzáférhetővé teszi (*accessible*, innen származik az *Open Access* kifejezés). A szerzői művek szabad felhasználásának eseteihez lásd: FALUDI 2004, 57-66. p.⁵¹ Elsődlegesen ebbe a kategóriába tartoznak a lektorált szakcikk, de ide tartoznak a lektorálatlan kéziratok is, amelyek esetében szükséges lehet az Interneten való közzététel a kommentálás lehetővé tételére vagy éppen a tudományos közvélemény tájékoztatására valamilyen fontos kutatási eredmény megszületéséről. Az ilyen szakirodalomhoz való könnyebb vagy nehezebb hozzáférésnek több fokozata és típusa van. Az *Open Access* értelmében *az ilyen tudás a publikus világhálón szabadon és ingyenesen hozzáférhető, megengedve bármely felhasználónak az elolvasást, a letöltést, a másolást, a terjesztést, a nyomtatást, az abban való keresést, a szövegeknek más szövegekhez linkként való hozzákapcsolását, indexálását, adatként szoftverhez való hozzáadását, vagy felhasználását bármely más törvényes célra pénzbeli, jogi vagy műszaki korlátozások nélkül*, leszámítva azokat a korlátozásokat, amelyek az Internettől mint eszköztől nem választhatók el. Az egyetlen megszorítás a reprodukcióhoz és a terjesztéshez kapcsolódik, és az egyetlen alkalmazandó szerzői jogi szabály, hogy *meg kell adni a szerzőnek a lehetőséget a mű integritásának, a szerzőség elismerésének és a megfelelő idézésnek a kontrolljára*.⁵² Az előzőekben ismertetett kezdeményezésnek megfelelően tehát az *Open Access* paradigma alá eső műszaki kutatási eredmény iparjogvédelmi karakterű oltalomban nem részesül, ennek megfelelően közkinccsnek tekinthető.⁵³ Az előzőkből kiemelendőnek tartom tehát a technológiai paradigmaváltást, ami az információhordozó megváltozásából (Internet-alapú megoldások) ered, és azt a körülményt, hogy a digitális technológiai térhódítás éppen találkozik a kutatói publikációs kényszerhelyzetből fakadó igénnyel. Ami a szellemi alkotások karakterét illeti, látható, hogy nem csak az *ipso jure* szerzői jogi védelem alá eső ismeretek, hanem az iparjogvédelem lehetséges tárgyai⁵⁴ is megjelennek az *Open Access* égisze alatt.

⁴⁹A tudományos alkotás szerzői jogi védelmének kérdéseivel foglalkozik VÉKÁS 1974, 558-559. p. is.

⁵⁰A szerzői jogi művek keretében a szoftver is, amelynek jogi védelmével összefüggésben bővebben lásd: FALUDI 2005, 2-5. p.

⁵¹A „creative commons” felhasználási engedélyt (cc-licenciát) részletesen ismerteti FALUDI 2006, 57-66. p.

⁵²Az *Open Access* keretében a szellemi termék létrehozója lemond az alkotás publikációs vagyoni jogi védelméről – ezáltal bárkinek szabadon biztosítja a hozzáférést. A szerzői jogi védelem másik vonatkozása, a személyi jogi védelem (a mű integritásához és korrekt felhasználásához fűződő jog) azonban fennmarad.

⁵³Lásd még: HARMATHY 2005, 71-90. p.

⁵⁴A szellemi tulajdonjogok felosztásához lásd: CSÉCSY, 2002, 9-10. p. Megjegyzést érdemel, hogy a klasszikus, római jogi alapokon kifejlődött civilisztikai dogmatika a dolog fogalmát a következőképpen határozza meg: a

Érdeemesnek tűnik megvizsgálni közelebbről az *Open Access* definíció fogalmi elemeit. Először is az *Open Access* művek szabadon hozzáférhetők. Másodszor on-line léteznek, amely azt jelenti, hogy ezek tipikusan digitális formátumúak az Interneten. Harmadszor ezek tudományos művek; ebből következik, hogy regények, novellák, népszerű magazinok, önképző könyvek és hasonlóak nem tartoznak ebbe a körbe. Negyedszer, e művek szerzői nem részesülnek anyagi díjazásban az erőfeszítéseik következtében keletkezett szellemi tulajdon hasznosításáért (ami a szerzői jog lényege). Ötödször, mivel igen gyakran a lektorált közlemények szerzői nem részesülnek semmilyen díjazásban, és a művek tudományos jellegűek, e szakirodalom tekinthető a szabad hozzáférésű (*Open Access*) matéria elsődleges forrásának. Hatodszor, az *Open Access* anyagnak szinte határtalan engedélyezett felhasználása van. Eltekintve a szerzőt megillető (véleményem szerint szinte érvényesíthetetlen) azon személyhez fűződő jogtól, ami a mű integritásához, szerzőkénti feltüntetéséhez és a megfelelő idézéshez fűződően megilleti, a felhasználók megszorítás nélkül másolhatják és terjeszthetik az *Open Access* műveket, vagyis a végezhetik a vagyoni jogok alapjául szolgáló cselekményeket.

*Peter Suber*⁵⁵ úgy jellemzi az *Open Access* koncepciót, hogy az megszünteti a fizetési korlátokat (pl. előfizetési díjak) és az engedélyezési korlátokat (pl. licencijogok), kialakítva egy díjigény-mentes irodalmat (tudományos művek, amelyeket a szerzők ingyenesen alkottak), minimális felhasználási megszorításokkal hozzáférhetővé téve azt. *Harnad*⁵⁶ szerint a koncepció legfontosabb eleme a szabad hozzáférés, ennek megléte önmagában is elegendő a mű *Open Access* mivoltának megalapozásához. Valójában az *Open Access* paradigma csak a digitális világban létezik. Ennek oka, hogy itt a mű első digitális másolatának elkészítését követően a további kópiák előállításának és az Internet segítségével történő terjesztésének költségei marginálisak. Ezzel ellentétben a papíralapú publikációk esetében nemcsak a papírmásolatok előállítási költségeivel, de a fizikai tárolás és terjesztés költségeivel is számolni kell, ami nem teszi lehetővé az ingyenes rendelkezésre bocsátást.

dolog olyan önálló testi tárgy, amelyen tulajdon állhat fenn (Vö. MOLNÁR – JAKAB, 2008). A pandektisztika kiváló képviselője, Bernhard Windscheid a dolog fogalmát eredetileg még ennél is szűkebben fogta fel: „Bei der Bestimmung des Begriffs der Sache ist davon auszugehen, dass unter Sache verstanden wird das einzelne Stück der vernunftlosen Natur. Hiermit ist gesagt, dass zum Begriff der Sache das Moment der realen Existenz, der Körperlichkeit, gehöre.” (WINDSCHEID, 1900)

⁵⁵BAILEY 2006 (SUBER 2004), letölthető: <http://www.digital-scholarship.com/cwb/WhatIsOA.htm>.

⁵⁶BAILEY 2006 (HARNAD 2003), letölthető: <http://www.digital-scholarship.com/cwb/WhatIsOA.htm>.

Az *Open Access* paradigma fejlődésének következő mérföldköve a 2003-as *Bethesda Statement on Open Access Publishing* (Bethesda Nyilatkozat az *Open Access* Publikálásról).⁵⁷

A Bethesda Nyilatkozat kiterjesztette az *Open Access* fogalmát, amikor kimondta:

„az alkotó és a szerzői jog jogosultja minden felhasználónak ingyenes, visszavonhatatlan, az egész világra kiterjedő és örökös jogot biztosít a mű elérésére, és engedélyt ad a mű másolására, felhasználására, terjesztésére, átadására és a mű nyilvános megjelentetésére, továbbá származékos művek előállítására és terjesztésére bármely digitális médiumban, bármely jóhiszemű célra, a szerzőség megfelelő elismerése mellett, engedélyt ad továbbá kisszámú nyomtatott másolat készítésére személyes felhasználás céljából; az alkotó a mű egy teljes verzióját és annak valamennyi kiegészítő anyagát, beleértve a fenti engedély egy másolatát egy szabványos elektronikus formátumban az első publikációt követően haladéktalanul elhelyezi legalább egy on-line letéteményesnél, amelyet egy tudományos intézmény, közösség, állami ügynökség vagy más elismert, olyan szervezet tart fenn, amelynek célja a szabad hozzáférés biztosítása”.⁵⁸

Miben különbözik a Bethesda Nyilatkozat a Budapesti Kezdeményezéstől? A Budapesti Kezdeményezés nem jelenti azt, hogy a szerzőknek intézményesíteniük, működtetniük kell az *Open Access* koncepciót. Eltekintve a szabad azaz ingyenes hozzáféréstől, a felhasználók más iránymutatást nem kapnak a tekintetben, hogy a mű *Open Access* vagy nem. Ezzel szemben a Bethesda Nyilatkozat konkretizálja, hogy a szerzői jogok jogosultja bizonyos jogokat felhasználási engedély keretében biztosít, és ezek a jogok ingyenesek, visszavonhatatlanok, az egész világra kiterjedőek és örökösök. A felhasználási engedély egy szerződés, amely meghatározza az engedélyezett felhasználás feltételeit.⁵⁹ Mint ilyen felülírja a (diszpozitív) szerzői jogokat a szerződés (pontosabban: hallgatólagos jogról való lemondás) szerinti feltételekkel. Ilyen jog a Bethesda Nyilatkozat szerint (amelyet a Budapesti Kezdeményezés nem említ) a származékos művek előállításához való jog, például egy mű engedély nélkül lefordítható egy másik nyelvre.⁶⁰

Az utolsó itt említett mérföldkö a fogalom fejlődésében a 2003-as Berlini Deklaráció volt (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*), amely lényegében a Bethesda Nyilatkozat tartalmát ismétli meg, amikor kimondja az alábbi fejezetben ismertetetteket.

⁵⁷MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5-26. p.

⁵⁸Például a biomedikai tudományoknál ilyen a PubMed Central MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5-26. p.

⁵⁹MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5-26. p.

⁶⁰MOLNÁR–NÉMETH 2009, 5-26. p.

Az Internet a jövőben képes lesz a tudományos publikálás természetét jelentősen megváltoztatni. A Berlini Deklaráció támogatja az Internetet mint funkcionális eszközt a globális tudományos tudásbázis kezelésére. Úgy definiálja az Internetet mint átfogó forrást az emberi tudás és kulturális örökség biztosítására, amit a tudományos közösség elfogad. Ahhoz, hogy az Internet ezt a funkcióját betöltse, fenntarthatónak, interaktívnek és transzparensnek kell lennie. A tartalomnak és a szoftverállománynak szabadon hozzáférhetőnek és kompatibilisnek kell lennie.⁶¹

A Berlini Deklaráció szerint az *Open Access* kontribúció magában foglalja a következőket: eredeti tudományos kutatási eredmények, nyers adatok és meta-adatok, forrásanyagok, képi és grafikai anyagok digitális megjelenítései és tudományos multimédia anyagok. Az *Open Access* kontribúciónak a Berlini Deklaráció szerint a Bethesda Nyilatkozatnál említett két feltételt kell kielégítenie.

Az *Open Access* fogalmát a következő fejezetben megkísérlem elhelyezni az egyetemeken alkotott természettudományos-műszaki kutatási eredmények környezetében.

A fentiekből – egyebek mellett – az is látható, hogy bármilyen ipari viselkedésmintát is vizsgálunk, abban a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A nyílt innovációs paradigma már kifejezetten és bevallottan is számít a külső tudásforrásokra, ezek közül pedig az első számú forrás az egyetemi tudás. Az *Open Access* tudás azonban nem felel meg az ipari termékfejlesztés szűkebb értelemben vett követelményeinek, mert nem védhető meg a versenytársaktól (bárki számára hozzáférhető).⁶² Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással.⁶³

⁶¹A klasszikus szerzői jog által védett tartalom jogtulajdonosi engedélytől függő felhasználásának üzleti modelljeit és a felhasználással való jogsértés következményeit részletesen ismerteti GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH 2004, 705-715. p. és GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH 2005, 129-141. p.

⁶²Az on-line felhasználás engedélyezésének és a lehívásra hozzáférhetővé tételnek gyakorlati összefüggéseit részletesen bemutatja FALUDI 2002, 1-11. p. (Más jellegű probléma merülhet fel a szellemi tulajdon angolszász felfogása és az *Open Access* viszonyában: Az angol jog három fajta tulajdonjog között különböztet: ingó dologon fennálló tulajdon, ingatlanon fennálló tulajdon és szellemi tulajdon. A szellemi tulajdon tárgya a szellemi alkotás – bármilyen információ, amely valamely testi dologban mint hordozóban jelenik meg, amely végtelen sok másolatban létezhet a világ bármely pontján: „In a somewhat simplified way, one can state that intellectual property relates to pieces of information which can be incorporated in tangible objects at the same time in an unlimited number of copies at different locations anywhere in the world. The property is not in those copies but in the information reflected in those copies.” (Background Reading Material on Intellectual Property, ed. by World Intellectual Property Organization, 1988.) Az *Open Access* dogmatikai változtatást igényel, hisz a „testi dologban való megjelenés”, a nyomtatott forma elesik.)

⁶³Az egyetem szempontjából nézve ezért – amennyiben ipari kapcsolatokon alapuló technológia-transzferben gondolkodik – legalább egy igen nyomós érv szól a lentebb ismertetett szellemi tulajdon-centrikus technológia-menedzsment mellett.

3.2.2. Közffinanszírozású kutatástámogatás és Open Access

A közffinanszírozású támogatással létrehozott tudományos eredményeket bemutató publikációk fentiek szerinti ingyenes online hozzáférhetővé tételének gyakorlata az Európai Unió számos tagállamában elterjedt. A kutatást finanszírozó szervezetek közül például Írországbán a *Research Council for Science, Engineering and Technology* vagy Németországban a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* is ezt követeli meg a támogatási politikájában. Magyarországon a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXCV. törvény 16. §-ának (2) bekezdése értelmében a pályázat kiírója, azaz a támogató hatóság a törvény *megkövetelheti* a közffinanszírozású kutatás-fejlesztési támogatással megvalósított projekt eredményeként létrejött szellemi alkotás közcélú felhasználásra ellenérték nélkül történő átengedését. Ebben az esetben ezt a pályázati kiírásnak és a támogatási szerződésnek is tartalmaznia kell. Eddig a gyakorlatban ilyenre nem nagyon volt példa.⁶⁴

Az európai közösségi forrásokból finanszírozott kutatás eredményeihez való könnyebb hozzáférhetőség biztosítása érdekében a Bizottság 2008. augusztus 20-án döntött egy kísérleti projekt elindításáról. A döntés⁶⁵ értelmében a 7. keretprogram meghatározott intézkedései esetében a kedvezményezett köteles a támogatott kutatási tevékenysége eredményeként keletkező, minősített tudományos folyóiratokban közzétett publikációkat, azok megjelenését követően – kutatási területtől függően – hat, illetve tizenkét hónap elteltével korlátozásoktól mentesen online hozzáférhetővé tenni. Az ingyenes letölthetővé tétel (*Open Access*) a szerzők egyéb szellemi tulajdonhoz fűződő jogait nem érinti, és csak a megjelenő tudományos publikációkra vonatkozik, egyéb kutatási adatokra, képekre stb. nem. A projekt a 7. keretprogram költségvetésének mintegy húsz százalékát kitevő pályázatot fog érinteni, és a fenti kötelezettség csak a Bizottsági döntést követően megkötésre kerülő támogatási szerződések alapján kötelezi a kedvezményezetteket. Látható, hogy az *Open Access* hatást gyakorol a közösségi kutatáspolitikára is; a közösségi intézkedés azonban tartalmát tekintve messze elmarad a Berlini Deklaráció „szigorától”, és az *Open Access* „szellemi tulajdon-toleráns” modelljének alapjait helyezi le.

⁶⁴Ami a publikáció módozatait illeti, az OTKA esetében a támogató hatóság a szabadalmazást is megfelelő publikációként fogadja el.

⁶⁵Commission Decision on the adoption and a modification of special clauses applicable to the model grant agreement adopted on 10. April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programmes of the European Community (2007-2013) and the European Atomic Energy Community (2007-2011), and to the model grant agreement for 'frontier' research actions and to the Marie Curie model grant agreements adopted on 16. April 2007 in the context of the implementation of the Seventh Framework Programme of the European Community (2007-2013).

3.3. A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

3.3.1. Paradigmaváltás az egyetemi szellemi tulajdon területén

A nyílt innováció modelljének ismertetése során már utaltam az 1980-ban elfogadott *Bayh-Dole Act* jelentőségére és hatására, miáltal az elősegítette a kormányzati támogatással létrehozott eredményekhez kapcsolódóan a szellemi tulajdonjogok egyetemek általi megszerzését, és egyúttal szabályozási mintául is szolgált világszerte.

A Bayh-Dole törvény lehetővé tette azt a helyzetet, hogy a közfinanszírozású támogatásban részesülő kutatóhelyek egyik meghatározó elemévé váljanak a vállalkozások versenyképességét alapjaiban befolyásoló nyílt innovációs rendszernek. A kialakuló új rendszer kölcsönös függőséget okoz a három résztvevő – az állam (adott esetben ide sorolható az Európai Unió is), a közfinanszírozású kutatóhelyek és a vállalkozói szféra – között. A vállalkozások érdekeltté válnak a működőképes akadémiai-egyetemi kapcsolatok kiépítésében, hiszen versenyelőnyük származhat belőle. Ebben az állam is érdekelt, hiszen a kutatóhelyeken képződött eredmények gazdasági hasznosítása a gazdaság növekedését segíti. Másrészt az állam a költségvetési források szűkössége miatt a költségvetési kutatóhelyeket nem tudja kellő mértékben finanszírozni, és ezt a hiányosságot (legalább részben) orvosolhatják az ipari kutatási megbízások. A közfinanszírozású kutatóhelyek pedig saját (állami) forrásaik szűkössége miatt kénytelenek a gazdaság szereplői felé fordulni.

Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy az innovációs kapcsolatok elősegítése érdekében a kormányzat érdekeltté teszi a közfinanszírozású kutatóhelyeket az ott születő eredmények továbbhasznosításában: jogokat ad a kutatóhelyeknek szabadalmak megszerzésére, gazdasági tevékenység folytatására.

3.3.2. Kialakuló szellemi tulajdon-menedzsment az egyetemeken

A szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment értelmében a tudományos kutatást végző egyetemi szereplők felhasználják a rendelkezésre álló iparjogvédelmi oltalmi formákat és oltalmazási lehetőségeket a létrehozott kutatási eredmények védelmére, monopoljogok biztosítására. Nehéz a közelítést paradigmaként megfogalmazni, és bár sok tekintetben az *Open Access* ellenpontját képezi, egyszerűbb egyfajta menedzselési módszertanként, üzleti modellként definiálni. Lényege, hogy a kutatási eredmény megalkotását követően azonnal megvizsgálják annak termékévé való fejlesztésének a lehetőségét, és azokat a körülményeket

és feltételeket, amelyek meglete elengedhetetlen a termékfejlesztési folyamatban. Mivel a termékfejlesztés az innováció egyetemeken melletti másik kulcsszereplője, az ipar nélkül nem képzelhető el, a műszaki kutatási eredmények feletti monopoljog biztosítása, azaz a szabadalmazás a kutatási eredmény megalkotásakor, és még a publikáció előtt felmerül. A menedzselés „nulladik” intézkedése ezért a szabadalmazhatósági tesztelés, a technika állásának (szabadalomjogi újdonságnak) a kutatása és a szabadalmi bejelentés. A publikációt igen gyakran még a szabadalmi bejelentés után is késleltetni vagy mellőzni kell. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a kutatási eredmény jövőbeli sorsának középpontjába ezzel a szellemi tulajdonvédelem kerül, ezért nevezzük ezt a modellt szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsmentnek.

3.4. Szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment és Open Access

A fent vázolt modell a Berliini Deklarációban megfogalmazott *Open Access* paradigmának három pontban ellentmond: a) a kutatás-fejlesztési eredmény műszaki tartalmának mindenki általi hozzáférése időben késleltetett, tartalmilag korlátozott; b) a felhasználás a tudományos kutatás-fejlesztésre korlátozott, a gazdálkodási tevékenység körében a felhasználás alapvetően tilos, a jogosult engedélyéhez kötött; c) az internet a jogok terjedelmének megállapításához (*freedom to operate*) és nem az információ minél szélesebb körű terjesztéséhez szükséges platform.

A fentiekből látható, hogy az egyetem a tisztán berliini *Open Access* paradigmát és a tisztán szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzselési modellt egyszerre aligha követheti. Kicsit később néhány közismert vagy kevésbé ismert érvet és ellenérvet mutatok be a két közelítéssel kapcsolatban. Az könnyen belátható, hogy az ipari kapcsolatok, a találmányok termékké fejlesztése, röviden a technológia-transzfer szempontjából nem mindegy, hogy az egyetem melyik utat választja.⁶⁶

A fentiekből látható, hogy a nyílt innováció által teremtett gazdasági környezetben igazán nehéz feladat egy egyetem számára általános jelleggel állást foglalni abban a tekintetben, hogy a tudás megalkotása után vajon az *Open Access* vagy a szellemi tulajdon-centrikus paradigma szerinti menedzselést válassza. Az Európai Unió is mutat némi frusztráltságot a két alapelv melletti kiállást illetően: a következő pontban bemutatandó C(1329)2008 sz.

⁶⁶MOLNÁR–NÉMETH 2009, 17. p.

bizottsági ajánlás⁶⁷ ugyanúgy 2008-ban látott napvilágot, mint az előbb ismertetett 7. keretprogrambeli kísérleti projekt a támogatási modellszerződés módosításáról.

3.5. Közfinanszírozású kutatástámogatás és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment

A Bizottság 2008. április 10-én ajánlást fogadott el *Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations* címmel. Az ajánlás a tagállamok részére fogalmaz meg javaslatokat, amelyek elősegíthetik a közfinanszírozású kutatóhelyeken a tudástranszfer-folyamatok hatékonyabbá válását. Ennek értelmében a tagállamok a közfinanszírozású kutatóhelyeken – többek között – támogatják, hogy szabályzatokat fogadjanak el a szellemi tulajdon kezeléséről; elősegítik technológiatranszfer-kapacitások létrejöttét és a szellemi tulajdon védelmének fokozottabb tudatosítását. Az ajánlásban foglaltak alapján nemzeti stratégiákat és iránymutatást fogadnak el, szükség esetén jogalkotási lépéseket tesznek. Lépéseket tesznek továbbá az ajánlás részét képező gyakorlati útmutató lehető legszélesebb körben történő alkalmazása érdekében. Nemzeti kapcsolattartó pontokat hoznak létre, amelyek a tudástranszfert érintő intézkedések koordinálását is végeznék. Az egyes tagállamok, illetve harmadik országok jogi szabályozásában a szellemi tulajdon védelmét érintő kérdésekben lehetnek olyan kérdések, amelyek esetében az ajánlásban foglaltak – mintegy közös hivatkozási pontként szolgálva – elősegíthetik a nemzetközi együttműködések létrejöttét és a hatékonyabb működést. Az ajánlás 1. számú melléklete egy gyakorlati útmutató az egyetemek és más közfinanszírozású kutatóhelyek számára, amely a következő három fő téma köré csoportosítja a kutatóhelyek gyakorlatába átültetendő elveket: a szellemi tulajdon-védelem, a tudástranszfer, valamint a kutatási együttműködés és megrendelt kutatás.⁶⁸

A szellemi tulajdon védelme területén a legfontosabb kérdések közé a következő területek tartoznak: szellemi tulajdon kezelési szabályzat kidolgozása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiájának és küldetésének részeként; a szellemi alkotások

⁶⁷A Bizottság C(1329)2008 sz. ajánlása: a szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

⁶⁸A Bizottság C(1329)2008 sz. ajánlása: a szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

feltárásának, jogi oltalomszerzésének és hasznosításának előmozdítása a közfinanszírozású kutatóintézetek hosszú távú stratégiája és küldetése mentén az elérhető társadalmi-gazdasági előnyök maximalizálásával; valamint hatékony ösztönző intézkedések, amelyek a kutató személyzet aktív részvételét biztosítják a szellemi tulajdonkezelési szabályzat betartásában.

A tudástranszfer elősegítése kapcsán biztosítani kell a következőket: valamennyi lehetséges hasznosítási forma (pl.: licencia, spin-off cég alapítás stb.) és valamennyi lehetséges hasznosító partner (spin-off-ok vagy már létező vállalkozások, más közfinanszírozású kutatóintézetek, befektetők, innovációs szolgáltató cégek vagy más innovációs ügynökségek) figyelembevételével a lehető legmegfelelőbb ügyleti forma és fél kiválasztása. A közfinanszírozású kutatóintézetek számára – akár saját intézményi keretein belül, akár külső szervezet igénybevétele útján – a professzionális tudástranszfer szolgáltatások (ideértve jogi, pénzügyi, kereskedelmi szolgáltatásokat, a jogi oltalomszerzést és tanácsadást), az ehhez szükséges szakszemélyzet és technikai háttér elérhetősége. Licenciaszabályzat kidolgozása és közzététele annak érdekében, hogy a közfinanszírozású kutatóintézetek gyakorlata egymással harmonizáljon és az ügyletek korrektsége biztosított legyen. Spin-off alapítási szabályzat kidolgozása és közzététele; tiszta alapelvek lefektetése a technológia transzfer ügyletből származó bevételek közfinanszírozású kutatóintézet, tanszék(ek), és feltaláló(k) közötti megosztását illetően.

Mind a kutatási együttműködésekben, mind pedig a megrendelt kutatási jogviszonyok esetében meg kell teremteni többek között az alábbiakat: a szellemi tulajdonra vonatkozó kérdések tisztázása a kutatási projekt lehető legkorábbi szakaszában, ideális esetben még annak megkezdése előtt. A kutatási együttműködés során keletkező vagy az annak tulajdonát képezi, aki azt létrehozta, de egy olyan előzetesen megkötött külön szerződés alapján más felek számára is átadható, amely megfelelően tükrözi a felek projekttel kapcsolatos érdekeltségét, feladatait és pénzügyi vagy más természetű hozzájárulásait.⁶⁹

Az ajánlás 2. számú melléklete az egyes területeken azonosított néhány legjobb gyakorlat összefoglalását tartalmazza. Ezek alkalmazása minden érintett ország, nem kizárólag az EU tagállamai számára megfontolandó. Példaként néhány gondolat: az állam által finanszírozott kutatásokból származó szellemi tulajdon megfelelő menedzselését támogatni kell, amely alapján elvárható, hogy a megállapított alapelveket tiszteletben tartsák, és az ipar jogos érdekeit (például: a kutatási eredmények bizalmas kezelésére irányuló kötelezettségek)

⁶⁹MOLNÁR 2008, 97-109. p. A Bizottság C(1329)2008 sz. ajánlása: a szellemi tulajdonjogoknak a tudásátadással kapcsolatos tevékenységek során történő kezeléséről, valamint az egyetemeknek és egyéb állami kutatási szervezeteknek szóló eljárási szabályzatról, 2008. április 10.

figyelembe vegyék. Ahol az lehetséges, modellszerződéseket és – meghatározott feltételek alapján – a legmegfelelőbb modellszerződés kiválasztását segítő döntéshozatali eszközöket kell elérhetővé tenni. Amikor nemzetközi kutatási együttműködési szerződés aláírására kerül sor, az állami forrásokból finanszírozott kutatásokból származó szellemi alkotásokra vonatkozó tulajdonosi jogokat egyértelműen meg kell határozni, figyelembe véve az egyes résztvevő országoknál irányadó szabályokat; továbbá az ezekre vonatkozó információkat könnyen elérhetővé kell tenni.

A fentiek azt tanúsítják, hogy a Bizottság elkötelezett a szellemi tulajdon-centrikus megközelítés mellett. Összevetve mindezeket az előbb ismertetett 7. keretprogrambeli kísérleti projekttel, talán nem túlzás azt állítani, hogy az EU-ban bizonytalanság diagnosztizálható a két megközelítést illetően. Az illetékesek egyelőre adósak maradtak egy egyértelmű iránymutatással abban a tekintetben, hogy mely esetekben, milyen körülmények között, milyen feltételekkel, melyik megoldást célszerű az egyetemeknek alkalmazni. Úgy látom, hogy az egyetemi stratégiai döntéshozatal szintjén igen is okozhat nehézséget a két paradigma összeegyeztetése.

3.6. Open Access vagy szabadalmazás?

3.6.1. Előnyök, hátrányok

Ahogy arra már utaltam, az egyetemi kutatást hagyományosan a kutatási eredmények gyors disszeminációjának követelményével és a tudásmegosztás, a közös szerzői minőség és közös projektek környezetével, így a kumulatív tanulással és innovációval azonosítják.⁷⁰ Az egyetemi jutalmazási rendszer megköveteli a kutatási eredmények közzétételét, és ezen eredményeknek a tudományos közösségben való diffúziójára épül. Az egyetemi kutatók számára ezért kézenfekvő a nagy idézettségű kutatási témák kiválasztása és a kutatási eredmények nyílt és gyors közzététele.⁷¹ Ezeket a normákat és motivációkat helyezte új kontextusba a már említett *Bayh-Dole Act* utáni fokozott egyetemi szabadalmazási aktivitás. Hamar a viták középpontjába került, és azóta ott is maradt az a kérdés, hogy vajon milyen hatással van a szabadalmazási folyamatba bekapcsolódott egyetemi kutató alapkutatási és publikációs tevékenységére, a publikációk mennyiségére és minőségére az a körülmény, hogy a kutató részt vesz a szabadalmazási-hasznosítási folyamatban. Más szóval: vajon a

⁷⁰DASGUPTA–DAVID 1994, 487-521. p.

⁷¹DAVID 1998, 15-21. p.; DAVID–MOWERY–STEINMUELLER 1992, 73-90. p.

szabadalmazás negatívan befolyásolja-e az egyetemi kutatási eredmények generálását és publikálását. A kérdés vizsgálata témám szempontjából azért érdekes, mert segíthet a megalapozott állásfoglalás kialakításához az egyetemeken által követendő kutatás- szellemi tulajdon menedzselés mintája tekintetében.

A kérdés azért is fontos, mert az egyetemi kutatás egyre növekvő mértékben járul hozzá az ipari kutatás-fejlesztési folyamatokhoz.⁷² Egy, a 80-as években az Amerikai Egyesült Államokban végzett kutatás szerint a vállalati innováció fontos forrása az egyetemi kutatás: a válaszadók 31%-a fontos projektforrásként, míg 36%-uk információforrásként értékelte az egyetemi kutatást.⁷³ Ugyanakkor több iparág kutatás-fejlesztési menedzsere úgy találta, hogy az egyetemektől az iparhoz történő tudástranszfer legfontosabb csatornái a publikációk, a kötetlen információcsere, a konferenciák és a konzultációk. A szabadalmakat akkor még a kevésbé fontos információcsatornák közé sorolták, egy kivétellel: a gyógyszeripar területén már akkor is a tudástranszfer fontos eszköze volt a szabadalmi információ.

A *Bayh-Dole Act*-et követő innovációpolitikai változások előtérbe helyezték és jelentősen ösztönözték az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazását és hasznosítását. Az egyetemeken szervezeti változtatásokat hajtottak végre annak érdekében, hogy segítsék ezt a hasznosítási folyamatot.⁷⁴ Ezekre a politikai, intézményi és piaci változásokra válaszul az egyetemi kutatási eredmények szabadalmazása igen nagy mértékben nőtt az Amerikai Egyesült Államokban az elmúlt húsz évben.⁷⁵ A szabadalmazásra való koncentráció azonban a kutatási eredmények titokban tartásához, késleltetett publikációkhoz és hasznosítás-orientált témaválasztáshoz is vezethet, csökkentve ezáltal a tudományos eredmények publikálásának mennyiségét és minőségét.

Több egyetemi kutatókra vonatkozó felmérés dokumentálta a titokosságot, a késleltetett publikációt és a kutatási témaválasztás tendenciózus jellegét, amely a szabadalmazási és hasznosítási folyamatot kíséri.⁷⁶ A kutatások azonban nem mutattak ki kifejezetten negatív hatásokat, amit a szabadalmazás a kutatási munkára gyakorolt volna. A *Massachusetts Institute of Technology* karain (Mechanikai és Elektromérnöki Karok) 2002-ben végzett vizsgálat kimutatta, hogy a szabadalmazás és a publikálás között nincs direkt összefüggés, de

⁷²MANSFIELD 1991, 1-12. p.; MANSFIELD 1995, 55-65. p.; MANSFIELD 1998, 773-776. p.; NARIN-HAMILTON-OLIVESTRO 1997, 317-330. p.

⁷³COHEN-NELSON-WALSH 2002, 1-23. p.

⁷⁴ARGYRES-LEIBESKIND 1998, 427-454. p.

⁷⁵HENDERSON-JAFFE-TRAJTENBERG 1998a, 119-127. p.; HENDERSON-JAFFE-TRAJTENBERG 1998b, 89-116. p.

⁷⁶BLUMENTHAL-CAMPBELL-ANDERSON-CAUSINO-LOUIS 1996, 1224-1228. p.; BLUMENTHAL-CAUSINO-CAMPBELL-SEASHORE 1996, 368-373. p.; CAMPBELL-CLARRIDGE-GOKHALE-BIRENBAUM-HILGARTNER-HOLTZMAN-BLUMENTHAL 2002, 473-480. p.

a publikációk idézettsége pozitívan viszonyul a szabadalmazás mennyiségéhez.⁷⁷ Az Amerikai Egyesült Államokon kívül is napvilágot láttak olyan empirikus kutatási eredmények, amelyek arra utalnak, hogy pozitív korreláció van a publikációk és a szabadalmazás között. A következőkben két kutatást ismertetek röviden, egyet az Amerikai Egyesült Államokból és egyet Európából; ezek többé-kevésbé egybehangzóan arra a következtetésre jutnak, hogy a publikáció és a szabadalmazás komplementer tevékenységek, és a pozitív korreláció közöttük csak akkor csökken, ha a kutató szabadalmazási és találmányhasznosítási tevékenysége meghalad egy bizonyos mértéket.

3.6.2. Az iparjogvédelmi aktivitásnak és a kutatás hatékonyságának egymáshoz való viszonya
*Fabrizio és Minin*⁷⁸ az Amerikai Egyesült Államokban végeztek empirikus kutatást a témában. Háromféle állítást vizsgáltak meg empirikusan:

1. a szabadalmazás és a publikáció kiegészíti egymást, azaz a kutatás során megszerzett információ egy része a szabadalmi leírás kitanítási követelményeinek megfelelően a szabadalmi bejelentésbe kerül, míg a tudományos információ más része inkább a szakirodalmi publikációnál hasznos, és vannak természetesen átfedő részek is;
2. a szabadalmazás és a publikáció egymást helyettesítő alternatívák, tehát az az egyetemi kutató, aki szabadalmaz, kevesebbet publikál, mint amennyit szabadalmazás nélkül tenne;
3. a publikáció idézettsége csökken, vagy más szóval minősége romlik, ha a kutató aktívan szabadalmaz.

Ad 1. A szerzők szerint a legtöbb szabadalmazható kutatási eredmény publikálható is, és a döntés a kutatási eredmény szabadalmazásáról rendszerint nem a kutatási projekt kiválasztásakor, hanem a kutatási eredmény keletkezése után születik meg. A publikáció elsőbbségét hirdető egyetemi norma a kutatási eredmények gyors és védelem nélküli publikációjára bátorít. Ezért ha egy kutató valamilyen szabadalmazható találmányt alkot, akkor is valószínűleg publikálni is fogja azt, ugyanakkor a publikációt legalább a szabadalmi bejelentés megtételéig késlelteti. Meglepő, hogy ezt a konzervatív publikálási gyakorlatot az Amerikai Egyesült Államokban is sok egyetemköveti, annak ellenére, hogy ott egyéves türelmi idő áll rendelkezésre az első amerikai szabadalmi bejelentés megtételéig.

Az egyetemi kutatók gyakran elismerik, hogy a kutatásuk tárgyát képező probléma az iparral való konzultációs munka keretében születik meg, még akkor is, ha az nem konkrét kutatási megrendelés tárgya. Egy felmérés szerint a tudósok 65%-a úgy nyilatkozott, hogy

⁷⁷AGRAWAL–HENDERSON 2002, 44-60. p.

⁷⁸FABRIZIO–MININ 2008, 914-931. p.

kutatási munkájára hatással van az iparral való interakció.⁷⁹ Ez a kapcsolat és az ipari visszacsatolás további publikációkat és valószínűleg további szabadalmakat eredményezhet.

Végül a szabadalmazás és az ebből származó (potenciális) licencia-bevétel, valamint az ipari oldal bekapcsolódása a kutatási projektekbe az egyetemi kutató számára további kutatásra fordítható forrásokhoz való hozzáférést tesz lehetővé (akár licenciadíj, akár szponzorált kutatás formájában), amit további kutatási infrastruktúrára, kutatói fizetésekre stb. költhet.

A fentiekből a szerzők szerint valószínűsíthető, hogy annak a kutatónak, aki szabadalmaz, kutatási aktivitása is fokozódik.

Ad 2. A kutatás során megvizsgált második feltételezés az volt, hogy a szabadalmazás és a publikálás egymást helyettesítő lehetőségek, tehát az az egyetemi kutató, aki szabadalmaz, kevesebbet publikál, mint amennyit szabadalmazás nélkül tenne. Ennek első számú és legegyszerűbb magyarázata az lehet, hogy a kutató idejéből és energiájából sokat igénybe vesz a szabadalmazási és a hasznosítást előkészítő tevékenység.

Másrészt, a szabadalmazási és licenciaadási tevékenység megváltoztatja a kutatói motivációt. Az egyetemi jutalmazási rendszer hagyományos felfogása szerint a kutatót az új, alapkutatási eredményekért és azoknak a tudományos szakirodalomban való szabad hozzáférésű publikációjáért jutalmazzák. Annak a lehetősége azonban, hogy a kutató szabadalmazott, licenciába adott kutatási eredményt hozhat létre, arra motiválhat, hogy a tudós több időt töltsön olyan témákkal, amelyek gyakorlati hasznosításának nagyobb a valószínűsége (alkalmazott kutatás és kísérleti fejlesztés). Ez arra sarkallhatja a kutatókat, hogy erőforrásaikat az alapkutatásról az ipari kutatások irányába csoportosítsák át.

Harmadszor a szellemi tulajdon tudatosságának fokozódása arra készítheti a kutatókat, hogy a titkos információkezelés irányába forduljanak, és kevésbé legyenek hajlandóak nyíltan publikálni kutatásaik eredményét. *Blumenthal és munkatársai*⁸⁰ kérdőíves felmérést végeztek olyan vállalatoknál, amelyek egyetemeknél élettudományi kutatást finanszíroztak. Ennek során azt találták, hogy a válaszadók 47%-a olyan szerződéseket köt az egyetemekkel, amelyekben megköveteli, hogy az egyetem a létrehozott kutatási eredményt hosszabb ideig tartsa titokban, mint a szabadalmi bejelentés megtételéhez szükséges időtartam. Az előzőekből logikusan következik, hogy ha a kutató aktívan szabadalmaz, a publikációinak a száma csökken. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy a szabadalmazási aktivitás kezdetben jó

⁷⁹SIEGEL–WALDMAN–LINK 1999, 27-48. p.

⁸⁰BLUMENTHAL–CAMPBELL–ANDERSON–CAUSINO–LOUIS 1996, 1224-1228. p.; BLUMENTHAL–CAUSINO–CAMPBELL–SEASHORE 1996, 368-373. p.

hatással van a publikációra az 1. pontban említett okokból, de ez később a visszájára fordulhat.

Ad 3. A kutatási tevékenység minőségét illetően jellemző, hogy a jó minőségű alapkutatást többen idézik a jövőben, mert a megalapozó, áttörő eredmények további kutatómunkát igényelnek. Másrészt az a kutatás, aminek kizárólagos célja a hasznosítható produktum létrehozása, valószínűleg kisebb értékkel bír a többi kutató számára. Ha az egyetemi kutató a szabadalmazási és hasznosítási karakterű korai fázisú innovációra koncentrálna, ezzel feltehetőleg módosítja saját kutatási irányát, csökkentve ezzel publikációinak a minőségét. Kézenfekvőnek tűnik ezért, hogy azon kutató publikációinak az idézettsége, aki sokat szabadalmaz, hosszú távon csökkenő tendenciát mutat.

A szerzők az empirikus kutatás eredményeként megállapították, hogy az egyetemi kutatók publikációinak éves száma egy sikeres szabadalmi bejelentés után nagyobb az azonos területen, ugyanabban az évben és időszakban kutató, nem szabadalmazó kutatóval összevetve. A vizsgálati eredmények szerint a folyamat hajtóerejét az egyetemi szabadalmak képezik, nem pedig az ipari kutatókkal való interakciókból származó szemléletváltás. Mivel a vizsgált kutatási eredmények gyakran egyidejűleg szabadalmazhatók is, feltételezhető, hogy az egyetemi szabadalmak közelebb állnak az alapkutatáshoz, ami publikációkat is eredményez. A szabadalmazás és a publikációk idézettsége közötti összefüggés azt mutatta, hogy az egyetemi feltaláló első szabadalmi bejelentése után nincs nagymértékű eltolódás az alacsonyabb színvonalú, kevésbé idézhető kutatás irányába. Azonban azok a kutatók, akik nagy gyakorisággal szabadalmaznak, olyan publikációkat alkotnak, amelyeknek kisebb az idézettsége. Ez már annak lehet a jele, hogy ezek a tudósok valójában „átprogramozzák” kutatásukat az alkalmazott és hasznosítható témákra, az alapkutatás kárára.

Az amerikai példa után lássuk egy nagyon hasonló, európai kutatási munka eredményét. *Buenstorf*⁸¹ a Max Planck Intézet hálózatában folytatott primér adatfelvételen alapuló, empirikus kutatást az 1985-2004-es időszakra vonatkozóan: a kutatók találmányi bejelentési, szabadalmazási, licenciadási és spin-off cégalapítási szokásait vizsgálta, és elemezte a tapasztalatokat a publikációs és idézettségi eredmények fényében. A tanulmány a korábbi szerzőkhöz képest annyival lép tovább, hogy a technológia-transzferre jellemző indikátorok szélesebb körét vonja be a kutatási munkába: találmányi bejelentések, licenciába adott találmányok, licenciatételek, spin-off vállalkozások a kutatói részvételnek különböző formái mellett. Ezeket veti össze a publikációs/citációs aktivitással, majd különbséget állapít

⁸¹BUENSTORF 2009, 285-286. p.

meg az egyes technológia-transzfer tevékenységeknek a publikációra gyakorolt hatásai között. Kiinduló pontként *Buenstorf* két hipotézist vizsgál:

1. a technológia-transzfer negatív hatással van-e a publikációra;
2. a technológia-transzfer pozitív hatással van-e a publikációra.

Ad 1. Az egyetemi találmányokra vonatkozó, szkeptikus nézőpont szerint a kutatási és feltalálói tevékenység versenyben áll a kutató korlátozott mértékű munkaidejéért (lásd: fentebb), aminek következtében a több találmánnyal rendelkező kutató kevesebb kutatási eredményt mutat fel. Ez a helyettesítő viszony csak akkor nem áll fenn, ha a találmány tisztán a kutatáshoz szükséges megoldás (pl. egy új kutatási eszköz, berendezés), vagy a kutatási eredmény, ami publikálható, egyben szabadalmazható is. De még ezekben az esetekben is az a jellemző, hogy a szabadalom megszerzéséhez szükséges tevékenység időt és energiát von el a kutatástól.

Jellemző továbbá, hogy az egyetemi találmányok rendszerint távol állnak a piacra vihető terméktől, ezért jelentős, további innovációs erőfeszítésekre van szükség a kereskedelmi forgalomba hozható termékek eléréséhez.⁸² A potenciális hasznosítók megtalálása és a találmányok sikeres transzfere gyakran a feltaláló személyes közreműködését igényli, mert csak ő rendelkezik a technológiára vonatkozó részletes, gyakran kódolatlan ismeretekkel. A spin-off vállalkozás alapításában résztvevő tudósok azután további szervezési és menedzselési nehézségekkel szembesülnek az új vállalkozásban. Két további potenciális veszély jelentkezhet: a már fent említett késedelem a kutatási eredmény publikálásában, és a kutatási fókusz eltolódása az alkalmazott kutatás irányába.

Ezért a szerző arra az eredményre jut, hogy a technológia-transzfer aktivitások hátrányos következményekkel járnak a tudós kutatási teljesítményére: ezek a hatások erősebbek, mint azok a negatív következmények, amelyek a kutató iparjogvédelmi inaktivitásából következnek, és azokra a kutatókra erősebben hatnak, akik nagyobb mértékben vesznek részt a technológia-transzferben (spin-off céget alapítanak), mint azokra, akik csak korlátozott mértékben (licenciába adják találmányukat).

Ad 2. Bár a kutatás és a technológia-transzfer versenyez a kutató korlátozottan rendelkezésre álló idejéért, a közöttük lévő kapcsolat nem szükségszerűen negatív, ha vannak kölcsönösen előnyös „mellékhatásaik”. Mindenekelőtt a vállalati kapcsolatok tapasztalatszerzési lehetőséget biztosítanak a kutatóknak. Továbbá, az ipari kutatási eszközök, kapacitások és módszerek gyakran kiegészítik az egyetemi laboratóriumokban találhatóakat.

⁸²JENSEN–THURSBY 2001, 240. p.

Végül a vállalatok olyan hálózatokkal rendelkezhetnek, amelyekhez a kutató önmagában nem férne hozzá. Ezért kézenfekvő a feltételezés, hogy az ipari vállalatokkal való interakció olyan információs lehetőségeket biztosítanak a kutatóknak, amelyek javítják kutatási teljesítményüket. Az ismeretszerzési hatások a legerősebbek azoknál a kutatóknál, akik részt vesznek a spin-out folyamatban, kevésbé erősek a licenciadó kutatóknál, és a legkevésbé erősek azoknál a kutató-feltalálóknál, akik szabadalmaznak ugyan, de egyáltalán nem vesznek részt a technológia-transzfer folyamatban.

A tanulási lehetőségek mellett a tudósok hasznára válhat a hasznosítási folyamatból származó többletbevétel is. A hasznosított találmányokból származó bevétel nemcsak a kutatónak, de laboratóriumának is forrásokat biztosít. A Max Planck Intézet esetében például a bevételek egyharmada a kutatót, további egyharmada a kutató intézetét illeti meg, amely utóbbit kutatási célra kell fordítani. A licenciabevételek tehát közvetlen anyagi forrást biztosítanak. További közvetlen bevétel generálható a kutatásnak az ipari partner által való finanszírozása segítségével. Végül bevétel származhat a cég által történő „természetbeni” finanszírozással is, amikor a vállalat megvásárol bizonyos laborspecifikus eszközöket a kutató számára. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a technológia-transzfer tárgyává tett kutatásból származó bevétel pozitív hatással van a tudósok kutatási teljesítményére.

Az empirikus kutatómunka eredményeként *Buenstorf*⁸³ megállapítja, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a feltalálói tevékenységet is végző kutatók esetében csökkenne a kutatási teljesítmény. Ami a publikációk számát illeti, a szabadalmazás után konzekvens növekedés tapasztalható. Általában tehát nem mondható el, hogy a szabadalmazás „kiszorítja” a színvonalas kutatást, mert a kutató rendelkezésére álló idő korlátos. *Úgy tűnik, nincs tehát alapvető ellentmondás a technológia-transzfer és a színvonalas alapkutatás között.*

A spin-off folyamatba való bekapcsolódás hatása már kevésbé egyértelmű. Valójában csak kevés bizonyíték van a spin-off vállalatokhoz való technológia-transzfer pozitív hatására, és egyáltalán nincs bizonyíték arra, hogy ezek a hatások pozitívabbak lennének a technológia-transzferbe más módon bekapcsolódó (licencia) kutatóknál tapasztalt hatásoknál. Fontosabb ennél, hogy hosszabb távon a spin-off vállalkozásokkal való időtöltés mindenképpen károsnak bizonyult az alapkutatási teljesítményre, még akkor is, ha a válaszdó kutatók egyike sem vett részt a spin-off vállalkozások operatív irányításában. Végül a szerző nem talált bizonyítékot arra, hogy a licenciából és hasznosításból származó bevétel növekedésével pozitívan változna a kutatási teljesítmény minősége és mennyisége.

⁸³BUENSTORF 2009, 290-291. p.

3.7. Összefoglaló gondolatok: *Open Access* vagy szellemi tulajdon-centrikus szemlélet?

A fentiekben láhattuk, hogy a közfinanszírozású kutatóhelyeket érdemes *valóban speciális szellemi tulajdon-kibocsátó közegként kezelni*, hiszen a létrehozott szellemi alkotások tekintetében az iparjogvédelem eszköztára – szemben a magánfeltalálókkel és az innovatív ipari szereplőkkel – csak mint egy lehetséges megoldás (és nem mint egyetlen lehetséges megoldás) merül fel a szellemi alkotás menedzselésére. Nyomós érvek vannak a szellemi termékek azonnali, térítésmentes közzététele mellett is, és ezt a körülményt akkor sem szabad figyelmen kívül hagynunk, ha az empirikus kutatási tapasztalatok azt mutatják, hogy egy megfelelő rendszerben, hatékonyan végrehajtott szabadalmazási és technológia-átadási aktivitás inkább élénkítően hat az alapkutatási teljesítményre. Ennek ellenére erősnek mondható kutatói körökben a bizalmatlanság és passzivitás a szabadalmazással szemben, azt tartják, hogy az iparjogvédelem elvonja kreatív energiájukat és akadályozza az egyetemi alkotó tevékenységet.⁸⁴ Ez az attitűd a közfinanszírozású kutatóhelyeken kívül más közegben nem tapasztalható, és ennyiben „egyetem-specifikusnak” mondható. Ebben a körben ugyanakkor meglehetősen gyakran tapasztalható, erre utal az is, hogy az Amerikai Egyesült Államokban és Európában is hasonló felmérésekkel kísérleteznek a jelenség megértésére és előnytelen következményeinek a kezelésére.

Úgy vélem, a fenti kutatói-egyetemi attitűdöt megfelelően képes magyarázni az *Open Access* illetve a szellemi tulajdon-centrikus modellek szembeállítása. A nyílt innovációs modell által vezérelt ipari termékfejlesztés közegében az egyetemek számára korántsem mindegy, hogy tiszta *Open Access* vagy tiszta szellemi tulajdon-centrikus politikát folytatnak-e. Bár a nyílt innovációs paradigma mentén szerveződő ipari innováció már kifejezetten és bevallottan is számít külső tudásforrásokra, és ezek közül az első számú forrás az egyetemi tudás, amelyben a védett szellemi tulajdonból származó monopoljogok központi szerepet játszanak. A berlini deklarációban megfogalmazott *Open Access* tudás tehát nem felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem védhető meg a versenytársaktól. Üzleti modell szintjén ezért az ipar nem igazán tud „mit kezdeni” az *Open Access* paradigma szerinti tudással. Bár – főleg a fent ismertetett empirikus kutatások eredményeinek a fényében – logikusnak tűnik a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet bátorítása az egyetemeken, az *Open*

⁸⁴BUENSTORF 2009, 282-284. p.

Access látens erejét hiba lenne alábecsülni. A kérdés bonyolultságát mi sem támasztja alá jobban, mint az a körülmény, hogy az Európai Bizottság 2008-ban két igazán jelentős, egyetemi szellemi tulajdont érintő intézkedése közül az egyik az *Open Access*-t, a másik a szellemi tulajdon-centrikus szemléletet erősíti.

Álláspontom szerint a jövő jogfejlesztésének indokolt lenne az „Open Access-toleráns” szellemi tulajdon-centrikus modellt megvalósítania, amely a záros határidőn belül, egységes platformon (Internet) való közzététel kötelezettsége mellett lehetővé teszi ipari tulajdonjogok érvényesítését is. Körültekintő menedzseléssel az Open Access és a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet összhangja ugyanis biztosítható.

Az egyetemek szellemi tulajdonvédelemhez való viszonyának alapidokumentumai jelenleg az intézményi szellemi tulajdonvédelmi szabályzatok. A Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH) közreműködésében 2005-ban készült módszertani útmutató alapján elkészült szabályzatok meglehetősen szellemi tulajdon-centrikus szemléletűek, azaz az iparjogvédelmi oltalom megszerzése, illetve a jogi védelem alatt álló szellemi alkotások hasznosításának szabályozása mellett az *Open Access* kérdésének nem szenteltek megfelelő figyelmet. Nyolc hazai felsőoktatási intézmény és kutatóintézet szellemi tulajdonvédelmi szabályzatát tekintetem át, és megállapítottam, hogy egyik sem tartalmaz utalást az *Open Access* attitűd szerinti szellemi tulajdon menedzsmentre.⁸⁵ Ugyanakkor ezen utóbbi modell a hazai kutatóintézetek gyakorlatában legalább akkora (ha nem nagyobb) jelentőséggel bír jelenleg. Tekintetbe véve a két modell előbb említett, részben komplementer jellegét is, *indokolt lenne, hogy a kutatóhelyek mindkét modell tekintetében megfelelő szabályozási környezetet alakítsanak ki, illetve legalább iránymutatást adjanak a munkatársaiknak (az intézményi sajátosságokra is figyelemmel).* Az általam javasolt szabályozási megoldás központi eleme a kutatói döntés szabadsága, összekötve a kutatói felelősséggel a döntés következményeit illetően. Ez alatt azt értem, hogy *minden szellemi tulajdonvédelmi szabályzatnak kifejezetten meg kell adnia a lehetőséget a kutató számára, hogy (akkor, amikor még dönthet arról, hogy Open Access vagy szellemi tulajdon-centrikus elvek szerint kíván eljárni⁸⁶) maga döntsön, melyik modell szerint fogja*

⁸⁵ „Az egyetemek speciális termelési modell alapján működnek, speciális humán erőforrást és javakat állítanak elő. Ezeknek a javaknak a társadalomhoz való eljutása egy speciális protokoll szerint történik. Az egyetemi közegnek a saját magáról alkotott képe duális. (...) Az *Open Access* tudás azonban nem teljesen felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert a mindenki által hozzáférhető tudáson alapuló versenyelőny nem biztosít tartós előnyt a versenytársakkal szemben.” MOLNÁR–BUZÁS–VEIDNER 2010, 95. p.

⁸⁶ Nyilvánvaló, hogy ha a kutató vagy anyaintézménye az ipari szereplő által finanszírozott kutatási programra köt szerződést, ahol (mint rendszeren) rendelkeznek a jövőben megalkotandó szellemi alkotások

menedzselni találmányát. Másrészt a szabályzatoknak és a hozzájuk kapcsolódó iratmintáknak, nyilatkozatoknak stb. világossá kell tenni a kutatók számára, hogy ha egyszer lemondtak találmányuk szellemi tulajdon-centrikus menedzseléséről, más szóval nem éltek az iparjogvédelem eszköztárával, a későbbiekben erre lényegében már nem lesz lehetőségük.

IV. fejezet

Iparjogvédelem és tudáshasznosulás egy egyetem-meghatározott régióban: Dél-Alföld

4.1. Bevezetés

Az előző fejezettel arra próbáltam rávilágítani, hogy a közfinanszírozású kutatóhely, ezen belül az egyetem speciális szellemi értékteremtő közeg, amelyet az iparjogvédelem egészéhez speciális viszony fűz: ezért indokolt az iparjogvédelemről „egyetemi aspektusból” értekezni. *Még két előkérdéssel nem foglalkoztam eddig:* 1. A szabadalom, azaz a gazdaságilag értékes és hasznosítható találmányok védelmére szolgáló eszköz hogyan „működik”, ha a tényleges hasznosítás oldaláról nézzük a közfinanszírozott szellemi tulajdon vagyont? 2. *Vajon az előző fejezet szerinti konfliktushelyzet tapasztalható-e magyarországi közfinanszírozású kutatóhelyi közegekben is?* 2009-2010. folyamán egy regionális finanszírozású kutatás⁸⁷ részeként lehetőségem nyílt megvizsgálni, hogy az egyetemi-kutatóhelyi találmányok szabadalmazása és hasznosításának a hatékonysága milyen képet mutat a Dél-alföldi Régióban. Az alábbiakban ennek a kutatásnak a részleteit és tanulságait ismertetem.

4.2. A kutatóhelyi szabadalmazás gyakorlata és a szabadalmak hasznosulása a Dél-Alföldön

„Az állami finanszírozásban képződött szellemi tulajdon potenciáljának és a regionális innovációs rendszerre gyakorolt hatásuk vizsgálata” című, DA_ELEM_07-INNOVTIT azonosítójú kutatási projektnek az volt a célja, hogy az Innovációs Elemzések című pályázati program 2. témakörének (A Dél-Alföldi régió innovációs potenciáljának felmérése) részeként felmérje a régió tudásbázisán képződött szellemi tulajdon regionális versenyképességre és társadalmi fejlődésre gyakorolt hatásait.⁸⁸ A Dél-alföldi Régióban található kutatóhelyek

⁸⁷DA_ELEM_07-INNOVTIT azonosítójú kutatási projekt.

⁸⁸A pályázati kiírás szerinti kutatási célkitűzés a regionális, szellemi tulajdonra alapozott versenyképességet, gazdasági növekedést és életminőséget közvetett hatásaikon keresztül kedvezően befolyásoló, tudományos igényű elemzések, tanulmányok elkészítése és a regionális döntéshozatal számára történő elérhetővé tétele volt.

2008-as számát vizsgálva megállapítható, hogy a Dél-alföldi Régió 329 kutatóhelyével⁸⁹ a kutatóhelyek számát illetően hazánkban jelentős, közel 12%-os részesedéssel rendelkezik. A hazai régiók közötti összehasonlításban a Dél-alföldi Régió jól szerepel a kutató-fejlesztő helyeken foglalkoztatottak létszáma tekintetében is, 2258 K+F foglalkoztatottal, 1440 kutatóval az Észak-Alföld mögött kis mértékben lemaradva a harmadik helyen áll. Országos összehasonlításban az mondható el, hogy a Dél-alföldi Régió több mint 8%-ot tesz ki a hazai K+F létszámon belül.⁹⁰ Másrészt a Dél-alföldi Régió Magyarország bruttó hazai termékének a régió népességéhez viszonyítva kis részét, mindössze 8,9%-át adta 2007-ben. Regionális összehasonlításban a Dél-Alföld csak az ötödik a régiók között az egy főre jutó GDP alapján.

2. táblázat: A GDP területi adatai 2007-ben

Régió	Bruttó hazai termék			Egy főre jutó GDP	
	Mrd Ft	Megoszlás %	Egy főre jutó (Ezer Ft)	Az országos átlag	A közép-magyarországi régió átlagának
				%-ában	
Közép-Magyarország	12008	47,1	4162	164,2	100,0
Közép-Dunántúl	2607	10,2	2357	93,0	56,6
Nyugat-Dunántúl	2483	9,7	2487	98,1	59,8
Dél-Dunántúl	1668	6,5	1730	68,3	41,6
Észak-Magyarország	2024	7,9	1627	64,2	39,1
Észak-Alföld	2426	9,5	1596	63,0	38,3
<i>Dél-Alföld</i>	2265	8,9	1692	66,8	40,7
Összesen	25481	100,0	2534	100,0	60,9

Forrás: KSH 2009c

⁸⁹Forrás: KSH 2009a.

⁹⁰Forrás: KSH 2009a.

A GDP-hez viszonyított K+F ráfordítások tekintetében ugyanakkor a Dél-alföldi Régió jó teljesítményt mutat regionális összehasonlításban, mivel az Észak-Alfölddel holtversenyben követi a kimagasló Közép-Magyarországot. Szintén jól szerepel a régió K+F létszám tekintetében a nemzetgazdaságban foglalkoztatottakhoz viszonyítva, illetve K+F beruházások tekintetében a nemzetgazdasági beruházásokhoz viszonyítva. Mindkét mutató tekintetében második a Dél-alföldi Régió a régiók között.

3. táblázat: A K+F tevékenység fontosabb mutatószámai 2007-ben

Terület	Ráfordítások a GDP	Számított létszám a nemzetgazdaságban foglalkoztatottak	Beruházások a nemzetgazdasági beruházások
	% -ában		
Közép-Magyarország	1,32	1,25	1,15
Közép-Dunántúl	0,50	0,40	0,23
Nyugat-Dunántúl	0,60	0,38	0,37
Dél-Dunántúl	0,36	0,41	0,23
Észak-Magyarország	0,41	0,38	0,32
Észak-Alföld	0,84	0,62	0,69
Dél-Alföld	0,84	0,67	0,78
Ország összesen	0,96	0,79	0,72

Forrás: KSH 2009b

A fenti adatokból látható, hogy a régió közfinanszírozott K+F kapacitása elegendően nagy ahhoz, hogy a régió ipari szereplőit megfelelő szellemi tulajdonon alapuló innovatív megoldásokkal lássa el.

Amint azt a módszertani fejezetben említettem, a kutatás alanyi oldalát, azaz a *kutatói közösség* magatartásformáit az innováció forrás-oldalán akként vizsgáltam, hogy a kutatók (tekintet nélkül arra, hogy pillanatnyilag ténylegesen hasznosítanak-e szellemi alkotást) felismerik-e bizonyos hasznosítási tevékenységek fontosságát. Bár a válaszadó kutatók mintegy 35 %-a fontosnak ítéli meg a kutatásai eredményeként létrejött szellemi tulajdon iparjogvédelmi oltalomban való részesítését, többségük *nem késleltetné a kutatási eredmények publikálását iparjogvédelmi megfontolásokból*. A válaszadó kutatók jelentős hányada (23,1

%) ugyanakkor elutasítja a szellemi tulajdonvédelmet annak érdekében, hogy a kutatási eredményeket minél szélesebb körben terjeszthesse. A kutatók 47,8 %-a kifejezetten úgy gondolja, hogy az iparjogvédelem hátráltatná őt a publikációban és ilyen módon a szakmai előrehaladásban, sokan (közel 40 %) pedig úgy látják, hogy a kutatási tevékenység igen nehezen egyeztethető össze a technológia hasznosítására irányuló erőfeszítésekkel.

Ami a kutatók eredményeinek hasznosítását gátló tényezőket, például a lokális környezeti problémákat, a humán erőforrások esetleges hiányát és a pszichológiai tényezőket illeti, a válaszadó kutatók kiemelkedően a legnagyobb arányban a *pénzügyi források hiányát* jelölték meg problémaként. Szintén számos kutató jelölte meg problémaként a *régió releváns iparágainak fejletlenségét* illetve a *vállalkozói készségek hiányát*. Az előbbi gátló tényező rámutat a régiós technológia-transzfer egyik legnagyobb akadályára, a regionális ipar kedvezőtlen adottságaira, vagyis a regionális gazdasági környezet hiányaira. Az innovációt akadályozó tényezőkkel kapcsolatban érdekesnek tartom megjegyezni, hogy az *iparjogvédelmi normákincs szabályozási tartalma vagy annak alkalmazási nehézségei nem merültek fel* a megkérdezett kutatók körében, holott az iparjogvédelem és a kutatás (*Open Access*) III. fejezetben ismertetett konfliktusa megemlíthető lett volna.

A kutatói oldálnak a vállalkozásokkal való finanszírozási viszonyát illusztrálja, hogy a válaszadó kutatók közül valamelyest többen gondolják úgy, hogy a vállalkozásokkal való együttműködés révén új kutatási infrastruktúrához férnek hozzá, mint akik nem értenek egyet ezzel az állítással. Amint azt az alábbi táblázat is szemlélteti, a válaszadó kutatók átlagban 3,19-ra értékelték⁹¹ a következő állítással való egyetértésük mértékét: „a vállalkozásokkal való együttműködésem révén új kutatási infrastruktúrához férnek hozzá”.

4. táblázat: A kutatók megoszlása a fenti állítással való egyetértés mértéke tekintetében

Egyetértés mértéke	Válaszadók száma	Kutatók aránya
1	10	11,1%
2	21	23,3%
3	23	25,6%
4	26	28,9%
5	10	11,1%
Összesen	90	100,0%

⁹¹A válaszadó kutatók a különféle állításokkal való egyetértésük mértékét olyan 1-től 5-ig terjedő skálán értékelték, amelyen a nagyobb szám nagyobb egyetértést jelent.

A válaszadó kutatók többsége ugyanakkor nem venne részt új kutatáshasznosító cégben tulajdonosként.

A kutatók döntő többsége *fontosnak tartja* a vállalkozásokkal való kutatási együttműködések kialakítását. Az együttműködéssel kapcsolatos kutatói attitűd megértéséhez ugyanakkor fontos utalni arra, hogy a kutatók döntő többsége szerint a vállalkozásokkal való *együttműködés hangsúlyeltolódást okoz a kutatási témáiban*, növelve az alkalmazott kutatás súlyát. A vállalkozásokkal való együttműködések tehát erőteljes befolyást gyakorolnak a kutatókra kutatási területeik megválasztásakor, ami gazdasági szempontból pozitívan értékelhető, mivel a gazdasági szféra kívánalmaihoz történő kutatói alkalmazkodásra utal. Ezt azonban a kutatói oldal egy bizonyos határon túl már nem képes tolerálni, és szembefordul az alkalmazott kutatói szemlélettel. Bár a kutatók az együttműködés fontosságát láthatóan nem vitatják, a vállalkozásokkal való együttműködést kevesebben tekintik *ismeretszerzési lehetőségnek*. A válaszadó kutatók 5-ös skálán átlagban 3,19-ra értékelték a következő állítással való egyetértésük mértékét: „*a vállalkozásokkal való együttműködésem révén olyan tanulási lehetőséget kapok, amely javítja a kutatási teljesítményemet*”. A válaszadó kutatók döntő többsége nem vesz részt kutatáshasznosító cég munkájában. A fentiekből látható, hogy a III. fejezetben ismertetett speciális kutatói attitűd és konfliktushelyzet magyar viszonyok között is jellemző.

Áttérve a kutatás *tárgyi oldalára*, nevezetesen a döntően közfinanszírozású kutatóhelyeken megalkotott és szabadalmazott találmányokra, a vizsgálat középpontjába a védelmi-hasznosítási aktusokon keresztül mérföldkövezett *életút* került. A módszertani fejezetben bemutattam az adatbázist, amelyet annak érdekében hoztam létre, hogy vizsgálhatók legyenek a régió közfinanszírozású kutatóhelyein létrehozott találmányok és szabadalmak. A létrehozott adatbázis elsődlegesen olyan találmányokat tartalmaz, amelyek szabadalmi bejelentést megelőző életútjáról is rendelkezünk adatokkal, ezeket a találmányokat 2005. és 2009. között tárták fel. A régióban *feltárt találmányok nagy részét lefedi az adatbázison alapuló minta*, ezért jól reprezentálhatja a régiót ebből a szempontból.⁹²

⁹²A szabadalmi bejelentések számának regionális megoszlásáról nem áll rendelkezésre információ, azonban mintánk reprezentativitásának fokát mutatja, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal éves jelentése alapján Magyarországon 2009-ben 756 db hazai bejelentés történt. Budapest kiemelkedően nagy súlya következtében a Dél-alföldi Régióra az előbbi szám maximum kilencede (84 db) juthatott, és a régióra jutó bejelentéseknek csak mintegy 5-15%-a (4-13 db) származhatott közfinanszírozású kutatóhelyről.

5. táblázat: A regionális adatbázis által tartalmazott adatok főbb számszerűsíthető jellemzői⁹³

Találmányok száma	115
Szabadalmi bejelentések száma	61
Licenciaszerződések száma	7
Spin-off vállalkozások száma	15

Forrás: saját adatgyűjtés

Kétféle találmány szerepelt az adatbázisban. Az egyik csoportba azok tartoztak, amelyek esetében rendelkezünk információval a szabadalmi bejelentés előtti menedzselési cselekményekről (83 találmány). A másik csoportba azok tartoztak, ahol az életútvizsgálat a szabadalmi bejelentéssel kezdődött (32 találmány), így összesen 115 elemű mintával dolgoztam. (A minta reprezentatív jellegére vonatkozóan fent már utaltam arra a körülményre, hogy ez a mintaszám közel áll az adott időszakban benyújtott közfinanszírozású kutatóhelyi szabadalmi bejelentések teljes számához.)

Amint azt a módszertani fejezetben ismertettem, *feltárás* alatt a találmánymenedzsment legkorábbi lépését értettem, amikor a feltaláló ismerteti találmányát az anyaintézmény felelős szervénél, a technológia-transzfer irodánál. A 83 találmány feltárásának időbeli megoszlását az alábbi táblázat mutatja be.⁹⁴

⁹³A táblázat azon találmányokat is számításba veszi, amelyek életútjának szabadalmi bejelentés előtti fázisáról nem tartalmaz az adatbázis adatokat. Az ezekre a találmányokra vonatkozó információk a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának iparjogvédelmi adatbázisából (korábbi nevén PIPACS) származtak. Az előbbi információk a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának e-kutatási szolgáltatásán keresztül (<http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU>; 2011. augusztus 27.) tölthetők le.

⁹⁴A 2007. év kiemelkedő eredménye nem statisztikai hiba: ezt a Szegedi Tudományegyetem innovációs igazgatóságának – igen nagyra értékelhető – aktivista találmányfeltáró tevékenysége okozta. A többi év mindazonáltal arra utal, hogy *a régióban évente átlagosan csak mintegy 15 új egyetemi-akadémiai találmányismertetéssel* lehet számolni.

6. táblázat: A feltárt találmányok számának alakulása

Feltárás éve	Találmányok száma	Találmányok aránya
2005.	15	18,07%
2006.	13	15,66%
2007.	32	38,55%
2008.	12	14,46%
2009.	11	13,25%
Összesen	83	100,00%

Forrás: saját adatgyűjtés

A találmánymenedzselés következő lépése annak szakértői megállapítása, hogy a kutató által ismertetett megoldás a jogszabályok értelmében szabadalmazható-e. Ezt a tevékenységet *szabadalmazhatósági tesztelésnek* hívtam. Az alábbi táblázat bemutatja a szabadalmazhatósági tesztek eredményének megoszlását, amiből látható, hogy csaknem valamennyi ismertetett találmány elvileg alkalmas volt szabadalmazásra.⁹⁵

7. táblázat: A szabadalmazhatósági tesztek megoszlása eredményük szerint

Eredmény	Szabadalmazhatósági tesztek aránya	Szabadalmazhatósági tesztek száma
Szabadalmazható	94,59%	35
Nem szabadalmazható	5,41%	2
Összesen	100,00%	37

Forrás: saját adatgyűjtés

Fontos következtetés vonható le ebből az adatból: *iparjogvédelmi normakincsünk eleget tesz annak a követelménynek, hogy az egyetemi szellemi tulajdon számára adekvát védelmet nyújtson.* (Ez nem minden kutatási területnél lenne ennyire magától értetődő: gondoljunk csak

⁹⁵ A szabadalmazhatósági tesztek valóban kevés szabadalmazhatósági akadályra mutattak rá. Ezek körében érdemes megemlíteni, hogyha a vizsgált találmány tárgya szoftver volt, a teszt a következőre mutatott rá: szoftver önmagában nem szabadalmazható, csak egy szabadalmazható találmány (pl. berendezés) részeként. Felmerült olyan probléma is, hogy a vizsgált találmánynak nem volt tárgyasult formája, ezért a szabadalmazhatósági teszt rámutatott arra, hogy a találmány iparilag nem alkalmazható, tehát nem szabadalmazható. Előfordult továbbá olyan szabadalmazhatósági teszt is, amely egyetlen szabadalmi bejelentés készítését javasolta több helyett.

a gazdaságfejlesztés szempontjából igen fontos humán összejt-kutatásra, a genetika egyes területeire, a humán terápiás eljárásokra, a szoftverfejlesztésre, vagy az innovatív üzleti módszerekre.) Ez a megállapítás azonban nem jelenti azt, hogy a rendelkezésre álló normák egyetemi környezetben könnyen és probléma-, adott esetben konfliktusmentesen is alkalmazhatók.⁹⁶

A szabadalmazás kockázatának és költségének legfontosabb csökkentő tényezője a szabadalmi bejelentés előtti, a technika állására vonatkozó kutatás, amit *szabadalmi újdonságkutatásnak* hívtam. Pozitív fejleménynek tartom, hogy kutatásaim szerint a közfinanszírozású kutatóhelyeken feltárt találmányok esetében csaknem mindig elvégezték az újdonságkutatást is.

8. táblázat: A szabadalmi újdonságkutatások száma évenként

Év	Újdonságkutatások száma
2005.	15
2006.	9
2007.	33
2008.	13
2009.	12
Összesen	82

Forrás: saját adatgyűjtés

A kutatómunka fontos vizsgálati eleme volt annak feltárása, hogy a kutatók által ismertetett *találmányok a technika állása fényében is megállják-e a helyüket*, vagy már a kezdet kezdetén kiderült, hogy hiányzik a szabadalmazáshoz elengedhetetlen újdonság vagy feltalálói tevékenység. Azt találtam, hogy a feltalálók általában valóban alkottak valamilyen műszaki nívót, azaz szubjektív értékítéletük megfelelt az objektív elvárásoknak. Amint az alábbi táblázatból az kiolvasható, viszonylag kevés találmány (mintegy 20 %) szabadalmi bejelentését nem javasolták a szabadalmi újdonságkutatások. Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy igen gyakran komoly fenntartások fogalmazódtak meg a bejelentéssel

⁹⁶A kutatókkal való beszélgetések során felmerült leggyakoribb alkalmazási nehézségekkel, nevezetesen a szolgáltatási találmányok kérdésével, az újabb fejlesztések szabadalmazásával és a licencügyletekkel foglalkozom a jelen disszertáció V-VII. fejezeteiben.

kapcsolatban.⁹⁷

9. táblázat: Az újdonságkutatások eredményének megoszlása⁹⁸

Eredmény	Kutatások aránya	Kutatások száma
A találmány szabadalmi/ mintaoltalmi bejelentését javasolják	35,21%	25
A találmány szabadalmi/ mintaoltalmi bejelentését fenntartásokkal javasolják	43,66%	31
A találmány szabadalmi/ mintaoltalmi bejelentését nem javasolják	21,13%	15
Összesen	100,00%	71

Forrás: saját adatgyűjtés

Ezzel eljutottunk az egyik legfontosabb mérföldkőhöz: az *iparjogvédelmi bejelentés* megtételéhez. A kutatáshoz felhasznált adatbázis összesen 61 db régióban született találmány szabadalmi bejelentésének iparjogvédelmi adatait tartalmazta. A szabadalmi bejelentések száma 2005. és 2008. között egyenletesen 9 és 11 db között alakult. Azokban az esetekben, amikor a *találmányok újdonságának a kutatása* a Magyar Szabadalmi Hivatal részéről is megtörtént, összefoglaltam az *újdonságkutatások eredmény* szerinti megoszlását.

⁹⁷ Az újdonságkutatások többféle problémára mutattak rá. Előfordult, hogy egyszerűen kevés információ állt rendelkezésre a találmányról, hiányos volt a kitanítás, ezért feltételekkel javasolták a bejelentés megindítását. Más esetekben viszont olyan dokumentumokat tártak fel, amelyek egyértelműen újdonságrontók voltak vagy azok lehetnek. Szintén feltártak ön-újdonságrontó dokumentumokat. Időnként problematikus volt egyes találatok elhatárolása az adott találmánytól. Bizonyos találmányok esetében kérdéses volt a szükséges feltalálói tevékenység. A szabadalmazhatósági tesztekhez hasonlóan előfordult, hogy az újdonságkutatás mutatott rá a szabadalmazhatóság hiányára szoftver esetében.

⁹⁸ Az újdonságkutatások közül 71 db tartalmazott információt arra vonatkozóan, hogy a találmány bejelentését javasolják-e.

10. táblázat: Az MSZH által végzett újdonságkutatások eredménye

MSZH által végzett újdonságkutatások eredménye ⁹⁹	Újdonságkutatások aránya	Újdonságkutatások száma
A bejelentéssel szemben felhozott X kategóriájú anterioritás	40,00%	14
A bejelentéssel szemben felhozott Y kategóriájú anterioritás	37,14%	13
A bejelentéssel szemben felhozott A kategóriájú anterioritás	82,86%	29
A bejelentéssel szemben felhozott D kategóriájú anterioritás	14,29%	5

Forrás: saját adatgyűjtés

A fenti eredményeket értelmezve, látható, hogy *a találmányok jelentős részénél már a szabadalmazási eljárás viszonylag korai szakaszában lecsökken az oltalomszerzés és a szellemi tulajdon-centrikus hasznosítás esélye.* Összevetve a fenti, a bejelentések előtti újdonságkutatást ismertető eredményeket bemutató 10. táblázatot az alábbi táblázattal látható, hogy *körülbelül 30 %-a a találmányoknak olyan, ami gond nélkül elhatárolható a technika állásától* mind a találmányt menedzselő iparjogvédelmi szakemberek, mind a hivatali kollégák szerint. Ez egyben azt is jelenti, hogy *felkészült szakemberekkel a szabadalmazás sikere meglehetősen biztonsággal előre jelezhető.*

⁹⁹ *Jelmagyarázat:*

X: olyan újdonságrontó irat, amely a vizsgált megoldás valamennyi lényeges jellemzőjét tartalmazza.

Y: olyan irat, amely egy vagy két irattal kombinálva magában foglalja a vizsgált megoldás valamennyi lényeges jellemzőjét.

A: a technika állását meghatározó irat.

D: olyan irat, amelyet a vizsgált megoldás leírásában a technika állásának ismertetésénél a bejelentő idéz.

11. táblázat: Az MSZH által végzett újdonságkutatások eredményeinek megoszlása

MSZH által végzett újdonságkutatások eredménye	Újdonságkutatások aránya	Újdonságkutatások száma
A bejelentéssel szemben kizárólag A kategóriájú anterioritást hoztak fel	34,29%	12
<i>A bejelentéssel szemben nem kizárólag A kategóriájú anterioritást hoztak fel</i>	65,71%	23
Összesen	100,00%	35

Forrás: saját adatgyűjtés

Röviden összefoglalva a fentieket, a magyar szabadalmazási eljárásban elég *nagy gyakorisággal vetődött fel szabadalmazhatósági probléma* a mintán belül.

A következő részben megvizsgáltam, hogy a találmányok külföldi piacokon való hasznosításának előfeltételét, nevezetesen a nemzetközi (PCT) és a külföldi szabadalmazást milyen számszerűsíthető mutatók jellemzik. A minta szerinti magyar elsőbbségi bejelentésekből (61 db) a vizsgált időszakban mindössze 31 db PCT-bejelentés történt. A nemzetközi (PCT) szabadalmazási eljárást a nemzeti szabadalmazási fázisok követik. Ezek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a találmány adott nemzeti célpiacon oltalmat szerezzen. Amint azt az alábbi táblázat szemlélteti, a 61 elsőbbségi (illetve 31 PCT) szabadalmi bejelentés közül mindössze 13 db esetében indult meg a nemzeti szakasz. Ez azt jelenti, hogy az elsőbbségi szabadalmi bejelentések alig több mint ötödénél és a PCT-bejelentések alig több mint 40%-ánál indult nemzeti szakasz.

12. táblázat: A bejelentések megoszlása a nemzeti szakaszok indulása szerint

Nemzeti szakasz indulása	Elsőbbségi bejelentések aránya	Elsőbbségi bejelentések száma	PCT- bejelentések aránya	PCT- bejelentések száma
<i>Nemzeti szakasz indult</i>	21,31%	13	41,94%	13
Nem indult nemzeti szakasz	78,69%	48	58,06%	18
Összesen	100,00%	61	100,00%	31

Forrás: saját adatgyűjtés

Látható, hogy a minta szerinti közfinanszírozású *kutatóhelyi találmányok többsége már a szabadalmazás időszakában elveszíti a reális esélyt arra, hogy világviszonylatban is sikeres terméké váljon*. A Dél-Alföldön tapasztalható sajnálatos letörés a szabadalmak számában egyébként többé-kevésbé megfelel az országos átlagnak: ha az európai szabadalmi bejelentéseket vizsgáljuk, ezekből évente kb. 100 db születik magyar találmányokra. Ebből csak kb. 10 érkezik egyetemről vagy közfinanszírozású kutatóhelyről, ami a vidéki régiókat számolva régióként talán 1 bejelentést jelent átlagosan. Ezt a dél-alföldi átlag még meg is haladja, de ez nem változtat a meglehetősen lehangelő képen. A találmányok egyébként 24, főként európai országot céloztak meg, az alábbi táblázat számszerűsítve tartalmazza a legnagyobb bejelentési számot elérő nemzeti fázisokat. Az egész időszak összes találmánya összesen mindössze 62 nemzeti szakaszt ért el. Megjegyzem, hogy ez még mindig nem a megadott szabadalmakat, csak a szabadalmi bejelentéseket jelenti.

13. táblázat: A nemzeti szakaszok kiterjedésének fontosabb földrajzi területei

Célország	Bejelentések aránya	Bejelentések száma
<i>Európa</i>	20,97%	13
USA	11,29%	7
Kína	6,45%	4
India	4,84%	3
Japán	3,23%	2

Forrás: saját adatgyűjtés

Kiindulva a fentiekből, a *következő hasznosítási mérőföldkővel*, nevezetesen a találmányok *licencia* útján való értékesítésével kapcsolatban nem lehetnek túl optimista elvárásaink: a találmányok védelmére irányuló minden egyetemi törekvés ellenére a közfinanszírozású K+F eredmények túlnyomó többsége előbb-utóbb hasznosítatlan közkinccsé vált. A vizsgált mintából 2009-ig *összesen 7 db licenciaszerződés* megkötésére került sor.

14. táblázat: A licenciaszerződések számának időbeli alakulása

Év	Licenciaszerződések aránya	Licenciaszerződések száma
2006.	42,86%	3
2007.	14,29%	1
2008.	0,00%	0
2009.	42,86%	3
Összesen	100,00%	7

Forrás: saját adatgyűjtés

A licenciaszerződések számán kívül érdekes tanulságokkal szolgált maguknak a szerződéseknek az érdemi elemzése is, ami *rávilágított a szerződések sajátosságaira, üzleti tartalmára, egyben a hasznosításra átengedett találmányok értékére is*. A licenciavevők kivétel nélkül gazdasági társaságok voltak, ezen belül igen gyakran *spin-off vállalkozások*. Ennek következtében kisebb cégek lettek a potenciális hasznosító vállalkozások. Minden licenciaszerződés *kizárólagos* jogot engedett a hasznosításra, ráadásul a szerződések többségében *a szabadalom teljes területére*. Ezek körülmények a külföldi gyakorlat ismeretében nem jelentettek különösebb meglepetést.¹⁰⁰ A licenciaszerződések döntő többsége esetében a hasznosítási engedély *korlátlan*, mindössze egyetlen licenciaszerződés esetében fordult elő az alkalmazási cél korlátozása. A licenciaszerződések minden esetben tartalmazzák az *al-licencia* jogát. A szerződő feleknek a szabadalmak fenntartásával kapcsolatos *költségviselésére* jellemző, hogy az esetek 80%-ában a licenciaadók

¹⁰⁰A kizárólagos licenciák egyébként a külföldi gyakorlatban is 10-szeres gyakorisággal fordulnak elő a nem kizárólagos licenszekhez képest, amennyiben a licenciavevő spin-off vállalkozás, vagyis viszonylag rövid ideje működik; lásd: MOLNÁR 2008, 144. p. A jelenség oka, hogy a spin-off vállalkozás sem tőkét, sem piacot, sem egyéb versenyelőnyt biztosító erőforrást nem képes felmutatni, ezért számára létkérdés a szabadalomhoz fűződő monopoljog.

(közfinanszírozású kutatóhelyek), míg 20%-ában a licenciavevők (gazdasági társaságok) viselik a költségeket. A licenciák többségét (2 kivétellel) a felek nem jegyeztették be a Szabadalmi Lajstromba, ami kifejezetten meglepő annak fényében, hogy a licenciák mindegyike kizárólagos jogot engedélyez.¹⁰¹ A licenciaszerződések döntő többségében *az Szt. szerinti szavatossági főszabály érvényesült*. Az ezzel kapcsolatos veszélyekre a disszertáció utolsó fejezetében térek vissza. A vizsgált licenciaszerződésekben meghatározott *egyösszegű licenciadíj mértéke 1,5 és 3,5 millió Ft között volt*, míg a hasznosítási érték %-ában meghatározott licenciadíja (royalty) *1% és 6,75% közötti sávban mozgott*. A díjazás visszafogott mivolta is tükrözi azt a körülményt, hogy a kutatóhelyekről rendszerint olyan, korai fázisú innovatív (alapkutatásból származó) megoldások kerülnek ki, amelyeknél még nagyon sok munkára és befektetésre van szükség a tényleges termék-innováció eléréséig.

15. táblázat: A licenciaszerződések megoszlása a royalty mértéke szerint

Royalty mértéke	Licenciaszerződések aránya	Licenciaszerződések száma
<i>1% és 5% között</i>	71,43%	5
több mint 5%	28,57%	2
Összesen	100,00%	7

Forrás: saját adatgyűjtés

Áttérve a találmányhasznosítás másik alaptípusára, a spin-off vállalkozás alapítására, az alapsokaság szerinti találmányokból 15 spin-off vállalkozást alapítottak. Ami a közfinanszírozású K+F eredménynek a spin-off vállalkozáshoz való transzferét illeti, azaz, hogy miként került hozzájuk a szellemi alkotás, megállapítható, hogy legnagyobb arányban (33 %) licencia révén. Egyéb módon (találmány átruházással) a spin-off vállalkozások viszonylag kis részéhez (8 %) került szellemi alkotás.

Összefoglalva az ötéves, vizsgált hasznosítási életút egyes mérföldkövei (találmányismertetés, szabadalmazás, licencia, spin-off alapítás) közötti *lemorzsolódással* kapcsolatos tapasztalatokat, a találmányismertetőkben feltárt találmányoknak csak mintegy 34 %-a jutott el a bejelentésig. A találmányismertetőkben feltárt találmányok közül nagyon

¹⁰¹A szabadalmi lajstromba be nem jegyzett licenciák esetében a szabadalmi törvény értelmében a licenciavevő jóhiszeműen jogot szerző harmadik személlyel szemben korábbi jogaira nem hivatkozhat.

kevés, *mindössze 3,6 %* (amennyiben azonban azokat a találmányokat is számításba vesszük, amelyek szabadalmi bejelentés előtti fázisáról nem tartalmaz az adatbázisunk adatokat, akkor mintegy 6 %-a) *hasznosult licencia formájában*.

16. táblázat: A találmányok megoszlása a licencia formájában történő hasznosítás szerint

Hasznosítás licencia formájában	Találmányok aránya	Találmányok száma
Licencia formájában hasznosult találmányok	3,61%	3
Licencia formájában nem hasznosult találmányok	96,39%	80
Összesen	100,00%	83

Hasznosítás licencia formájában	Találmányok aránya	Találmányok száma
Licencia formájában hasznosult találmányok	6,09%	7
Licencia formájában nem hasznosult találmányok	93,91%	108
Összesen	100,00%	115

Forrás: saját adatgyűjtés

A feltárt találmányok igen kis része, *4,8%-a* (amennyiben azonban azokat a találmányokat is számításba vesszük, amelyek szabadalmi bejelentés előtti fázisáról nem tartalmaz az adatbázisunk adatokat, akkor 11,3 %-a) *hasznosult spin-off vállalkozásnál*.

17. táblázat: A találmányok megoszlása a spin-off vállalkozásnál történő hasznosítás szerint

Hasznosítás spin-off vállalkozásnál	Találmányok aránya	Találmányok száma
Spin-off vállalkozásnál hasznosult találmányok	4,82%	4
Spin-off vállalkozásnál nem hasznosult találmányok	95,18%	79
Összesen	100,00%	83

Hasznosítás spin-off vállalkozásnál	Találmányok aránya	Találmányok száma
Spin-off vállalkozásnál hasznosult találmányok	11,30%	13
Spin-off vállalkozásnál nem hasznosult találmányok	88,70%	102
Összesen	100,00%	115

Forrás: saját adatgyűjtés

4.3. Összefoglaló gondolatok

A fenti adatok önmagukban is alkalmasak arra, hogy belássuk: egyetemi-kutatóhelyi viszonyok között az *iparjogvédelem és a találmányhasznosítás nem kifejezetten zökkenőmentes*. A régióban viszonylag sok találmány születik, azonban ezek igen kis arányban hasznosulnak, ezért ezeknek a találmányoknak a tényleges gazdasági hatása komoly mértékben elmaradhat a potenciális hatástól. Rámutatva néhány konkrétumra: a kutatók alap kutatási küldetése és az ipari kutatás prioritásai itt is konfliktusba kerülnek, amint ezt a külföldi felmérésekben is láthattuk. A dél-alföldi kutatók többsége sem szívesen késleltetné a kutatási eredmények publikálását iparjogvédelmi megfontolásokból. Jelentős hányaduk teljesen elutasítja a szellemi tulajdonvédelmet annak érdekében, hogy a kutatási eredményeket minél szélesebb körben terjeszthesse. A kutatók közel fele kifejezetten úgy gondolja, hogy az iparjogvédelem hátráltatja őt a publikációban és ilyen módon a szakmai előrehaladásban. Sokan pedig úgy látják, hogy a kutatási tevékenység igen nehezen egyeztethető össze a technológia hasznosítására irányuló erőfeszítésekkel.

Amennyiben elméleti síkon szeretnénk megfogalmazni ezeket a tapasztalatokat, úgy vélem, hogy az *Open Access* gondolkodásmód és a *szellemi tulajdon-centrikus szemlélet konfliktusa* diagnosztizálható itt is. Ugyanakkor az iparjogvédelem eszköztárát sem kellő magabiztossággal alkalmazzák az egyes kutatóhelyek: gyakran előfordul az ún. ön-újdonságrontás, amikor a publikáció (vagy újdonságrontó saját korábbi szabadalmi bejelentés) megelőzi a konkrét szabadalmi bejelentést. Ez visszavezethető a feltalálói érdekeltség elégtelen mivoltára, de arra a körülményre is, hogy a kutató nem képes hatékonyan kezelni azt a problémát, hogy amikor egy bizonyos témában már benyújtott egy szabadalmi bejelentést, akkor az ilyen szellemi alkotás továbbfejlesztésére irányuló megoldásait miként helyezze oltalom alá anélkül, hogy a korábbi bejelentés az újabb megoldás oltalmazhatóságának gátjává válna. A licencia-ügyleteket megvizsgálva megállapítható, hogy a szerződésekben

meglepően kevésbé védik az egyetem mint licenciadó érdekeit. A tapasztalatok szerinti alacsony licenciadíjakra itt nem kívánok külön kitérni, mert az betudható akár a piaci viszonyok „láthatatlan kezének” is. Sokkal érdekesebb (és nem kevésbé riasztó) az a körülmény, hogy a licenciadói szavatosság szabályozása lényegében teljesen elhanyagolódik a szerződésekben, ami hosszú távon igen káros, az alacsony licenciadíjakkal a legkevésbé sem arányos helytállási köteleességet is róhat az egyetemre mint licenciadóra. Mindezeket együttvéve úgy tűnik, mintha a közfinanszírozású kutatóhelyek nehézkesen alkalmaznák az iparjogvédelem eszköztárát szellemi tulajdon védelmük és menedzsmentjük során.

Úgy vélem, indokolt néhány iparjogvédelmi probléma részletesebb kibontása a jogalkalmazás megkönnyítése érdekében. Disszertációm következő fejezeteiben ezért a fenti szabadalmi anyagi jogi problémák közül három egyetem-specifikus kérdéskör aspektusait helyezem az elemzés középpontjába: *a kutatók szolgálati találmányaiból származó érdekkonfliktusokat, a már szabadalmazott megoldás fejlesztését célzó új megoldások szabadalmazhatóságának problémáit és a licencia-megállapodások szavatossági kérdéseit.*

V. fejezet

Szolgálati találmányok közfinanszírozású kutatóhelyi közegben: érdekeltség, ellenérdekeltség, megoldási lehetőségek

5.1. Bevezetés

A III. fejezetben már utaltam arra, hogy közfinanszírozású kutatóhelyi közegben a szellemi alkotások létrehozására irányuló kötelezettség, így a szolgálati találmányok kérdése a kutatók szempontjából egy speciális olvasatot nyer.¹⁰² Ezt én elsősorban kulturális, szemléleti és csak másodsorban jogi kérdésnek tartom, és nagy kihívás mind az egyetemek, mind az ágazati politika számára, hogy a szolgálati találmányok kérdésében megfelelően képes legyen „megszólítani” a legfontosabb érintettet: az egyetemi feltalálót. A konfliktushelyzet a kutató mint humán erőforrás sajátos érdekei és a létrehozott szellemi tulajdonjogok hasznosítására irányuló kutatóhelyi törekvés között számos pontban manifesztálódik, ezek közül a legfontosabbak a következők: egyrészt *a hasznosítható szellemi alkotások tulajdonjoga, szolgálati szellemi alkotások esetén a kutatók méltányos díjazása és mindezeknek az ipari megrendelőkkel megkötött kutatási szerződésekből vagy a hasznosításra történő vállalkozás-alapításkor való megjelenése, másrészt a kutatás és a tudomány alkotmányos szabadsága,*¹⁰³ illetve *a létrehozott tudományos eredmények haladéktalan publikációja mint kutatói érdek.* A jelen fejezetben ezeket a momentumokat elemzem, és teszek javaslatokat az itt említett konfliktushelyzet megoldására.

5.2. A szolgálati találmányok szabályozása a magyar jogban, különös tekintettel a kutatók helyzetére

Ha áttekintjük szabadalmi jogunk fejlődésének bő 115 esztendejét, gyakran az lehet az érzésünk, mintha a jogalkotót nyomasztaná a feltaláló és a munkáltatója közötti egyensúly megteremtésének problémája: hol inkább megengedő, hol megszorítóbb karakterű szabályokat találunk. A három szolgálati találmányokat tartalmazó szabadalmi kódex megalkotása mellett is gyakoriak voltak a jogszabály-változások és – a rendszerváltás előtti

¹⁰²Lásd fent: III. fejezet (*Open Access*).

¹⁰³Lásd: 1949. évi XX. tv. 70/G §-t és az Alaptörvény X. cikkét.

szabadalmi jogban – még gyakoribbak voltak a találmányi díjrendeletek változásai.¹⁰⁴ Ehhez járult a később ismertetendő német jogban egészen 2002-ig létező „*professzori elsőbbség*”, vagyis a tudósok azon joga, hogy a munkájuk során megalkotott találmányukat saját nevükben szabadalmazzák,¹⁰⁵ sohasem létezett a magyar jogban. Még akkor sem, ha gyakran igyekeztek ezt a szolgáltatóság megalapozásához szükséges munkaköri kötelezettség szűken történő értelmezésével elérni, amihez – főleg a rendszerváltás körüli forráshiányos időszakban – lemondó nyilatkozatok sorozatos kiadásával a legtöbb egyetem mint munkáltató is hozzájárult, lényegében a német mintájú gyakorlatmeghonosítása érdekében.

A maga korában egyedülálló módon már az 1895. évi XXXVII. tc. (6. §-ában) is szentelt figyelmet a munkaviszonyban alkotott találmányokkal kapcsolatos szabályoknak: az ilyen feltalálók bejelentéseire a mai találmánybitorlási jogkövetkezményekhez hasonló szankciót rendelt alkalmazni. A törvény 6. §-a *„állami vagy magánalkalmazásban álló személyek részére az alkalmazást adó állam kormánya vagy a magánvállalat felszólalása esetében megtagadandó a szabadalom engedélyezése, ha a bejelentőnek alkalmazásából vagy hivatalos állásából folyó teendője volt, vagy szerződés kötelezte őt arra, hogy szakértelmét olyan gyártási eljárások vagy ipari termékek feltalálására használja fel, mint a minőre a szabadalmat kéri. Ily esetekben az államkormány, illetve a magánvállalat jogosítva van a szabadalmat a bejelentés visszavonásáról vagy elutasításáról vett értesítésétől 30 napon belül az első bejelentéstől számítandó elsőbbséggel maga részére igénybe venni.”* [1895. évi XXXVII. tc. 6. §].¹⁰⁶ A korabeli szabadalmi törvények a munkaviszonyban alkotott találmányok kérdésével rendszerint nem foglalkoztak.¹⁰⁷

Az 1969. évi II. törvény legnagyobb érdeme, hogy a szolgálati találmányok alkotóinak találmányi díjra való jogosultságát törvényi szinten deklarálta, és megszüntette azon korábbi bizonytalan állapotot, hogy különböző jogszabályok és díjrendeletek kaotikus tömege határozta meg a találmányi díj mértékét.

¹⁰⁴Lásd a témában bővebben: BOBROVSZKY 1989, 3-6. p.

¹⁰⁵BACHER 2001, 3-8. p.

¹⁰⁶Míg a törvény előkészítésében mértékadónak mondható közgazdasági bizottság egyáltalán nem foglalkozott a kérdéssel, a képviselőházi általános vita során azért lehetett találkozni érdekes hozzászólással. Helfy Ignác a tervezetet feltaláló-ellenesnek minősítette: „*az a szellem amely az egész javaslaton végig húzódik, [...] a feltalálóknak egyéni jogát annyira szem elől tévesztette, hogy majdnem helyesebb lenne e törvényjavaslatnak azt a címet adni, hogy a találmányi szabadalmak korlátozásáról szóló törvény*”. A baloldali Helfy javasolta, hogy a munkáltatói jogszerzést „*kellő kompenzáció mellett*” valósítsák meg. Helfy Ignác javaslata végül nem került a törvény szövegébe.

¹⁰⁷MOLNÁR 2007, 225-227. p.

Hatályos szabadalmi törvényünk¹⁰⁸ számottevő változtatásokat hozott a korábbi törvényhez képest a munkavállaló találmányaival kapcsolatban. A törvény bevezette az alkalmazotti találmány fogalmát.¹⁰⁹ Az érintett feltalálók javára a jogalkotó egyoldalú kógenciát vezetett be: az érdeküket szolgáló szabályoktól szerződésben sem lehetett a hátrányukra eltérni. Ezáltal semmisnek minősültek a munka- vagy egyéb szerződések olyan rendelkezései, amelyek értelmében a munkavállaló előre lemond találmányi díj iránti igényéről. Ekkor vezették be a találmányi díjigénnyel összefüggő, későbbiekben részletesebben is ismertetendő licencianalógiát is, aminek értelmében a feltalálót a találmány tárgya szerinti szakterületen szokásos licenciaforgalmi viszonyok szerint számítandó, arányos találmányi díj illeti meg.¹¹⁰

A 2002. január 1. napján hatályba lépett a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény, amely a módosuló rendelkezések és a kapcsolódó átmeneti szabályok között tartalmazott a szolgálati találmányokra vonatkozóan néhány rendelkezést, és hatálybalépésével egyidejűleg ezeket módosította. A módosítások szerint a felek a találmányi díjszerződésre – különösen a díj mértékének arányosítására és megállapítására – vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek. A módosítás *bevezette a kockázatmegosztásra irányuló találmányi díjszerződést*, amely alatt olyan találmányi díjszerződést kell érteni, amelyben meghatározott összegű díjat állapítanak meg a feltaláló jövőbeli találmányaival kapcsolatban. A törvény részletes indokolása kimondja, hogy ez feloldja a találmányi díjszerződések egyoldalú kógenciáját, egyértelművé teszi e szerződések polgári jogi besorolását, valamint azt, hogy olyan – mindkét fél számára nagyobb, de egyben megosztott kockázatot hordozó – találmányi díjszerződés is köthető, amelyben meghatározott összegű díjat állapítanak meg a feltaláló jövőben megalkotásra, illetve értékesítésre kerülő találmányaival kapcsolatban.¹¹¹ Ezzel *szabadalmi jogunk elveszített egy nagyon fontos, a feltalálót és annak díjigényét egyaránt védő rendelkezést*, ami nyilvánvalóan nem növelte a kutatóhelyi feltalálók találmányi díj intézménye iránti bizalmát. Bár a kockázatmegosztáson alapuló találmányi díjszerződés sokkal inkább az iparvállalatok gyakorlatára jellemző, és a kutatóhelyi feltalálókat a legtöbb esetben a később ismertetendő *intézményi szellemi tulajdon szabályzatok* is védik.

¹⁰⁸1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról.

¹⁰⁹A szabadalmi törvény 9. §-ának (2) bekezdése alapján: „Alkalmazotti találmány annak a találmánya, aki, anélkül, hogy ez munkaviszonyból eredő kötelessége lenne, olyan találmányt dolgoz ki, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik.”

¹¹⁰1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról.

¹¹¹MOLNÁR 2007, 233. p.

A jelenlegi hazai szabályozás fontos jellemzője, hogy a közfinanszírozású kutatóhelyi feltalálók szolgálati találmányaival kapcsolatban az általános iparjogvédelmi szabályok mellett még a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvény (innovációs törvény) és az intézményi szellemi tulajdon szabályzatok is tartalmaznak releváns rendelkezéseket. Az innovációs törvény alapján a kutatóhelynek bizonyos esetekben nem csupán lehetősége, hanem jogszabályi kötelezettsége is lehet a megszerzés. Az innovációs törvény 16. §-ának (1) bekezdése értelmében a közfinanszírozású kutatás-fejlesztési támogatással megvalósított projekt kedvezményezettje köteles gondoskodni arról, hogy a projekt keretében létrejött szellemi alkotással kapcsolatos, a jogszabály adta keretek közötti lehető legteljesebb jogosultságok a kedvezményezettre szálljanak át. Amennyiben a projekt megvalósításában többen működnek közre, úgy köztük az ilyen módon átszállt szellemi alkotással kapcsolatos jogokban való részesedés arányát polgári jogi szerződésben kell rögzíteni. A kutatóhelyeknek az innovációs törvény értelmében 2006. január 1-jétől kötelezően rendelkezniük kell *szellemi tulajdonkezelési szabályzattal*, és e szabályzatok elsődlegesen szintén a szolgálati találmányhoz fűződő törvényi jogutódlás útján kívánják a közfinanszírozású kutatásban létrehozott szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat az intézmény javára biztosítani.

5.3. A kutatók által megalkotott találmányok tulajdonjoga

5.3.1. A szolgálati és alkalmazotti jelleget megalapozó körülmények

Az Szt. 10. §-ának (1) és (2) bekezdésében foglaltak alapján a szolgálati találmányra a szabadalom a feltaláló jogutódjaként a munkáltatót illeti meg, míg az alkalmazotti találmányra a szabadalom a feltalálót illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a találmány hasznosítására. Az alkalmazotti találmány esetében a munkáltatót megillető hasznosítási jog nem kizárólagos és nem ruházható át. A szolgálati találmány annak a találmánya, akinek munkaviszonyból folyó kötelessége, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki, míg alkalmazotti találmány annak a találmánya, aki anélkül, hogy ez munkaviszonyból eredő kötelessége lenne, olyan találmányt dolgoz ki, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik. Az Szt. 17. §-a alapján a szolgálati és az alkalmazotti találmányra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket akkor is megfelelően alkalmazni kell, ha közszolgálati jogviszonyban álló vagy szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy alkotta meg a találmányt.

Egy adott szabadalmi bejelentés tárgyát képező műszaki megoldás szolgálati találmányként történő minősítése kapcsán a *legfontosabb kérdés annak a tisztázása, hogy a találmány tárgykörébe tartozó megoldások kidolgozása mennyiben munkaviszonyból folyó kötelessége a feltalálónak*. Problémaként merülhet fel, hogy mit is kell pontosan munkaviszonyból folyó kötelezettségen érteni.

Egyértelműen megállapítható, hogy a jelenlegi bírósági gyakorlat – amely részben még a korábban hatályos 1969. évi II. törvény alapján alakult ki, de fejlődési irányában azóta is töretlen – a munkaviszonyból folyó kötelezettség fogalmát meglehetősen kiterjesztően értelmezi. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása szerint¹¹² „a munkaköri kötelesség nem szűkíthető le kizárólag a munkaköri leírásra. Mindaz, amit a munkavállaló a felettesének írásbeli, szóbeli vagy akár ráutaló magatartással tudomására hozott utasítása alapján végez, általában a munkaviszonyból folyó munkaköri kötelességnek minősül”. A bírósági gyakorlat azt sem követeli meg a találmány szolgálati jellegének a megállapításához, hogy a dolgozót a munkaviszony alapján új megoldások kidolgozására irányuló kötelezettség terhelje. A találmány szolgálati jellegének ugyanis nem az a feltétele, hogy a munkaviszonyból folyó kötelezettség új megoldások kidolgozására vonatkozzon, hanem az, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki. Ebből eredően téves az az értelmezés, mely szerint csak a műszaki fejlesztés vagy a kutatás területén alkalmazott munkavállaló által kidolgozott új megoldás minősül szolgálati találmánynak.¹¹³

A jelenlegi bírói gyakorlat annak sem tulajdonít jelentőséget, hogy munkaidőben történik-e a szellemi alkotás létrehozása. Ez különösen problematikus akkor, ha a kutató közalkalmazotti munkaviszonya mellett egy olyan kutatást végző vállalkozásnak is dolgozik, amely a kutató anyaintézményétől bérlő a laboratóriumi helyiséget, és a kutató lényegében a munkaidejének egyik részében közalkalmazottként, másik részében pedig céges munkavállalóként ugyanott, ugyanazt a kutatási tevékenységet végzi.

Közömbös ebből a szempontból, hogy a munkaköri leírás konkrét előírásokat tartalmazott-e a kísérletezéssel kapcsolatos feladatok megvalósítására, illetve, hogy a feltalálók/munkavállalók a munkák egy részét esetleg munkaidőn kívül, nem a munkáltató által biztosított anyagokkal és eszközökkel végezték el. Ez a körülmény pusztán a díjazásnál bír jelentőséggel.¹¹⁴ Annak ellenére, hogy nem a szolgálati találmánnyal összefüggésben születtek, mindenképpen itt is megfelelően irányadók lehetnek a Szerzői Jogi Szakértő

¹¹²Lásd a Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 22.739/1997. számú ítéletét.

¹¹³EBH 2003. 948.

¹¹⁴BH 1990. 98.

Testület egyik állásfoglalásában megállapítottak: „*a munkaviszonyból vagy más hasonló jogviszonyból folyó kötelesség objektív kategória: nem attól függ, hogy az alkotás munkahelyen, munkaidőben történik-e, hiszen az alkotói tevékenységnek jellemzője, hogy nem mindig szorítható munkajogi ritmusba*”.¹¹⁵

Adott esetben a találmány szolgálati találmánykénti minősítését az egyetemen vagy más közfinanszírozású kutatóhelyen betöltött vezetői beosztás is megalapozhatja. A Legfelsőbb Bíróság egyik korábbi döntése¹¹⁶ szerint a munkáltató vállalat igazgatójának és más vezető beosztású dolgozójának munkaviszonyából eredő kötelessége mindazokkal a feladatokkal kapcsolatban fennáll – ide értve a műszaki fejlesztést is –, amelyek az irányítása alatt álló szervezeti egység feladatkörébe tartoznak. A bíróság rámutatott arra is, hogy téves az az álláspont, hogy az igazgatói tevékenység csupán olyan adminisztratív jellegű munkát jelent, amely elválasztható a vállalat feladatkörétől. A vállalat egészére kiterjedő igazgatói jogkör együtt jár azzal a kötelezettséggel, hogy az igazgató hatékonyan közreműködjön a vállalatának műszaki fejlesztésében. Mindezek pedig megalapozták, hogy a szóban forgó per tárgyát képező találmányt szolgálati jellegűnek minősítsék.

Álláspontom szerint e döntés az egyetemi magasabb vezetők által létrehozott találmányok esetében is megfelelően alkalmazandó, azzal, hogy az egyetem oktatási és tudományos kutatási szervezeti egységeinek a vezetői által megalkotott találmányok már abban az esetben is szolgálati találmánynak minősülnek, ha a találmány tárgyköre az adott szervezeti egység kutatási területébe tartozik, függetlenül attól, hogy az adott megoldások kidolgozását a vezetőre vonatkozó szabályozás kifejezetten a munkakörébe utalta volna. Amint azt a későbbiekben látjuk majd, a német jogban leegyszerűsítették a szolgálati jelleg megítélését azáltal, hogy külön törvényt hoztak¹¹⁷ a munkavállalók találmányaira vonatkozóan.¹¹⁸

5.3.2. A felsőoktatási hallgatók szolgálati és alkalmazotti találmányai

Szintén említést érdemel a kutatási tevékenységet folytató felsőoktatási intézmények gyakorlatban felmerülő problémája, hogy milyen módon formálhatnak igényt a hallgatók által létrehozott találmányokhoz fűződő jogokra. A jelenleg hatályos jogszabályok nem tartalmaznak olyan rendelkezést, amely alapján a kutatóhely igényt tarthatna azon szellemi alkotásokhoz fűződő jogokra, amelyeket a kutatóhellyel hallgatói jogviszonyban álló

¹¹⁵Lásd az SzJSzT 09/01. számú szakértői véleményét.

¹¹⁶BH 1984. 396.

¹¹⁷§ 42 des Gesetzes über Arbeitnehmererfindungen (ArbNErfG) – A munkavállalók találmányairól szóló törvény 42. §-a.

¹¹⁸CZYCHOWSKI–LANGFINGER 2010, 221-226. p.

személyek hoztak létre. A kérdést ugyan megpróbálta rendezni az új felsőoktatási törvény¹¹⁹ azzal, hogy a hallgatók által létrehozott szellemi alkotásokat mint dolgokat *de lege* az anyaintézmény tulajdonába utalja¹²⁰, de a vonatkozó rendelkezés meglehetősen nehezen értelmezhetőre sikeredett, ahol a törvényi bizonytalanság kiküszöbölésére jelenleg egyedül a hallgatói jogviszony létesítésére irányuló magánjogi megállapodásba foglalt, megfelelő rendelkezés alkalmazható

5.3.3. A jogok átruházása

A jogok átszállásának első szakasza a létrehozott találmánynak a munkáltató tudomására hozatala. Az Szt. 11. §-ának (1) bekezdése alapján a feltaláló köteles a szolgálati és az alkalmazotti találmányt annak megalkotását követően haladéktalanul ismertetni a munkáltatóval. Ez a kötelezettség a munkavállalót feltétel nélkül terheli, és teljesítése nem tehető függővé más vele szembenálló kötelezettségek teljesítésétől, így különösen nem a későbbiekben még részletesen tárgyalandó találmányi díj megfizetésétől. Míg ugyanis a munkáltatónak a találmányhoz fűződő jogok tekintetében dologi (tulajdonjogi) – vagyis pontosabban a tulajdonjogi igény analógiájára meghatározható – igénye van a munkavállalóval szemben, addig a munkavállaló igénye a munkáltatóval szemben „csak” egy meghatározott összeg, azaz a találmányi díj megfizetésére irányuló kötelmi jellegű igény lehet. Az Szt. vonatkozó rendelkezéseiből kitűnően a tulajdonjogi igényt a vele szembenálló kötelmi igénytől függővé tenni nem lehet, azt kizárólag külön eljárás keretében lehet érvényesíteni.

A munkáltató az Szt. 11. §-ának (2) bekezdése által meghatározott határidőn belül, azaz az ismertetés átvételétől számított kilencven napon belül köteles nyilatkozni arról, hogy a szolgálati találmányra igényt tart-e, illetve az alkalmazotti találmányt hasznosítani kívánja-e. A szolgálati találmánnyal a feltaláló csak akkor rendelkezhet, ha a munkáltató ehhez hozzájárul, vagy ha a munkáltató a (2) bekezdés szerinti nyilatkozat megtételét elmulasztja (jogvesztő határidő). Az alkalmazotti találmány esetében a szabadalom a feltalálót a munkáltató hasznosítási jogának terhe nélkül akkor illeti meg, ha a munkáltató ehhez hozzájárul, vagy ha a munkáltató a már hivatkozott nyilatkozat megtételét elmulasztja. A jogok tényleges átruházása tehát a munkáltató egyoldalú jognyilatkozatával már megvalósul.

¹¹⁹2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról.

¹²⁰A törvény ugyanis csak a hallgató által előállított dolognak minősülő szellemi alkotásokra rendeli alkalmazni a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott szellemi alkotásokra vonatkozó rendelkezéseket (azaz a kutatóhely megszerzését), márpedig egy szellemi alkotás nemcsak, hogy szükségszerűen nem, de még csak tipikusan sem ölt dologi formát.

5.3.4. A szellemi alkotáshoz fűződő jogok visszaszármaztatása a feltalálóra

A munkáltató jogszerzésén túlmenően az Szt. – a munkavállaló érdekeinek védelmében – a szellemi alkotáshoz fűződő jogok tekintetében további kiegészítő rendelkezéseket is tartalmaz. Ennek megfelelően az Szt. 12. §-ának (4) bekezdése előírja, hogy szolgálati találmány esetén a munkáltató – a titokban tartás és üzleti titkot képező megoldásként történő hasznosítás esetét leszámítva – a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekmény vagy szándékos mulasztás előtt köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását, az alkalmazotti találmány tekintetében érvényesülő hasznosítási jog kikötésével vagy anélkül. Ez a jogszabályi rendelkezés azonban csak korlátozott eszközöket biztosít a munkáltatóval szemben a szolgálati találmány feltalálójának. Ha ugyanis a munkáltató az Szt. idézett rendelkezéseit megszegve anélkül mond le a szabadalomhoz való jogáról, illetve követ el a szabadalom megadását kizáró eljárási cselekményt vagy szándékos mulasztást, hogy azokat a feltalálónak előzetesen felajánlotta volna, a feltalálónak többé már nincs lehetősége arra, hogy jogutódként megszerezze a szabadalomhoz fűződő jogokat. A szabadalom megadására irányuló eljárásban ugyanis nem tekinthető ügyfélnek, így eljárási jogosítványai sincsenek. Legfeljebb kártérítési igénnyel – bizonyítási teher mellett – léphet fel a munkáltatójával szemben, ha annak felróható magatartása következtében vált lehetetlenné a szabadalmi oltalom megadása.

A kártérítés mint egyetlen jogorvoslati lehetőség a gyakorlatban teljesen kiszolgáltatottá teszi a feltalálót a munkáltatóval szemben. Megfontolandónak tartom ezért az Szt. 12. §-át akként kiegészíteni, hogy amennyiben a munkáltató elmulasztja a szabadalomhoz való jogáról való lemondása előtt vagy a szabadalom megadását kizáró cselekménye vagy mulasztása előtt a szabadalomhoz fűződő jogokat a feltaláló(k)nak felajánlani, akkor erre való hivatkozással a feltaláló a jogsérelemtől való tudomásszerzéstől számított meghatározott ideig kérhesse, hogy a szabadalmi bejelentést vagy szabadalmat újra érvénybe helyezzék, és jogutódként a munkáltató helyébe léphessen.

A megfontolásra javasolt megoldás szinte minden eleme jelenleg is létezik szabadalmi jogunkban. Például az Szt. 3. § a) pontja értelmében az egyébként visszafordíthatatlanul újdonságrontó nyilvánosságra jutás nem vehető figyelembe a technika állásának részeként, ha az a bejelentővel vagy jogelődjével szembeni jogsértés eredménye. A munkáltató jelen esetben szintén jogsértést követ el, azonban az Szt. a Ptk. nyújtotta általános lehetőségeken kívül egyéb szankciót nem tesz lehetővé.

Másrészt szintén az Szt-ben jelenleg is élő analóg szabály a találmánybitorlás intézménye. Ebben az esetben a feltaláló (sértett vagy jogutódja) követelheti annak megállapítását, hogy a szabadalom részben vagy egészen őt illeti meg (Szt. 34. §), tehát olyasvalaki lép szabadalomjogosulti státusba, aki korábban ügyfélként nem szerepelt a szabadalmi eljárásban.

Végül az Szt. mind a szabadalmi fenntartási díjak fizetésének elmulasztását követően az újra érvénybe helyezés kapcsán (40. §), mind az igazolás (49. §), az újra érvénybe helyezéssel érdeksérelmet szenvedő harmadik személyek tekintetében pedig mind a továbbhasználati jog (21. §) keretében, általános jelleggel lehetővé teszi az egyszer már megszűnt oltalom vagy ideiglenes oltalom visszaállítását. Úgy vélem ezért, hogy a fenti javaslatnak a jogtechnikai alapjai megvannak, és az – egyébként igen gyakran meglehetősen kiszolgáltatott helyzetben levő, a jogérvényesítéshez csak korlátozott anyagi erőforrásokkal rendelkező – feltalálók méltányos érdeke is ezt kívánná meg.

Másik – kodifikációs aktust nem igénylő – megoldás lehetne például az intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzatokba olyan rendelkezés beiktatása, hogy amennyiben a munkáltató a fenti mulasztást elköveti, akkor előre rögzített, konkrét összegű kárártalányt tartozik a feltaláló(k)nak megfizetni a jogsértésért.

Az Szt. 12. §-ának (4) bekezdése a feltalálóra történő visszaszármaztatás kapcsán ingyenes átruházást ír elő. Ez az ingyenesség azonban a gyakorlatban nem mindig érvényesül. Több egyetemi és akadémiai kutatóhely szellemi tulajdonkezelési szabályzata előírja, hogy amennyiben a kutatóhely a szellemi alkotáshoz kapcsolódó jogairól (így egyebek mellett a szolgálati találmány esetén a szabadalomhoz való jogról) az eljárásnak bármely szakaszában lemond, úgy a kutatót mindezen jogok ingyenesen megilletik azzal, hogy az esetleges bármely további hasznosítás nyereségéből az intézmény igényt tarthat a lemondás időpontjáig keletkezett készkiadásainak mértékéig terjedő részre, vagy akár a tényleges bevétel meghatározott százalékára.

Mindazonáltal a kutatóhely ilyen jellegű igényét az Szt. alapján indokoltnak lehet tekinteni. A szolgálati találmány esetén ugyanis az Szt. 10. §-ának (1) bekezdése alapján *ex lege* jogutódlással a kutatóhelyet illeti meg a találmányra vonatkozó szabadalom joga. A kutatóhely pedig, miután nyilatkozat megtételével immár ténylegesen is rendelkezik a találmányra vonatkozó ezen jogosultsággal, maga dönti el, hogy milyen módon ruházza át ezt másra, adott esetben akár az azt létrehozó kutatóra is. Amennyiben a kutatóhely nem kíván élni az említett jogával, és a kutató teszi meg a bejelentést a szabadalmi oltalom megszerzése

íránt, az úgy tűnhet, mintha a feltaláló az alkotás létrehozásával szerezte volna meg a szabadalomhoz való jogot, és ez a szabadalmi bejelentés megtételéig is folyamatosan őt illette volna meg. Valójában, azonban ez a jog a megalkotás pillanatában átszállt a kutatóhelyre, és a kutatóhely ezt a jogot a kötelmi jog rendelkezései alapján átruházta. Márpedig a kötelmi jog alapján a jogátruházás ellenszolgáltatáshoz is köthető, amelynek összege – a feltűnő értékaránytalanság tilalmát leszámítva – szabadon megállapítható.

5.3.5. A tulajdonjogok megjelenése magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban

Amint azt fentebb említettem, az innovációs törvény 18. § (1) bekezdése rendelkezésének értelmében 2006. január 1-je óta a közfinanszírozású kutatóhelyeknek rendelkezniük kell intézményi szellemi tulajdon szabályzattal. A közfinanszírozású kutatóhelyek munkáját elősegítendő, az innovációs törvényhez kapcsolódó intézkedésekről szóló 2286/2004. (XI. 17.) Korm. határozat 5. pontja előírta, hogy a szabályzatok kidolgozásához *módszertani útmutatót* kell kiadni. A kormányhatározat az útmutató kiadásának felelőseként az oktatási minisztert, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal¹²¹ (NKTH, 2011. január 1-től Nemzeti Innovációs Hivatal, NIH) elnökét és a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH, 2011. január 1-től Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, SZTNH) elnökét, felkért közreműködőként pedig a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárát jelölte meg. A kormányhatározatban foglalt feladatnak eleget téve az MSZH és az NKTH munkatársainak együttműködésében került sor az útmutató kidolgozására és közreadására.¹²² Az útmutatóban foglaltak a kutatóhelyek számára semmilyen kötelező erővel nem bírtak, az innovációs törvény értelmében a szabályzatok elkészítése és elfogadása a kutatóhelyek kizárólagos felelőssége volt. A kutatóhelyek autonómiájából kifolyólag a szabályzatok tartalmának meghatározása is a kutatóhelyek hatáskörébe tartozik. A kutatóhelyektől csak a szabályzat megléte volt számon kérhető. A számonkérés közvetetten történt azáltal, hogy 2006. január 1-jétől csupán azok az intézmények pályázhattak közfinanszírozású támogatásra, amelyek rendelkeztek ilyen szabályzattal.

Minderre tekintettel az útmutató elsősorban feltárta az egyes szabályozandó kérdéseknél azokat a releváns jogszabályi rendelkezéseket, amelyek a kutatóhelyre a szabályzat készítése során kötelező jelleggel bírnak, illetve bemutatta, hogy e jogszabályok a kutatóhely számára milyen szabályozási mozgásteret hagynak. Ezen túlmenően az egyes szabályozási

¹²¹Lásd még: MOLNÁR–HEFFNER–NÉMETH 2006, 5-28. p.

¹²²NKTH–MSZH 2005.

lehetőségekhez kapcsolódóan az útmutató szabályozási javaslatot is felkínált. A szabályzatok elkészítésének gyakorlati nehézségeit csökkentendő készült az útmutatóhoz – annak mellékleteként – egy *mintaszabályzat* is, amely az útmutató készítőinek elképzeléseit tartalmazta. Ennek használata – hasonlóan az útmutatóban foglaltakhoz – a kutatóhelyek számára nem volt kötelező, mégis – amint azt az alábbiakban látni fogjuk – jelentősen befolyásolta az egyes intézményeket a saját szabályzataik megszövegezésében.

Nyolc felsőoktatási intézmény és akadémiai kutatóintézet intézményi szellemi tulajdon szabályzatát tekintettem át annak érdekében, hogy megállapítsam, tartalmazznak-e az útmutatótól eltérő, vagy azt kiegészítő rendelkezést a kutatók által megalkotott találmányok tekintetében. Ezek a következők voltak: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Debreceni Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem, Semmelweis Egyetem, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, MTA Szegedi Biológiai Központ és MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet. A szellemi tulajdon szabályzatok személyi és tárgyi hatálya tekintetében egyaránt elmondható, hogy *minden vizsgált szabályzat az útmutató ajánlásának megfelelően szövegezte meg saját rendelkezését*, és az MTA Szegedi Biológiai Központ és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem esetében törekedtek a legszélesebb alanyi körnek a szabályzat hatálya alá történő bevonására. *Mind a nyolc szabályzat kiterjeszti személyi hatályát a hallgatókra*, és a szabályzatok túlnyomó többsége – érzékelve a felsőoktatási törvény rendelkezése által okozott bizonytalanságot – kiegészül azzal a feltétellel, hogy az alanyi körbe azok a hallgatók tartoznak, akik *külön nyilatkozattal a szabályzat rendelkezéseit magukra nézve kötelezőnek ismerték el*. A szabályzatok tárgyi hatálya minden esetben megegyezik az útmutató által meghatározott körrel, ami másrésztől – összhangban a fentebb ismertetett bírói gyakorlattal is – a szellemi alkotások munkaköri leírástól lényegében független jogutódlását alapozza meg. *A találmányok feltalálókra történő visszaszármaztatását tekintve egyetlen szabályzat sem mutat túl az Szt. rendelkezésein*, tehát munkáltatói mulasztás esetére szóló biztosíték vagy kárártalány kilátásba helyezésével sehol sem védik a feltalálók pozícióját.¹²³

5.4. A szabadalomhoz való jog átszállásának ellentételezése

¹²³MOLNÁR–BUZÁS–VEIDNER 2010, 46-56. p.

5.4.1. A találmányi díj és az ún. licencianalógia módszere

Az Szt. 13. §-ának (6) bekezdése alapján a feltaláló díjazására a munkáltató és a feltaláló közötti díjszerződés (találmányi díjszerződés) az irányadó. Amennyiben a felek között megállapodás nem jön létre, úgy az Szt. erre vonatkozó diszpozitív rendelkezéseit kell alkalmazni. Amint azt fentebb említettem, 2002-ig a díjszerződésre vonatkozóan a feltalálókat védte egy egyoldalú kógenia, aminek értelmében a felek egyező akaratával is csak a feltaláló javára térhetek el az Szt. rendelkezéseitől.¹²⁴

Az Szt. 13. §-ának (7) és (9) (diszpozitív) bekezdései szerint a hasznosítás ellenében járó találmányi díjnak arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet – a találmány tárgya szerinti műszaki területen kialakult licenciatörvényi viszonyokra figyelemmel – szabadalmi licenciatörvény alapján a találmány hasznosítására adott engedély fejében a munkáltatónak fizetnie kellene. Továbbá a díj mértékének megállapítása során tekintetbe kell venni a munkáltatónak a találmány megalkotásához nyújtott hozzájárulását és a feltaláló munkaviszonyból eredő kötelességeit is. A fenti ún. licencianalógia módszere feltételezi az egy-egy iparágban, műszaki területen szokásos licenciadíj mértékének ismeretét, amely adatok beszerzése viszont gyakran nem könnyű feladat. Ugyanakkor – tekintettel arra, hogy a találmányok szabadalmazhatóságának éppen az újdonság, az addig nem ismert megoldások alkalmazása az egyik követelménye – szinte lehetetlen megállapítani, hogy egy-egy szellemi alkotás mennyit is „ér”. A licencianalógia segítségével is legfeljebb nagyságrendileg határozhatók meg az értékek.

A licenciatörvénynek fizetendő licenciadíj alapja a licenciatörvény hasznosításának időszaka alatt várt többletjövedelem vagy megtakarítás. A licenciadíj meghatározható fix összegben, amely egyszerre vagy részletekben kerül megfizetésre, vagy választható a folyamatos licenciadíj-fizetési mód is, amikor a licenciadíjakat a szabadalom vagy a know-how alkalmazásának mértéke szerint fizetik.¹²⁵ Ezen utóbbi eljárás szerint egy pénzösszeget határoznak meg minden egyes termékegység után az előállított vagy értékesített termékekre.

A licenciadíjakat a gyakorlatban nagyon gyakran a licenciatörvényvőnél előállított vagy forgalomba hozott termékek nettó értékesítési árbevétele alapján határozzák meg. Ez a megoldás különösen akkor kerül alkalmazásra, ha a hasznosítás eredménye az árbevétellel arányosan jelentkezik.

¹²⁴Ez a védőintézkedés a jelenlegi hatályos jogunkból hiányzik, de amint azt lentebb bemutatom, az egyetemi és más közfinanszírozású kutatóhelyi szolgálati feltalálók általában kellően biztosítottak a találmányi díj mértékéről az intézményi szellemi tulajdon szabályzatok útján.

¹²⁵Mintaszerződésekért lásd, pl: <http://www.lambert.uk> (2009. december 15.).

A nettó értékesítési ár az a pénzösszeg, amely a hasznosításra engedélyezett szabadalom licenciadíjának számításához az alapot képezi. A nettó értékesítési ár számításához a bruttó értékesítési árból általában a következőket lehet levonni: általános forgalmi adó, vámok és egyéb forgalmi típusú adók, szállítási költségek, csomagolási költségek, raktározási költségek, biztosítási díj, általános és mennyiséghez kötődő árengedmény, a bevételeket terhelő egyéb levonások. Az egyetemek gyakorlatában ugyanakkor általában a kapott bevételből csak a szabadalmak megszerzésére és fenntartására fordított költségek egyetemet terhelő részét vonják le. (Ha a kutatás teljes ráfordítását levonhatóvá tennék az anyaintézmények, akkor valószínűleg nem maradna kifizethető találmányi díj a kutatónak. Másrészt az ilyen, egy szabadalmi bejelentésre eső költségek nyilvántartása meglehetősen komplikált feladat lenne.)

A nettó értékesítési árbevételből mint vetítési alapból kerülhet sor a licenciadíj megállapítására. Iparáganként rendkívül változó, hogy a nettó árbevétel hány százaléka kerül licenciadíjként rögzítésre. Kizárólagos licencia esetén a licenciadíj általában a nettó árbevétel 7–15%-át teheti ki. Mindez azonban arra az esetre igaz, amikor az adott termékben megjelenő gazdasági előny teljes egészében az adott megoldás alkalmazásának tudható be. Amennyiben azonban az adott műszaki megoldás csupán részét képezi egy nagyobb berendezésnek, folyamatnak, és ezért az egész terméken egységesen megjelenő gazdasági előnyhöz csak részben járul hozzá, akkor a találmányi díj a vetítési alapból a fentiek szerint százalékosan meghatározott díjnak is olyan arányban meghatározott része kell legyen, amilyen mértékben az adott megoldás (az adott folyamatban alkalmazott egyéb szellemi alkotásokhoz képest) a teljes értékteremtő folyamathoz hozzájárult. Ezen ún. fedési hányadhoz képest további korrekciós tényezők is befolyásolhatják a feltalálót megillető találmányi díj mértékét.¹²⁶

A találmányi díj mértékét befolyásoló korrekciós tényezőnek kell tekinteni a munkáltatónak a találmány kidolgozásához nyújtott hozzájárulását, valamint a feltalálónak a munkaviszonyból eredő kötelezettségeit is. Nyilvánvalóan kisebb összegű találmányi díjra jogosult az a feltaláló, akinek az esetében a találmány kidolgozása a munkáltató által korábban elért kísérleti eredményeken, tapasztalatokon alapul, és a munkáltató a találmány létrehozásához jelentős műszaki és egyéb segítséget nyújtott, mint az a feltaláló, aki a

¹²⁶Ezeket a korrekciós tényezőket itt helyhiány miatt nem kívánom részletezni, csak utalok arra, hogy mivel a kutatóhelyi találmányok igen gyakran még további fejlesztésre szorulnak, nem tűnik logikátlanak az a megoldás, hogy a találmány piacositása egyes mérföldköveinek elérését követően az egyetemi feltaláló már csökkentett mértékű, százalékban kifejezett találmányi díjban részesüljön (ún. fordított *best seller* klauzula).

megoldandó feladatot maga ismerte fel és dolgozta ki, és a munkáltató hozzájárulása csekély volt. Hasonlóképpen a találmányi díj összegét csökkentő tényező lehet, ha a feltalálótól a munkakör ellátásához szükséges szakképzettség, valamint a feltaláló által betöltött feladatkör és beosztás alapján elvárható az ilyen színvonalú szellemi alkotások létrehozása.

Ez a megoldás közfinanszírozású kutatóhelyi viszonyok között csak korlátozottan működőképes, mert egyrészt az alap kutatásból származó, adott esetben szabadalmazható megoldások tényleges értékesítése igen gyakran elmarad, másrészt időben csak jelentősen megkésve történik meg. Ha viszont bekövetkezik az értékesítés, akkor a siker egyrészt a továbbfejlesztő (vagy licenciavevő) igen komoly műszaki hozzájárulásának, másrészt adott esetben a formatervezésért, marketingért és értékesítésért felelős csapat munkájának is köszönhető, aminek meg kell jelennie az eredeti feltalálók licencianalógia alapján meghatározott találmányi díjában is. Ez a később kicsit részletesebben bemutatandó német számítási modellben egy progresszíven csökkenő, nettó értékesítésen alapuló találmányi díjban nyilvánul meg.¹²⁷

Mindazonáltal a fentiekben ismertetett tényezők (a vetítési alap hány százaléka legyen a licenciadíj, a fedési hányad, a munkáltató hozzájárulása, a feltaláló munkaviszonyból származó kötelezettségei) egyikét sem lehet objektív módon megítélni. Általánosságban azonban elmondható, hogy statisztikailag a hasznosítás engedélyezéséért a licenciadó számára megfelelő ellentételezés a licenciavevő elvárt többletjövedelmének 25%-a, amit elsősorban az árbevétel, illetve az esetleges megtakarítás alapján lehet kiszámítani (ez az ún. Goldscheider-szabály¹²⁸).

A fentiek szerinti – és számos európai országban alkalmazott – ún. licencianalógia módszere széles körű lehetőségeket biztosít a kutatóhely és a kutató számára a díjazás meghatározása tekintetében, hiszen a licenciadíj megállapítására nincs jogszabályi előírás. A licenciadíj lehet százalékos arányú (*royalty*), azonban lehet egy összegben meghatározott átalány (*lump sum*) és ezek kombinációja is. A licencianalógia módszerének alkalmazásával a találmányi díj maximumának előzetes meghatározása is összeegyeztethető, amennyiben a licenciakereskedelmi viszonyok ismeretében nagy bizonyossággal megállapítható a technológiának a piacon elérhető legmagasabb értéke.¹²⁹

¹²⁷Újabban ennek ellenkezője is előfordul: a találmányi díjra a korábban csak a szerzői jogok felhasználásának engedélyezésekor ismert ún. „best seller” klauzulát is alkalmazhatják: lásd, később a külföldi példák ismertetésénél.

¹²⁸Lásd: GOLDSCHIEDER–JAROSZ–MULHERN 2002, 123. p.

¹²⁹Lásd: FICSOR 2000, 1-6. p.

Ami a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékaránytalanságot illeti, az arányosság kérdése kapcsán a Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében¹³⁰ megállapította, hogy a találmány értékesítése olyan jövőbeli bizonytalan esemény, amely miatt a találmányi díjszerződések az átlagosnál nagyobb kockázatot hordoznak, valamint azt, hogy a munkáltató találmány, illetve elnyert szabadalom feletti rendelkezési joga következtében az ellenszolgáltatás (a díj) mértékének meghatározásánál a hagyományos értelemben vett forgalmi értékviszonyok nem relevánsak.

A fentieket összefoglalva tehát megállapítható, hogy a kutatót megillető díj mértékét a jogszabályok nem határozzák meg. A díjazás a felek közötti megállapodás tárgyát képezi, csupán az arányosság követelményének kell eleget tennie. Az egyedi tárgyalásokkal és a szerződéskötésekkel járó költség és bizonytalanság egyaránt csökkenthető lenne, ha az intézményi szellemi tulajdon szabályzat rögzítené, hogy a felek közötti jogviszonyt szabályozó általános szerződési feltételként pontosan milyen mértékű díjazásra is jogosult a kutató. Mivel a díjazás mértéke a szellemi alkotások típusai és az alkalmazási területek szerint

¹³⁰BH 1989. 227. A jogeset szerinti felperesek feltalálói, az alperes pedig a szabadalmasa „Penning porlasztó forrás” című szolgálati találmánynak. A felek a találmányi díj mértékét, folyósításának idejét és módját írásba foglalt találmányi díjszerződésben meghatározták. E szerint az 1979. február 19-től 1989. december 31-ig terjedő időben értékesített „Penning porlasztó források” árbevételének – a termelési és a forgalmi adó levonása után fennmaradó – 90%-a a találmányi díj alapja, amelyből a feltalálót 8%-nak megfelelő összeg illeti. Az 1987. első félévében történt értékesítés alapján esedékessé vált és a fentiek szerint számított feltalálói díj együttes összegét az elsőfokú bíróság – a keresettel egyezően – 544 799 Ft-ban megállapította, és a szerződés érvénytelenségét állító alperesi védekezés alaptalansága miatt az alperest a kereset szerint marasztalta. Az alperes arra hivatkozott, hogy a szerződéskötéskor már hatályban volt 11/1983. (V. 12.) MT számú rendelet alapján ugyanis a szolgálati találmány feltalálóját a hasznos eredménnyel arányos találmányi díj illeti meg. Ehhez képest a szerződésben kikötött és a szabadalommal védett megoldás felhasználásával gyártott termék értékesítéséből származó árbevétel arányban történő díjazás túlfizetéshez vezetett. A bíróságnak abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között feltűnően nagy volt-e az értékkülönbség. Az alperes a feltűnően nagy értékkülönbség okát abban jelölte meg, hogy a felperesek díjazását nem a hasznos eredmény, hanem az árbevétel arányában határozták meg, és az utóbb ismertté vált hasznos eredmény lényegesen alacsonyabb összegű díjazást indokolt volna, mint a szerződés szerinti díjazás. Az alperes ezen érvelése a szerződés eredményes megtámadására nem szolgálhat alapul. A szerződéskötés idején és az azt követő időben is a felek a Ptk. 200. §-ának (1) bekezdéséből eredő jogosultságuk folytán a szerződés tartalmát szabadon állapíthatták meg, szabadon alakíthatták ki a szolgáltatás ellenértékét is. A feltalálónak a szabadalmazott megoldás felhasználásával gyártott termék árbevétele arányban történő díjazás nem ütközik jogszabályba, nem ellentétes a szolgálati találmányért járó díjazásról szóló rendeletben foglaltakkal. Ebből következik: az árbevétel arányában meghatározott díjazás utóbb kedvezőtlennek ítélt volna nem alkalmas a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között a szerződéskötéskor fennállott feltűnő értékkülönbség megállapítására. A találmányi díjszerződések más szerződésekhez képest számos eltérő sajátossággal rendelkeznek. Az eltérés elsősorban abból származik, hogy a feltaláló díjkövetelése általában jövőbeli bizonytalan eseménytől, a szolgálati találmány értékesítésétől függően kerül meghatározásra, és ez önmagában is kockázati elemeket tartalmaz. További sajátossága e szerződésnek, hogy a szolgálati találmánnyal, illetve az elnyert szabadalommal a jogszabály rendelkezése folytán a munkáltató (a szerződés egyik alanya) rendelkezik, ezért az ellenszolgáltatás (a díj) mértékének meghatározásánál a hagyományos értelemben vett forgalmi értékviszonyok nem jöhetnek szóba.

is rendkívül eltérő lehet, illetve nagymértékben függ attól is, hogy az egyes kutatóhelyek milyen módon kívánják kutatóikat az eredményesebb munkavégzés érdekében motiválni, ezért a szabályzatok elkészítéséhez kiadott útmutató nem kívánt „díjkulcsokat” meghatározni.¹³¹

5.4.2. A találmányi díjak rendezése magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban

A már fentebb említett nyolc intézményi szellemi tulajdon szabályzat áttekintésével megállapítható volt, hogy amíg a személyi és tárgyi hatály tekintetében a szabályzatok meglehetősen egységes és az útmutatóval harmonikus képet mutattak, addig a kutatók találmányi díjazásának szabályozása változatosabb megoldásokat eredményezett. Mindenekelőtt a találmányi díj meghatározásához elengedhetetlen találmányértékelést az útmutatók egyike sem szabályozza, egyedül a Pécsi Tudományegyetem Szellemi Tulajdonkezelési Szabályzata sorolja fel a találmányértékelő bizottság által figyelembe veendő szempontokat. Ezek a következők: a) a szellemi alkotás újdonsága, színvonala és jelentősége, oltalmazhatósága, b) a piacképesség szintje, a kidolgozottság mértéke, megvalósíthatósága, c) a megoldással elérhető eredmény, várható műszaki-gazdasági előnyök, d) a szellemi alkotás kidolgozásával, fejlesztésével, jogvédelmével, értékesítésével kapcsolatban felmerült költség. A szabályozás hiánya egyrészt meglepő annyiban, hogy az innovációs törvény 18. § (2) bekezdésének a) pontja kifejezetten előírja, hogy a szabályzatnak ki kell terjednie a kutatóhelyen létrejött és az ellenszolgáltatás fejében szerzett szellemi alkotások értékelésének és nyilvántartásának elveire, másrészt érthető annyiban, hogy a találmányértékelés mindenhol igen komoly módszertani kihívást jelent. Különösen igaz ez a korai fázisú innovációkra, ahol sem a termék, sem annak piaca nem kellőképpen körülhatárolható. Az értékelés módszertanának kidolgozatlansága ugyanakkor meglátásom szerint eleve megnehezíti, vagy akár lehetetlenné is teszi a megfelelő és hiteles találmányi díjkalkulációt.

A kutatók díjazását az egyes szabályzatok a következőképpen oldják meg: a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen és az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen a bevételek felosztására nincs egységes megoldás a szabályzatban. A Debreceni Egyetemen a díjalap 60 %-a a kutatókhoz, 40 %-a az egyetemhez kerül. A Pécsi Tudományegyetemen ez

¹³¹Itt is utalok a később ismertetendő, 2002-ben hatályba lépett német jogi szabályozásra, amely például az egyetemi kutatók szolgálati találmányainak értékesítéséből származó bruttó bevétel 30%-át határozza meg találmányi díjként.

az arány 80-20% a kutatók javára. A Szegedi Tudományegyetem Szellemi Tulajdonkezelési Szabályzata szerint az egyetemet legalább 20%, legfeljebb 40% illeti meg a díjalapból. Az MTA Szegedi Biológiai Központ esetében 60% a kutatóké, 40% az anyaintézményé

18. táblázat: A díjalap megoszlása a kutatók és anyaintézményeik között

Intézmény megnevezése	Kutatók részesedése	Intézmény részesedése
Debreceni Egyetem	60 %	40 %
Pécsi Tudományegyetem	80 %	20 %
Szegedi Tudományegyetem	60-80 %	20-40 %
MTA Szegedi Biológiai Központ	60 %	40 %

A Semmelweis Egyetemen érvényesül az amerikai mintájú, vélhetően az Amerikai Egyesült Államokban vendégkutatóként dolgozó munkatársak által javasolt, ún. első milliós szabály, amelynek lényege, hogy a szellemi alkotás által termelt bevételből az első 1 millió Ft a kutató(ka)t illeti meg, a további bevételek megosztása pedig a következőképpen alakul: 10 millió Ft-ig a díjalap 60%-a a kutatóké, 10%-a a kutatócsoporté és 30%-a az egyetemé, 10 és 50 millió Ft között a díjalap 40%-a a kutatóké, 20%-a a kutatócsoporté és 40%-a az egyetemé; és a díjalap 50 millió Ft feletti részének 30% a kutatóké, 20% a kutatócsoporté és 50% az egyetemé.

19. táblázat: A díjalap megoszlása a Semmelweis Egyetemen

Díjalap mértéke	Kutató részesedése	Kutatócsoport részesedése	Intézmény részesedése
1 millió Ft-ig	100 %	0 %	0 %
1-10 millió Ft	60 %	10%	30 %
10-50 millió Ft	40 %	20 %	40 %
50 millió Ft felett	30 %	20 %	50 %

Végül az előző megoldás az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetében annyiban módosul, hogy az első egymilliós szabályon túli díjalap 50 millió Ft-ig 60%-ban a

kutatókhoz, 10%-ban a kutatócsoporthoz és 30%-ban az anyaintézményhez kerül; míg 50 millió Ft felett 40% marad a kutatóknál, 10% a kutatócsoportnál és 50% az anyaintézménynél.

A Semmelweis Egyetem és az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézete több szimpatikus és előremutató megoldást is alkalmaz. Az első milliós szabály alkalmasnak mutatkozik a kutatók motiválására és a bizalmi tényező növelésére, míg a német minta szerinti fokozatos degresszió lehetővé teszi a kutatókon (feltalálókon) kívüli, más jogos érdekek érvényesítését is, főleg ami a találmány sikeréhez való nem feltalálói színvonalú hozzájárulásokat (egyetemi infrastruktúra biztosítása, goodwill, üzleti megoldások, marketing stb.) illeti. A szabályzatok mindkét esetben lehetővé teszik egyedi megállapodások alkalmazását, amelyekben a szabályzattól a feltalálók javára el lehet térni. Mindazonáltal a vizsgált intézmények többségéről elmondható, hogy a feltalálók díjazására vonatkozó rendelkezések megfelelően védik a kutatók anyagi érdekeit, alkalmasak a kutatók motiválására, és egyúttal ellensúlyozzák az Szt. 2002. évi, már fentebb bemutatott módosításából származó érdeksérlemlét. Ez csak a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem esetében nem mondható el, itt az Szt. általános rendelkezései alapján megkötött találmányi díjszerződések az irányadók. Bár a díjakra vonatkozó rendelkezések kivétel nélkül a találmányból származó (kiadásokkal korrigált) tényleges bevételt veszik a díj alapjául, mégis úgy vélem, hogy a találmányértékelés elveinek előbb említett kidolgozatlansága, ebből adódóan az anyaintézménynek a technológia értékesítésekor elfoglalt bizonytalan pozíciója közvetetten sérthet feltalálói anyagi érdekeket, ezért célszerű lenne a szabályzatokat megfelelő módon kiegészíteni.¹³²

5.4.3. *A feltalálók díjazása közös szabadalom esetében*

Az Szt. rögzíti, hogy a hasznosítási jogok gyakorlásának közös szabadalom esetén melyek a speciális szabályai. Az Szt. a 26.§-ának (2) bekezdésében *a szabadalmastársak általi egyedüli hasznosítással kapcsolatosan kimondja azt is, hogy a találmányt bármelyik szabadalmastárs egyedül is hasznosíthatja, köteles azonban társainak, részesedési hányaduk arányában, megfelelő díjat fizetni.* Ennek megfelelően, amennyiben az egyik szabadalmastárs egyedül hasznosítja a találmányt, és ebből bevétele származik, akkor a bevétel a szabadalmastársak között megoszlik, követve a szabadalmi hányadokat. A szabadalmastársak harmadik személy részére hasznosítási engedélyt azonban csak közösen adhatnak. Vagyis, ha egyik szabadalmas

¹³²MOLNÁR–BUZÁS–VEIDNER 2010, 82-87. p,

más partnernek kíván bármilyen hasznosítási jogra kiterjedő engedélyt adni, azt nem teheti meg a másik szabadalmastárs nélkül. Egy esetleges licenciaügyletben mindkét szabadalmastársnak meg kell jelennie a licenciaadói oldalon.

A szabadalmi hányad átruházásával kapcsolatosan igen jelentős kérdés a feltalálók díjazásának kérdése, azaz *jogosult-e az átruházó fél munkavállalója találmányi díjra* az átruházásból származó bevételből. Az Szt. a szolgálati találmány esetében szabályozza azt, hogy a feltalálót milyen díjazás illeti meg a találmány hasznosítása után. Eszerint a szolgálati találmány *értékesítése* esetén a feltalálót a feltaláló és a munkáltató közötti találmányi díjszerződés alapján találmányi díj illeti meg.¹³³ Találmányi díj tehát a *találmány értékesítése* után jár, és a törvény értékesítés alatt a következőket érti: a találmány *hasznosítását* (használat, gyártás, forgalmazás, raktáron tartás, országba behozatal), ideértve a hasznosításnak előnyös piaci helyzet teremtése vagy fenntartása érdekében történő mellőzését is; a *licenciát* (a hasznosítás más részére történő engedélyezése); és a szabadalmi igény vagy a szabadalom teljes vagy részleges *átruházását*.

Fontos, a feltalálók jogait védő szabály, hogy a feltalálót a hasznosítás, a licencia(ák) és az átruházás esetén külön-külön, valamint a hasznosítás ellenérték nélküli engedélyezése és az ingyenes átruházás esetén is megilleti a találmányi díj.¹³⁴ Ezen túl találmányi díj jár a külföldi szabadalom, illetve az annak megfelelő más jogi oltalom alapján történő értékesítés esetén is, azonban a hasznosítás után csak akkor, amennyiben azért a feltaláló belföldi szabadalom alapján nem tarthat igényt találmányi díjra.

Talán a két legfontosabb kérdés a találmányi díjazással kapcsolatban az, hogy a találmányi díjat ki és mi alapján köteles megfizetni a feltaláló részére. Az Szt.¹³⁵ szerint *a találmányi díjat a munkáltató, közös szabadalom esetén – a szabadalmastársak eltérő megállapodása hiányában – a hasznosító szabadalmastárs köteles fizetni*. Licencia és átruházás esetén a *jogszerző* a díjfizetési kötelezettséget átvállalhatja. Ez azt jelenti, hogy amennyiben egy szabadalmasunk van, ő az értékesítés fenti összes válfaja, tehát az átruházás után is köteles találmányi díjat fizetni a munkavállaló feltaláló(k)nak. Közös szabadalom esetén a szabadalmastársak saját munkavállalójuknak ugyancsak az összes értékesítési megoldás után kötelesek fizetni, továbbá hasznosítás (és *csak hasznosítás*) esetében – találmányi díjszerződés alapján – *a hasznosító szabadalmastárs a másik szabadalmastárs*

¹³³Szt. 13. § (1) bekezdés.

¹³⁴Szt. 13. § (3) bekezdés.

¹³⁵Szt. 13. § (4) bekezdés.

munkavállalójának is. Ettől a szabálytól a szabadalmastársak egyező akarattal, írásban eltérhetnek.

A bírói gyakorlat¹³⁶ is a fentieket támasztja alá *a hasznosítás fogalmát szigorúban értelmező, a feltaláló és a díjfizetésre kötelezett munkáltató közötti munkajogi jellegű kapcsolatra nagyobb hangsúlyt fektető álláspontot képviselve.*¹³⁷ A bíróságok érvelésének alapja döntéseikben, hogy a szabadalom (szabadalmi részarány) jogosultjának a feltalálókkal szembeni díjfizetési kötelezettségét egyrészt a szabadalom (szabadalmi részarány) keletkezése¹³⁸ és a megszerzett szabadalom (szabadalmi részarány) értékesítésének módja határozza meg.¹³⁹ Az okfejtés abból indul ki, hogy a szabadalom értékesítésének három esete (hasznosítás, licencia, átruházás) van, amelyek közül csak az egyik, a hasznosítás alapozza meg a hasznosító szabadalmastárs találmányi díjfizetési kötelezettségét a vele szolgálati viszonyban nem álló feltalálók részére is.¹⁴⁰ „A szabadalomra (szabadalmi részarányra) jogszabály alapján jogot szerző¹⁴¹ a szabadalom értékesítésének valamennyi módja után díjazni köteles a vele szolgálati viszonyban álló feltalálókat; közös szabadalom és a találmány tárgyának saját gazdasági tevékenysége körében való hasznosítása esetén pedig a szabadalmastársával szolgálati viszonyban állókat is.”¹⁴² Az Szt-ben is erre utal az a megfogalmazás, hogy a találmányi díjat a munkáltató és – a szabadalmastársak eltérő tartalmú megállapodásának hiányában – a „hasznosító szabadalmastárs”, és nem az „értékesítő szabadalmastárs” fizeti meg.

A hasznosítás fogalma az Szt-ben pontosan meghatározott. Hasznosítási cselekmény a törvény 19. §-a alapján a használat, előállítás, forgalomba hozatal, raktáron tartás és országba behozatal. Vagyis csak ezekre a cselekményekre vonatkozik a hasznosító szabadalmastárs fizetési kötelezettsége valamennyi feltaláló felé. „A szabadalmi részarány jogosultját a jogszabály ugyanakkor nem terheli találmányi díjfizetési kötelezettség a szabadalmastársával

¹³⁶A legfontosabb, precedens értékű határozatait a büntetőjog, a polgári jog, a gazdasági jog, a munkajog és a közigazgatási jog területén a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága a Bírósági Határozatok (BH) című folyóiratban teszi közzé, az itt releváns hármat fent ismertettem.

¹³⁷A bemutatott bírói döntések még az ún. „régí” Szabadalmi törvény (1969. évi II. törvény) hatálya alatt születtek, amikor a találmányi díjazás tartalmát és részletkérdéseit külön minisztertanácsi rendelet tartalmazta (nevezetesen: a 11/1983. (V.12.) MT számú rendelet; majd később a 77/1989. (VII.1.) MT rendelet); azonban a rendeletek tartalmi szabályozása szinte teljesen azonos volt a jelenleg is hatályos Szt-be beépített rendelkezésekkel, ezért azt a jogi érvelést, amelyet a bíróságok az alább bemutatott döntésekben alkalmaztak, nem lehet figyelmen kívül hagyni.

¹³⁸Vagyis az, hogy a munkáltató a törvény alapján szerzi meg a szabadalmi jogokat (azaz a szolgáltatásig); vagy valaki szerződéssel (jogügylettel) szerezte-e a szabadalmi jogokat.

¹³⁹[BH1989.226]

¹⁴⁰[BH1993.547]

¹⁴¹A munkáltató, akit a szolgálati találmány esetén törvény erejénél fogva illet meg a szabadalom a feltaláló jogutódjaként.

¹⁴²[BH1989.226]

szolgálati viszonyban álló feltalálók irányában, ha saját szabadalmi részarányát átruházza, illetve harmadik személy részére hasznosítási jogot enged.”¹⁴³ Ezt az álláspontot ismétli a későbbi határozat is a következőképpen: „A szabadalom harmadik személy részére történő engedélyezése vagy átruházása azonban szabadalomjogi értelemben nem jelenti a találmány hasznosítását, ezért ha a szabadalmastárs értékesíti a szabadalmi hányadát – kifejezett kötelezettségvállalás hiányában – nem köteles a vele szolgálati viszonyban nem álló feltalálókat díjazni. Díjfizetési kötelezettsége csak a vele szolgálati viszonyban álló feltalálókkal szemben van.”¹⁴⁴

5.4.4. Találmányi díjrendelkezések közös szabadalmak esetén a magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatokban

Az áttekintett magyarországi intézményi szellemi tulajdon szabályzatok egyike sem tartalmaz kifejezett rendelkezést a találmányi díjak tekintetében arra az esetre, ha közös szabadalom hasznosításáról van szó, annak ellenére, hogy ez az eset jelentős következményekkel járhat abban a tekintetben, hogy a kutatóhelyi feltaláló ténylegesen milyen díjazásban részesül. A legfontosabb, és véleményem szerint már a szellemi tulajdon szabályzatokban vagy a szellemi tulajdonvédelemmel összefüggő, belső eljárási rendben is rögzítendő körülmény, hogy a törvényi és szabályzati háttér mellett is minden esetben írásos találmányi díjszerződést kell kötnie a feltalálóknak, mégpedig az összes szabadalmastárssal.

Amennyiben a hasznosító nem a közfinanszírozású kutatóhely (és ez a jellemző eset), akkor a kutatót megilleti a hasznosítás fentebb bemutatott módja után a találmányi díj. Ez azonban nem tartozik az intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzat hatálya alá, ezért előzetes díjmegállapodás hiányában legfeljebb a törvényi licencianalógia lehet a támpont a díj számításához (és ez is lényegesen kedvezőtlenebb az egyes magyarországi intézmények által a kutatóknak juttatott hányadnál). Azonban még ennek érvényesíthetősége is meglehetősen kérdéses és bizonytalan. Szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy az itt bemutatott kutatóhelyi feltalálói díjigény független a nem hasznosító szabadalmastárs (kutatóhely) azon igényétől, hogy a hasznosító szabadalmastárs részeltesse őt a hasznosítás eredményéből, amire szintén a licencianalógiát rendeli alkalmazni a – diszpozitív – törvényi rendelkezés. Az a gyakorlat mindenesetre hibás, hogy előzetesen minden feltalálóval megkötött ilyen tartalmú találmányi díjszerződés hiányában a szabadalmastársak megállapodnak, hogy minden egyes szabadalmastárs az általa ténylegesen megszerzett

¹⁴³[BH1989.226]

¹⁴⁴[BH1993.547]

jövedelemből (egyetem esetén a licenciadíjból) részelteti a saját szolgálati jogosultját. Amennyiben a fent említett Goldscheider-szabályt vesszük alapul, akkor a feltaláló akár annak az összegnek a többszörösétől is eleshet, amit egyébként az anyaintézményétől kapna. Ilyen szerződést természetesen lehet kötni, azonban ez az intézményi szellemi tulajdon szabályzatok szabályozási körén kívül eső, valamint az Szt. által diszpozitív módon rendelt, és a bírói gyakorlat által alátámasztott megoldástól való eltérés, nem pedig automatizmus. Ez a körülmény meglepetésként érheti a hasznosító ipari partnert, hiszen lényegében dupla licenciadíjjal kell számolnia. Lehet találkozni olyan rendelkezéssel licenc-, illetve kutatási megállapodásokban, hogy a felek megegyeznek arról, hogy saját munkavállalójukkal maguk rendezik a találmányi díj kérdését. Az ilyen rendelkezést azonban az érintett feltalálókkal megkötött, ilyen tartalmú találmányi díjszerződésnek is kísérnie kell.

Abban a közfinanszírozású kutatóhelyi körökben ritkábban előforduló esetben, amikor a kutatóhely maga, vagy maga is hasznosít, számolni kell a szabadalmastárs munkavállalóival mint feltalálók, illetve az ő díjigényükkel. Amennyiben a szabadalmastársak között és az összes feltaláló tekintetében nem létezik eltérő, írásos megállapodás, akkor itt is a licenciaanalógia szolgálhat alapul, ami egyrészt költségként csökkenti a belső egyetemi feltalálók szabályzat szerinti díjalapját, másrészt vélhetően eltérő számítási és díjazási konstrukciót eredményez a különböző helyeken szolgálati státusban levő feltalálók között. Ez nemkívánatos feszültséghez vezethet, különös tekintettel arra a körülményre, hogy a találmányhasznosítás során a zavarmentes feltalálói közreműködésre még igen hosszú ideig szükség lehet. A fentieket célszerűnek tartanám figyelembe venni mind a szellemi tulajdon szabályzatokban, mind a találmánymenedzselési eljárásrendben, mind pedig a licenc-, kutatási és találmányi díjszerződésekben.

5.5. Hasznosító vállalkozás és szolgálati találmányok

Amint azt korábban ismertettem, az innovációs törvény 4. §-ának 6. b) pontja értelmében hasznosító (*spin-off*, *spin-out*) vállalkozás a költségvetési, illetve nonprofit kutatóhelyen létrejött szellemi alkotások üzleti hasznosítása céljából az ilyen kutatóhely által alapított, illetve részvételével vagy részesedésével működő gazdasági társaság. Magyarországon meglehetősen általános, hogy az egyetemmel munkaviszonyban vagy közalkalmazotti jogviszonyban álló kutatók működnek közre aktívan a hasznosító vállalkozás által végzett kutató-fejlesztő tevékenységében is. Mivel pedig az ilyen cégekben folytatott kutatási

tevékenység nagyon gyakran olyan területre esik, amely az egyetemen folyó kutatásnak is tárgya, így tipikus, hogy a létrehozott eredmények adott esetben – a vonatkozó, korábbiakban már részletesen hivatkozott jogszabályok értelmében – szolgálati találmánynak minősülnek, és az egyetem igényjogosultsági körébe tartoznak. Mindez pedig számos elhatárolási problémát is felvet.

Amennyiben egy egyetemi kutató a hasznosító vállalkozással munkaviszonyban vagy egyéb olyan jogviszonyban áll, ahol a találmány tárgykörébe eső megoldások kidolgozása munkaviszonyból folyó kötelessége, akkor a létrehozott szellemi alkotást – az Szt. már hivatkozott 9. §-a (1) bekezdése értelmében – a spin-off cég vonatkozásában is szolgálati találmánynak kell tekinteni. Ekkor az a – meglehetősen nemkívánatos – helyzet áll elő, hogy a közalkalmazott kutató a találmány megalkotását mind az egyetem, mind pedig a hasznosító vállalkozás mint munkáltatók felé köteles bejelenteni. Az Szt. 11. §-ának (1) bekezdése alapján a feltaláló köteles a szolgálati találmányt annak megalkotását követően haladéktalanul ismertetni a munkáltatóval. Ez a kötelezettség a munkavállalót feltétel nélkül terheli, és teljesítése nem tehető függővé más vele szembenálló kötelezettségek teljesítésétől sem.

A munkavállalói bejelentés pozitív elbírálása esetén elvileg mindkét szervezet, azaz az egyetem és a hasznosító vállalkozás is jogosultjává válhat a találmánynak, hiszen – amennyiben többen közösen alkották a találmányt – az Szt. 8. §-ának (3) bekezdése alapján a szabadalom a feltalálókat, illetve jogutódjaikat közösen illeti meg. Több igényjogosult esetén – ellenkező megjelölés hiányában – a szabadalmi igény részarányát egyenlőnek kell tekinteni. Egy ilyen közös jogosultsági helyzetet eredményező ügyben a jogosultsági részarányokat meghatározni egyébként is meglehetősen nehéz feladat. Orientáló pont lehet ilyen esetben az egyetem, illetve a hasznosító vállalkozás által a kutatási tevékenység folytatásához biztosított eszközök és erőforrások száma és jellege (pl. ingyenes vagy a piaci viszonyoknál kedvezőbb feltételek mellett biztosított labor- vagy műszerhasználat, egyéb pénzügyi, adott esetben pályázati források stb.).

Ugyanakkor az Szt. 17. §-a alapján egy megoldás szolgálati vagy alkalmazotti találmányként történő minősítését csak munkaviszony, közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszony, szolgálati viszony vagy szövetkezeti taggal fennálló munkaviszony jellegű jogviszony alapozhatja meg. Ezekben az esetekben ugyanis a munkáltató az Szt. 11. §-ának (2) bekezdése szerinti nyilatkozatával jogszabály erejénél fogva szerzi meg a munkavállaló jogutódjaként a találmányhoz fűződő jogokat. A hasznosító vállalkozás és egyetemi kutató közötti megbízási szerződés vagy más polgári jogi jogviszony ilyen törvényi jogutódlást nem

eredményezhet, illetve adott esetben a hasznosító vállalkozásban birtokolt tulajdonrész sem alapozhatja meg a jogok átszállását.

A spin-off vállalkozásokban való kutatói szerepvállalás fent bemutatott módja megítélésem szerint önmagában is egy konfliktushelyzetet eredményez: a kutató üzleti érdeke adott esetben szembekerülhet az anyaintézmény üzleti érdekével, ugyanakkor a feltalálói közreműködés a spin-off vállalkozásokban – különösen korai fázisú innováció esetén – aligha nélkülözhető.

Ehhez a konfliktushelyzethez a jogalkotó viszonyulása rövid idő alatt kétszer is ellentétes fordulatot vett. Az innovációs törvény megalkotásakor még annak 21. §-ában úgy rendelkezett, hogy a költségvetési kutatóhely közalkalmazotti jogállású munkatársa a hasznosító vállalkozásnak tagja vagy vezető tisztségviselője lehet, illetve azzal munkavégzésre irányuló további jogviszonyt létesíthet.¹⁴⁵ Tehát a jogalkotó itt még a feltalálói közreműködést preferálta. Az innovációs törvény alapján készült útmutató a szellemi tulajdonvédelmi szabályzatok kidolgozásához ebben a helyzetben a kutatói közreműködés kérdésével nem kívánt foglalkozni, ezért abban csak az anyaintézmény és a spin-off viszonyát javasolták szabályozni (egyébként az innovációs törvény 19-21. §-ainál nem részletebben). Így az intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzatok sem szenteltek különösebb figyelmet a spin-off-ban résztvevő kutató személyének. Van olyan intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzat, amely egyszerűen megismétli az innovációs törvény vonatkozó rendelkezéseit (Eötvös Lóránd Tudományegyetem). Máshol sem találtam külön rendelkezést a kutató személyére és ennek konzekvenciáira vonatkozóan.

A helyzetet alapvetően változtatta meg a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (Kjt.) 2009. évi módosítása, illetve az innovációs törvény ezzel való összhangba hozása (2010. január 1-jétől). 2009. január 1-jétől ugyanis lényegesen megváltoztak a Kjt. további jogviszony létesítésére, illetve az összeférhetetlenségi szabályokra vonatkozó szakaszai.¹⁴⁶ A korábbiakhoz hasonlóan a Kjt. egyrészt kimondja, hogy amennyiben a közalkalmazott munkaideje a közalkalmazotti jogviszonyban és a munkavégzésre irányuló további jogviszonyban (pl. megbízás) részben vagy egészben azonos időtartamra esik, a munkavégzésre irányuló további jogviszony csak a munkáltató előzetes írásbeli hozzájárulásával létesíthető. A munkáltató tiltó rendelkezése ellen munkaügyi jogvita nem kezdeményezhető.¹⁴⁷ A szigorú szabályozást az indokolja, hogy ezekben az esetekben a

¹⁴⁵2003. évi CXXXIV. tv. a kutatás-fejlesztésről és technológiai innovációról; 21.§.

¹⁴⁶Kjt. 43/D. §.

¹⁴⁷Kjt. 43. § (1) bekezdés.

közalkalmazott az első állásának munkaideje alatt látja el a további jogviszonyból adódó teendőit. Amennyiben a munkáltató nem adja meg a hozzájárulását a további jogviszony létesítéséhez, a közalkalmazott munkaügyi jogvitát e döntés ellen nem kezdeményezhet.

Rögzíti a törvény azt is, hogy a közalkalmazott munkaidejét nem érintő munkavégzésre irányuló további jogviszony létesítését – a tudományos, oktatói, művészeti, lektori, szerkesztői, valamint jogi oltalom alá eső szellemi tevékenység, továbbá a közérdekű önkéntes tevékenység kivételével – a közalkalmazott köteles a munkáltatónak előzetesen bejelenteni, amely összeférhetetlenség esetén a további jogviszony létesítését megtiltja. A munkáltató tiltó intézkedése ellen – az előbbi esettel ellentétben – munkaügyi jogvita kezdeményezhető. Fontos változás, hogy amennyiben a közalkalmazott a további jogviszony létesítésének megtiltásáról szóló felszólítás kézhezvételét követő 30 napon belül az összeférhetetlenséget nem szünteti meg, a közalkalmazotti jogviszonyra a Munka Törvénykönyve szerinti érvénytelenségre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmaznia a munkáltatónak (azonnali hatályú felmondás, kártérítés).¹⁴⁸

A Kjt-ben ugyanakkor 2009. január 1-jétől jelentősen szigorodtak az összeférhetlenségre vonatkozó szabályok, továbbá a magasabb vezető vagy vezető beosztású közalkalmazottakra vonatkozóan fokozott korlátozásokat tartalmaz a törvény. A törvény általános jelleggel rögzíti, hogy a közalkalmazott nem létesíthet munkavégzésre irányuló további jogviszonyt, amennyiben az a közalkalmazotti jogviszonya alapján betöltött munkakörével összeférhetetlen. Újdonság azonban, hogy az összeférhetetlenség nevesített eseteit részletesen rögzíti a törvény.¹⁴⁹ Ilyen speciális összeférhetlenséget szabályoz a törvény (többek között) a Magyar Tudományos Akadémia által fenntartott intézeteknél, valamint a központi költségvetési szervként működő kutatóintézeteknél (ilyen az egyetem is). Ezeknél az intézményeknél összeférhetetlen az olyan munkavégzésre irányuló további jogviszony,¹⁵⁰ amelynek keretében a közalkalmazottat foglalkoztató munkáltató üzleti titkát képező módszerek, eljárások, ismeretek, know-how-k alkalmazására, hasznosítására kerülne sor. A törvény rögzíti az üzleti titok fogalmát is, amely szerint annak minősül a munkáltató gazdasági (kutatási) tevékenységéhez kapcsolódó minden olyan téma, információ, megoldás,

¹⁴⁸Kjt. 44. §.

¹⁴⁹Kjt. 41. § (1) bekezdés.

¹⁵⁰Ez nem azonos a társasági tagsági jogviszonnyal, vagyis azzal, amikor a közalkalmazott alapítója/tagja egy társaságnak, hanem csak arra vonatkozik, amikor munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyt létesít a közalkalmazott, vagyis bármely más szervezetnél, adott esetben egy vállalkozásnál munkaviszony vagy megbízási jogviszony keretében dolgozik.

eljárási módszer, adat, amely a munkáltató számára vagyoni értéket képvisel.¹⁵¹ A Kjt. és a felsőoktatási törvény értelmében az egyetemen magasabb vezető: a rektor, rektorhelyettesek, dékán, egyetemi könyvtár főigazgatója, gazdasági és műszaki főigazgató, főtitkár; vezető beosztású: a dékánhelyettes, gazdasági és műszaki főigazgató-helyettes, valamint a szervezeti egység vezetője (igazgató, tanszékvezető, intézetvezető, (fő)osztályvezető, hivatalvezető, központvezető, irodavezető) és vezetőhelyettesei.

A Kjt. az általános összeférhetetlenség körében kimondja, hogy a magasabb vezető, a vezető, továbbá a pénzügyi kötelezettségvállalásra jogosult közalkalmazott munkakörével, vezetői megbízásával összeférhetetlen az olyan további munkavégzésre irányuló jogviszony, amelyben közeli hozzátartozójával irányítási (felügyeleti), ellenőrzési vagy elszámolási kapcsolatba kerülne, és ilyennek minősül a gazdasági társaságban vezető tisztségviselői, felügyelő-bizottsági tagság is.¹⁵² Ezen túl a kinevezett, illetve megbízott magasabb vezető és vezető nem lehet vezető tisztségviselője a munkáltató tevékenységével azonos tevékenységet folytató vagy az intézménnyel gazdasági kapcsolatban álló gazdasági társaságnak.¹⁵³ A speciális összeférhetetlenségi szabályok körében a vezetőkre vonatkozóan a törvény kimondja, hogy az MTA intézeteknél és költségvetési kutatóintézeteknél foglalkoztatott magasabb vezető, vezető beosztású, illetve témacsoport-vezető közalkalmazottak nem lehetnek tagjai, illetve vezető tisztségviselői olyan gazdasági társaságnak, amelynek az őt foglalkoztató munkáltató az alapítója, tagja vagy gazdasági kapcsolatban áll a munkáltatóval.¹⁵⁴

Látható, hogy a fentebb említett konfliktushelyzetben a jogalkotó most a közpénzekért felelős anyaintézet gazdasági érdekeit védő lép fel, a hasznosításban való kutatói közreműködést megnehezítve. A Kjt. és az innovációs törvény összhangjának biztosítása érdekében az innovációs törvényből 2010. január 1-jei hatállyal törölték a 21. §-t.

Mivel az intézményi szellemi tulajdon szabályzatok túlnyomó többsége a fenti módosításokat megelőzően született, célszerűnek tartanám, hogy az egyes szabályzatokban a megváltozott körülményekre tekintettel és a Kjt. által meghagyott mozgástérben oly módon rendezzék a kutatók hasznosító vállalkozásokban való szerepvállalásának szabályait, hogy a találmányok hasznosításához a korai fázisban nélkülözhetetlen kutatói közreműködés ne szenvedjen sérelmet.

¹⁵¹Kjt. 43/D. §.

¹⁵²Az összeférhetetlenség itt csak a vezető tisztségviselőiségre, illetve felügyelőbizottsági tagságra vonatkozik, magára a tagságra, vagyis arra nem, hogy alapító legyen egy cégben tisztség nélkül.

¹⁵³Kjt. 41. § (2)-(3) bekezdés.

¹⁵⁴Kjt. 43/D. § (3) bekezdés.

5.6. A kutatók szolgálati találmányaira vonatkozó főbb külföldi megoldások

5.6.1. Németország

Az elmúlt tíz évben az egyetemi kutatók által megalkotott találmányokra vonatkozó német jogi szabályozás alapvető változásokon ment keresztül. Az egyetemi professzorok vagy más munkavállalók által megalkotott találmányokra vonatkozó szabályozás alapját ma a német munkavállalói találmányokról szóló törvény (*Arbeitnehmererfindergesetz*) 42. §-a szabályozza.¹⁵⁵ Ez a törvény 2002-ban jelentősen megváltozott a kutatóhelyi feltalálók tekintetében.

A törvény szolgálati találmányokra vonatkozó általános szabályai a következők: a 4-7. §-okban foglalt általános rendelkezés szerint egy munkavállaló által a munkaviszonyával összefüggésben alkotott találmányok a munkáltatót illetik meg. A 6. § (1) bekezdése¹⁵⁶ szerint a munkáltató igényelheti a találmányt (*Inanspruchnahme*) a feltaláló felé intézett ilyen tartalmú nyilatkozatával. A találmányt igényeltnek kell tekinteni, amennyiben a munkáltató 4 hónapon belül nem engedi át a találmányt a munkavállalónak [6. § (2) bekezdés¹⁵⁷]. Azonban mindkét esetben a munkáltatónak értesítenie kell a munkavállalót a döntéséről (*Erfindungsmeldung*, 5. §). A magyar megoldással egyezően kivételt képeznek azok a találmányok, amelyek nem a munkáltató gazdasági tevékenysége körében születtek és nem a munkaviszonnyal összefüggésben megszerzett eredményekre és tapasztalatokra épülnek. Kivételt képeznek azok a találmányok is, amelyeket a munkavállaló nem kíván szabadalmazni. Ezek az ún. „szabad” találmányok a feltalálóra szállnak. Amennyiben a találmány tulajdonjogát megszerzi a munkáltató, a törvény 9-10. §-ai szerint a feltalálót megfelelő módon részeltetni kell a találmány hasznosításából származó eredményből.

2002. előtt a törvény 42. §-a tartalmazott egy speciális rendelkezést az egyetemi tudományos kutatókra, például professzorokra, oktatókra, tudományos segédmunkatársakra stb., amelyet ún. „professzori elsőbbségként” is¹⁵⁸ ismertek.¹⁵⁹ E rendelkezés szerint a

¹⁵⁵§ 42 des Gesetzes über Arbeitnehmererfindungen (ArbNERfG) – A munkavállalók találmányairól szóló törvény 42. §-a.

¹⁵⁶„Der Arbeitgeber kann eine Diensterfindung durch Erklärung gegenüber dem Arbeitnehmer in Anspruch nehmen.”

¹⁵⁷„Die Inanspruchnahme gilt als erklärt, wenn der Arbeitgeber die Diensterfindung nicht bis zum Ablauf von vier Monaten nach Eingang der ordnungsgemäßen Meldung (§ 5 Abs. 2 Satz 1 und 3) gegenüber dem Arbeitnehmer durch Erklärung in Textform freigibt.”

¹⁵⁸Professors’ privilege: a törvényt szövegben ez a kifejezés egyébként nem szerepel, de a szakirodalomban viszonylag egységesen előfordul.

¹⁵⁹CZYCHOWSKI–LANGFINGER 2010, 221-226. p.

tudományos munkavállalók e funkciójukban alkotott találmányait mindig „szabad” találmányként kell tekinteni.¹⁶⁰ Ennek eredményeként a találmányok a megfelelő feltaláló(k) tulajdonába kerültek, és nem a munkáltató egyetemébe.¹⁶¹ Az egyetem részére egyetlen kompenzációt a törvény 42. §-ának (2) bekezdése biztosított azáltal, hogy az egyetem méltányos részt igényelhetett a találmány hasznosításából származó eredményből, amennyiben a találmány az egyetemi kutatási tevékenységen alapult. A *speciális kivétel alapjául az az érv szolgált, hogy egyrészt az egyetemeken folyó kutatási tevékenységet (mint az oktatói munka melletti többletvállalást) bátorítani kell, másrészt biztosítani kell a kutatás szabadságát, melyet a német alkotmány (Grundgesetz) 5. § (3) bekezdése garantál.*¹⁶²

A professzori elsőbbség személyi hatálya mindig is vitatott volt. A többségi vélemény szerint az csak azokat a (szövetségi és tartományi jogszabályok által meghatározott) professzorokat, oktatókat és tudományos segédmunkatársakat foglalta magában, akik az egyetem alkalmazásában álltak. Miközben az nem számított, hogy a kérdéses professzort formálisan maga az egyetem vagy az állam alkalmazta, addig a többi felsőoktatási intézmény (pl. főiskolák, *Fachhochschule*) dolgozói kimaradtak a kedvezményezettek köréből.¹⁶³ A vendégoktatók, a technikai személyzet és a hallgatók sem részesülhettek a professzori elsőbbség előnyeiből. A professzori elsőbbség kiterjedt minden olyan találmányra, amelyet a munkavállaló tudományos minőségében alkotott. Mivel azonban a professzori elsőbbség a kutatás szabadságának alkotmányos alapelveire volt visszavezethető, azt kivételesen tágan értelmezték. Ennek eredményeként lényegében minden egyetemi alkalmazott által alkotott találmányt privilegizáltnak tekintettek, függetlenül attól, hogy az szerződéses, ipari vagy tudományos alapkutatásból származott.

2002. óta a szabályozás lényegében megfordult. Az *Arbeitnehmererfindergesetz* 42. §-át felülvizsgálták, és a professzori elsőbbséget annak korábbi tartalmában törölték a törvényből. A törvény 4-7. §-ainak és 42. § (1) bekezdésének általános rendelkezései alkalmazandók az egyetemi tudományos munkakörben foglalkoztatott munkavállalókra is. Ez azt jelenti, hogy az egyetemi munkavállalók által alkotott találmányok tulajdonjoga az egyetemhez kerül. Az egyetem a 6. § (1) bekezdése szerinti nyilatkozattal szerezheti meg a találmány feletti

¹⁶⁰Lásd még: STALLBERG 2007, 489-530. p.

¹⁶¹Lásd még: STRAUDER 1982.

¹⁶²„Kunst und Wissenschaft, Forschung und Lehre sind frei. Die Freiheit der Lehre entbindet nicht von der Treue zur Verfassung.”

¹⁶³Ez utóbbi szabály megváltozhatott volna a Német Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht, BVerfG*) 2010 évi BvR 216/07 sz. döntése nyomán, amely kimondta a kutatás szabadságának alkotmányos alapelvét az alkalmazott kutatást folytató intézményekre is.

tulajdonjogot.¹⁶⁴ Az igényt kifejezettnak kell tekinteni, amennyiben a munkáltató 4 hónapon belül nem engedi át a találmányt a feltalálónak [6. § (2) bekezdés]. *A szabályozásnak azonban tiszteletben kellett tartania a tudomány alkotmányos szabadságát, ezért az Arbeitnehmererfindergesetz 42. § (1)-(4) bekezdései fenntartják a tudományos elsőbbséget az ún. pozitív és negatív publikációs jogok (lásd: lentebb), a találmánynak a folyó tudományos kutatással és oktatással összefüggésben történő alkalmazásának lehetősége tekintetében, továbbá jogot alapítanak a kutatók számára a találmány hasznosításából származó eredmény 30%-ára.*

A professzori elsőbbség felülvizsgálata azon a jogalkotói döntésen alapult, hogy az egyetemeknek meg kell adni a lehetőséget, hogy hasznosítsák azokat a találmányokat, amelyeket saját munkavállalóik alkottak annak érdekében, hogy megerősítsék az egyetemek pénzügyi pozícióját. Továbbá a szabadalmi ügyintézés egyetemen keresztüli lebonyolításától azt várták, hogy fokozza az egyetemen belüli tudás- és információátadást, és növeli a technológia-transzfer határfokát. Az egyetemek azonban nemcsak jogokat kaptak az új szabályozással, de kötelezettségeik is keletkeztek. A legfontosabb, hogy az *Arbeitnehmererfindergesetz* 13. §-a értelmében az egyetemnek *kötelezettsége* a szabadalmi bejelentés megtétele, mégpedig indokolatlan késedelem nélkül, a törvény szavaival élve „ésszerű határidőn belül”. Ez az egyetemnek sok esetben akár szervezési és pénzügyi nehézségeket is okozhat. Erről a jogáról a feltaláló a tulajdonjog gyakorlásáról való értesítést megelőzően nem mondhat le, és azt követően pedig csak az egyetemmel kötött külön megállapodás alapján.¹⁶⁵

A módosított törvény személyi hatálya pedig szélesebb, mint a 2002. előtti törvényé, ugyanis a Német Alkotmánybíróság fentebb említett álláspontjával összhangban a 42. § kiterjed az egyetemek mellett a *Fachhochschulen* munkavállalóira is, tekintet nélkül arra, hogy tudományos, technikai vagy más személyi státusban vannak, és tekintet nélkül arra a körülményre, hogy formálisan egyetemi vagy állami alkalmazásban állnak. A 42. § (1)-(3) bekezdésének kedvezményei ugyanakkor továbbra is csak a tudományos személyzetre vonatkoznak, és nem alkalmazhatók a vendégoktatókra, a doktorandusz vagy graduális hallgatókra, mivel ők alapvetően nem munkavállalói az egyetemeknek.

Érdekes tanulsággal szolgálnak a fent ismertetett szabályozás szerződéses kutatással kapcsolatos konzekvenciái. Amint azt fentebb bemutattam, 2002-ig a tudományos kutatók

¹⁶⁴ „Der Arbeitgeber kann eine Diensterfindung durch Erklärung gegenüber dem Arbeitnehmer in Anspruch nehmen.”

¹⁶⁵ CZYCHOWSKI–LANGFINGER 2010, 222. p.

találmányai „szabad” találmányként a feltaláló tulajdonába kerültek. Ennek megfelelően a kutatási megállapodásokat az ipari partner közvetlenül azzal a kutatóval kötötte, aki a kutatási tevékenységet ténylegesen végezte. A szerződések a gyakorlatban egyfajta kutatási „konzultációs” megállapodások voltak a megrendelő és a professzor között. E szerződések tartalmi része azt foglalta magában, hogy a professzor vételi jogot biztosít a megrendelőnek a gazdasági hasznosítás szempontjából ígéretes kutatási eredményekre, a megrendelő pedig havi megbízási díjat fizet a professzornak. Az ígéretes kutatási eredmény megalkotása esetére a felek rendszerint külön díjazásban is megállapodtak. *Ezáltal az ipari partner közvetlen hozzáférést nyert az egyetemi szakértők kompetenciáihoz, és valójában az ipari érdeklődés középpontjában a professzor mint humán erőforrás és az ő speciális szakértelme, tudása és ismeretei álltak.*

A professzori elsőbbség eltörlését követően az egyetem mint a szellemi tulajdonjogok jogosultja lett az ipari partner közvetlen szerződő fele. Mindazonáltal az ipari partner elsődleges érdeke továbbra is az, hogy közvetlen hozzáférést szerezzen a kutatói kompetenciához a tudóson mint humán erőforráson keresztül. Bár van lehetősége az egyetemnek az adott kutatási projekthez együttműködő partnerként kijelölni valamelyik professzort, a tudomány szabadságához fűződő alkotmányos alapjog nem teszi lehetővé nyomás gyakorlását a kutatóra. Ezért az ilyen kutatási megállapodásokhoz minden esetben szükség van a professzor egyetértésére is. Ez megvalósítható külön konzultációs megállapodással vagy háromoldalú szerződéssel az ipari partner, az egyetem és a professzor között. Ennek egyéb, gyakorlati előnyei is vannak. A kutatási projektek esetében igen gyakori, hogy az ipari partner is know-how jellegű ismereteket bocsát az egyetem rendelkezésére a projekt sikerének biztosítására. A bizalmas információkezelés akkor valósítható meg a leghatékonyabban, ha erre közvetlenül szerződik a kutatási programba bevont munkatárs is. Végül a professzor ilyenkor előzetesen lemondhat az *Arbeitnehmererfindergesetz* által biztosított, lentebb ismertetendő publikációs jogairól, amelyekről más módon nem is mondhatna le.

A fenti kutatási megállapodások helyes szerződési gyakorlatának kialakítása érdekében a német kormány számos ipari, egyetemi és iparjogvédelmi szakértő bevonásával támogatta olyan mintaszerződések kidolgozását, amelyek a bonyolult, háromoldalú érdekek mentén szerveződő kutatási megállapodásokat hatékonyan képesek rendezni.¹⁶⁶ Több ilyen mintaszerződés is született, például a Szövetségi Gazdasági Minisztérium égisze alatt az ún.

¹⁶⁶GODDAR–MOHNKOPF–CZYCHOWSKI 2009, 21-23. p.

BMW szerződések,¹⁶⁷ és az ún. *Berlin* szerződések.¹⁶⁸ A szerződésminták részleteinek ismertetése nem tartozik a jelen munka tárgyához, érdemes ugyanakkor szót ejteni a kutatók találmányi díjazásában az e szerződések által rendszeresített, a szerzői jogból egyébként már ismert, ún. *best seller klauzula*ról. Ennek a megoldásnak a lényege, hogy amennyiben olyan különlegesen sikeres a feltaláló által megalkotott találmány, hogy a feltaláló szerződött díjazása a termelt gazdasági haszon fényében aránytalanul alacsony lenne, a feltaláló meghatározott számítás szerinti, extra találmányi díjra tarthat igényt.¹⁶⁹

Végül érdemes kitérni az *Arbeitnehmererfindergesetz* 42. §-a által biztosított, ún. negatív és pozitív publikációs jogok kérdésére. A kutatók *negatív publikációs joga* kezelhető nehezebben. Szemben a szolgálati feltalálókra vonatkozó általános szabályokkal, az egyetemi kutató dönthet úgy, hogy titokban tartja a találmányát. Ebben az esetben a kutató nem publikálhatja vagy hasznosíthatja a találmányát, és szabadalmi bejelentést sem tehet. A titokban tartást számos tényező motiválhatja: a kutató választhatja a titokban tartást a folyó kutatások védelmében, azonban akár személyes okból is. A kutatási eredmény titokban tartása nemigen akadályozható meg, erről a jogáról a kutató legfeljebb az ipari partnerrel kötött szerződésében mondhat le. A pozitív publikációs jog azt jelenti, hogy a kutató szabadon publikálhatja kutatási eredményeit. A legtöbb tudósnak alapvető érdeke fűződik a publikációhoz, ami egyben konfliktushelyzetet teremt az ipari kapcsolatok és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzsment szempontjából. A publikáció növeli a kutatók hírnevét, elismertségét, és egyben új információforrást jelent a további kutatómunkához. A német felsőoktatási törvény is bátorítja a kutatási eredmények közlését.¹⁷⁰ A publikáció újdonságrontó hatása ugyanakkor gátja lehet a találmány ipari hasznosításának. A pozitív publikációs jogot is csak az ipari partnerrel kötött megállapodásban lehet egyensúlyba hozni a gazdasági hasznosításhoz fűződő érdekekkel. Erre különféle előzetes tájékoztatásra irányuló kötelezettségek és a kézirat véleményezésére biztosított határidők szolgálnak; ezek ismertetése túlmutat a jelen munka keretein.

5.6.2. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban a kutató felelőssége a szabadalmazható találmányok ismertetése a kutatás finanszírozásáért. A szellemi tulajdonjogokat – a saját maguk által

¹⁶⁷A szerződések letölthetők a

<http://www.patentserver.de/Patentserver/Navigation/Service/suche,did=224784.html> címről.

¹⁶⁸GODDAR–MOHNKOPF–CZYCHOWSKI 2009, 21-23. p.; GODDAR–MOHNKOPF 2008, 142-143. p.

¹⁶⁹GODDAR–MOHNKOPF–CZYCHOWSKI 2009, 21-23. p.; GODDAR–MOHNKOPF 2008, 142-143. p..

¹⁷⁰A német felsőoktatási törvény (Hochschulrahmengesetz) 25. § (2) bekezdése.

megalkotott szellemi tulajdonvédelmi szabályzatok (*intellectual property policy*) hatálya alatt – a munkáltatói jogokat gyakorló egyetemek szerzik meg. A hallgatókat, különösen a graduális hallgatókat időnként speciális szabályok szerint, a kutatóktól külön kezelik. A legtöbb esetben a szabadalmi bejelentésről való döntést az anyaintézmény hozza meg.¹⁷¹ A döntést befolyásolhatja az intézmény iparjogvédelemre fordítható költségvetése, a szellemi alkotás újdonsága, az új technológia piaci kilátásai és egy licenciavevő vagy ipari partner megléte, akinek érdeke fűződik a szabadalmi bejelentés megtételéhez.

A legtöbb esetben az egyetemi szervezeti egység is részesül a találmányért kapott licenciadíjból. A licencia-konstrukciók többségében ez pénzbeli kifizetést jelent egyösszegű licenciadíj (*lump sum payment*), mérföldkőhöz kötött licenciadíj (*milestones payment*) vagy százalékban meghatározott licenciadíj (*royalty*) formájában, adott esetben pedig részesedés is elképzelhető a hasznosító vállalkozás üzletréséből. A kutató külön is részesülhet díjazásban (viszont a német modell vagy a magyar szellemi tulajdon szabályzatokban foglalt találmányi díjklauzula nem jellemző) vagy a hasznosító vállalkozásban biztosított külön üzletrész, vagy a vállalkozás tudományos tanácsadó testületében betölthető pozíció formájában. A Bayh-Dole Act (lásd: előző fejezet) megköveteli az egyetemektől, hogy megosszák a licenciabevételeket a munkavállaló feltalálókkal, és visszaforgassanak valamennyit a kutatásba is.¹⁷² Például a Rice University esetében a licenciadíjak szabadalmi költségekkel csökkentett részét a következőképpen osztják fel: 37,5 % a feltalálóknak, 18,5 % a graduális képzésre, 14 % a feltalálók intézetének, és 30 % az egyetemnek. A német modellhez hasonlóan néhány egyetem speciális rendelkezéseket alkalmaz a különlegesen nagy bevételt termelő találmányok (*blockbuster*) esetében.¹⁷³

5.6.3. Franciaország

Franciaországban a korábbi német szabályoktól eltérően (és a magyarországi szabályozáshoz hasonlóan) a közfinanszírozású kutatóhelyeket és ennek megfelelően az ilyen alkalmazásban

¹⁷¹A Harvard szellemi tulajdonkezelési szabályzata például a következőket állapítja meg: „Upon review of the disclosure document, OTD will determine whether the Invention is a Supported Invention or an Incidental Invention and, in the case of a Supported Invention, shall further determine, with assistance from patent counsel, who are the Inventor(s), consistent with U.S. patent law. Harvard shall have the right to own and each Inventor, at Harvard's request, shall assign to Harvard all of his/her right, title and interest in a Supported Invention. Ownership of an Incidental Invention shall remain with its Inventor(s), subject to any rights that may be granted to Harvard as required by this policy.” <http://www.techtransfer.harvard.edu/resources/policies/IP/>; letöltve: 2011. január 25.

¹⁷²„The Bayh-Dole act requires universities to share royalties with their university inventors and put some back into research.” BHAKUNI 2006, 62-63. p.

¹⁷³BHAKUNI 2006, 62-64. p.

álló kutatókra vonatkozó szabályok hatályát kiterjesztően értelmezik: az egyetemek mellett a leginkább az itteni akadémiai kutatóintézetekhez hasonlító INRA, CNRS, INSERM stb. is ebbe a körbe értendő, amely intézmények az egyetemekéhez hasonló kutatási feladatokkal rendelkeznek.¹⁷⁴ A közfinanszírozású szektor munkavállalói által alkotott találmányok a szellemi tulajdonvédelmi törvénykönyv L.611-7 §-a értelmében *automatikusan* a munkáltató tulajdonába kerülnek.¹⁷⁵ Franciaországban a Bayh-Dole Act (1980) előtti Amerikai Egyesült Államoktól és az *Arbeitnehmererfindergesetz* előtti (2002) Németországtól eltérően, a közfinanszírozású kutatóhelyek mindig is jogosultak voltak szellemi tulajdon megszerzésére. Azon feltalálók tekintetében, akik nem munkavállalói a közfinanszírozású kutatóhelynek (pl. hallgatók és gyakornokok), az intézmény egyedi szerződések alapján előre gondoskodik a szellemi tulajdonjogok megszerzéséről.

A szolgálati státusú kutató fizetésén felül jogosult részesedni a találmánya hasznából. Franciaországban rendelet útján szabályozzák a találmányi díj számításának módját. 2005. óta ún. „szabadalmi prémium” is jár a feltalálóknak 3000 Euro összegben. A kutatóhelynek járó licenciadíj egy hányadát is a kutatónak kell juttatni. Szintén az előbb említett rendelet értelmében amennyiben az anyaintézmény úgy dönt, hogy nem hasznosítja a találmányt, akkor az visszaszállhat a feltalálóra. A kutatási megállapodásokra vonatkozóan azonban sem speciális törvény, sem általánosan elfogadott mintaszerződés nem áll rendelkezésre Franciaországban. Ami a hasznosító vállalkozásokat illeti, a kutatók számára adott a lehetőség vállalkozás alapítására találmányuk hasznosítása érdekében. Ilyenkor a szellemi tulajdonjogokról az egyetem és a vállalkozás külön szerződésben rendelkezik, és a szellemi tulajdonjogok ellenértéke gyakran a hasznosító vállalkozásban megszerzett egyetemi üzletrész.¹⁷⁶

5.6.4. Svájc

A svájci közfinanszírozású kutatóhelyek általában tulajdonosai azon találmányokhoz és szoftverekhez fűződő szellemi tulajdonjogoknak, amelyeket munkavállalóik alkottak.¹⁷⁷ A graduális hallgatók által megalkotott találmányok – munkavégzésre irányuló jogviszony hiányában – ugyanakkor nem kerülnek az anyaintézmény tulajdonába, amennyiben erről nem

¹⁷⁴ Ehhez hozzátartozik az a körülmény is, hogy a legtöbb kutatási szerződésben az egyetem mellett kutató partnerként az itt említett akadémiai kutatóintézetek valamelyike is társul. INTES-ROUAH 2006, 85-89. p.

¹⁷⁵ „Inventions made by employees of the public sector such as officials are governed by Article L.611-7 of the Intellectual Property Code: inventions of mission (made in the framework of the mission allocated to the employee) belong automatically to the employer” INTES-ROUAH 2006, 85. p.

¹⁷⁶ INTES-ROUAH 2006, 85-89. p.

¹⁷⁷ CHARDONNENS 2006, 59-61. p.

kötnek egyedi megállapodást az érintett hallgatóval. A szellemi tulajdonjogok szempontjából fontos megjegyezni, hogy a PhD hallgatók túlnyomó többsége viszont munkaviszonyban is áll anyaintézményével, ezért az esetükben a graduális hallgatókra jellemző helyzet nem áll fenn.

A találmányok ismertetése a legtöbbször spontán módon történik, és a szabadalmi bejelentésről szóló döntést a feltalálók, a kutatócsoport vezetője és a találmányértékelésért felelős technológia-transzfer iroda közösen hozza meg, utóbbi vállalja a szabadalmi bejelentés költségeit is. A szabadalmi bejelentés mellőzése esetén az anyaintézmény a feltaláló(k)ra *ruházhatja* a találmányt, azonban ez a két szövetségi kutatóintézet esetében jogi kötelezettség.

A svájci közfinanszírozású kutatóhelyek az ún. 3/3-os szabályt alkalmazzák a technológia értékesítéséből származó bevételek felosztására: a szabadalmazási költségek levonása utáni részt egyenlő részekben osztják meg az anyaintézmény, a kutatócsoport és a feltalálók között.¹⁷⁸

5.6.5. Egyesült Királyság

2002-ben, miután a német szövetségi kormány az egyetemi innováció és technológia-transzfer elősegítése érdekében indított programja keretében eltörölte a professzori elsőbbséget, és számos egyéb új intézkedést hozott, az Egyesült Királyság kormánya is megindította saját programját az egyetemek és a vállalkozások közötti együttműködés előmozdítására. A program legfontosabb elemét a kutatási megállapodásokra vonatkozó mintaszerződés-sorozat jelentette, amelyet a program koordinátoráról, *Richard Lambertről Lambert-sorozatnak* neveztek el. Az egyesült királyságbeli és német modellek elsősorban a találmányok tulajdonjoga, a hasznosítási jogok, a találmányi díjazás tekintetében, továbbá a professzorok szerződésbe és a technológia-transzfer folyamatába történő bevonása tekintetében különböznek egymástól. Mindkét modellben az egyetem a tulajdonosa a professzorok által munkájuk során megalkotott találmányoknak. Azonban eltérően a német modelltől a Lambert-szerződések nem teszik a professzorokat szerződő félle. Mivel az egyesült királyságbeli professzorok nem rendelkeznek olyan speciális jogokkal, mint amilyenekkel a német professzorok az *Arbeitnehmererfindergesetz* 42. §-a következtében, nincs értelme háromoldalú szerződéseket kötni, és a kutatási megállapodások alapvetően az egyetem és az ipari partner között jönnek létre.¹⁷⁹

Általában az egyesült királyságbeli modell nagyobb szerepet ad az egyetemnek a technológia-transzfer végrehajtásában, mint a német modell, hasonlóan az amerikai egyesült

¹⁷⁸CHARDONNENS 2006, 59-61. p.

¹⁷⁹WERNER-GODDAR 2009, 198-204. p.

államokbeli megoldáshoz. Bár az egyetem a törvény erejénél fogva nem szerez tulajdonjogot a munkavállalói találmányai felett, a mintaszerződések mindegyike tulajdonjogot biztosít az egyetemnek. Az ipari partner általában tulajdonjogot nem, csak hasznosítási jogot (licencia) szerez a találmányra. Ennek a helyzetnek a díjazási sémára is hatása van: az egyesült királyságbeli modellben az ipari partner finanszírozza a kutatást, azonban a hasznosításból csak szerény mértékben részesíti az egyetemet (és ennek megfelelően a feltalálót). A német modelltől való különbség a két jogrendszer különbségének tulajdonítható: a német kontinentális jogrendszerben nagyobb szerepe van a feltalálók személyes jogainak a találmányaik tekintetében, ezek tükröződnek a német törvény speciális rendelkezéseiben. Az Egyesült Királyság joga kisebb hangsúlyt helyez a feltalálók jogaira, ezért az egyetem erősebb pozícióba kerülhet mind a feltalálókkal, mind az ipari partnerrel szemben.¹⁸⁰

5.7. Összefoglalás

A jelen fejezet bevezető részében a kutatók által megalkotott találmányokkal összefüggésben egy bonyolult konfliktushelyzetet írtam le röviden, amit megpróbáltam részekre szedni, és valamilyen megoldási irányt mutatni a konfliktushelyzet csökkentésére vagy feloldására. Úgy vélem, hogy a kutatók feltalálói minőségének megfelelő jogszabályi rendezéséhez három lépcsőben vezet az út: a) a kutatás szabadságának mint alkotmányos alapjognak a biztosítása és tartalommal való megtöltése; b) a normatív jogban a közfinanszírozású kutatóhelyi dolgozók részére a szolgálati találmányhoz fűződően többletjogok vagy kedvezmények biztosítása a nem kutatóhelyi feltalálókhoz képest éppen annak érdekében, hogy az előbb említett alkotmányos alapjog képes legyen betölteni a szerepét; c) az intézményi hatáskörben kialakítandó szabályzatok, eljárási rendek, továbbá magánjogi karakterű mintaszerződések olyan módon történő kialakítása és módosítása, hogy abban a kutatók komfortérzetét és bizalmi szintjét növelő rendelkezések jelenjenek meg.

Ad a) A Magyar Köztársaság Alkotmánya 70/G §-ában tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát.¹⁸¹ Az új alaptörvény ezt a szabályt megismétli X. cikkében. Ez a szabály mint alkotmányos alapjog lehetővé teszi a kutatói érdekek megfelelő védelmét és az azokra való hivatkozást. Ami a német modellben megtalálható, a magyarból pedig érzékelhetően hiányzik, az az összeköttetés az alkotmányos alapjog és a törvényi szabályozás tartalma között. A német alkotmánybíróság hivatkozott döntése (2010 évi BvR

¹⁸⁰WERNER–GODDAR 2009, 198-204. p.

¹⁸¹1949. évi XX. törvény 70/G §.

216/07) és az *Arbeitnehmererfindergesetz* 42. §-ában foglalt kutatói többletjogok a szolgálati találmányok tekintetében – úgy vélem – kellő összeköttetést teremtenek az alkotmányos alapjog és a törvényi szabályok között, és mint ilyenek példaként szolgálhatnak a magyarországi szabályozás *de lege ferenda* alakításához.

Ad b) A kutatóhely és annak az ott alkotott találmányokért való felelőssége olyan érdekegyensúly kialakítását kívánja meg, amelynek az alapja, hogy a kutatók munkaviszonyban alkotott találmányai szolgálati találmányként az anyaintézmény tulajdonába kerüljenek. Nem indokolatlan ugyanakkor a tudományos kutatók mint szolgálati feltalálók részére – éppen a kutatás szabadsága által generált konfliktushelyzet oldására – a többi szolgálati feltalálóhoz képest törvényi többletjogok nyújtása. Az *Arbeitnehmererfindergesetz* 42. §-ában ismertetett többletjogok közül kettőt, a találmánynak a folyó tudományos kutatással és oktatással összefüggésben történő alkalmazásának lehetőségeit az Szt. általános jelleggel (nem többletjogként) biztosítja a feltalálók számára. A pozitív és negatív publikációs jogok, továbbá a kutatók találmányokból való legalább 30%-os részesedésének a szabályát ugyanakkor megfontolandó lenne törvényi szinten, többletjogként biztosítani, még akkor is, ha az intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzatok az esetek jelentős részében ennél magasabb százalékos részesedést is lehetővé tesznek. További többletjogként elképzelhetőnek tartanék olyan szabályt, amelynek értelmében a kutatói szolgálati találmányok esetében – szemben a szolgálati találmányokra vonatkozó, Szt-beli általános szabályokkal – az anyaintézmény nem mellőzhetné a szabadalmi bejelentés megtételét. Továbbá megfontolandónak tartom az Szt. 12. §-át akként kiegészíteni, hogy amennyiben a munkáltató elmulasztja a szabadalomhoz való jogáról való lemondása előtt vagy a szabadalom megadását kizáró cselekménye vagy mulasztása előtt a szabadalomhoz fűződő jogokat a feltaláló(k)nak felajánlani, akkor erre való hivatkozással a feltaláló a jogsérelemről való tudomásszerzéstől számított meghatározott ideig kérhesse, hogy a szabadalmi bejelentést vagy szabadalmat újra érvénybe helyezzék, és jogutódként a munkáltató helyébe léphessen. Az átmenetileg megszűnt oltalom alapján hasznosítási tevékenységbe kezdő harmadik személyek érdekeinek védelmét a hatályos szabadalmi törvény továbbhasználati jogra vonatkozó rendelkezései képesek biztosítani.¹⁸²

Talán érdemes egy gondolat erejéig foglalkozni a 2002. előtti német professzori elsőbbség intézményével is. Vannak országok (pl. Olaszország), ahol éppenséggel az utóbbi időszakban vezették be ezt az intézményt, és – ahogyan a német példa is mutatja – vannak

¹⁸² Szt. 21. § (4) bek.

kifejezett előnyei is a konstrukciónak. Ezek közül a két legfontosabb, hogy a kutató ezáltal közvetlen kapcsolatba kerül az ipari kutatásokat megrendelő partnerrel, mivel saját nevében írhat alá kutatási megállapodást, ami vélhetően fokozza az ipari kooperációt. A másik vitathatatlan előnye a konstrukciónak, hogy közvetlen kompenzációt jelenhet a kutatónak a kutatási szabadsága egy részének feladásáért az ipari kutatás és ezen keresztül a társadalmi életminőség javítása érdekében. A jelenlegi szolgálati rendszer hatásfokát nyilvánvalóan csökkenti a kutatás szabadsága, amennyiben bár az egyetem jogosult szerződést kötni az ipari partnerrel, nem képes nyomást gyakorolni a kutatóra a kutatási munka végrehajtására. Kijavíthatatlan hátránya azonban a professzori elsőbbség rendszerének, hogy az egyetemi gazdálkodás érdekeit teljességgel figyelmen kívül hagyja. Továbbá a gyakorlatban az iparjogvédelmi költségeket is a kutatónak kellene vállalnia, amire a legtöbb esetben anyagilag nem képes. Kérdés azonban, hogy a szolgálatiság még a fenti többletjogokkal kiegészítve is kellően vonzó-e a kutatóhelyi feltalálók számára.

Ad c) A találmányi díjak, a közös szabadalmak után járó kutatói díjazás és a hasznosító vállalkozásokban való kutatói részvétel tekintetében úgy vélem, hogy a legtöbb magyarországi intézményi szabályozás fejlesztésre szorul, ezek konkrétumait nem ismételtem meg. Ezek fejlesztése és színvonalas, a Lambert-, a BMWi- vagy éppen a Berlin-sorozathoz hasonló mintaszerződések bevezetése minden bizonnyal hozzájárulhat a bevezető részben említett konfliktushelyzetek oldásához.

VI. fejezet

Szabadalmazás professzionális K+F környezetben: a szabadalmazott megoldások javítását célzó találmányok oltalmazhatósági kérdései

6.1. Bevezetés

A jelen fejezetben ismertetett jogintézményeknek különös jelentősége van az egyetemeken alkotott szellemi alkotások esetében. Az egyetemi kutató adott témán folyamatosan dolgozik, és ennek következtében nap mint nap új ismeretekre tesz szert. Az új ismeretek speciális felhalmozódása feltalálói tevékenységre, szabadalmazható találmányra vezet. Ellentétben azonban az egyéni feltalálóval, a kisvállalkozóval vagy a kutatólaboratóriumot nem üzemeltető, termelő vállalatok többségével, a találmány megalkotásakor a kutató számára a projekt nem fejeződik be, ellenkezőleg: a *folytatódó kutatómunka* eredményeképpen a tudós már a szabadalmi bejelentés után röviddel újabb hasznos, mások elől védendő információhoz juthat. *Az ilyen többlet-ismeret azonban nem feltétlenül éri el azt az alkotói színvonalat, hogy abból újabb szabadalmi bejelentés szülessen.* Az új információ egyébként maga is több kategóriába osztható: (i) azok az ismeretek, amelyek valamilyen korábbi tévedést javítanak ki vagy korábbi ismeretet erősítenek meg, de semmiképpen nem a feltalálói tevékenység körébe tartoznak, viszont a szabadalmi kitanítás módosítását teszik szükségessé; (ii) azok az ismeretek, amelyek tényleges alkotómunka eredményei, de egy korábbi kitanítás fényében már nem alapoznak meg feltalálói tevékenységet. A szabadalmi jogi szabályozás e kétféle ismeret-típushoz más-más jogintézményeket rendel. A (ii) csoport tovább bontható: (iii) az *azonos témában* folytatott kutatómunka eredményeként született, de éppen a *korábbi saját eredményekre tekintettel* nem szabadalmazható új ismeret; (iv) olyan új ismeret, amely a *mások eredményei* által konstituált technika állásához képest nem éri el a szabadalmazhatóság színvonalát. Tekintettel az egyetemeken képződő szellemi tulajdonra, a jelen fejezetben a (iii) csoportnak szentelek különös figyelmet.

Napjainkban az azonos tárgykörben megalkotott, új megoldások védelmére mind anyagi, mind eljárási jogi megoldások rendelkezésre állnak. A legfontosabb anyagi jogi megoldásnak hazánkban nyilvánvalóan az Szt. 61. § (1) bekezdés c) pontja szerinti belső elsőbbség lehetőségét kell tekinteni, de tulajdonképpen a korábbi bejelentés visszavonása (Szt. 57. § (6)

bekezdés)¹⁸³ és új elsőbbséggel, kibővített tartalommal való újbóli bejelentése is anyagi jogi megoldás. Magyar elsőbbségi bejelentés(ek)e)t feltételezve más megoldás nem áll a feltalálók rendelkezésére. Eljárásjogi eszközökkel több elsőbbségű műszaki információ összevonható a Párizsi Unió Egyezmény 4. cikke¹⁸⁴ által biztosított lehetőséggel élve. A gyakorlatban ezt a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT)¹⁸⁵ alkalmazásával valósítják meg. Bemutatom az itt említett megoldásokat, és megvizsgálom, maradéktalanul alkalmasak-e annak a célnak a megvalósítására, hogy elkerülje a bejelentő a saját korábbi szabadalmazott megoldása újdonságrontását vagy a feltalálói tevékenység megalapozottságának lehetetlenné tételét. Szabadalmi szabályozásunk történetét áttekintve látható, hogy már az 1895. évi szabadalmi törvényünk is megpróbálkozott a probléma megoldásával: a pótszabadalom intézményének a bevezetésével. A pótszabadalom elemzése után kitekintek a külföldi szabadalmi jogokra, és megvizsgálom, hogy Európa szabadalmi „nagyhatalmai” és az Amerikai Egyesült Államok milyen feltételrendszert alakítottak ki az ilyen találmányok védelmére. Végül megpróbálom modellezni azt az esetet és következményeit, hogy mi lenne, ha *az azonos témában benyújtott korábbi szabadalmi bejelentést figyelmen kívül hagynák a technika állása meghatározásánál a szabadalmi bejelentés újdonságának a megítélésekor.*

6.2. Történeti áttekintés: a magyar szabadalmi szabályozás fejlődése 1895-től napjainkig¹⁸⁶

6.2.1. Az 1895. évi XXXVII. tc. a találmányi szabadalmakról

Annak alátámasztására, hogy a téma milyen régmúlta visszamenő aktualitással rendelkezik, álljon itt egy rövid idézet a Magyar Jogászegyleti Értekezések 1894. évi számából¹⁸⁷, amely még a kodifikációs időszak alatt született: *„A szabadalomból folyó jogok kezdetének megállapításánál de lege ferenda fontolóra veendő lesz továbbá az, vajjon nem létesítendő-e az ideiglenes szabadalmi intézmény azon okból is, hogy a feltalálónak lehetőség nyujtassék, miszerint az általa feltalált technikai eszmét valósító iparművet, melyet azonban tökéletesen és teljesen még ki nem dolgozott és melyet ennél fogva a gyakorlatban még teljesen kivinni és valósítani nem képes, találmányának illetve találmánya leírásának ideiglenes depositiója által*

¹⁸³A bejelentő a közzétételig - a 41. § rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával - visszavonhatja a szabadalmi bejelentést.

¹⁸⁴Kihirdette az 1978. évi 18. törvényerejű rendelet.

¹⁸⁵Kihirdette az 1980. évi 14. törvényerejű rendelet.

¹⁸⁶MOLNÁR 2007, 222-228 p.

¹⁸⁷DEUTSCH 1894, 9-10. p.

megvédhesse olyként, hogy a későbbi tökéletesbült és teljes iparmű veszélyeztetése nélkül nyilvánosan ezen találmány perfectionálása czéjából kísérleteket, műveleteket tehessen és ipari tevékenységet fejthessen ki találmánya körül. Észak-Amerikában ez, mint a Caveat-intézmény honosítva van és ott czélszerűnek mutatkozott. (...) Ezekből kitetszőleg a Caveat még nem tökéletes találmányok részére teremtett óvó rendszabály, mely Amerikában az érdekeltek által nagyon szívesen igénybe vétetik. A feltaláló nyugalommal tökéletesbítheti találmányát, mely esetleg a gyakorlati alkalmazásra még nem érett és e mellett még minden az ő találmányára vonatkozó későbbi szabadalmi kérvényekről ideje korán értesítetik.”

Ennek megfelelően már az 1895. évi XXXVII. tc. is lehetővé tette, hogy a szabadalmi bejelentés mellékleteit módosítsák. A törvény 32. § (4) bekezdése értelmében a bejelentő a leírást és az igénypontokat azok közzétételéig megváltoztathatja és pótolhatja. A módosítások elsőbbsége tekintetében a szabadalmi hivatal határoz [1895. évi XXXVII. tc. 32.§ 4.]. Ez tehát azt jelentette, hogy a helyesírási, stilisztikai hibák, továbbá műszakilag helytelen kifejezések javítása [lásd: a 6.1. pont (i) típusú ismereteit] lehetséges volt, ugyanakkor a jogalkotó nyitva hagyta a lehetőségét annak, hogy a megoldás lényegét érintő módosítás esetén a hatóság új, későbbi elsőbbséget állapítson meg a bejelentés érintett részére.¹⁸⁸

A tényleges alkotómunka eredményét képező ismeretek [lásd: a fenti (ii) típusú ismeretek] tekintetében az 1895. évi szabadalmi törvény lehetővé tette a pótszabadalom engedélyezését: „7. § *Oly szabadalom, mely egy már szabadalmazott vagy szabadalmazás végett bejelentett találmány javítását vagy tökéletesbítését célozza: az eredeti találmány bejelentésétől számítandó egy év alatt csak az eredeti bejelentőnek vagy jogutódjának adható meg.*

Ennélfogva harmadik személyek által bejelentett javítási találmányok iránt a tárgyalás csak akkor indítandó meg, ha az eredeti bejelentő a fentebbi határidő alatt erre vonatkozó találmányt be nem jelentett. Harmadik személyek által a fennebbi idő alatt bemutatott bejelentések hivatalosan lepecsételendők és titokban tartandók.

A szabadalmazott találmány javítását vagy tökéletesbítését tárgyzó szabadalom a törzs-szabadalom tulajdonosának az ő kívánsága szerint vagy mint pótszabadalom, vagy mint önálló szabadalom engedélyeztetik. Pótszabadalom másnak, mint a törzsszabadalom tulajdonosának nem engedélyezhető.

A pótszabadalom önálló szabadalomná válik, ha a törzs-szabadalom lemondás, megvonás vagy megsemmisítés folytán érvényét veszti.” [1895. évi XXXVII. tc. 7. §]

¹⁸⁸HUSZÁR 2000, elektronikus változat: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200012/huszar.htm>.

A pótszabadalmak egyébként a törzs-szabadalmakkal egyidejűleg jártak le; amennyiben a törzs-szabadalom valamiért megszűnt és a pótszabadalom a helyére lépett, a pótszabadalom érvényességének kezdete, lejáratja és a díjak tekintetében a törzs-szabadalom volt az irányadó (1895. évi XXXVII. tc. 17. §).

A törvény korabeli indokolása a pótszabadalom intézményét két, a gyakorlatban egyébként gyakran tapasztalható jelenséggel támasztja alá. Az egyik jelenség, hogy egy korszakalkotó találmány bejelentése után többnyire annak előnyeit úgy kívánják a maguk részére biztosítani, hogy a találmányon néhány változtatást eszközöljenek, és ennek szabadalmazását kérik. A másik jelenség, hogy a feltalálónak többnyire sietnie kell, hogy eszméjének elsőbbségét biztosítsa, ezért sokszor nincs abban a helyzetben, hogy a találmány minden kiviteli alakját körültekintően védelemben részesítse. Ezért időt kell a feltalálónak adni arra, hogy találmányát pótszabadalmak által kiegészíthesse.¹⁸⁹

A gyakorlat kezdetben a módosítási elsőbbség és a pótszabadalom intézményét nem kellően választotta szét, mégpedig úgy, hogy a Szabadalmi Bíróság általában megengedte az (i) típusú változtatásokat meghaladó, új anyag bevitelét, amelyhez a 32. § (4) bekezdésben foglalt jogával élve új elsőbbséget rendelt. A Szabadalmi Bíróság 1932-ben hozott először a joggyakorlatot tisztázó és egységesítő értékű döntést (3203/1932), amikor az érdemi, új információt (ii) tartalmazó módosítási elsőbbség iránti kérelmet elutasította, és felhívta a figyelmet, hogy az ilyen karakterű módosítás pótszabadalom vagy önálló szabadalom iránti kérelemben terjeszthető elő.¹⁹⁰

A témában később említendő három fontos kérdést a pótszabadalom intézményével 1895. évi szabadalmi törvényünk egyszerre oldott meg. Az első kérdés, mi történik akkor, ha a pótszabadalom feltalálója (vagy közös szabadalom esetén a feltalálók közül egy vagy több) különbözik a törzs-szabadalom feltalálójától. A második kérdés ugyanez a bejelentők tekintetében. A harmadik, hogy valójában mit is kell érteni azonos tárgykörön. Ami a feltaláló személyét illeti, itt az 1895. évi szabadalmi törvény egyértelműen kimondta, hogy pótszabadalom *az eredeti találmány bejelentésétől számítandó egy év alatt csak az eredeti bejelentőnek vagy jogutódjának adható meg*. A feltalálót a normaszöveg nem említette, bár a

¹⁸⁹Indokolás „a találmányi szabadalmakról” szóló törvényjavaslatához, Melléklet a 741. számú irományhoz, Magyar Törvénytár, 1895, 95. p. (Az 1895. évi szabadalmi törvény megalkotása során egyébként a képviselők nem szenteltek különösebb figyelmet a módosítási elsőbbség és a pótszabadalom intézményeinek: a képviselőházi vitában nem volt hozzászólás a témához, és a közgazdasági bizottsági jelentés is csak pontosítani kérte a javaslat szerinti 17. §-t. Az igazságügyi bizottság a 7. §-ban a pótszabadalomért folyamodó harmadik személyek érdekében beemelésre tartotta, hogy a bemutatott bejelentés az említett határidő alatt lepecsételve tartandó, továbbá világossá kívánta tenni, hogy pótszabadalom másnak, mint a törzs-szabadalom tulajdonosának nem engedélyezhető.)

¹⁹⁰HUSZÁR 2000, elektronikus változat: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200012/huszar.htm>.

törvényhozói indokolásból (lásd: fentebb) úgy tűnik, hogy a jogalkotó azt az egyszerű esetet tekintette általánosnak, hogy az egyszemélyi feltaláló maga a bejelentő is egyben. Azzal az esettel, amikor több feltaláló közösen alkot találmányt, illetve a pótszabadalom alapját képező találmány feltalálója (vagy több feltaláló esetén ezek közül egy vagy több) megváltozik, a törvény nem foglalkozott, és ma már nemigen tudjuk megmondani, hogy a jogalkalmazó hogyan kezelte volna ezt a kérdést. A második kérdés egyik felét rendezte a törvény: ha a bejelentő személye jogutódlás következtében változott meg, akkor a jogutód számára pótszabadalom volt engedélyezhető. Ha a bejelentő találmánya tárgya alapján pótszabadalomban részesülhetne, de a bejelentő nem a törzs-szabadalom jogutódja, akkor számára pótszabadalom egyáltalán nem, önálló szabadalom pedig csak akkor volt engedélyezhető az 1895. évi törvényünk szerint, ha a pótszabadalom bejelentésére rendelkezésre álló 1 év alatt sem a törzs-szabadalom bejelentője, sem annak jogutódja nem jelenti be az említett (azonos) találmányt. Azt az esetet azonban nem rendezte a törvény, amikor közös törzs-szabadalom bejelentői közül egy vagy több már nem szerepel a pótszabadalom bejelentői között, és helyettük mások (nem jogutódok) bejelentőként megjelennek. Valószínűleg ezek jogutódi minőségük hiányában pótszabadalmat nem kaphattak volna.

Ez a rövid elemzés előrevetíti a diszkusszió egyik fontos kérdését, hogy miként lenne kezelhető az az egyetemi találmányok körében igen gyakori eset, hogy a feltalálók és/vagy a bejelentők személyében részben vagy egészben *nem jogutódlási jellegű* változás áll be. A harmadik fontos kérdés, hogy mi tekinthető azonos szakterületen alkotott találmánynak. Ezt a kérdés az 1895. évi szabadalmi törvényünk egyszerűen akként rendezte, hogy a pótszabadalomnál egy korábban bejelentett találmányra kellett hivatkozni, és ennek a korábbi *találmány javítását vagy „tökéletesbítését”* szolgáló megoldást kellett tartalmaznia. A korábbi szabadalomra való *hivatkozás ténye* (ami a mai jogban a *continuation-in-part* amerikai egyesült államokbeli intézményében is jelen van; lásd: lentebb), és a szabadalmi bejelentés szövegében a *tökéletesítésre való utalás, valamint az ezzel koherens műszaki információ* elégségesnek tűnt (és annak tűnhetne mai is) a közös szakterület igazolására.

A pótszabadalom intézménye azonban eredeti formájában, nevezetesen, hogy csak a törzs-szabadalom jogosultjának engedélyezhető, a többi javítási találmány feltalálója pedig „várólistára” kerül, a nemzeti szabadalmi rendszerek külföldi bejelentések számára való megnyitásával és főleg a globalizált kutatás-fejlesztéssel, amikor kutatócsoportok százai, ezrei dolgoznak világszerte azonos témákon, természetesen tarthatatlanná vált. Valójában a

*kiterjesztett értelmezésű technika állása*¹⁹¹ a legfontosabb körülmény, ami miatt az ilyen jogi megoldás napjainkban kivitelezhetetlen. (Az amerikai rendszer bemutatásakor nyilvánvalóvá válik, hogy a saját korábbi szabadalom és a saját új szabadalom viszonyát a technika állásának értelmezése nélkül nem szabad vizsgálni.) Azonban az meglepő, hogy a szabadalmi jog 1969-es újrakodifikálásakor nem lépett semmi a helyére, hanem az 1969. évi törvény az új anyag bevitelére tekintetében a már akkor is elavultnak számító módosítási elsőbbséggel operált.¹⁹² (A történeti hűség kedvéért megjegyzem, hogy szabadalmi jogunk a kérdéssel a századforduló után egészen az 1969. évi törvényig nem foglalkozott, az első szabadalmi törvény 1929: XVII. t.c. általi módosítása csak a nemzetközi jogi vonatkozásokra adott szabályt.)¹⁹³

6.2.2. Az 1969. évi II. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

Úgy tűnik, mintha a jelen fejezet elején ismertetett probléma, nevezetesen az értelemzavaró hibák kiküszöbölésére szolgáló [(i) típusú] és új anyag bevitelét eredményező [(ii) típusú] módosítások kérdése teljesen kívül esett volna az 1969. évi kodifikátorok érdeklődésén, vagy a módosítások szabályozatlanságával szándékosan szubjektivizálták volna a korabeli szabadalmi rendszert. Az 1969. évi szabadalmi törvény mindössze annyit mond ki, hogy a bejelentés mellékletei a közzététel¹⁹⁴ előtt módosíthatók, (49. §) továbbá az elsőbbség szabályozásánál a 43. § (1) bekezdésében szabályozza a módosítási elsőbbséget, amely szerint a módosítási elsőbbség napja az a nap, amelyen az oltalmi kör bővítő értelmű módosítása az Országos Találmányi Hivatalhoz beérkezett. (A törvény parlamenti vitája egyáltalán nem érintette a kérdést, és sem a végrehajtási rendelet, sem a törvény indokolása nem ad gyakorlati iránymutatást.) Így maradt a szabadalomengedélyezési gyakorlatra ennek az igen fontos jogintézménynek a tartalommal való megtöltése. Az 1969. évi szabadalmi törvényhez kiadott hivatali engedélyezési módszertani útmutató megpróbálta elválasztani az elsőbbséget nem

¹⁹¹Az Szt. 2. § (1)-(3) bekezdései alapján új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához. Technika állásához tartozónak kell tekinteni mindazt, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált, továbbá az olyan korábbi elsőbbségű belföldi szabadalmi vagy használati mintaoltalmi bejelentés tartalmát is, amelyet a bejelentési eljárásban az elsőbbségi időpontot követően tettek közzé, illetve hirdettek meg. Az ilyen európai és nemzetközi szabadalmi bejelentés tartalmát csak a törvényben külön meghatározott feltételekkel kell a technika állásához tartozónak tekinteni.

¹⁹²HUSZÁR 2000, elektronikus változat: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200012/huszar.htm>.

¹⁹³SZLADITS, 1941. 705. p.

¹⁹⁴Itt jegyzem meg, hogy az 1969. évi törvény a hatályos jogunktól eltérően, nem a bejelentéstől számított 18 hónap elteltével, hanem az 50. § értelmében az érdemi vizsgálat lefolytatása után rendelte közzétenni a szabadalmi bejelentést.

eredményező [(i) típusú] és módosítási elsőbbséget megalapozó [(ii) típusú] módosítások eseteit, de az engedélyezési eljárás az évtizedek során tarthatatlanul bizonytalanra vált.¹⁹⁵

6.2.3. Hatályos jogunk megoldásai

Szabadalmi jogunkba a bejelentés módosításának jogkövetkezményei lényegében az európai szabadalmi jog adaptálásával kerültek. Ennek alapelve, hogy a bejelentés után a mellékletek új anyaggal nem bővíthetők. (Ezt napjainkban egyébként az Európai Szabadalmi Hivatal meglehetősen szigorúan kezeli.) Az 1995. évi szabadalmi törvény megalkotása során a kodifikációs bizottsági munka után sem a törvényjavaslat országgyűlési vitájában, sem az indokolásban nem találkozunk a kérdéskörre való utalással. Az (i) típusú módosítások esetében a törvény 72. §-a a következőképpen rendelkezik: „(2) A bejelentő [...] a szabadalom megadása kérdésében hozott határozat jogerőre emelkedéséig módosíthatja a szabadalmi leírást, az igénypontot és a rajzot.” Ami a (ii) típusú módosításokat, tehát az új anyag bevitelét illeti, a törvény 72. § (1) bekezdése kimondja, hogy a szabadalmi bejelentés új tartalom bevitelével nem változtatható meg úgy, hogy tárgya bővebb legyen annál, amit a bejelentés napján benyújtott bejelentésben feltártak. Ha a hivatal úgy ítéli meg, hogy a módosítás bővítő értelmű, akkor felhívja a bejelentőt az új anyagnak a bejelentésből való törlésére.

Fejlesztési eredmény bevitelére hatályos jogunk 61. §-ának (1) bekezdése ad lehetőséget, amikor c) pontjában megalkotja a belső elsőbbség fogalmát: „a bejelentő azonos tárgykörű, folyamatban levő szabadalmi bejelentésének 12 hónapnál nem korábbi bejelentési napja, ha azzal kapcsolatban más elsőbbséget nem érvényesítettek”.¹⁹⁶ Belső elsőbbséget a legkorábbi elsőbbségű, első bejelentésnél 12 hónapnál nem későbbi, új szabadalmi bejelentés benyújtásától számított 2 hónapon belül kell igényelni [61. § (2) bekezdés]. Látható, hogy belső elsőbbség igénylésével korlátozottan (1 évig) van lehetőség a fejlesztési eredménynek ugyanazon bejelentésben való igénylésére. Belső elsőbbség csak egyetlen alkalommal igényelhető. Ezt úgy kell tehát érteni, hogy belső elsőbbség igénylésekor a későbbi szabadalmi bejelentés benyújtásához képest legfeljebb 2 hónap, a korábbi bejelentés elsőbbségéhez képest legfeljebb 12 hónap áll rendelkezésre; ilyen esetben is kötelező azonban a Párizsi Uniós Egyezmény szerinti elsőbbségi évet¹⁹⁷ a (leg)korábbi elsőbbségtől számítani.

¹⁹⁵HUSZÁR 2000, elektronikus változat: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200012/huszar.htm>.

¹⁹⁶Belső elsőbbség érvényesítése esetén a korábbi szabadalmi bejelentést visszavontnak kell tekinteni [1995. évi XXXIII. tv. 61. § (3) bek.].

¹⁹⁷Szt. 61. §.

Hangsúlyozandó, hogy a belső elsőbbség csak *folyamatban* levő szabadalmi bejelentésre alkalmazható: ha bármely okból a bejelentés a belső elsőbbség igénybe vétele előtt megszűnne, akkor ezzel a megoldással nem lehet élni. A belső elsőbbség láthatóan nem kifejezetten képes megoldani azt az egyetemi körökben igen gyakori, de már első szabadalmi törvényünk indoklásában is felismert problémát, hogy eszközt kell biztosítani a feltalálónak, hogy találmánya kisebb-nagyobb (az ekvivalencia elven túlmutató)¹⁹⁸ változtatásokkal való megkerülését megnehezítse, továbbá, hogy az elsőbbségért való versenyben találmányának minél több részletét még képes legyen kidolgozni. Megjegyzem, hogy a belső elsőbbség költségvonzatát tekintve jó megoldásnak mondható, mindenesetre jóval kevesebbe kerül, mint két független szabadalom.

A másik megoldás az azonos tárgykörben megszületett új megoldások védelmére, hogy a feltaláló a korábbiakra tekintet nélkül, új elsőbbséggel újabb és újabb szabadalmi bejelentéseket tesz. Ekkor a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala a bejelentéseket külön-külön megvizsgálja, és a bejelentő egy bonyolult eljárás végén olyan szabadalmak sorozatát kapja, amelyeknél a korábban bejelentett szabadalmak oltalmi körével csökkentett oltalmi körrel engedélyezik a későbbi szabadalmakat.¹⁹⁹ A megoldás egyértelmű hibája, hogy igen bonyolult, munkaigényes és a legkevésbé sem mondható költségkímélőnek. Továbbá ez a megoldás nem alkalmas az úttörő jellegű találmányt megalkotó feltalálói érdekek védelmére: a teljes kiterjesztésű technika állásának koncepciója következtében ugyanis a korábbi és a későbbi elsőbbségű találmány közötti időben bárki, aki azonos tárgykörben szabadalmi bejelentést tesz, az az adott megoldásra szabadalmat kaphat.

A harmadik megoldás a legegyszerűbb, de ennél több érv nem szól mellette, ellenérv annál inkább. Eszerint a korábbi elsőbbségű bejelentést még annak közzététele előtt visszavonják, és új elsőbbséggel, új műszaki információval kiegészített szabadalmi bejelentést nyújtanak be. Fontos gyakorlati következményekkel járó követelmény, hogy a korábbi szabadalmi bejelentést először vissza kell vonni, és csak utána jelenthető be új elsőbbséggel a következő szabadalmi bejelentés, ellenkező esetben elvész a Párizsi Unió Egyezmény 4/C

¹⁹⁸Az Szt. 24. § (4) bekezdése alapján a szabadalmi oltalom terjedelmének megállapításakor megfelelően figyelembe kell venni a terméknek vagy az eljárásnak az igénypontban foglaltakkal egyenértékű jellemzőit is, azaz az oltalom nem kerülhető meg egyenértékű jellemzők alkalmazásával, az ilyen jellemzőket megtestesítő termék engedély nélküli hasznosítója bitorlónak fog minősülni.

¹⁹⁹A gyakorlatban ez igen ritkán fordul elő: a bejelentő az Párizsi Unió Egyezmény szerinti elsőbbségi év végén igen gyakran összevonja a különböző elsőbbségű bejelentéseket, majd külföldi vagy PCT eljárást indít, és a magyar elsőbbségi bejelentéseket visszavonja.

cikke²⁰⁰ szerinti elsőbbség. Nyilvánvaló: ez a megoldás a mai elsőbbségért folyó versenyben csak a legutolsó, kényszerhelyzetben alkalmazható eljárás, aminek a kockázata általában elfogadhatatlan. Az egyetemi körökben szokásos publikációs kényszer ráadásul igen gyakran lehetetlenné teszi az alkalmazását: ha egyszer a találmány (szerinti műszaki tartalom) bármilyen módon, tehát nemcsak szabadalmi közzététellel, hanem például publikációval nyilvánosságra került, az egy későbbi elsőbbségű szabadalmi bejelentés újdonságát rontja. A megoldás költségoldalát tekintve természetesen indokolatlanul drága, az előző bekezdésben említettel tartozik egy nagyságrendbe.

A különösen kutatóhelyi körökben érzékelhető feltalálói érdekek hathatós védelmére tehát olyan megoldásra van szükség, amely

- a) alkalmas annak a méltányolására, hogy az úttörő találmányt megalkotó feltalálónak gyakran nincs ideje a találmány minden részletére kiterjedő megoldás kidolgozására;
- b) lehetővé teszi, hogy jogi eszközökkel megnehezíthető legyen kerülő szabadalmak kidolgozása;
- c) képes „együtt élni” a kiterjesztett értelmezésű technika állásának a koncepciójával;
- d) a belső elsőbbségnél több időt hagy a változtatásra, és – a belső elsőbbséggel ellentétben – többszöri változtatást is lehetővé tesz;
- e) költségkímélő; és
- f) egyszerű.

6.3. A külföldi jogok megoldásai

²⁰⁰C) (1) A fent említett elsőbbségi határidő szabadalmaknál és használati mintáknál tizenkét hónap, ipari mintáknál, valamint gyári vagy kereskedelmi védjegyeknél hat hónap.

(2) E határidők az első bejelentés benyújtása napján kezdődnek; a benyújtás napja nem számít be a határidőbe.

(3) Ha a határidő utolsó napja abban az országban, amelyben az oltalmat igénylik, törvényes munkaszüneti nap vagy olyan nap, amelyben a hivatal nem fogad el bejelentéseket, a határidő az azt követő legközelebbi munkanapon jár le.

(4) Az uniónak ugyanabban az országában azonos tárgyban tett későbbi bejelentést csak akkor lehet a fenti (2) bekezdés értelmében vett szabályszerű bejelentésnek tekinteni, s csak akkor számítható az elsőbbségi határidő annak bejelentési napjától, ha a korábbi bejelentést a későbbi bejelentés napja előtt már visszavonták, elutasították, vagy arról lemondottak, anélkül, hogy közzétették volna, vagy ahhoz jogi hatály fűződne, vagy arra elsőbbségi jogot alapítottak volna. Az ilyen korábbi bejelentésre tehát ez esetben később sem lehet már elsőbbséget alapítani.

6.3.1. Amerikai Egyesült Államok

6.3.1.1. A „first-to-invent” elv

A világ országainak meggyőző többsége, így a későbbiekben bemutatandó Németország és Egyesült Királyság is, a szabadalmi elsőbbséget a „first-to-file” elv alapján szabályozza, és ennek megfelelően a szabadalmi oltalom azt a személyt illeti meg, aki elsőként nyújtotta be érvényes szabadalmi bejelentését valamely szabadalmi hivatalnál. Ezzel ellentétben napjainkban kizárólag az Amerikai Egyesült Államok hozható példaként az ún. „first-to-invent” elv alkalmazására.²⁰¹ Az elv azt jelenti, hogy a szabadalmi elsőbbség a bejelentéstől függetlenül azt illeti, aki hitelt érdemlően képes bizonyítani, hogy az Amerikai Egyesült Államok területén ő végezte az első feltalálói tevékenységet („earliest acts of invention”), és ezt követően nem titkolja el találmányt, vagy nem mond le arról.

A többi nemzethez képest atipikus szabályozású Amerikai Egyesült Államokban természetesen hosszú ideje visszatérő kérdés, hogy az 1836-os szabadalmi törvényre visszavezethető „first-to-invent” elvet szükséges-e, és ha igen, milyen tartalommal és feltételek mellett elmozdítani a nemzetközi szintéren domináns „first-to-file” rendszerek irányába. Az ezzel kapcsolatos eddigi legfontosabb reformtörekvések egy 1992-es jelentésben csúcsosodtak ki,²⁰² amelynek hatására az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi törvényét utóbb több ponton, lényegesen módosították (bár ez a „first-to-invent” elvet épp nem változtatta meg).

A Jelentés készítői alapvetően három lehetőség közül választhattak, amikor a reform gondolata került szóba: a) a módosítás egy világszintű harmonizációs törekvéstől függően történjék; b) ettől függetlenül történjék; c) ne történjék változtatás. A Jelentés az elsőként említett verzió mellett szállt síkra, és a „first-to-file” rendszerre való áttérés fontos feltételének találta többek közt egy átmeneti szabadalmi bejelentési eljárás („provisional patent application process”), valamint az előhasználati jog („prior user right”)²⁰³ Amerikai Egyesült

²⁰¹ „Utolsó előtti” ilyen pionír ország a Fülöp-szigetek volt.

²⁰² Advisory Commission on Patent Law Reform (A továbbiakban: Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottság.): A Report to the Secretary of Commerce. August, 1992. A reform teljes szövege elérhető a http://ipmall.info/hosted_resources/lipa/patents/patentlawreform1992.asp oldalon. (A továbbiakban: Jelentés.)

²⁰³ Bár a tanulmány tartalmához érdemben nem kapcsolódik, történeti jelentőségénél fogva érdemes lábjegyzetben megemlíteni a Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottságnak az előhasználati joggal kapcsolatos megállapításait. Az előhasználati jog a szabadalmi jogsértésekkel szemben alkalmazható védekezési eszköz, amely lehetőséget ad arra, hogy egy előzetesen, függetlenül és jóhiszeműen kifejlesztett találmányt egy másik személy által létrehozott azonos találmányának a szabadalmi bejelentése előtt is alkalmazzanak, vagy tegyenek erre komoly előkészületeket. Az ESZE ezzel kapcsolatos előírását lásd: 70. cikk (4) bekezdés (b) pont. Ennek az alább is vizsgált európai országok nemzeti alkalmazásáról lásd: Szt. 21.§, a német szabadalmi törvény 12.§-a. A Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottság 1992-ben egy korlátozott előhasználati jog bevezetését javasolta. Lásd: Jelentés, 49-53. p. Az általa előadottakhoz képest azonban az Egyesült Államok Kongresszusa 1999-ben egy lényegesen szűkebb körben kodifikálta az előhasználati jogot. Egészen pontosan a korábbi használó csak akkor

Államokban való bevezetését, valamint az ott alkalmazott „*grace period*” nemzetközi harmonizálását (kvázi elterjesztését).²⁰⁴

Az elmúlt alig két évtized jogfejlődésének fényében a fentebb említett fogalmak közül röviden áttekintem azokat, amelyek a disszertáció tematikáját is érdemben érintik. Ezekből arra is fény derülhet, hogy az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi joga mennyiben tolódott el a világon domináns „*first-to-file*” szisztéma felé.

6.3.1.2. A technika állása („*prior art*”) és a „*grace period*”

A szabadalom megszerzésének hagyományosan elismert akadály a technika ismert állása. Az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi törvénye e ponton alapvetően két nagy típus között tesz különbséget. Így a technika állásához tartoznak egyrészt a feltalálást megelőző események,²⁰⁵ illetve egyes, a szabadalmi bejelentés megtételét megelőző események.²⁰⁶ E körülmények közül az alábbiakban csupán az ugyan nem kizárólag az Amerikai Egyesült Államokban létező, azonban ott rendkívüli jelentőséggel bíró „*grace period*”-ot említem meg. A technika állásának a CIP bejelentéssel kapcsolatos speciális rendelkezéseiről lásd alább a 6.3.1.4. pontban foglaltakat.

Ennek létjogosultságát a Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottság azzal indokolta, hogy bár az Amerikai Egyesült Államok tudományos életének sajátossága a tudományos eredmények terjesztése, korai publikálása, azonban a találmányok előzetes nyilvánosságra juttatása a legalapvetőbb akadály a szabadalom megszerzésének.²⁰⁷ E két körülmény közötti kompromisszumot jelenti a „*grace period*”, amely az Amerikai Egyesült Államokban egy évre garantálja,²⁰⁸ hogy a találmány nyilvánosságra juttatása ne zárja ki a szabadalom

védekezhet üzleti módszerekkel kapcsolatos szabadalmak megsértésével szemben, amennyiben a saját találmányát jóhiszeműen a szabadalmi bejelentést megelőző egy évnél hosszabb ideje gyakorlatba vette, és azt a bejelentést megelőzően kereskedelmi úton hasznosítja. Lásd: 35 *U.S.C.* – Patents, Art. 273(b)(1). (A továbbiakban: *US Patent Act*.)

²⁰⁴Jelentés, 44. p.

²⁰⁵Ilyen tény például a már korábban is létező szabadalom [*US Patent Act*, Art. 102(a)], a találmány szabadalmi oltalmi igénylés nélküli feltárása („*disclosure*”) [*US Patent Act*, Art. 102(e)], a nem önállóan kifejlesztett (származékos) találmány („*derivation*”) [*US Patent Act*, Art. 102(f)], végül egy másik találmánnyal kapcsolatos elsőbbség [*US Patent Act*, Art. 102(g)]. Az ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteket lásd részletesen: SCHECHTER–THOMAS 2003, 340–360. p.

²⁰⁶Ide sorolható az alábbiakban bemutatott „*grace period*” [*US Patent Act*, Art. 102(b)], a találmányról való lemondás („*abandonment*”) [*US Patent Act*, Art. 102(c)], illetve a szabadalmi bejelentés késedelmes benyújtása az Egyesült Államokban [*US Patent Act*, Art. 102(d)]. Az ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteket pedig lásd részletesen: SCHECHTER–THOMAS 2003, 325–340. p.

²⁰⁷Ennek bírósági felismerését lásd: *General Electric v. United States*, 654 *F.2d* 55 (1981).

²⁰⁸Erdemes megemlíteni, hogy a „*grace period*” időtartama korábban két év volt.

megszerzését.²⁰⁹ (A magyar szabadalmi jogban nincs a „*grace period*”-nak megfelelő türelmi idő. A technika állásánál az Szt. 3. § b) pontja értelmében a technika állásának részeként nem vehető figyelembe a találmánynak az elsőbbség napját legfeljebb hat hónappal megelőző nyilvánosságra jutása, ha az *a*) a bejelentővel vagy jogelődjével szemben elkövetett jogsértés következménye, vagy *b*) annak eredménye, hogy a bejelentő vagy jogelődje a találmányt a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnökének a Magyar Közlönyben közzétett közleményében megjelölt kiállításon bemutatta. Az utóbbi kiállítási kedvezmény – ellentétben az 1969. évi Szt. kiállítási elsőbbségével – nem alapoz meg elsőbbséget, továbbá gyakorlati alkalmazhatóságát nagyban korlátozza, hogy a külföldi szabadalmi jogokban és eljárásokban sem fogadják el e körülményeknek következtében a nyilvánosságra jutásnak a technika állásából való kihagyását.)

Érdemes röviden szemügyre venni a „*grace period*” törvényi definícióját. Ez ugyanis két nagy esetkört fed le, egyrészt az Amerikai Egyesült Államok mellett a világ bármely országában megszerzett szabadalom, illetve nyomtatott publikáció, másrészt az Amerikai Egyesült Államok területén folytatott nyilvános használat vagy kereskedelmi forgalomba hozatal kizárja a találmány szabadalmi oltalmát, amennyiben e körülmények a szabadalmi igénylést megelőző egy évnél régebben történtek.²¹⁰

Nyilvános használat („*public use*”) alatt – az Amerikai Egyesült Államok bíróságainak közel két évszázados világos gyakorlata fényében – minden olyan felhasználást érteni kell, amely a legcsekélyebb mértékben eljuthat a nyilvánossághoz. Így egy irányadó, régi precedens szerint, amennyiben egy személy az általa feltalált fűzőkötelet másvalaki rendelkezésére bocsátja, még akkor is megvalósul a nyilvános használat, ha e találmányt az érintett hölgy minden esetben ruhája alatt tartotta, vagyis azt senki nem láthatta.²¹¹ A bírósági gyakorlat ráadásul a feltaláló által folytatott titkos felhasználást is a nyilvános használat kategóriájába sorolja, tekintettel arra, hogy ellenkező esetben az akár korlátlan ideig tartó

²⁰⁹US Patent Act, Art. 102(b): „A person shall be entitled to a patent unless (...) the invention was patented or described in a printed publication in this or a foreign country or in public use or on sale in this country, more than one year prior to the date of application for patent in the United States.” Ezzel összefüggésben lásd: Jelentés, 47. p. A Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottság szerint ez az intézmény a szűkösebb erőforrásokkal rendelkező szervezetek számára is jelentős segítséget nyújt azáltal, hogy biztosít számukra egy olyan évet, amely alatt felmérhetik, hogy találmányuk érdemben hasznosítható lesz-e (és esetleg találjanak hozzá egy licenciavevőt). *Uo.*

²¹⁰Ezzel összefüggésben lásd: SCHECHTER–THOMAS 2003, 337. p.

²¹¹Egbert v. Lippmann, 104 U.S. 333 (1881). Hasonló döntést (még korábbiakról) lásd: Pannock v. Dialogue, 27 U.S. 1 (1829).

titkos használat a szabadalmi jog alapjellegzetességét, a korlátozott idejű oltalom feltételét üresítené ki.²¹²

A *kereskedelmi forgalomba hozatal* („*on sale*”) az értékesítésre vonatkozó ajánlattétel esetén is megállapítható a bírósági gyakorlat szerint.²¹³ Ezzel ellentétben a szabadalmi jogok engedélyezése még nem alapozza meg a kereskedelmi forgalomba hozatal megállapítását.²¹⁴ Az igazi kérdést mégis az adja, hogy kereskedelmi forgalomba hozatalról csak akkor beszélhetünk-e, ha az adott találmányt már fizikai valójában is elkészítették (megépítették), vagy már azt megelőzően is. Az ezzel kapcsolatos ellentmondásos bírósági gyakorlatot²¹⁵ a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság oldotta fel. A *Pfaff ítéletben* rögzített két részes teszt alapján az adott találmány akkor volt kereskedelmi forgalomba helyezve, ha kereskedelmi értékesítésre vonatkozó ajánlat tárgya volt („*the product must be the subject of a commercial offer for sale*”), és a találmány „készen állt a szabadalmazásra” („*the invention must be ready for patenting*”).²¹⁶

Rendkívül fontos, hogy a *kísérleti felhasználások* („*experimental use*”) kivételt képeznek a törvényi egy éves határidő alól. Az ezzel kapcsolatos leghíresebb döntés szerint egy hét évig tartó tesztelés esetén sem beszélhetünk nyilvános használatról, amennyiben a szabadalmi bejelentés a feltalálónak a találmány tökéletesítésére irányuló jóhiszemű magatartása folytán húzódott el.²¹⁷ Ez az ítélet természetesen komoly kritikát kapott, és a napjainkban irányadó teszt olyan körülmények együttes elemzésére hívja fel a figyelmet, mint például a tesztelés időtartama és az így létrehozott prototípusok száma; a tesztelés során vezetett feljegyzésekkel kapcsolatos híresztelés; titoktartási megállapodások létezése; bármiféle kereskedelmi előny szerzése; vagy a feltaláló ellenőrzési jogának a gyakorlása a tesztelés során.²¹⁸ Egy másik ítélet alapján semmiképpen nem tartozik a tesztelés körébe a kereskedelmi értékesítés sikerességének felmérése.²¹⁹

Fontosnak tartom rámutatni: a „*grace period*” nem alapoz meg elsőbbséget, és nem is kifejezetten a jelen fejezetben ismertetett célkitűzés, nevezetesen a már bejelentett találmányok javítását szolgáló szabadalmak megszerzését megkönnyítő eszköz. Mindazonáltal a nemzeti szabadalmi jogokban vissza-visszatérő eszköz, amelynek a

²¹²Metallizing Engineering Co. v. Kenyon Bearing & Auto Parts, 153 F.2d 526 (1946).

²¹³Intel Corporation v. United States International Trade Commission, 946 F.2d 821 (1991).

²¹⁴Moleculon Research Corporation v. CBS, Inc., 793 F.2d 1261 (1986).

²¹⁵Az utóbbi mellett érvel a Timely Products Corporation v. Arron, 523 F.2d 288 (1975) ítélet, míg az előbbi álláspontra helyezkedik az UMC Electronics Co. v. United States, 816 F.2d 647 (1987) ítélet.

²¹⁶Pfaff v. Wells Electronics, 525 U.S. 55 (1998).

²¹⁷City of Elizabeth v. American Nicholson Pavement Co., 97 U.S. 126 (1877).

²¹⁸Lough v. Brunswick, 86 F.3d 1113 (1996).

²¹⁹In re Smith, 714 F.2d 1127 (1983).

bevezetése szinte állandó vita tárgya (lásd: később Németország), és amely nélkül az Amerikai Egyesült Államok következőkben bemutatandó két jogintézményének ismertetése is nehezebb lenne. Végül érdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy a „*grace period*” legnagyobb előnye természetesen a legnagyobb hátránya is egyben.²²⁰ Mivel a világon nagyon kevés országban alkalmazzák ilyen tartalom mellett ezt az eszközt,²²¹ a feltaláló – az Amerikai Egyesült Államokban való nyilvánosságra hozatallal – a világ legtöbb másik országában elveszíti a jogát arra, hogy találmányát az adott országban szabadalomként lajstromozzák.

6.3.1.3. Átmeneti szabadalmi bejelentés („*provisional application*”)

A Szabadalmi Reform Tanácsadó Bizottság kezdeményezésére²²² az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa 1994-ben szabályozta az *átmeneti szabadalmi bejelentést*.²²³ Az *átmeneti szabadalmi bejelentés* egy nagyon egyszerű módja az elsőbbség megteremtésének, mivel nem feltételezi az összes formai követelmény teljesítését, és a szabadalmi bírálat mellőzése folytán olcsóbbnak is tekinthető. Egészen pontosan a végleges szabadalmi bejelentéshez hasonlóan az átmeneti szabadalmi bejelentésnek is tartalmaznia kell leírást, rajzot, és szükséges egy meghatározott díj megfizetése. Eltérő vonása azonban, hogy szabadalmi igényt nem kell tartalmaznia, és a bejelentőnek esküt sem kell csatolnia az anyaghoz, és az előzetes bejelentés megvizsgálásra sem kerül.²²⁴

Az átmeneti szabadalmi bejelentés legfontosabb előnye, hogy ezáltal egy 12 hónapos nemzeti (belső) elsőbbségre („*domestic priority*”) tesz szert a bejelentő a még nem teljes bejelentésének előkészítésére/befejezésére.²²⁵ Amennyiben a 12 hónapos határidőn belül a bejelentő kiegészíti az előzetes bejelentést és megfizeti a teljes bejelentési díjat, akkor az előzetes bejelentés a rendes szabadalmi bejelentéssel azonos elbírálás alá esik.²²⁶ Egyes

²²⁰E kérdéskör által felvetett érdemi eltérések kapcsán v.ö. GALAMA 2000 (elektronikus megjelenés: <http://www.epo.org/about-us/press/releases/archive/2000/25072000.html>) és STRAUS 2000 (elektronikus megjelenés: <http://www.epo.org/about-us/press/releases/archive/2000/25072000.html>).

²²¹Itt érdemes utalni arra, hogy például az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 54. cikk (2) bekezdése, és ezzel összhangban például az Szt. 3.§-a is, előzetes nyilvánosságra juttatás esetén két esetben nem zárja ki a szabadalmazhatóságot (s rögzíti, hogy az adott találmány nem tartozik a technika állásához): egyrészt jogsértő nyilvánosságra juttatás esetén; másrészt a találmánynak meghatározott kiállításon való bemutatás esetén. Az ESZE rendelkezéseivel kapcsolatban lásd alább: 4.4. alfejezet.

²²²Jelentés, 45-46. p.

²²³Patent Act, Art. 111(b).

²²⁴Patent Act, Art. 111(b)(1)-(3). Ezzel összefüggésben lásd: GOLDSTEIN 2008, 387. p.

²²⁵Patent Act, Art. 111(b)(5).

²²⁶Patent Act, Art. 119(e)(1): „*An application for patent filed under section 111(a) or section 363 of this title for an invention disclosed in the manner provided by the first paragraph of section 112 of this title in a provisional application filed under section 111(b) of this title, by an inventor or inventors named in the provisional*

szerzők szerint ez a 12 hónapos időtartam arra is alkalmat nyújt a bejelentő számára, hogy tovább fejlessze a találmányt, „tesztelje” annak hasznosítását, támogatást szerezzen a fejlesztésekre, vagy egyéb szükséges engedélyeket beszerezzen.²²⁷ Az előzetes bejelentés hátrányai között említhető, hogy ezt az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy Hivatala (USPTO) nem vizsgálja meg, és a 12 hónapos határidő elteltével a bejelentést úgy tekinti, mintha arról a bejelentő lemondott volna.²²⁸

Fontos azt is megjegyezni, hogy az ugyancsak az 1994-es reform keretében beiktatott 119(e)(1) szakasz értelmében az átmeneti bejelentés a végleges szabadalmi bejelentéssel azonos joghatással bír, amennyiben az átmeneti bejelentés megtételétől számított 12 hónapon belül sor kerül a végleges bejelentés benyújtására, amely egyúttal tartalmazza az átmeneti bejelentésre való pontos utalást is.

Itt térek ki a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja (1), (2) és (4) bekezdéseiben foglalt nagyon fontos korlátozó körülményre.²²⁹ A hivatkozott jogszabály szerint a szabadalmak elsőbbségének igénylésére rendelkezésre álló 12 hónapos határidő az *első* bejelentés benyújtásának a napján kezdődik. Továbbá, az azonos tárgyban tett későbbi bejelentéstől csak akkor számítható az elsőbbségi határidő, ha a korábbi bejelentést a későbbi bejelentés napja előtt már visszavonták (elutasították, vagy arról lemondtak) anélkül, hogy közzétették volna, vagy ahhoz jogi hatály fűződne, vagy arra elsőbbségi jogot alapítottak volna. Ezt úgy kell érteni, hogy mind a „*provisional application*”, mind a „*continuation in part*” (lásd: lentebb), mind a belső elsőbbség valamennyi megnyilvánulásakor a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerinti 12 hónapot szigorúan a legkorábbi bejelentéstől kell számítani, ami bizonyos értelemben korlátozza valamennyi ilyen jogintézmény alkalmazhatóságát.²³⁰

Az átmeneti szabadalmi bejelentés esetében a technika állására vonatkozó általános szabályok az irányadók. Arra az esetre, ha az átmeneti szabadalmi bejelentés és a szabadalmi

application, shall have the same effect, as to such invention, as though filed on the date of the provisional application filed under section 111(b) of this title, if the application for patent filed under section 111(a) or section 363 of this title is filed not later than 12 months after the date on which the provisional application was filed and if it contains or is amended to contain a specific reference to the provisional application.”

²²⁷ELDERING–BLASKO–BROWN 1997, 794. p.

²²⁸*Patent Act*, Art. 111(b)(5). Lásd továbbá: SCHECHTER–THOMAS 2003, 424-425. p.

²²⁹1970. évi 18. törvényerejű rendelet.

²³⁰Nem érték egyet Lantos Mihálynak az Iparjogvédelmi Szemle hasábjain a magyar belső elsőbbséggel kapcsolatban közölt azon megállapításával, miszerint a későbbi bejelentésre alapozott uniós bejelentés nem áll ellentétben az Egyezmény 4. Cikk C) (4) bekezdésével. Lantos szerint a belső elsőbbséggel visszavont bejelentéshez nem fűződik joghatály. Valójában a korábbi elsőbbség igénylése fontos joghatály, aminek következtében csak a legkorábbi bejelentéstől számított egy éven belül igényelhető uniós elsőbbség. Ezt támasztja alá az *eritropoietin* (Amgen v. Genetics Institute) ügy németországi pere (PETHŐ 1998, elektronikus publikáció: <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/199810/peto.html>) is. Lásd: LANTOS 1995, 22-24. p.

bejelentés (12 hónapos) időtartama között a bejelentők személyében változás következne be, az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi törvénye nem tartalmaz konkrét rendelkezést. A 119. § (e)(1) bekezdése szerint az előzetes szabadalmi bejelentésre hagyatkozó rendes bejelentés benyújtható „*by an inventor or inventors named in the provisional application*”. E szerint új feltaláló az átmeneti bejelentésre alapozott szabadalmi bejelentésben nem adható meg. Ezzel az eszközzel *kizárólag egy* alkalommal lehet élni. A bejelentőnek nincs lehetősége arra, hogy átmeneti bejelentések sorozatával nyújtsa meg a védelmi időt. Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy az átmeneti bejelentésben nem lehet egy azt megelőző bejelentésen alapuló elsőbbségre hivatkozni.²³¹ A „*provisional application*” jogintézménye a bevezető a)-f) pontjaiban megemlített elvárásoknak több szempontból megfelel: a) alkalmas annak a méltányolására, hogy az úttörő találmányt megalkotó feltalálónak gyakran nincs ideje a találmány minden részletére kiterjedő megoldás kidolgozására; b) lehetővé teszi, hogy jogi eszközökkel megnehezíthető legyen kerülő szabadalmak kidolgozása; e) költségkímélő; és f) viszonylag egyszerű. Azonban csak egyszer vehető igénybe, és a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerinti 12 hónapos korlátozással – amint minden elsőbbséggel operáló jogi megoldásnál – itt is számolni kell.

6.3.1.4. A „*Continuation-in-part*” bejelentés (CIP)

Az azonos témában folytatott kutatások esetén további lehetőséget teremt a találmányok fejlesztésére, és e javítások védelmére az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi jogában a CIP bejelentés. Az amerikai egyesült államokbeli ún. folytatólagos bejelentési gyakorlat lényege, hogy egymást követő, rokon bejelentéseket egy folyamatos bejelentésként kezelnek. Ez az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (USPTO) gyakorlatában hosszú időre tekint vissza az esetjogban. Már 1864-ben az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (US Supreme Court) elismerte, hogy megfelelő körülmények között rokon (összefüggő) szabadalmi bejelentések „*egy folytatólagos bejelentésként kezelhetők a jog értelmezésében*”.²³² Ezt a korai gyakorlatot kodifikálta a szabadalmi törvény 1952-ben.²³³

²³¹Patent Act, Art. 111(b)(7).

²³²Godfrey v. Eames, lásd: POLLACK 1993, 21-22. p.

²³³United States Code Title 35 § 120.

“An application for patent for an invention disclosed in the manner provided by the first paragraph of section 112 of this title in an application previously filed in the United States, or as provided by section 363 of this title, which is filed by an inventor or inventors named in the previously filed application shall have the same effect, as to such invention, as though filed on the date of the prior application, if filed before the patenting or abandonment of or termination of proceedings on the first application or on an application similarly entitled to the benefit of the filing date of the first application and if it contains or is amended to contain a specific reference to the earlier filed application. No application shall be entitled to the benefit of an earlier filed application under

A folytatólagos bejelentési gyakorlat az Amerikai Egyesült Államokban a következő bejelentéseket foglalja magában: folytatólagos szabadalmi bejelentések („continuation applications”), részben folytatólagos szabadalmi bejelentések („continuation in part applications”), és megosztott bejelentések („divisional applications”). E jogi eszközök alkalmazhatósága egy később bejelentett szabadalmi bejelentésre egy két vagy több bejelentésből álló láncolatban a későbbi bejelentésben foglalt kitanítás és igénypontok tartalmától függ a korábbi szabadalmi bejelentéshez képest.

A folytatólagos bejelentés továbbviszi a korábbi bejelentés kitanítását, amelyből az elsőbbséget igényli (az ún. alap bejelentését, ez a „parent application”). Bár a folytatólagos bejelentés igénypontjai lehetnek újak, azok annyiban igényelhetik az alap bejelentés bejelentési napját, amennyiben azokat alátámasztja az alapbejelentés szerinti kitanítás. Kisebb változtatások végezhetők a folytatólagos bejelentésben, de új műszaki információ (új anyag) nem vihető be. Ha új anyagot visznek be, az új anyag alapján megfogalmazott igénypontok nem jogosultak a korábbi bejelentés bejelentési napjára.

Azt a későbbi bejelentést, amely új anyagot tartalmaz, részben folytatólagos bejelentésnek (CIP) nevezzük. Tipikusan egy részben folytatólagos bejelentés megtartja az alap bejelentés kitanításának a többségét, de új anyag is belekerül, például újonnan felismert kiviteli alak, vagy a korábbi találmány egy javítására irányuló megoldás. A lentebb bemutatott feltételekkel a részben folytatólagos bejelentés igényelheti a korábbi bejelentési napot. A részben folytatólagos bejelentések gyakran két elsőbbséggel rendelkeznek: az alap bejelentés bejelentési napja azokra az igénypontokra, amelyeket az alap bejelentés szerinti kitanítás teljesen alátámaszt, és a részben folytatólagos bejelentés bejelentési napja azokra az igénypontokra, amelyeket egészben vagy részben az új anyag támaszt alá.

Megosztott szabadalmi bejelentés akkor nyújtható be, amikor az eredeti szabadalmi bejelentés két vagy több külön találmányt tartalmaz (amelyeket nem köt össze ún. közös találmányi gondolat). A megosztott bejelentések – megtartva az eredeti bejelentés szerinti kitanítást – több új bejelentéssé alakulnak.

A CIP bejelentés a korábbi, nem átmeneti szabadalmi bejelentés időtartama alatt nyújtható be az USPTO-nál, feltéve, hogy az a korábbi bejelentésben foglaltak jelentős részét vagy egészét tartalmazza, azonban a korábbiakban még fel nem tárt tartalmat is csatol

this section unless an amendment containing the specific reference to the earlier filed application is submitted at such time during the pendency of the application as required by the Director. The Director may consider the failure to submit such an amendment within that time period as a waiver of any benefit under this section. The Director may establish procedures, including the payment of a surcharge, to accept an unintentionally delayed submission of an amendment under this section.”

ahhoz.²³⁴ A CIP bejelentés segítségével a bejelentő a korábbi bejelentéshez fűződött joghatásokra tesz szert. A bejelentés további lényeges fogalmi elemei, hogy a) az eredeti és a CIP bejelentés benyújtói között legalább egy közös feltalálónak lennie kell; b) a CIP bejelentést a szabadalom megadását, az eredeti bejelentéshez kapcsolódó szabadalmazási eljárás megszüntetését, illetve az arról való lemondást, vagy az eredeti szabadalmi bejelentéshez fűződő joghatásokra feljogosító másik CIP bejelentés benyújtását megelőzően nyújtották be;²³⁵ c) a CIP bejelentés tartalmaz egy utalást a korábban benyújtott bejelentésre.²³⁶

Fontos hangsúlyozni, hogy a CIP bejelentés nem alkalmazható elsőbbség alapítására.²³⁷ Ennek az az oka, hogy az előzetes, kvázi „ideiglenes” szabadalmi bejelentéshez kapcsolódó joghatás (nemzeti elsőbbség megteremtése) csak akkor vehető igénybe, ha a fentiekben említettek szerint benyújtásra kerül a „végleges” (az angol szóhasználatból élve: „*non-provisional*”) bejelentés. Ez a „végleges” bejelentés azonban nem tekinthető folytatásnak, megosztásnak, vagy részleges folytatásnak („*continuation*”, „*division*”, vagy „*continuation-in-part*”), hiszen ez maga a „rendes” bejelentés.²³⁸ A CIP lehetőségével egynél többször is lehet élni.

Az USPTO éves jelentéseinek a fényében megállapítható, hogy a CIP bejelentések száma – együtt a *Refiled Continuing Application* (RCA) nevű lehetőséggel – az elmúlt néhány évben jelentős emelkedést mutat. Ez még látványosabb az 1983-2008 közötti időszakot szemlélve, mivel ekkor a korábbi 11905 bejelentéshez képest negyed évszázaddal később az USPTO-nak

²³⁴Manual of Patent Examining Procedure, Eighth Edition, Seventh Revision (July 2008), Section 201.08. (A továbbiakban: *M.P.E.P.*) E fogalmi elemek eredendően bírói jogfejlesztés révén születtek meg. Az irányadó ítéletet lásd: *In re Klein*, 1930 C.D. 2, 393 O.G. 519 (Comm’r Pat. 1930).

²³⁵Tekintettel a fenti a) feltételre, nem az összes feltalálónak kell részt vennie a CIP bejelentés benyújtásában. Ennek az lehet a gyakorlati következménye, hogy ha például két korábbi munkatárs „útja szétválík”, ám kutatásaikat/munkájukat külön tovább folytatják, és idővel egyaránt tovább fejlesztik a korábbi közös találmányukat, akkor a CIP bejelentéshez fűződő joghatásokra az tehet közülük szert, aki előbb nyújtja be a maga CIP bejelentését.

²³⁶Patent Act, Article 120: „An application for patent for an invention disclosed in the manner provided by the first paragraph of section 112 of this title in an application previously filed in the United States, (...) which is filed by an inventor or inventors named in the previously filed application shall have the same effect, as to such invention, as though filed on the date of the prior application, if filed before the patenting or abandonment of or termination of proceedings on the first application or on an application similarly entitled to the benefit of the filing date of the first application and if it contains or is amended to contain a specific reference to the earlier filed application. No application shall be entitled to the benefit of an earlier filed application under this section unless an amendment containing the specific reference to the earlier filed application is submitted at such time during the pendency of the application as required by the Director.” Az ezzel kapcsolatos részletszabályokat lásd továbbá: Chapter 37 of the Code of Federal Regulations, §1.78.

²³⁷SCHUCHTER–THOMAS 2003, 427. p. – MERGES–MENELL–LEMLEY 2003, 116. p.

²³⁸Az *M.P.E.P.* megfogalmazása szerint: „An application claiming the benefit of a provisional application under 35 U.S.C. 119(e) should not be called a ‘continuation-in-part’ of the provisional application since an application that claims benefit of a provisional application is a nonprovisional application of a provisional application, not a continuation, division, or continuation-in-part of the provisional application.” Lásd: *M.P.E.P.*, Article 201.08.

160278 bejelentést kellett feldolgoznia, ami egyben azt is jelenti, hogy a korábbi 12%-ról 34%-ra emelkedett az összes bejelentésből birtokolt részesedésük aránya.²³⁹

A CIP kétségtelen előnye, hogy egynél többször is benyújtható (fent: d); egyszerű (fent: f) eljárás; alkalmas annak a méltányolására, hogy az úttörő találmányt megalkotó feltalálónak gyakran nincs ideje a találmány minden részletére kiterjedő megoldás kidolgozására (fent: a); képes kezelni azt az esetet, hogy a feltalálók személyében változás következik be, és egyszerűen megoldja az azonos tárgykör problémáját azzal, hogy hivatkozni kell a korábbi szabadalmi bejelentésre és az abban igényelt elsőbbségre. A CIP esetében azonban fokozottan jelentkezik a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerinti kockázat. Ami a költségeket illeti, az ismétlődő alkalmazással nyilvánvalóan költségnövekedéssel kell számolni.

6.3.2. Egyesült Királyság

6.3.2.1. A „first-to-file” rendszer, a technika állása és a „grace period”

Az Egyesült Királyság, szemben az Amerikai Egyesült Államokkal, és összhangban például Németországgal, a „first-to-file” rendszert (első bejelentés elve) alkalmazó országok közé tartozik. Ennek megfelelően az elsőbbségnek, vagy például a technika állásának a megállapítására az Amerikai Egyesült Államoknál ismertettektől eltérő szabályokat találhatunk az Egyesült Királyság szabadalmi jogában. E ponton érdemes szemügyre venni a technika állásának brit felfogását, utalva arra, hogy a „grace period” megítélése is eltérően alakul az Egyesült Királyságban.

A szabadalmazhatóság egyik legfontosabb kritériuma a találmány újdonsága. Az 1977-ben elfogadott (azóta tízszer is módosított) angol szabadalmi törvény²⁴⁰ szerint akkor tekinthető újnak a találmány, ha az nem tartozik a technika állásához.²⁴¹ Minden olyan termék, eljárás, ezekkel kapcsolatos információ, vagy bármely más releváns dolog a technika állásához tartozik, amelyet a szabadalmi bejelentéshez kapcsolódó elsőbbség időpontját megelőzően az Egyesült Királyságban vagy azon kívül, írásban vagy szóban, használatlaltal vagy bármely más módon nyilvánosságra hoztak.²⁴² Ezzel együtt a technika állásához tartoznak a bejelentéshez fűződő elsőbbségi időpont napján vagy azt követően nyilvánosságra

²³⁹A statisztikai adatokkal kapcsolatban lásd: QUILLEN–WEBSTER 2009, 388 p., 392. p.

²⁴⁰The Patents Act 1977 (as amended). A törvény 2010. január 1-én hatályos verziója elérhető az alábbi oldalon: <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf>. (A továbbiakban: *UK Patents Act*.)

²⁴¹*UK Patents Act*, Art. 2(1).

²⁴²*UK Patents Act*, Art. 2(2).

hozott egyéb szabadalmi bejelentésekben foglalt tárgykörök is, feltéve, hogy a korábbi bejelentés elsőbbségi ideje megelőzi a kérdéses bejelentés elsőbbségi idejét.²⁴³

Az Egyesült Királyság szabadalmi törvényében a technika állása alóli kivételt képező „*grace period*” is megtalálható, amely azonban az Amerikai Egyesült Államoknál vázolt széles tartalmú jogintézménnyel szemben az Európai Szabadalmi Egyezmény – alább, a 6.3.4. pontban vázolt – szűkített hatókörű, lényegében a feltalálóval szembeni jogsértésekre szorítkozó rendelkezéseivel áll összhangban.²⁴⁴

6.3.2.2. Előzetes szabadalmi bejelentés („*earlier relevant application*”)

Az előzetes szabadalmi bejelentés az 1949-es szabadalmi törvény²⁴⁵ révén vált az angol szabadalmi jog részévé. Ennek 52.§ (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy amennyiben a teljes szabadalmi leírást az eredeti szabadalmi leírással összhangban/megfelelően („*in pursuance of*”) 12 hónapon belül benyújtották, akkor az eredeti leírás bejelentéséből fakadó elsőbbség igényelhető a későbbi leírásnak is, feltéve, hogy abban utalás történik az eredeti leírásra. Ez az időszak arra adott lehetőséget, hogy a bejelentő tovább fejlessze, és még pontosabban kifejezze a leírásban szereplő találmányát.²⁴⁶

A szabadalmi törvény 5-6. és 15. cikke tartalmazza az előzetes szabadalmi bejelentéssel kapcsolatos, jelenleg hatályos rendelkezéseket. Ezeknek megfelelően egy korábbi, releváns

²⁴³ *UK Patents Act*, Art. 2(3).

²⁴⁴ *UK Patents Act*, Art. 2(4): „For the purposes of this section the disclosure of matter constituting an invention shall be disregarded in the case of a patent or an application for a patent if occurring later than the beginning of the period of six months immediately preceding the date of filing the application for the patent and either -
(a) the disclosure was due to, or made in consequence of, the matter having been obtained unlawfully or in breach of confidence by any person -
(i) from the inventor or from any other person to whom the matter was made available in confidence by the inventor or who obtained it from the inventor because he or the inventor believed that he was entitled to obtain it; or
(ii) from any other person to whom the matter was made available in confidence by any person mentioned in sub-paragraph (i) above or in this sub-paragraph or who obtained it from any person so mentioned because he or the person from whom he obtained it believed that he was entitled to obtain it;
(b) the disclosure was made in breach of confidence by any person who obtained the matter in confidence from the inventor or from any other person to whom it was made available, or who obtained it, from the inventor; or
(c) the disclosure was due to, or made in consequence of the inventor displaying the invention at an international exhibition and the applicant states, on filing the application, that the invention has been so displayed and also, within the prescribed period, files written evidence in support of the statement complying with any prescribed conditions.”

²⁴⁵ The Patents Act of 1949.

²⁴⁶ „The filing of the provisional specification was provided to accord an opportunity to the applicant to *develop and more precisely express the invention disclosed in it* under the umbrella of a 12 month period of provisional protection in which the applicant could prepare and file his complete specification.” Lásd: ELDERING-BLASKO-BROWN 1997, 797. p. Jessel bíró meglátása szerint pedig: „A provisional specification was never intended to be more than a mode of protecting an inventor until the time of filing a final specification; it was not intended to contain a complete description of the thing so as to enable any workman of ordinary skill to make it, but only to disclose the invention, fairly no doubt, but in its rough state.” Lásd: *Stoner v. Todd*, 1876 4 Ch D 58.

bejelentésre („*relevant application*”) való hivatkozással²⁴⁷ – amelynek nem kell tartalmaznia sem az igénypontokat, sem kivonatot – elsőbbség keletkeztethető, amennyiben a későbbi (rendes) bejelentést a korábbi bejelentéstől számított 12 hónapon belül nyújtják be a szabadalmi hivatalhoz, és a korábbi bejelentésben feltárták az adott találmányt.²⁴⁸

A jogintézmény leginkább az amerikai egyesült államokbeli „*provisional application*”-ra hasonlít, annak valamennyi járulékos következményével együtt: a) alkalmas annak a méltányolására, hogy az úttörő találmányt megalkotó feltalálónak gyakran nincs ideje a találmány minden részletére kiterjedő megoldás kidolgozására; b) lehetővé teszi, hogy jogi eszközökkel megnehezíthető legyen kerülő szabadalmak kidolgozása; és f) viszonylag egyszerű. Képes kezelni a feltalálók személyében bekövetkező változást. Azonban ez is csak egyszer vehető igénybe, és a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerinti 12 hónapos korlátozással – amint minden elsőbbséggel operáló jogi megoldásnál – itt is számolni kell.

Az angol szabadalmi törvény, hasonlóan az Amerikai Egyesült Államokból ismert CIP bejelentéshez, lehetőséget teremt arra, hogy a rendes szabadalmi bejelentés és a szabadalom megadása közötti idő alatt a bejelentő(k), illetve jogutódja(ik) új bejelentést („*new application*”) tegyen(ek), amelynek révén a korábbi bejelentés bejelentési napjára tesz(nek) szert a bejelentő(k).²⁴⁹ Rendkívül fontos e téren, hogy az új bejelentésnek mindenben meg kell felelnie a rendes bejelentéssel szemben támasztott követelményeknek, és az új bejelentés nem módosíthatja a korábbi bejelentés tartalmát,²⁵⁰ és nem tartalmazhat új anyagot (subject matter).²⁵¹ Ez utóbbi esetben ugyanis a szabadalmi elbírálónak jogában áll megtagadni a szabadalom megadását.²⁵²

6.3.3. Németország

6.3.3.1. Az első bejelentés elve, a technika állása és a szűk tartalmú „*grace period*”

A német szabadalmi jogban, a „*first-to-file*” és a „*first-to-invent*” elvekre épülő rendszerek elkülönítésével összhangban, a szabadalomjogosultság a szabadalmi bejelentés megtételével keletkezik,²⁵³ és e jogosultság (az ellenkező bizonyításáig) az első bejelentő személyt illeti

²⁴⁷A törvény 6. cikke alapján e hivatkozás folytán az előzetes szabadalmi bejelentésben szereplő találmány nem válik a technika állásának részévé.

²⁴⁸ELDERING–BLASKO–BROWN 1997, 797-801. p.

²⁴⁹„The new application shall be treated as having, as its date of filing, the date of filing the earlier application.”

²⁵⁰UK Patents Act, Art. 76(1).

²⁵¹UK Patents Act, Art. 15(9).

²⁵²UK Patents Act, Art. 72(1)(d).

²⁵³Das deutsche Patentgesetz, vom 16. Dezember 1980, BGBl. 1981 I, S. 1, Stand: Oktober 2009, 34.§ (1) bekezdés. (A továbbiakban: PatG.)

meg.²⁵⁴ Ebből az elvből logikusan következik, hogy szemben az Amerikai Egyesült Államokkal a technika állása, valamint a vele kapcsolatban meghatározott kivételek (ide értve a „*grace period*” esetkörét is) ugyancsak eltérő tartalommal bírnak.

A technika állása („*Stand der Technik*”), amely természetesen a német szabadalmi jogban is az újdonságot lerontó körülménynek tekinthető, a német szabadalmi törvény, a *PatG* 3.§-ában került szabályozásra. Ennek megfelelően a technika állása felölel minden olyan tudást, amely a szabadalmi bejelentés napját megelőzően akár írásbeli, akár szóbeli formában, használattal vagy bármely más módon a nyilvánosságához jutott.²⁵⁵ Ehhez hasonlóan a technika állásához tartoznak az érintett szabadalmi bejelentéshez tartozó elsőbbségi napon, vagy azt követően nyilvánosságához jutó korábbi elsőbbséggel rendelkező szabadalmi bejelentések, legyen az belföldi vagy külföldi bejelentés.²⁵⁶

A *PatG* ugyancsak világosan meghatározza a technika állása alól ismert kivételeket. E helyütt a német törvény teljes azonosságot mutat az *ESZE* – alább, a 6.3.4. pontban bemutatásra kerülő – előírásaival, ide értve a korlátozott tartalmú „*grace period*” intézményével is.²⁵⁷ Érdekesnek tűnik megjegyezni, hogy az Amerikai Egyesült Államokból ismert szélesebb tartalmú „*grace period*” bevezetésére hosszú évtizedek óta olvashatók javaslatok Németországból.²⁵⁸

6.3.3.2. Az átmeneti szabadalmi bejelentés hiánya

A német szabadalmi jog nem ismeri az Amerikai Egyesült Államok vagy az Egyesült Királyság jogrendszerében megtalálható, átmeneti szabadalmi bejelentés intézményét.²⁵⁹ Ennek megfelelően Németországban nincs arra lehetőség, hogy a feltaláló egy redukált tartalmú, illetve formai feltételeknek megfelelő bejelentést követő 12 hónapon belül

²⁵⁴*PatG* 7.§ (1) bekezdés.

²⁵⁵*PatG* 3.§ (1) bekezdés, 2. mondat: „Der Stand der Technik umfasst alle Kenntnisse, die vor dem für den Zeitrang der Anmeldung maßgeblichen Tag durch schriftliche oder mündliche Beschreibung, durch Benutzung oder in sonstiger Weise der Öffentlichkeit zugänglich gemacht worden sind.”

²⁵⁶*PatG*, 3.§ (2) bekezdés, 1. mondat. A németországi bejelentések vonatkozásában a bejelentéstől számított 18 hónap elteltével a szabadalmi bejelentést közzéteszik. Lásd: *PatG*, 3.§ (2) bekezdés, 3. mondat.

²⁵⁷*PatG* 3.§ (5) bekezdés.

²⁵⁸Lásd például: TETZNER 1974, 121-129. p. – BARDEHLE 1991, 146-150. p. – GÖTTING 1999, 81-86. p. – BARDEHLE 2004, 289-291. p. Érdekesség, hogy 2002-ből még egy minisztériumi szintű jelentés is a „*grace period*” bevezetése mellett állt ki. Lásd: BUNDESMINISTERIUM FÜR BILDUNG UND FORSCHUNG: Zur Einführung der Neuheitsschonfrist im Patentrecht – ein USA-Deutschland-Vergleich bezogen auf den Hochschulbereich. Schlussbericht. Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bonn, 2002. URL: http://www.bmbf.de/pub/neuheitsschonfrist_im_patentrecht.pdf.

²⁵⁹Ha csak elvétve is, azért olvasható a német szakirodalomban utalás arra, hogy az átmeneti szabadalmi bejelentés bevezetése nem lenne indokolatlan. Lásd például: GOEBEL 1989, 185. p.

tartalmilag kiegészített, „tökéletesített” bejelentést nyújtson be, ezáltal teremtve magának elsőbbséget az érintett találmány vonatkozásában.

6.3.3.3. A szabadalmi bejelentés továbbfejlesztése

A német szabadalmi jog, az angolhoz hasonlóan konkrétan lehetővé teszi, hogy a szabadalmi bejelentés benyújtását követően és a szabadalom megadása (vagy épp annak megtagadása) közötti időben a bejelentő módosítsa a bejelentésének tartalmát, feltéve, hogy ezzel a bejelentést új anyag bevitelével nem bővíti ki. (Ellenkező esetben a bejelentés nem eredményezhet szabadalmat.)²⁶⁰ Éppen ez utóbbi körülmény miatt a szabadalmi bejelentés módosítása nem szolgál érdemi eszközként a találmány továbbfejlesztésére.

Erre tekintettel a német szabadalmi jogban két jogintézmény alkalmazható abban az esetben, ha a feltaláló (vagy kutatócsoportja) az eredeti találmányt a szabadalmi bejelentést követően továbbfejleszti. Ezek közül az első a belső elsőbbség („*Innere Priorität*”). Az ESZE nemzeti implementációját követően 1981. január 1-ei hatállyal létező intézmény arra teremt lehetőséget, hogy egy későbbi (németországi) bejelentésben az annak benyújtását megelőző 12 hónapon belül belföldön benyújtott másik szabadalmi bejelentésre hivatkozva a találmány továbbfejlesztését lehetővé tevő *elsőbbségre* tegyen szert a jogosult, feltéve, hogy az utóbbi bejelentés az előbbivel azonos tárgykörbe tartozik, és az eredetivel azonos bejelentő nyújtja be.²⁶¹

A belső elsőbbség igénylésére a későbbi bejelentés benyújtását követő két hónapon belül van lehetőség,²⁶² ami effektíve maximum 14 havi „gondolkodási időt” engedélyez a jogosultnak arra, hogy eldöntse, hivatkozni kíván-e a korábbi bejelentésre. Ugyancsak lehetséges, hogy a bejelentő egy külföldi – Németországgal bi- vagy multilaterális szerződésben álló – országban benyújtott bejelentésre hivatkozással szerezzen elsőbbséget magának. Ez esetben a határidő 16 hónap.²⁶³

E rendelkezések azonban nem engednek kivételt a bejelentés tartalmát/formai elemeit illetően. Ennek megfelelően valamennyi bejelentésnek egészében meg kell felelnie a törvényben foglalt (szabadalmazhatósági) feltételeknek. Nem jelentenek továbbá kivételt a fenti szabályok a Párizsi Unió Egyezmény szerinti 12 hónapos, jogvesztő elsőbbségi határidő alól.

²⁶⁰PatG, 38.§.

²⁶¹PatG, 40.§ (1) bekezdés. Lásd továbbá: GOEBEL 1989, 187. p.

²⁶²PatG, 40.§ (4) bekezdés. Lásd továbbá: GOEBEL 1989, 188. p.

²⁶³PatG, 41.§. A valamivel hosszabb határidő alkalmazását a külföldi állam érintettségének, s ezen keresztül például a lassabb ügymenet ténye indokolja.

A találmányok továbbfejlesztésére a német szabadalmi jog már a belső elsőbbség 1981-es hatályba lépését megelőzően is ismerte a pótszabadalom („*Zusatzpatent*”) intézményét,²⁶⁴ amely az említett törvénymódosítás után is megtalálható a *PatG* 16.§-ában. Az eredeti szabadalommal alá- és fölérendeltségi viszonyba kerülő pótszabadalom szerzésére akkor van lehetőség, amennyiben az utóbbi az eredeti találmány javítását vagy további fejlesztését („*Verbesserung oder weitere Ausbildung*”) szolgálja.²⁶⁵ Ebből következik az is, hogy a pótszabadalomnak is meg kell felelnie a szabadalmaztathatóság összes körülményének.²⁶⁶ A pótszabadalmi bejelentést a *PatG* megszövegezése alapján kizárólag az eredeti szabadalmi bejelentő teheti meg.²⁶⁷

A pótszabadalmi bejelentés megtételére az eredeti szabadalmi bejelentés elsőbbségi napjától számított 18 hónapon belül van lehetőség.²⁶⁸ A pótszabadalom oltalmi ideje egyébként megegyezik az eredeti szabadalom elsőbbségi idejétől számított (20 éves) oltalmi idővel.²⁶⁹

6.3.4. Európai Szabadalmi Egyezmény

Az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) „*grace period*”-szerű jogintézménnyel nem rendelkezik. A technika állásánál nem vehető figyelembe a nyilvánosságra jutás, ha *a*) a bejelentővel vagy a jogelődjével szemben nyilvánvaló visszaélést követtek el, vagy *b*) a bejelentő vagy a jogelődje a találmányt hivatalosan elismert nemzetközi kiállításnak minősülő kiállításon bemutatta.²⁷⁰ Az Egyezmény 87. és 88. cikkei pedig az elsőbbséggel kapcsolatos

²⁶⁴Lásd: BEIER – MOUFANG 1989, 870. p.

²⁶⁵*PatG*, 16.§ (1) bekezdés, 2. mondat. – Goebel megfogalmazása szerint: „Zusatzanmeldung kann somit alles angemeldet werden, was zusammen mit dem Hauptpatent hätte angemeldet werden können.” Lásd: GOEBEL 1989, 189. p.

²⁶⁶Lásd: GOEBEL 1989, 189-190. p. – BEIER – MOUFANG 1989, 870. p.

²⁶⁷„Bezweckt eine Erfindung die Verbesserung oder weitere Ausbildung einer anderen, dem Anmelder durch ein Patent geschützten Erfindung, so kann *er* bis zum Ablauf von achtzehn Monaten nach dem Tag der Einreichung der Anmeldung (...) die Erteilung eines Zusatzpatents beantragen (...)”. Lásd: *PatG*, 16.§ (1) bekezdés, 2. mondat. Lásd továbbá: GOEBEL 1989, 190. p.

²⁶⁸*PatG*, 16.§ (1) bekezdés, 2. mondat. Az Európai Szabadalmi Egyezményt átültető szabadalmi reformot megelőzően a pótszabadalmi bejelentés benyújtására a teljes védelmi idő alatt lehetőség nyílt. Lásd: ZAHN 1980, 154. p. Zahn egyébként a 18 hónapos határidő indokoltságát azzal magyarázta, hogy ennél rövidebb (például 12 hónapos) időtartam esetén előfordulhatna, hogy senki sem kívánná alkalmazni e jogintézményt, s helyette az egyszerűbb és olcsóbb belső elsőbbség eszközét hívnák segítségül a fejlesztők. Lásd: ZAHN 1980.

²⁶⁹*PatG*, 16.§ (1) bekezdés, 2. mondat: a pótszabadalom „mit dem Patent für die ältere Erfindung endet”. Lásd továbbá: ZAHN 1980, 154. p. – BEIER – MOUFANG 1989, 870. p.

²⁷⁰Európai Szabadalmi Egyezmény 55. cikke

Itt jegyzem meg, hogy a spanyol szabadalmi jog, amely – hasonlóan az Amerikai Egyesült Államokban is ismert „*experimental*” kivételhez – a szabadalmas által, a szabadalmi bejelentést megelőző hat hónapos idő alatt folytatott tesztek esetére engedélyez egy „*grace period*”-ot, feltéve, hogy a találmányt ezen felül nem hasznosítják, vagy kínálják fel eladásra. A portugál szabadalmi jog szerint pedig a találmány újdonságát nem szünteti meg a tudományos társaságok vagy szakmai szervezetek felé való közlés, illetve a portugál vagy nemzetközi versenyeken való részvétel ténye, feltéve, hogy a szabadalmi bejelentésre e közlést megelőző 12

szabályokat tartalmazzák, de ezek a Párizsi Unió Egyezményével való összhangot, illetve az elsőbbség igénylésének részletszabályait tartalmazzák.²⁷¹ Az eredeti találmány javítását célzó megoldások védelmére szolgáló belső elsőbbségszerű megoldást, vagy a CIP-pel analóg jogintézmény az európai szabadalmi jogban nincs. Ez érthető is, hiszen európai szabadalmi bejelentést leggyakrabban a nemzeti elsőbbségre alapozva a Párizsi Unió Egyezmény 4 Cikk C) pontja szerinti lehetőség igénybevételével tesznek.

hónapon belül került sor. Ezen felül a jogellenes nyilvánosságra hozatal sem kizáró oka az újdonságnak. Európán kívüli érdekes példa a kínai szabadalmi törvény, amely 6 hónapos „*grace period*” keretében a portugálhoz hasonlóan biztosítja, hogy a jogellenes nyilvánosságra hozatal, illetve a megfelelő tudományos találkozók, vagy nemzetközi kiállításokon való bemutatás ne akadályozza az újdonság meglétét. (Lásd: http://www.ipr-helpdesk.org/documents/ES_GracePeriod_0000006559_00.xml.html.) A japán szabadalmi törvény 30.§-a (ugyancsak hat hónapos időtartamra) az ESZE által szabályozott két esetkörön felül egy harmadik lehetőséget is tartalmaz: amennyiben a találmány egy „minősített tudományos diáktalálkozón” tartott kísérlet vagy előadás keretében jut a nyilvánosságra. (Lásd: GOLDSTEIN 2008, 387. p.)

²⁷¹Európai Szabadalmi Egyezmény 87. cikke: Az elsőbbségi jog

(1) Azt, aki szabadalom, használati mintaoltalom vagy hasznossági bizonylat iránt szabályszerű bejelentést tett a) az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Egyezményben részes államban vagy ilyen államra kiterjedő hatállyal, vagy b) a Kereskedelmi Világszervezet Tagjában vagy ilyen Tagra kiterjedő hatállyal, úgyszintén az ilyen bejelentő jogutódját elsőbbségi jog illeti meg arra, hogy ugyanazon találmány tekintetében európai szabadalmi bejelentést tegyen az első bejelentés bejelentési napjától számított 12 hónapos időtartamon belül.

(2) Elsőbbségi jog alapítható minden olyan bejelentésre, amely a bejelentés helye szerinti állam nemzeti jogszabálya, vagy kétoldalú vagy többoldalú megállapodás - ideértve ezt az Egyezményt is - értelmében szabályszerű nemzeti bejelentésnek számít.

(3) Szabályszerű nemzeti bejelentésnek kell tekinteni azt a bejelentést, amely elégséges annak megállapítására, hogy azt melyik napon nyújtották be, függetlenül a bejelentés további sorsától.

(4) Az ugyanabban az államban, illetve államra kiterjedő hatállyal azonos tárgyban tett későbbi bejelentést akkor kell az elsőbbség meghatározása szempontjából első bejelentésnek tekinteni, ha a korábbi bejelentést a későbbi bejelentés bejelentési napja előtt visszavonták, arról lemondtak, vagy azt elutasították anélkül, hogy közölték volna, ahhoz jogok fűződnek, vagy arra elsőbbségi igényt alapítottak volna. Az ilyen korábbi bejelentésre később sem lehet elsőbbséget alapítani.

(5) Ha az első bejelentést olyan iparjogvédelmi hatóságnál tették, amelyet nem kötelez sem az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Egyezmény, sem a Kereskedelmi Világszervezet létrehozó egyezmény, az (1)-(4) bekezdések csak akkor alkalmazhatók, ha e hatóság - az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke által kiadott közlemény szerint - elfogadja, hogy az Európai Szabadalmi Hivatalnál tett első bejelentésre a Párizsi Egyezményben foglaltakkal azonos feltételekkel és hatállyal elsőbbségi jogot lehet alapítani.

88. cikk Az elsőbbség igénylése

(1) Ha a bejelentő korábbi bejelentésen alapuló elsőbbséget igényel, a Végrehajtási Szabályzatnak megfelelően be kell nyújtania az elsőbbségi nyilatkozatot és minden egyéb előírt iratot.

(2) Az európai szabadalmi bejelentés tekintetében több elsőbbség igényelhető, függetlenül attól, hogy azok különböző országokból származnak-e. Ha erre mód van, bármelyik igénypontra több elsőbbség igényelhető. Több elsőbbség igénylése esetén az elsőbbség napjától számított határidőket a legkorábbi elsőbbség napjától kell számítani.

(3) Ha az európai szabadalmi bejelentés tekintetében egy vagy több elsőbbséget igényelnek, az elsőbbségi jog az európai szabadalmi bejelentésnek csak azon elemeire terjed ki, amelyeket az elsőbbséget megalapozó bejelentés, illetve bejelentések is tartalmaznak.

(4) Ha a találmány egyes, elsőbbségi igényvel érintett elemei a korábbi bejelentés igénypontjaiban nem szerepelnek, az elsőbbség ennek ellenére is megadható, feltéve, hogy a korábbi bejelentés iratai – azok egészét tekintve – az ilyen elemeket kifejezetten feltárják.

6.4. A témával kapcsolatos következtetéseim

A fentieket összefoglalva, látható, hogy a találmány javítását célzó feltalálói törekvéseket világszerte nagy hasonlóságokat mutató eszközökkel törekednek segíteni. Az anyagi jogi eszközök első csoportja az, amely a (végleges) szabadalmi bejelentés időpontját megelőző tevékenységeket látja el jogkövetkezmennyel: ilyen az angol nyelvű irodalomban „grace period”-nak nevezett türelmi idő, amelyhez elsőbbségi jogkövetkezmény nem fűződik, de 1 éven belül mentesül a bejelentő az ön-újdonlásgrontás következménye alól. A „grace period” valójában egy olyan türelmi idő a szabadalmi bejelentés megtételére, amely alatt fejlesztés is végezhető, de az elsődleges cél a publikációs (adott esetben hasznosítási) kényszer összeegyeztetése az iparjogvédelmi oltalomszerzéssel. Amennyiben azonban egy adott ország türelmi időt engedélyez, ez nem jelenti azt, hogy ezzel automatikusan más országban is lehet élni (ez igaz a különböző kiállítási kedvezményekre is). A végleges bejelentést megelőző jogintézmények másik példája az „*US provisional application*”-nak nevezett átmeneti szabadalmi bejelentés szerinti megoldás. Ez elsőbbséget teremt, feltéve, hogy legfeljebb 12 hónap elteltével végleges szabadalmi bejelentés születik belőle. Az ilyen megoldás további korlátja, hogy a Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerint uniós elsőbbség csak a legelső bejelentés, esetünkben az átmeneti bejelentés időpontjára alapítható, vagy annak a bejelentésnek a későbbi elsőbbségére, aminek az előzménye jogkövetkezmények nélkül szűnt meg. Az eszközök második csoportját képezi a többször is alkalmazható „*continuation in part*” (CIP) és a csak egyszer és időben is korlátozottan (12 hónap) alkalmazható belső elsőbbség. A Párizsi Unió Egyezmény 4. Cikk C) pontja szerinti korlátozással ezek esetében is számolni kell. Az eljárási jogi eszközöket a fejezet elején ismertettem. Jelenleg tehát a találmány javítását célzó megoldások szabadalmi bejelentésbe foglalására mind az anyagi, mind az eljárási jogi eszközök legfeljebb 12 hónapig nyújtanak lehetőséget.

Az azonos bejelentő által benyújtott szabadalmi bejelentések jelenlegi elbírálási gyakorlatára fentebb már utaltam. Ennek lényege, hogy a korábbi saját bejelentést is megvizsgálják mint a technika állásához tartozó dokumentumot. Két eset képzelhető el: a) az egyik esetben a korábbi saját bejelentést még nem tették közzé (tehát még 18 hónapnál fiatalabb a bejelentés), ekkor a későbbi találmánynak újnak kell lennie a korábbihoz képest, de nem kell feltalálói tevékenységen alapulnia, hiszen a feltalálói tevékenység szempontjából a még közzé nem tett bejelentést figyelmen kívül kell hagyni;²⁷² b) ha a korábbi bejelentés

²⁷²Az Szt. 3. § (2) bekezdése értelmében a feltalálói tevékenység vizsgálata szempontjából a technika állásának az Szt. 2. § (3) bekezdése szerinti (azaz a teljes kiterjesztésű értelmezés szerinti) részét figyelmen kívül kell hagyni.

közzététele már megtörtént, akkor az új bejelentés szerinti megoldásnak újnak és feltalálói tevékenységen alapulónak is kell lennie, tehát a korábbi saját megoldást teljes mértékben figyelembe veszik a technika állása részeként.

A találmány javítását célzó törekvések méltányos értékelésének egy megfontolandó megoldása lehetne, ha az újabb szabadalmi bejelentés elbírálásakor a bejelentő *azonos tárgykörben tett korábbi bejelentését figyelmen kívül hagynák a technika állása meghatározásakor*. Ez a megoldás fordított közelítés mind a korabeli magyar pótszabadalomhoz képest, mind a fentebb ismertetett eszközökhöz képest: itt ugyanis nem a versenytársak szabadalmait „előzi meg” a későbbi elsőbbségű szabadalom, hanem a saját korábbi szabadalomtól való meglehetősen felesleges elhatárolási problémák alól mentesíti a bejelentőt. Hogyan képzelhető el ez a megoldás? Ha a korábbi szabadalmi bejelentés után azonos tárgyban egy másik bejelentő (versenytárs) szabadalmi bejelentést tesz, akkor a korábbi szabadalmi bejelentés a technika állásának kiterjesztett értelmezése²⁷³ szerint rontja (vagy nem rontja) a későbbi bejelentés újdonságát. Ennek megfelelően három eset valósulhat meg: a későbbi bejelentés új és feltalálói tevékenységen alapul, ezért szabadalmat kap, ez lehet adott esetben függő szabadalom is; későbbi bejelentés új, de nem alapul feltalálói tevékenységen, ezért nem kap szabadalmat. Ha ugyanezt a megoldást az eredeti szabadalmi bejelentés bejelentője kívánja szabadalmazni, akkor a javasolt módon mindhárom esetben *szabadalmat kap, de csak akkor, ha közben egyetlen versenytárs sem nyújtott be olyan szabadalmi bejelentést, amely egészben vagy részben rontaná a későbbi bejelentés újdonságát, vagy amelynek következtében hiányozna a feltalálói tevékenység*. Tehát a versenytársak által bejelentett valamennyi műszaki megoldást figyelembe kell venni a

²⁷³Szt. 2. § (2) A technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált.

(3) A technika állásához tartozónak kell tekinteni az olyan korábbi elsőbbségű belföldi szabadalmi vagy használati mintaoltalmi bejelentés tartalmát is, amelyet a bejelentési eljárásban az elsőbbségi időpontot követően tettek közzé, illetve hirdettek meg. Az ilyen európai szabadalmi bejelentés [84/B. § (2) bek.] és nemzetközi szabadalmi bejelentés [84/P. § (1) bek.] tartalmát csak az e törvényben külön meghatározott feltételekkel [84/D. § (2) bek. és 84/T. § (2) bek.] kell a technika állásához tartozónak tekinteni. E rendelkezések alkalmazásában a kivonat nem tartozik a bejelentés tartalmához.

Szt. 84/D. § (2) A 2. § (3) bekezdésének alkalmazásában az európai szabadalmi bejelentésnek az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárásban történő közzétételét, vagy azt a közzétételt, amely az Egyezmény alapján e kérdésben is helyettesíti az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárásban való közzétételt, azonos hatályúnak kell tekinteni a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala előtti eljárásban való közzététellel (Szt. 70. §).

Szt. 84/T. § (2) A 2. § (3) bekezdésének alkalmazásában a nemzetközi szabadalmi bejelentés közzétételét azonos hatályúnak kell tekinteni a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala előtti eljárásban való közzététellel (Szt. 70. §), ha a nemzetközi bejelentéssel kapcsolatban szabályszerűen teljesítik a 84/S. § (3) bekezdésében előírt cselekményeket.

Szt. 84/S. § (3) Ha a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala megjelölt vagy kiválasztott hivatalként jár el, a nemzetközi szabadalmi bejelentés elsőbbségi napjától számított harmincegy hónapon belül be kell nyújtani a nemzetközi bejelentés magyar nyelvű fordítását a feltalálói nevének és címének közlésével, valamint meg kell fizetni a külön jogszabályban meghatározott nemzeti díjat.

technika állása részeként, és csak akkor és annyiban engedélyezhető szabadalom a javítási megoldásra, ha azt egy versenytárs korábban nem jelentette be. Ezzel nem szenvednének sérelmet a teljes kiterjesztésű technika állására és az elsőbbségre vonatkozó követelmények, és a versenytársak érdekei sem. A megoldás további előnye az egyszerűség, az azonban nem valószínű, hogy költségkímélő is lenne, bár ezt nyilvánvalóan az eljáró szabadalmi hivatal lehetővé tehetné. Ezzel olyan szabadalmi portfólió lenne kialakítható, amely nehezebben kerülhető meg a versenytársak által véghezvitt, érdemi fejlesztések nélkül. A megoldás előnye továbbá, hogy a legkorábbi elsőbbséghez képest 12 hónap eltelte után is alkalmazható lenne (ez egyben a megoldás egyik hátránya is, amire kicsit később rámutatok). A megoldás alkalmazhatóságához néhány további, technikai részlet rendezésére is szükség lenne; a mai eszközök mintául szolgálhatnak ehhez.

Annak alátámasztására, hogy az újabb bejelentés egy korábbi szabadalmazott, saját megoldás javítását szolgálja, mindenekelőtt szükséges a bejelentés szövegében hivatkozni a korábbi szabadalmi bejelentésre (szabadalomra). Erre jelenleg több működő példa is van, a CIP esetében a bejelentés szövegében, de az átmeneti szabadalmi bejelentés esetén is a végleges bejelentésben pontos utalás szükséges az átmeneti bejelentésre, és a belső elsőbbség igénylésekor is hivatkozni kell arra a szabadalmi bejelentésre, aminek az elsőbbségét igénylik. A hivatkozáson túl megkövetelhető lenne annak kijelentése is, hogy az újabb bejelentés szerinti műszaki megoldás a korábbi bejelentés szerinti megoldás javítását, tökéletesítését szolgálja.

Az újabb bejelentésbe foglalt műszaki információnak ténylegesen összhangban kell lennie a korábbi bejelentéssel. Ez megoldható például a korábbi bejelentés vonatkozó szövegrészeinek átvételével és kiemelésével, de valószínűleg a szabadalmi elővizsgálónak az érdemi vizsgálat részévé kell tennie annak megítélését, hogy az új műszaki információ koherens-e a korábbi műszaki megoldással. Úgy vélem, ennek megítélésére alkalmasak a találmányi egységre vonatkozó jelenlegi szabályok és elbírálási alapelvek (a találmányok csoportját közös találmányi gondolatnak kell összekötnie). Ha a koherenciára vonatkozó követelmény nem teljesül, akkor egyik lehetséges jogkövetkezmény az új bejelentés érdemi vizsgálata oly módon, hogy a bejelentő korábbi bejelentését is figyelembe veszik a technika állása részeként.

A javítást célzó megoldás esetében fontos annak a vizsgálata, hogy ki a bejelentő. Ha ugyanis bárki élhetne az itt vázolt lehetőséggel, akkor a versenytársak hivatkozhatnának

egymás (adott esetben a legközelebbi technika állását meghatározó) megoldására. Nyilvánvalóan ez nem célja a jelen gondolat kísérlet szerinti eszköznek, ezért kézenfekvő, hogy az itt bemutatott megoldással csak a korábbi bejelentett vagy szabadalmazott megoldás bejelentője vagy annak igazolt jogutódja élhet. Ha többen tettek közös szabadalmi bejelentést, akkor elképzelhető, hogy a bejelentők személye egészben vagy részben megváltozik. Az amerikai CIP esetében legalább egy bejelentőnek kell azonosnak lennie, míg a régi magyar pótszabadalom csak a bejelentőnek vagy jogutódjának volt engedélyezhető. Ha a jogutódlás ténye kérdéses lenne (azaz a bejelentő felhívásra sem csatolja a jogutódlási iratot), akkor az előző bekezdéssel összhangban lehetséges jogkövetkezmény, hogy az új bejelentés érdemi vizsgálatot úgy végzik el, hogy a bejelentő korábbi bejelentését is figyelembe veszik a technika állása részeként. Ami a feltalálók személyét illeti, az amerikai átmeneti szabadalmi bejelentés esetében a végleges bejelentés csak az átmeneti bejelentésben megnevezett feltalálónak engedélyezhető. A korabeli pótszabadalom ezzel a kérdéssel nem foglalkozott. Én úgy vélem, hogy a feltalálók személyére, illetve az azokban bekövetkező változásra szükségtelen lenne megszorításokat tenni.

Most sorra veszem az itt tárgyalt megoldással kapcsolatos problémákat. Amint azt fentebb említettem, a korábbi saját bejelentéshez való kapcsolódást, az azzal való tematikus átfedést, koherenciát érdemben kell vizsgálni, ami meglehetősen munkaigényes feladat is lehet.

A fent vázolt megoldás nyilvánvalóan nem alkalmazható a külföldi bejelentések esetében: a későbbi szabadalmi bejelentés nemzetközi és külföldi érdemi vizsgálatát – hacsak nem kodifikálnak egy a fentihez hasonló szabályt – már úgy végzik, hogy a korábbi saját bejelentést is figyelembe veszik a technika állása részeként. A magyar szabadalmi jogban izoláltan ez az eszköz csak a hazai piacon védené a hazai bejelentést tevőket.

A harmadik probléma az új szabadalmi bejelentésbe foglalt, vagy abban hivatkozott, korábbi bejelentés szerinti műszaki információval van. Ha az új bejelentés mindennemű megszorítás nélkül a régi információval együtt szabadalmat kap, és ennek is 20 év az oltalmi ideje, akkor egy szélsőséges esetben (amikor versenytárs nem nyújt be azonos témában szabadalmi bejelentést) akár határozatlan időre is ki lehetne tolni a legelső vagy későbbi műszaki információk oltalmi idejét újabb és újabb javítást célzó megoldások szabadalmazásával. Ez a probléma többféleképpen is kezelhető. Az egyik megoldás a korabeli pótszabadalomról adaptálható: a javítást célzó megoldás (és csak ez a megoldás) a korábbi szabadalom bármilyen okból való megszűnése esetén önálló szabadalommal válik. A másik

lehetőség a hazánkban és az európai szabadalmi jogban is ismert *kiegészítő oltalmi bizonylat*²⁷⁴ oltalmi idejéhez hasonló megoldás kidolgozása: a későbbi szabadalom oltalmi ideje a korábbi szabadalomét követően egy határozott idő (például az új bejelentés elsőbbségétől számított 20 év, de legfeljebb a korábbi megoldás lejártától számított 5 év elteltével) jár le. Végül a legegyszerűbb megoldás, hogy a későbbi szabadalom oltalmi ideje egyszerre jár le a korábbi szabadaloméval: ekkor a későbbi szabadalom oltalmi ideje biztosan kevesebb lesz, mint 20 év.

A fenti specialitások miatt az itt vázolt szabadalmazási eszköznek lehetséges, hogy saját nevet is kellene adni, de az biztos, hogy alkalmazásának speciális konzekvenciái miatt a meglevő hazai és nemzetközi szabadalmi normakincsbe nagyon körültekintően kellene beilleszteni.

A fentiekből látható, hogy a közfinanszírozású kutatás újabb olyan anyagi jogi problémával szembesül, amely – bár elvileg az egyetem falain kívüli feltalálók esetében is előfordulhat – az egyetemi K+F sajátos mechanizmusából és jellegzetességeiből következően egyetemi-közfinanszírozású kutatóhelyi viszonyok között lényegesen gyakrabban, szinte elkerülhetetlenül jelentkezik. Ahogyan a kutatás szabadságának alkotmányos jogával összefüggő, V. fejezetben taglalt konfliktushelyzet elméletileg tapasztalható az egyetemi körökön kívüli feltalálók esetében is, de a gyakorlatban rendszerszintű problémára csak az egyetemeken vezet, a javítást célzó találmányok szabadalmazásának a problémái is a leggyakrabban egyetemi környezetben jelentkeznek. Amíg azonban az V. fejezet szerinti problémával kapcsolatban a kutatót a többi feltalálótól megkülönböztetett helyzetbe hozó megoldást javasoltam, addig a jelen fejezet szerinti megoldási javaslat egy általános szabály kismértékű áthangolását jelenti, amely kedvezően érintheti az egyetemi-kutatóhelyi körökön kívüli feltalálókat is, de a legjelentősebb hatást mégiscsak a közfinanszírozású kutatóhelyeken váltana ki.

²⁷⁴Szt. 22/A. (1) bekezdés alapján az Európai Közösség rendeleteiben meghatározott esetben, feltételekkel és időtartamra a találmány tárgya kiegészítő oltalomban részesül azt követően, hogy a szabadalmi oltalom az oltalmi idő lejártával megszűnik.

VII. fejezet

Az egyetemi K+F eredmények átadásához kapcsolódó felelősség: szavatosság és termékfelelősség a licenciaszerződésekben

7.1. Bevezetés

A jelen fejezetben újabb egyetem-specifikus probléma feldolgozását kísérem meg. A közfinanszírozású kutatóhelyek kulcsszerepét illetően a kutatás-fejlesztési eredmények és a hozzájuk fűződő szellemi tulajdon megalkotásában örvendetes szakmai egyetértés tapasztalható. Egyre inkább látszik azonban az is, hogy az ilyen intézményekben keletkező szellemi tulajdon védelme és menedzselése során különös körültekintéssel kell eljárni és alkalmazni a rendelkezésre álló jogszabálykincset. Az egyetemi-ipari kapcsolatok legdinamikusabb pontja a technológia átadása, a technológia-transzfer.²⁷⁵ Van egy jogintézmény, amely a jogviták elkerülése érdekében igen különleges figyelmet érdemel, ez a szavatosság és az általam ezzel a jelen fejezetben együtt kezelt termékfelelősség. A licenciadó ugyanis (diszpozitív) kellék- és jogszavatossággal tartozik a hasznosításra átengedett szabadalomban foglalt műszaki információért. Termékfelelősség csak a termék gyártójánál állapítható meg, de a jelen fejezetben látható lesz, hogy lehetnek ennek a licenciadónál realizálódó következményei is. Az egyetemspecifikus problémát az jelenti, hogy – eléggé eltérően az ipari licenciadóktól – az egyetemen rendszerint olyan alapkutatásból származó találmányok keletkeznek, amelyeknek a termékké való fejlesztése során még nagyon sok technológiai (műszaki) bizonytalanság és kockázat, ugyanígy oltalomszerzése során még sok jogi kockázat várható. Az Szt. ennek ellenére a Ptk. adásvételi szerződésénél megállapított szavatosságára hivatkozik azzal az eltéréssel, hogy ahol a Ptk. elállási jogkövetkezményt tesz lehetővé, ott a licenciavevőnek felmondási jogot ad.²⁷⁶ További részletszabályokat a törvények a licenciadáshoz fűződő szavatosság tartalmára és jogkövetkezményeire nézve nem állapítanak meg. Ezért az egyetemi és ipari partnerek licenciaszerződéskor vagy a törvényi normát választva az egyik félnek méltánytalanul hátrányos szavatossági és termékfelelősségi megoldást választanak (ha kizárják a szavatosságot, az a licenciavevő ipari szereplő számára méltánytalan, ha a törvényi fő

²⁷⁵ A témáról lásd még Gazda István Technológiatranszfer c. könyvét: GAZDA 1993.

²⁷⁶ 1995. évi XXXIII. törvény 28. § (1) és (2) bek.

szabályt választva az egyetemre teljes jog- és kellékszavatosságot rónak, az elfogadhatatlanul kockázatos és méltánytalan az egyetem számára, ráadásul a jogkövetkezmények érvényesíthetősége is kifejezetten bizonytalan), vagy a szakirodalomra és polgári jog általános szabályaira támaszkodva bonyolult szerződéses részletszabályokat állapítanak meg. Utóbbiak helytállósága végső soron csak a jogvita bírói úton történő rendezésekor derülhet ki, ráadásul a tárgyalási iterációs folyamat még inkább elnyújtja az egyébként sem kifejezetten rövid szerződéskötési időt.

A téma bemutatása és a fenti jogi probléma megoldása érdekében először áttekintem a szavatossági intézményrendszer fontosabb fogalmait. Jogtörténeti kontextusba helyezve a kérdést, merítek a szavatossági jogok tartalmára és jogkövetkezményeire vonatkozóan a szakirodalomból, ezúton is kiemelve *Lontai Endre* elévülhetetlen érdemeit a téma kutatásában.²⁷⁷ A hatályos jogot Magyarországon és külföldön áttekintem azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a cím szerinti probléma megoldására használható modellt ismertessek.²⁷⁸ A téma diszkusszióját kellékszavatosság, termékfelelősség és jogszatosság sorrendben végzem el néhány jogeset bemutatásával.²⁷⁹ Azon feltételezésemet kívánom alátámasztani, hogy a licenciaszerződésekhez fűződő kellék- és jogszatosság tekintetében a jelenlegi törvényi főszabályt indokolt akként megfordítani, hogy a szerződés csak külön kikötés esetén eredményezzen a licenciadó oldalán szavatossági kötelezettséget, továbbá, hogy a Ptk. általános szavatossági normája helyett speciális szabályban (kormányrendeletben, miniszteri rendeletben, esetleg a ma divatos modellszerződésben) indokolt rendezni a licenciaügyletekhez kapcsoló szavatosság és termékfelelősség tartalmát.

7.2. Fogalom-meghatározások

²⁷⁷LONTAI 1978, lényegében az egész mű tartalmaz a téma szempontjából hasznos megállapításokat.

²⁷⁸Az új Ptk. kodifikációjával összefüggésben Gyertyánfy, Faludi és szerzőtársaik részletesen ismertetik a szellemi tulajdonvédelemmel összefüggő általános és speciális kérdéseket, kitekintve a licenciaügyletekkel összefüggő szavatossági kötelezettségekre is (FALUDI 2003a, 3-14. p. és FALUDI 2003b, 3-14. p.). Említést érdemel továbbá a új Ptk-beli szabályozására készült koncepcionális javaslat, amely végül nem vált a kódex tervezetének a részévé, de a jelen téma szempontjából figyelemreméltó megfontolásokat tartalmaz FALUDI 2008, 12-23. p.

²⁷⁹A témát a szabadalmi licencia alapulvételével mutatjuk be; csak ott térünk ki a know-how licenciára és a védjegylicenciára, ahol ez feltétlenül szükséges: nevezetesen a termékfelelősség bemutatásakor. A know-how átadására irányuló szerződéseket Csécsy részletesen ismerteti egyik publikációjában (CSÉCSY 2004, 11-14. p.); a know-how azonosításával kapcsolatos problémákat pedig egy másik publikációjában (CSÉCSY 1998, 740-743. p.). A védjegylicencia és a franchising ismertetésére lásd továbbá VIDA 1994a, 26-29. p.; Vida itt mutat rá a termékfelelősségnél részletesebben bemutatott védjegylicencia-adói felelősségekre is.

A jelen alfejezet kizárólag néhány szavatossági és termékfelelősségi alapfogalom rövid, vázlatos ismertetésére törekszik. Mivel a jelen fejezet egy rendkívül speciális témakörre világít rá, e definícióknak e helyütt kizárólag a (részletes jogi tartalom nélküli) törvényi megfogalmazása, illetve a hozzájuk fűzött jogkövetkezmények áttekintése indokolt.²⁸⁰ A további érdemi részekben természetesen a téma szempontjából releváns részletszabályok is bemutatásra kerülnek.

7.2.1. Kellékszavatosság

A klasszikus magyar magánjog művelője szerint „a szavatosság az egyedileg meghatározott szolgáltatásnak jogi és fizikai kellékeiért fennálló tárgyi felelősség”.²⁸¹ E mondat is kiválóan érzékelteti, hogy valamely kötelmi jogviszony kötelezettje kétféle szavatossági felelősséggel tartozhat: a dolog tárgyi („kellékszavatosság”), és a dolog jogi („jogszatosság”) hibátlanságáért. A kellékszavatosság jogintézménye tehát annak biztosítására hivatott, hogy visszerhes szerződés esetén a kötelezett helytálljon a szolgáltatott dolog törvényben (például szabványokat tartalmazó jogszabályokban), illetve szerződésben meghatározott, a rendeltetésszerű használatához, illetve (amennyiben erről a kötelezett tudott) a szerződéskötéssel elérni kívánt cél megvalósításához szükséges tulajdonságainak meglétéért, illetve hibátlanságáért. Ez a helytállás objektív, vagyis kimentést nem tűró felelősség, ami azt jelenti, hogy a nemzeti jogszabályok által biztosított szavatossági igények teljesítése ellen nincs lehetősége a kötelezettnek tiltakozni.²⁸²

*Hazánkban a Ptk. a 305.§-ban tárgyalja a kellékszavatosság két esetkörét. Az első eset értelmében a kölcsönös szolgáltatásokat tartalmazó szerződés alapján „a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.”*²⁸³ A második eset a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelése esetére állapítja meg a felelősséget, amennyiben „a szerelés szerződéses kötelezettség, és azt a kötelezett vagy olyan személy végezte el, akinek magatartásáért a kötelezett felelős.” A Ptk. kiköti továbbá, hogy „a kötelezett felel akkor is, ha

²⁸⁰ Az alábbi esetkörök részletes tudományos kifejtését, illetve a kapcsolódó jogesetek jegyzékét illetően lásd Magyarország vonatkozásában: LONTAI 1978., 234. p. – BÍRÓ 1998, 400-428. p. – Németország vonatkozásában: MALZER 1971, 96-101. p. – Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 62. neubearbeitete Auflage. Verlag C.H. Beck. München, 2003. 627-639. p. – EMMERICH 2003, 8-11. p., 22-50. p. – Az Egyesült Államok vonatkozásában: WHITE-SUMMERS 2000 – STAPLETON 2000, 363-403 p.

²⁸¹ SZLADITS, 1941, 462-468. p.

²⁸² Hazánkban a Ptk. 310. §-a a szavatossági jogokon felül érvényesíthető kártérítést szubjektív szankcióként alkalmazza. A testi dolgok körében az adott helyzetben elvárható magatartás bizonyítása mentesülést eredményez. Ugyanez a szabadalmi leírásban engedélyezett kiviteli alakok működésképtelensége esetére nem alkalmazható, így itt ténylegesen objektív szavatossági tényállással állunk szemben.

²⁸³ Ptk. 305. § (1) bekezdés.

*a szolgáltatott dolog összeszerelését a szerződésnek megfelelően a jogosult végezte el, és a szakszerűtlen összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza.*²⁸⁴

A kellékszavatosság német meghatározását a német polgári törvénykönyv (a továbbiakban: *BGB*)²⁸⁵ 434. szakasza adja meg. Ez a fent említett magyar normákkal nagyjából megegyező képet mutat. A *BGB* három nagy esetkör között tesz különbség, amelyek közül az első általánosságban rögzíti, hogy nem beszélhetünk hibás teljesítésről, amennyiben a kárveszély átszállásakor az adott dolog rendelkezik a felek által megállapított tulajdonságokkal. Amennyiben a felek nem állapodtak meg ilyen tulajdonságokról, hibás teljesítésről akkor beszélhetünk, amennyiben a dolog 1.) nem felel meg a szerződésben megjelölt alkalmazási célnak; vagy 2.) nem felel meg a szokásos alkalmazási célnak, illetve nem rendelkezik az adott dolognál bevett, vagy elvárt tulajdonsággal.²⁸⁶ A *BGB* 434. § (2) bekezdése szerint ugyancsak kellékszavatosság keletkezik, amennyiben az eladó az adott dologhoz tartozó használati útmutatót/összeszerelési leírást (a *BGB* terminológiájában: montázst) nyújt hibásan a vevőnek.²⁸⁷ Végül a (3) bekezdés ugyancsak a kellékszavatosság alá sorolja a hibás (nem szerződés szerinti, illetve nem szerződés szerinti mennyiségű) dolog nyújtását is.²⁸⁸

Az *Amerikai Egyesült Államokban* – összhangban az összehasonlító jogtan általános tételével, amely szerint a common law országok magánjogi rendszere formáját és működését tekintve is érdemi és jelentős eltéréseket mutat a kontinentális, a jelen munkában is vizsgált országok magánjogi (polgári jogi) szabályaitól – már a jogi terminológia terén is fontos különbségek fedezhetők fel. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a „warranty” (a nemzetközi szakirodalom gyakran a „liability for technical operability” kifejezést használja a fogalom körülírására²⁸⁹) szót egyszerre több esetkör lefedésére is használják. A kellékszavatosság vonatkozásában egyrészt ismert az „implied warranty of fitness for a particular purpose”

²⁸⁴Ptk. 305. § (2) bekezdés, 1. mondat.

²⁸⁵Bürgerliches Gesetzbuch, in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003, I S. 738) (BGBl. III 400-2).

²⁸⁶A *BGB* 434. § (1) bekezdésének idevágó szövege szerint: „Die Sache ist frei von Sachmängeln, wenn sie bei Gefahrübergang die vereinbarte Beschaffenheit hat. Soweit die Beschaffenheit nicht vereinbart ist, ist die Sache frei von Sachmängeln,

1. wenn sie sich für die nach dem Vertrag vorausgesetzte Verwendung eignet, sonst

2. wenn sie sich für die gewöhnliche Verwendung eignet und eine Beschaffenheit aufweist, die bei Sachen der gleichen Art üblich ist und die der Käufer nach der Art der Sache erwarten kann.”

²⁸⁷A *BGB* 434. § (2) bekezdés eredetileg így szól: „Ein Sachmangel ist auch dann gegeben, wenn die vereinbarte Montage durch den Verkäufer oder dessen Erfüllungsgehilfen unsachgemäß durchgeführt worden ist. Ein Sachmangel liegt bei einer zur Montage bestimmten Sache ferner vor, wenn die Montageanleitung mangelhaft ist, es sei denn, die Sache ist fehlerfrei montiert worden.”

²⁸⁸A *BGB* 434. § (3) bekezdésének eredeti szövege alapján: „Einem Sachmangel steht es gleich, wenn der Verkäufer eine andere Sache oder eine zu geringe Menge liefert.”

²⁸⁹Vö.: PAGENBERG–BEIER 2008, 397. p.

(vagy röviden „*warranty of fitness*”) kifejezés,²⁹⁰ mely a vevő speciális igényeiről tudó eladó irányában az értékesített dolog ezen igényeknek való megfeleléséért fennálló szavatossági kötelezettségét takarja.²⁹¹ Ugyanígy említést érdemel az „*implied warranty of merchantability*” kifejezés,²⁹² amely a dolognak a szokásos célokra való alkalmazhatóságáért fennálló szavatosságot takarja.²⁹³

7.2.2. Jótállás (garancia)

A jótállás a szavatossággal szorosan összefüggő, valamely szerződési kötelezettség hibátlan (maradékta) teljesítéséért fennálló, visszterhesen vállalt helytállási kötelezettség. A jótállás és a szavatosság között több lényeges elhatárolási körülmény ismert. Így egyrészt a kellékszavatosság a törvény előírásánál fogva terheli a kötelezettet, garanciát viszont saját döntése²⁹⁴ vagy jogszabály előírása alapján vállal a kötelezett.²⁹⁵ Ebből következik az is, hogy jótállást valamely dolog eladóján felül más (például a gyártó) is vállalhat. Ezen felül a garancia általában kiterjeszti, meghosszabbítja a törvényes kellékszavatossági időtartamot, esetleg a kellékszavatosság alatt érvényesíthető igények körét bővíti oly módon, hogy még a szerződés alapján vagy jogszabály alapján meg nem határozott tulajdonságok hibátlanságáért is felelősséget keletkeztet. Sőt, a bizonyítási teher fordított jellegét is ki kell emelni, amely szerint szavatossági igény érvényesítésekor a (fogyasztónak nem minősülő) jogosultnak kell

²⁹⁰Ennek jogszabályi forrásául a Uniform Commercial Code (UCC) §2-315 szolgál. Eszerint „Where the seller at the time of contracting has reason to know any particular purpose for which the goods are required and that the buyer is relying on the seller's skill or judgment to select or furnish suitable goods, there is unless excluded or modified under the next section an implied warranty that the goods shall be fit for such purpose.”

²⁹¹„A warranty – implied by law if the seller has reason to know of the buyer's special purposes for the property – that the property is suitable for those purposes.” Lásd: BLACK'S LAW DICTIONARY 2005, 1320. p.

²⁹²„UCC §2-314 (1) Unless excluded or modified (§2-316), a warranty that the goods shall be merchantable is implied in a contract for their sale if the seller is a merchant with respect to goods of that kind. Under this section the serving for value of food or drink to be consumed either on the premises or elsewhere is a sale.

(2) Goods to be merchantable must be at least such as

(a) pass without objection in the trade under the contract description; and

(b) in the case of fungible goods, are of fair average quality within the description; and

(c) are fit for the ordinary purposes for which such goods are used; and

(d) run, within the variations permitted by the agreement, of even kind, quality and quantity within each unit and among all units involved; and

(e) are adequately contained, packaged, and labeled as the agreement may require; and

(f) conform to the promise or affirmations of fact made on the container or label if any.

(3) Unless excluded or modified (§2-316) other implied warranties may arise from course of dealing or usage of trade.”

²⁹³„A warranty that the property is fit for the ordinary purposes for which it is used.” Lásd: BLACK'S LAW DICTIONARY 2005, 1320-1321. p.

²⁹⁴A szerződésben vállalt jótállás visszterhes jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a garancia ellenértékét (a szerviz fenntartását, a szükséges infrastruktúra megteremtését) a kötelezett a termék vételárába beépíti. Ezzel tulajdonképpen a felek között egy világos kockázatközösség jön létre. A jótállás és a kellékszavatosság egymáshoz való viszonyát illetően lásd: BÍRÓ 1998, 419-420. p.

²⁹⁵Hazánkban a Ptk. 248.§ (1) bekezdésének első mondata jogszabályról is említést tesz, a BGB jogszabályi kényszerről nem tesz említést.

bizonyítania, hogy teljesítéskor a szolgáltatás hibás volt, jótállással (és fogyasztói szerződésben) érvényesített szavatosság esetén azonban a bizonyítási teher megfordítása folytán a jótállónak (fogyasztói szerződés kötelezettjének) kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A jótállás és a szavatosság viszonyát végső soron tehát az jellemzi, hogy a jótállás „többet kell, hogy adjon a fogyasztónak, mint a szavatosság”,²⁹⁶ és ennyiben a kellékszavatossági igények garanciától függetlenül (az elévülési időn belül) érvényesíthetők, az ennél szélesebb jótállási kikötések viszont csak akkor, ha ezeket a kötelezett vállalta vagy jogszabály kötelező jelleggel írja elő.²⁹⁷

A jótállás jogszabályi kereteit hazánkban a Ptk. 248.§-a tartalmazza. Ezek érdemi részletezése e helyütt szükségtelennek tűnik. Németországban a *BGB* 443.§-a képezi a garancia jogszabályi hátterét. Ez alapján az eladó vagy egy harmadik személy (leginkább a gyártó) meghatározott tulajdonságért, illetve e tulajdonság meghatározott időtartamig való fennmaradásáért vállalhat garanciát. Az Egyesült Államokban a jótállás kapcsán ugyancsak a „*warranty*” szót szokás használni.²⁹⁸ Egészen pontosan – ezen kikötések kifejezett jellege folytán – az „*express warranty*” kifejezés a szerződésben világosan rögzített jog- és/vagy kellékszavatossági formulákon felül arra is tartalmazhat utalást, hogy milyen feltételek mellett lehet a hibás terméket visszaadni, kicserélni, vagy kijavítani.²⁹⁹ Mindennapos gyakorlat, hogy az adásvételi szerződésekhez egy külön jótállási jegyet is csatolnak, amelyet ugyancsak – egyszerűen – „*warranty*”-ként³⁰⁰ jelölnek.³⁰¹ Végül a szövetségi jog felhatalmazása alapján a tagállami jogszabályok „bennefoglalt jótállási feltételek” („*implied warranty*”) érvényesülését

²⁹⁶BÍRÓ 1998, 420. p.

²⁹⁷Igy a Ptk. 248.§ (1) bekezdése szerint a „jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti”. Lásd továbbá a *BGB* 443.§ (1) bekezdéseit. Érdekes módon a *BGB* 443.§ (2) bekezdése a minőség megőrzéséért vállalt garancia esetén a kellékszavatossági követeléseket a jótállásból eredezteti („soweit eine Haltbarkeitsgarantie übernommen worden ist, wird vermutet, dass ein während ihrer Geltungsdauer auftretender Sachmangel die Rechte aus der Garantie begründet”).

²⁹⁸A 15 U.S.C. Commerce and Trade, Chapter 50, §2301 (6) bekezdése alapján az írásos jótállás („*written warranty*”) az alábbiak szerint definiálható:

„The term ‘written warranty’ means

(A) any written affirmation of fact or written promise made in connection with the sale of a consumer product by a supplier to a buyer which relates to the nature of the material or workmanship and affirms or promises that such material or workmanship is defect free or will meet a specified level of performance over a specified period of time, or

(B) any undertaking in writing in connection with the sale by a supplier of a consumer product to refund, repair, replace, or take other remedial action with respect to such product in the event that such product fails to meet the specifications set forth in the undertaking,

which written affirmation, promise, or undertaking becomes part of the basis of the bargain between a supplier and a buyer for purposes other than resale of such product.”

²⁹⁹A 15 U.S.C. Commerce and Trade, Chapter 50, §2301 (10) bekezdés értelmében a jogosult kijavítást, kicserélést, illetve a vételár megtérítését követelheti.

³⁰⁰A *UCC* §2-313 (2) bekezdése világossá teszi, hogy a konkrét megnevezés (sem a „*warranty*”, sem a „*guarantee*” alkalmazása), vagyis a forma, nem feltétel a jótállás keletkezéséhez.

³⁰¹Ennek pontos formai követelményeit a 15 U.S.C. Commerce and Trade, Chapter 50, § 2302 tartalmazza.

is előírhatják tagállamuk területén.³⁰² A jelen munka szempontjából a jótállás nem bír jelentőséggel, a definíciót csak elhatárolási céllal adtam meg, a későbbiekben a kérdéssel, és a fent említett fogalmi sajátosságokkal nem foglalkozom.

7.2.3. Termékfelelősség

A termékfelelősséggel kapcsolatban talán nem is szükséges kimondani, hogy az nem szavatossági kötelezettség. A jelen disszertációban való elhelyezését indokolja például a licencia tárgyának káros mellékhatásai kapcsán jelentkező problematika, és úgy vélem, hogy a licencia-jogviszonyok felelősségi kérdéseinek vizsgálata valóban felveti a kérdéskör megemlítését. *Lontai* korábban a káros mellékhatások kérdését a kellékszavatosság körében vizsgálta, akkor helyenként „termelői felelősségként” említve a jogintézményt,³⁰³ jelezve, hogy bár akkori jogunkban még nem létezett erre speciális szabályozás, a realviszonyok már akkor is megkívánták volna azt. Időközben megalkották a termékfelelősségi törvényt, és e jogszabályi jelenlét arra készítetett, hogy elgondolkozzam a licenciaügyletekkel kapcsolatos termékfelelősség kérdéséről. Speciális jog továbbra sem áll rendelkezésre ezen a területen.

Ahogy arra a magyar jogalkotó is utalt a termékfelelősségi törvény megalkotásakor,³⁰⁴ az áruforgalom biztonsága, a fogyasztók érdekvédelme, valamint a minőségi termékek előállítása miatt az általános kellékszavatossági előírásokhoz képest a hibás termékek által okozott kárért annak gyártóját indokolt az általánosnál szigorúbb, felróhatóságtól függetlenül meglévő speciális³⁰⁵ felelősséggel terhelni. (A szellemi tulajdonvédelem keretében már a Párizsi Unió Egyezmény is intézkedik a fogyasztó védelméről a megtévesztő és összetéveszthető védjegyek használatával összefüggésben, lásd: VIDA 1981.)³⁰⁶ Ez a törekvés az európai integráció szintjén is megjelent.³⁰⁷ Ennek megfelelően a magyar jogszabály szerint „a termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen a termék rendeltetésére, ésszerűen várható használatára, a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra, a termék forgalomba hozatalának időpontjára, a tudomány és a technika

³⁰²Lásd: 15 U.S.C. Commerce and Trade, Chapter 50, §2301 (7) bekezdés.

³⁰³LONTAI 1974, 414. p.

³⁰⁴Vö.: a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény (a továbbiakban: *Tf-tv.*) preambulumaival.

³⁰⁵A *Tf-tv.* és a *Ptk.* közötti „*lex specialis derogat legi generali*” viszony kapcsán lásd a 13.§ (2) bekezdést.

³⁰⁶Lásd, továbbá: VIDA 1979a.

³⁰⁷Lásd: az 1999. május 10-i 1999/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelv.

állítására.”³⁰⁸ E törvényi megfogalmazás a polgári jog általános kellékszavatossági előírásait kiszélesítve lehetővé teszi, hogy még nagyobb biztonság mellett lehessen különféle termékeket tömegesen gyártani és értékesíteni. A *német* termékfelelősségi törvény³⁰⁹ 3. §-ából a magyar jogszabályból megismert körülmények közül csupán a tájékoztatás és a tudomány/technika állása kitételek hiányoznak, minden másban megegyeznek. Ez tehát annyit tesz, hogy a magyar jog szigorúbb követelményeket támaszt a gyártókkal szemben.

Az *Amerikai Egyesült Államokban* a termékfelelősség, e jogterület alapvető logikájából kiindulva (vagyis hogy a termék hibátlanságáért és biztonságáért nem kizárólag a vevővel szerződéses viszonyban álló eladó, hanem az adott terméket gyártó, de a vevővel közvetlen kapcsolatban nem álló cég is felel) a szerződési jog („law of contracts”) helyett a szerződésen kívüli károkozás különféle esetköreit (a szabálysértéstől a klasszikus magánjogi esetekig) vegyítő tort-jogban („law of torts”) került elhelyezésre. Az irányadó jogforrási normát e téren a tagállami jogalkotóknak mintául szolgáló *Restatement (Third) of Torts: Product Liability* dokumentum jelenti. Ennek megfelelően a gyártó/eladó is felelősséggel tartozik az adott termék értékesítésekor kötött szerződésben kifejezetten rögzített termékfelelősségi kikötésekért („express warranty”), így például egy láncfűrész esetén azért, hogy az alkalmas favágásra. Ezen felül az *Amerikai Egyesült Államokban* a gyártó/eladó az adott termék szokásos célokra való alkalmazhatóságáért („warranty of merchantability”) valamint az érintett termék speciális igényeknek való megfelelésért („warranty of fitness”) is bennefoglalt felelősséggel tartozik. Ez utóbbi felelősségi formulák magukban foglalják az összes hasonló termékkel szemben támasztott valamennyi „általános” elvárást (így például azt, hogy a termék a rendeltetésszerű célra való használat során nem jelent ésszerűtlen veszélyt a fogyasztóra nézve). Az ilyen, és ehhez hasonló tulajdonságokért fennálló felelősséget azonban a gyártó/eladó kifejezett, speciális nyilatkozattal kizárhatja.

7.2.4. Jogsavatosság

Jogsavatosság alatt az átruhazónak egy dolog tulajdonjogának megszerzésével kapcsolatos jogi hiánymentességért (korlátozásmentességért) való helytállási kötelezettséget kell érteni. A helytállás kétoldalú, ugyanis hagyományosan szavatolni kell a kötelezettnek az átruházáshoz fűződő korlátlan jogosultságát, illetve azt, hogy harmadik személynek nincs valamely, a tulajdonszerzést akadályozó vagy korlátozó joga. A Ptk. erről is tartalmaz konkrét előírásokat,

³⁰⁸Tf-tv, 2.§ (1) bekezdés.

³⁰⁹Gesetz über die Haftung für fehlerhafte Produkte, vom 15. Dezember 1989, zuletzt geändert durch Zweites Gesetz zur Änderung schadensersatzrechtlicher Vorschriften vom 19. Juli 2002 (BGBl. I S. 2674, 2679).

viszont e rendelkezéseket az Egyes szerződések körében, az adott szerződésre vonatkozó szabályok között tárgyalja. Így a hagyományos példát jelentő adásvételnél maradva a Ptk. 369.§ (1) bekezdése és 370.§ (1) bekezdése alapján az eladó felelősséggel tartozik a vevő felé, amennyiben az adásvétel tárgyára harmadik személynek olyan joga áll fenn, amely a vevő tulajdonszerzését akadályozza, vagy a tulajdonjog gyakorlását korlátozza.

A *BGB* 435.§-a ennél is rövidebben, általános jelleggel definiálja a jogszavatosságot. Eszerint a kötelezett mindaddig nem tartozik felelősséggel a dologért, amíg azon harmadik személynek nem áll fenn semmilyen, a vevővel szemben érvényesíthető joga, illetve kizárólag a szerződésben konkrétan átvállalt jogokkal bír.³¹⁰

Az *Amerikai Egyesült Államokban* a jogszavatosság megjelölésére szintén a „warranty” szót használják, egész pontosan a „warranty of title” (a nemzetközi szakirodalom a „liability for legal defects” kifejezéssel írja körül a fogalmat³¹¹) kifejezést. Ennek tartalma alapvetően megegyezik a fenti kontinentális jogi normákkal. Így az eladó az Amerikai Egyesült Államokban is azért szavatol, hogy az adott dolog felett rendelkezik a szükséges jogokkal, illetve ezzel párhuzamosan harmadik személyek nem rendelkeznek a jogszerzést vagy joggyakorlást akadályozó vagy korlátozó jogokkal, illetve hogy maga a dolog per-, teher- és igénymentes.³¹² Ennek konkrét szövetségi szintű forrását a Uniform Commercial Code (*UCC*) 2-312 § rendelkezése tartalmazza.³¹³

A *jogszavatosság megsértéséből eredő jogkövetkezmények hazánkban* a kötelmi jogi részben elszórva található általános szavatossági szabályokkal egy helyütt találhatók meg. Ennek megfelelően az adásvételnél maradva (Ptk. 369-370. §§) a harmadik személy tulajdonszerzést akadályozó jogának fennállása esetén a jogosult elállási és kártérítési jogokat

³¹⁰ „Die Sache ist frei von Rechtsmängeln, wenn Dritte in Bezug auf die Sache keine oder nur die im Kaufvertrag übernommenen Rechte gegen den Käufer geltend machen können. Einem Rechtsmangel steht es gleich, wenn im Grundbuch ein Recht eingetragen ist, das nicht besteht.”

³¹¹ PAGENBERG–BEIER 2008, 395. p.

³¹² „A warranty that the seller or assignor of property has title to that property, that the transfer is rightful, and that there are no liens or other encumbrances beyond those that the buyer or assignee is aware of at the time of contracting.” Lásd: BLACK’S LAW DICTIONARY 2005, 1321. p.

³¹³ „UCC §2-312. (1) Subject to subsection (2) there is in a contract for sale a warranty by the seller that (a) the title conveyed shall be good, and its transfer rightful, and shall not unreasonably expose the buyer to litigation because of any colorable claim to or interest in the goods; and (b) the goods shall be delivered free from any security interest or other lien or encumbrance of which the buyer at the time of contracting has no knowledge. (2) Unless otherwise agreed, a seller that is a merchant regularly dealing in goods of the kind warrants that the goods shall be delivered free of the rightful claim of any third person by way of infringement or the like but a buyer that furnishes specifications to the seller must hold the seller harmless against any such claim that arises out of compliance with the specifications. (3) A warranty under this section may be disclaimed or modified only by specific language or by circumstances that give the buyer reason to know that the seller does not claim title, that the seller is purporting to only the right or title as the seller or a third person may have, or that the seller is selling subject to any claims of infringement or the like.”

gyakorolhat (bár ezt megelőzően határidő tűzésével kell megpróbálnia elhárítani a fennálló akadályt); a tulajdonjog gyakorlásának korlátozása esetén pedig a jogosult a tehermentesítés, az elállás és kártérítés, esetleg a vételár megfelelő csökkentése lehetőségei közül választhat (a törvény által felállított sorrendiséggel összhangban). A *BGB* viszont a jogszavatossággal összefüggésben is a kellékszavatosságnál említett (közös) rendelkezések alkalmazását írja elő.

7.3. Történeti áttekintés

7.3.1. Az 1895. évi XXXVII. törvénycikk a találmányi szabadalmakról

Szabadalmi jogunk mindig is meglehetősen szűkszavú volt a találmányok hasznosításának engedélyezésére vonatkozó szabadalmi licenciaszerződések szabályozása tekintetében. Az 1895. évi szabadalmi törvény 10. §-ban kimondja, hogy „*a szabadalom tulajdonosa jogosítva van szabadalmát élők közt egészben vagy részben átruházni, annak gyakorlatba-vételét vagy használatát megszorítással vagy a nélkül másnak engedélyezni*”. A törvényelőkészítés során a képviselőházi vitában a jogintézménnyel kapcsolatban egyetlen érdemi hozzászólás sem történt, és a bizottságok közül is csak az igazságügyi bizottság javasolta, hogy a gyakorlatba vételre vagy hasznosításra jogosított ebbéli jogát élők között csak akkor ruházhassa át másra, ha ezt a szabadalom tulajdonosa kifejezetten megengedte. Első szabadalmi törvényünk módosításai sem érintették a hasznosítási szerződések területét. A jogintézmény körüli viszonylagos nyugalom oka az a tény, hogy a licenciaszerződés alapvetően polgári jogi karakterű, és szinte az összes szerződési kikötés diszpozitív, a felek megállapodásán alapul. (A századfordulón e témában sem jelentős számú jogeset, sem kodifikációs aktus nem volt.³¹⁴)

7.3.2. Az 1969. évi II. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

Elmondható, hogy az 1969. évi szabadalmi törvény a licenciaszerződések tekintetében egyrészt igen komoly előrelépést jelentett a korábbi törvényhez képest, másrészt megteremtette hatályos jogunk szinte összes szabályát e jogintézményre vonatkozóan. Az 1969. évi szabadalmi törvény témánk szempontjából különösen jelentős újdonsága, hogy foglalkozik szavatossági kérdésekkel. Igaz, csak a jogszavatossággal: „*18. § (1) A szabadalmas a hasznosítási szerződés egész tartama alatt szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást*

³¹⁴SZLADITS, 1941. 705. p.

megakadályozza, vagy korlátozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a hasznosító elállás helyett a szerződést azonnali hatállyal felmondja.” A törvény rögzíti a licenciaszerződés funkciójából következő, elsősorban a szabadalmast terhelő tájékoztatási kötelezettséget; amikor kimondja, hogy a szabadalmas köteles a hasznosítót a szabadalomra vonatkozó esetleges jogokról és fontos körülményekről tájékoztatni, a találmány megvalósításával kapcsolatos műszaki tapasztalatokat azonban csak akkor köteles átadni, ha ebben kifejezetten megállapodtak [1969. évi II. tv. 18. § (2)-(3) bek.]. Igen jelentős rendelkezése a törvénynek, hogy ha a szabadalom keletkezésére visszaható hatállyal szűnik meg, a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett [1969. évi II. tv. 19. § (2) bek.]. Ez a szabály hatályos jogunkból eltűnt.

A jogi szabályozás keletkezésének körülményeit illetően egyébként az Országgyűlés jegyzőkönyvei meglehetősen hallgatók, továbbá a végrehajtási rendeletnek sincs hozzáfűznivalója a törvényi szabályozáshoz, a szabályokra nézve magyarázatot a törvény indokolásában kaphatunk. (Meglepő, hogy míg az 1969. évi szabadalmi törvény indokolásában több helyen, és az országgyűlési képviselők vitájában szinte mindenhol felismerhető a szocialista tervgazdaság szellemisége, a szabadalmi törvény indokolásának a licenciaszerződésekre vonatkozó fejezete mintha egy másik, szabadversenyos piacgazdaságon alapuló országban íródott volna. Az indokolás megállapítja, hogy az 1895. évi törvény az ipari tulajdon koncepciójából kiindulva csak a szabadalmi joggal összefüggő statikus kérdéseket rendezi, és nem érinti a szabadalmi jog dinamikus szabályait, nevezetesen a találmányok hasznosítására vonatkozó szerződések legalapvetőbb rendelkezéseit.)

7.3.2.1. Kellékszavatosság

Érdekes, hogy míg az 1969. évi törvény a jogszavatosságot kötelezettséggé állapította meg a licenciadó részéről, a kellékszavatosságot nem, holott ezek a háttérszabályként említett adásvételi szerződésben együtt járnak [1969. évi II. tv. 18. § (1) bek.]. Ennek az lehet az oka, hogy a műszaki megvalósíthatóság egyébként is kifejezett szabadalmazhatósági követelmény az 1969. évi törvényben [1969. évi II. tv. 1. §], ezért a jogalkotó vélhetően feleslegesnek látta ezt szavatossági kötelezettséggel is megerősíteni. Az indoklás is ezt erősíti meg, amikor – kissé meglepő módon – kimondja, hogy a kellékszavatosság a hasznosítási engedély adásának

folyománya.³¹⁵ Másrészt, mivel a kógens polgári jogi szavatosságtól eltérően a licenciaszerződésekben foglalt szavatosság diszpozitív szabály, ettől a felek egyező akarattal eltérhettek. A jogalkotó szerint valószínűleg zavart okozott volna, ha a kellékszavatosságban megtestesülő műszaki megvalósíthatóságról szerződéses úton úgy mondhatott volna le a licencievevő, hogy ugyanezt a műszaki megvalósíthatóságot a szabadalmi törvény viszont megköveteli. (Ez a logikus hozzáállás hatályos jogunkból eltűnik, és felváltja a diszpozitív kellékszavatosság, igaz a műszaki megvalósíthatóság sem kifejezett követelmény, hanem a szabadalmazhatóság más szabályaiból, indirekt úton jut érvényre.)

A jogalkotó által „természetesnek vett” kellékszavatosság tekintetében *Lontai* a Ptk. mint mögöttes szabály alkalmazását javasolta: a hibás teljesítésre vonatkozó 305-310. §§-okat kell megfelelően alkalmazni. A kellékszavatosság tartalmára vonatkozóan *Lontai* általános megvalósíthatóságot, a szerződéses célra történő megvalósíthatóságot és gazdaságosságot említ. A Ptk-ból következő kellékszavatossági minimum a licenciauğyletekben, hogy a szerződések tárgyát képező műszaki megoldás a gyakorlatban valamilyen módon egyáltalán megvalósítható legyen (összhangban az 1969. évi szabadalmi törvény 5. §-ában foglalt szabadalmazhatósági kritériummal). *Eörsi és Zoltán*³¹⁶ általános alapelvei után *Lontai* kimondja, hogy (legalább is a know-how elemeket is magukban foglaló, hibrid licenciaszerződések esetében) a konkrét szerződési cél kielégítésére való alkalmasság követelményének megfelelően, erre utaló konkrét szerződéses kikötés nélkül is a szerződési célnak megfelelő, konkrét felhasználhatóság tekintetében is szavatosság terheli a licenciadót. Igaz, *Lontai* jelzi, hogy álláspontja szerinti a tisztán szabadalmi licenciákra a szerződéses cél szerinti, konkrét megvalósíthatóságért nem tartozik a szavatossággal a licenciadó. (Látjuk majd, hogy a hatályos jogban a kellékszavatosság kodifikálása következtében – ha a felek kifejezetten nem zárják ki – a kellékszavatosság átfogja az általános és konkrét megvalósíthatóság eseteit is, ami egyetemi találmányok esetében különösen kockázatos helyzetet termet.)

A konkrét felhasználásra való alkalmasságot illetően *Lontai* rámutat a kutatás-fejlesztés és a licenciaszerződések területén kiemelten szerepet játszó műszaki kockázati tényezők, és ebből adódóan a felek együttműködési kötelezettségének fontosságára, jelezve, hogy a műszaki kockázat viselésének terhét nem indokolt egyoldalúan a licenciadóra hárítani, és ennek konzekvenciáit a szavatossági jogok területén is le kell vonni. A korabeli jogi

³¹⁵TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK HIVATALOS GYŰJTEMÉNYE: Indokolás a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló törvényjavaslathoz. Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye, 1969. 19. p.

³¹⁶LONTAI 1978, 239. p.

normakincs azonban az adásvételhez fűződő eladói szavatosság kógens, objektív jogkövetkezményével a legkevésbé sem tette lehetővé ennek az igen haladó megállapításnak a zökkenőmentes gyakorlati alkalmazását.³¹⁷

A megvalósíthatósággal összefüggésben *Lontai* két esetben javasolta kifejezetten kizárni a kellékszavatosságot. Az egyik a gazdaságosság, gazdaságos (optimális) megvalósíthatóság, a másik a káros mellékhatások jelentkezésének az esete. Álláspontom szerint az akkori jogszabályi környezet is lehetővé tette a gazdaságosság bizonyos eseteinek a szavatolását, gondoljunk például csak arra, hogy a licenciadó szavatolja, hogy a hasznosításra átengedett, kémiai tárgyú szabadalmi leírás meghatározott, konkrét példájában foglalt előállítási eljárás az ismert legnagyobb kitermelést biztosítja. A káros mellékhatások kérdése *Lontai* szerint is átvezet a termékfelelősség kérdéskörébe. A hivatkozott forrásanyag valójában termékfelelősség világszerte való szabályozásának a hőskorában (1978) született, Magyarországon ekkor még nem volt termékfelelősségi szabályozás. *Lontai* abból indult ki, hogy milyen felelősségi bonyodalmakra vezethetne a termékfelelősségszerű kellékszavatosság beiktatása a káros mellékhatások tekintetében, és a kockázatmegosztási alapelvből levezetve a káros mellékhatásokért való felelősség alól mentesítette a licenciadót. A termékfelelősség időközben rendkívül szigorú szabályozási terület lett a maga objektív normáival, ezért a korabeli megoldás mára egészen más közelítést érdemel a licenciaszerződések területén is, ezt a későbbiekben ismertetem. Látható, hogy a szavatossági jogok tartalmát illetően korábbi jogunk is eredményezett némi bizonytalanságot. Miután jogeset ezen a területen egyáltalán nem állt rendelkezésre, jogalkalmazói gyakorlatunk sem tudta megtölteni e korabeli jogintézményt tartalommal.

A kellékszavatosság jogkövetkezményei tekintetében a Ptk. általános, objektív és kógens szavatossági szabályait kellett alkalmazni: ezek a kijavítás, a licenciadíj csökkentése és az elállás. *Lontai* megemlítette, hogy a kijavítás költségeinek viselésénél a megfontolandó a kockázatmegosztási elv alkalmazása, és ennek megfelelően a kijavítási költségek egy részének a licenciavevőre történő terhelése, továbbá, hogy elállás helyett a jogviszony tartós (és irreverzibilis) jellegére tekintettel a felmondás indokolt, ezeknek azonban jogszabályi alátámasztottsága nem volt, ezért az ilyen kikötések korabeli érvényesíthetősége kérdéses.

³¹⁷Hangsúlyozom, hogy a hatályos jog ugyanígy nem rezonál a kockázatmegosztás problémájára, hiszen a szavatosság törvényi megállapításával az általános és konkrét megvalósíthatóságot mint tartalmi követelményt, az eladói szavatosságot pedig mint jogkövetkezményt terheli a licenciadóra, a szavatosság kizárásával pedig mindennemű műszaki és jogi kockázatot a licenciavevőre hárít. Köztes megoldást jogszabály jelenleg nem javasol.

A jelen fejezet gondolatmenetét azzal kezdtem, hogy a jogalkotó az 1969. évi szabadalmi törvényben „természetesnek vette” a kellékszavatosságot, erre utal a törvény indokolása. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy vajon egy olyan licencszerződésben, amelyben nem foglalkoztak szavatossági kérdésekkel, hanem a törvényi háttérre bízták magukat a felek, valójában kiállta volna-e a Ptk.-ra mint mögöttes szabályra alapított kellékszavatosság a jogalkalmazás próbáját. Most úgy gondolom, hogy a műszaki megvalósíthatóság hiánya inkább megsemmisítési ok, vagy szabadalmi bejelentési fázisban lajstromozási akadály volt, és az *ex tunc* hatállyal megszűnt szabadalmi oltalomra hivatkozással lehetett volna az *egész* szabadalmi licencszerződés érvénytelenségére hivatkozni. Ez pedig nem szavatossági kérdés.

7.3.2.2. Jogszatosság

A jogszatosság tartalmi elemeit nem tartalmazta az 1969. évi szabadalmi törvény. *Lontai* a következőket sorolta a jogszatosság körébe:

- a) szavatosság arra nézve, hogy a licencszerződés alapját képező szabadalom fennáll-e mind a szerződéskötés időpontjában, mind a szerződés egész hatálya alatt;
- b) a szabadalmi bejelentés fázisában szavatosság arra nézve, hogy a licenciadó jogerősen szabadalmat kap;
- c) szavatosság arra, hogy a licenciadó az oltalom fenntartásához szükséges intézkedéseket megteszi (befizeti a fenntartási díjat vagy tartózkodik az oltalomról való lemondásról).³¹⁸

A fenti általános szavatossági szabályok azonban nem tartoztak a szabadalmi törvény által előírt szavatossági normák közé, hiszen a törvény (azonosan a hatályos szabályozással) a jogszatosságot csak a harmadik személyek akadályozó vagy korlátozó joga viszonylatában rögzítette. A harmadik személyek jogaitól való mentességért való helytállás esetei *Lontai* szerint: előhasználati jog; kényszerlicencia; megsemmisítési eljárás keretében a szabadalom korlátozása vagy teljes megsemmisítése.

Nem említi *Lontai* azt az esetet, hogy a licencia tárgyává tett szabadalom maga is függő szabadalom, tehát a gátló szabadalom jogosultja engedélye szükséges a hasznosításhoz, továbbá álláspontja szerint az általa szabadalmi inflációnak nevezett körülményből származó információs kockázatért (azaz, hogy a világon valahol valaki már azonos tárgyban korábban szabadalmat kapott, de erre a szabadalmi eljárás során nem derült fény) kockázatmegosztásos

³¹⁸LONTAI 1978, 258-259. p.

alapon nem vagy csak korlátozott mértékig szavatol a licenciadó. A kérdést valójában a szerző nyitva hagyja.

Csak a törvény szövegéből lehet következtetni a jogszatosság korlátozására irányuló jogalkotói akaratra, amely szerint ha a szabadalom keletkezésére visszaható hatállyal szűnik meg, a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.³¹⁹ Ennek háttérében szintén a kockázatmegosztási elmélet áll, illetve ahogyan azt *Beck* (1941) kifejezi: „*a szabadalomtulajdonos az érvényesség látszatával szolgálatot tett a licencijogosult javára*”.³²⁰ (Ma sem ritka megoldás, hogy a szabadalmi bejelentést a versenytársak egy részének ideiglenes távoltartására használják. Vitatható, hogy ez megfelel-e a szabadalom törvényalkotói célkitűzésének, ugyanakkor álláspontom szerint a szabadalom mégiscsak egy eszköz a szabadalmas gazdasági helyzetének optimalizálására.)

Ami a többi jogkövetkezményt illeti, itt az 1969. évi törvény hatályos szabályozásunkkal azonosan a Ptk. eladóra vonatkozó szavatossági kötelezettségére utal,³²¹ azzal az eltéréssel, hogy elállás helyett azonnali hatályú felmondási jog illeti meg a licenciavevőt, ha a szerződés szerinti cél a jogszatosság nem teljesítése miatt már biztosan nem valósulhat meg.³²² A Ptk. 370. § (4) bekezdése értelmében nem állt fenn a licenciadó jogszatossági kötelezettsége, ha partnere a szerződés megkötésekor ismerte az átengedett megoldással kapcsolatos korlátokat vagy akadályokat, vagy azokat ismernie kellett kivéve, ha a licenciadó a licenciavevő korlátozástól mentes tulajdonszerzéséért jótállott. A Ptk. mint háttérszabály segítségével tehát értékelést nyert a licenciavevői jó- és rosszhiszeműség. Az ilyen esetekben ugyan nehezen képzelhető el, hogyan vállalna jótállást a licenciadó a szabadalommal kapcsolatos jogi korlátok ismertetését követően, a Ptk. vonatkozó normája szerint jótállás esetében a licenciadó a szavatossági kötelezettség alól nem mentesül.

7.4. Kiemelések a külföldi jogok történetéből

Mielőtt rátérnék a hatályos jogok ismertetésére, vessünk egy pillantást a külföldi jogok történetére.

³¹⁹1969. évi II. tv. 19. § (2) bek.

³²⁰LONTAI 1978, 261. p.

³²¹Ptk. 369-370. §.

³²²Ptk. 321. §.

7.4.1. Kellékszavatosság

Ami a licenciaszerződés szerinti kellékszavatosság tartalmát illeti, általában a következők jelentek meg a régebbi külföldi jogokban:

- a) műszaki megvalósíthatóság és a szerződéses cél szerinti felhasználhatóság (Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Jugoszlávia, Amerikai Egyesült Államok);
- b) a szerződésben meghatározott gazdaságossági mutatók biztosítása (Szovjetunió, Jugoszlávia);
- c) a szükséges műszaki dokumentáció teljessége, pontossága és műszaki színvonala (Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Svájc);
- d) káros mellékhatásoktól való mentesség (Német Szövetségi Köztársaság, Svájc).

A külföldi jogok egy jelentős részében csak külön kikötés eredményezett kellékszavatosságot a licenciaszerződésekben, így a lengyel, az angol és az amerikai jogokban, ha a felek erről kifejezetten nem állapodtak meg, a licenciadó nem vállalt kellékszavatosságot az átadott technológiáért. A szavatosság jogkövetkezményei a legtöbb jogban vétkességre, illetve jó- és rosszhiszeműségre tekintet nélkül, objektív alapon álltak be, kivételt ez alól a szovjet jog képezett, ahol vétkességi elvet követtek, és a francia jog, ahol különbséget tettek jó- és rosszhiszemű licenciadó között azzal, hogy a szakképzett licenciadót automatikusan rosszhiszeműnek minősítették.

Ami a jogkövetkezményeket illeti, a régebbi külföldi jogokban a leggyakoribbak a következők voltak:

- a) kijavítás (Lengyelország, Csehszlovákia, Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország);
- b) díjcsökkentés iránti igény (Lengyelország, Csehszlovákia, Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok);
- c) elállás (Lengyelország, Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Franciaország);
- d) felmondás (Csehszlovákia, Német Szövetségi Köztársaság).³²³

(A termékfelelősség meglehetősen új szabályozási terület, ezért ennek csak a hatályos jogát ismertetem.)

³²³LONTAI 1978, 224-232. p.

7.4.2. Jogszatosság

A jogszatosság tartalma korábban meglehetősen egyöntetűen pl. a két német, a szovjet, a francia és a jugoszláv jogokban is a következőket foglalta magában:

- a) a szabadalmi oltalom fennállása (a szerződés teljes időtartama alatt, így pl. a szabadalom megsemmisítése ilyen karakterű jogi hiba);
- b) a szabadalom feletti rendelkezési jog megléte;
- c) harmadik személyek jogától (pl. előhasználati jogtól) való mentesség.

Említést érdemel, hogy a common law országokban történetileg is általános, hogy a licenciadó fő szabály szerint nem vállal jogszatosságot. Ami a jogkövetkezményeket illeti, jogi hiba esetén a díjfizetés mérséklése és a jogviszony kifejezetten *ex nunc* hatályú megszüntetése szerepelt a legkülönbözőbb nemzeti jogokban.³²⁴

7.5. A hatályos magyar jog

7.5.1. A kellékszavatosság

Az Szt. jelenleg hatályos szövege szerint³²⁵ a szabadalmas szavatol azért is, hogy a találmány műszakilag megvalósítható. Erre a szavatosságra (kellékszavatosság) a hibás teljesítés jogkövetkezményeire irányadó szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a hasznosító elállás helyett a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja. A Ptk. a kellékszavatosság szabályait a hibás teljesítés körében tárgyalja,³²⁶ és kimondja, hogy az olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak. A kötelezett a hibás teljesítésért felelősséggel tartozik, ez a kellékszavatosság. Hibás teljesítés esetén a jogosult kérhet kijavítást vagy kicserélést, amennyiben ez nem lehetséges, vagy a kötelezett azt nem vállalja, akkor árleszállítást igényelhet, vagy elállhat a szerződéstől, ez utóbbi jogosultság a szabadalmi törvény szerint csak azonnali hatályú felmondás lehet a licencszerződések esetén. A licenciavevő követelhet kártérítést is.³²⁷ Lehetőség van a választott szavatossági jogról másokra áttérni, azonban fő szabály szerint meg kell téríteni az ebből eredő károkat is.

³²⁴LONTAI 1978, 250-258. p.

³²⁵1995. évi XXXIII. törvény 28. § (2) bekezdés.

³²⁶Ptk. 305-311/A. §

³²⁷Ptk. 310. §.

7.5.2. Termékfelelősség

Amint azt fentebb említettem, a termékfelelősséget szabályozó 1993. évi X. törvény szerint a termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen a termék rendeltetésére, ésszerűen várható használatára, a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra, a termék forgalomba hozatalának időpontjára, a tudomány és a technika állására.³²⁸

A termékfelelősség négy legfontosabb fogalmi eleme a termék, a gyártó a fogyasztó és a kár. A termék (minden ingó dolog – akkor is, ha utóbb más ingó vagy ingatlan alkotórészévé vált –, valamint a villamos energia) gyártója felel a termék hibája által okozott kárért. Kárnak minősül valakinek a halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása folytán bekövetkezett vagyoni és nem vagyoni kár, valamint a hibás termék által más dologban okozott, a kár bekövetkeztekor ötszáz eurónál nagyobb összegű kár, ha az a más dolog szokásos rendeltetése szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, és azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta. A törvény értelmezésében a gyártó a végtermék, a résztermék, az alapanyag előállítója, valamint aki a terméken elhelyezett nevével, védjeggyével vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel, az importáló pedig a külkereskedő, illetve a külkereskedelmi bizományi szerződés esetén a megbízó.³²⁹

A kárt, a termék hibáját és a kettő közötti okozati összefüggést a károsult köteles bizonyítani, a kárigény elévülési ideje 3 év. A gyártó felelősségének korlátozása vagy kizárása semmis a károsulttal szemben. A gyártót főszabály szerint a forgalomba hozataltól számított 10 évig terheli a termékfelelősség. (A kimentési okok megegyeznek a termékszavatosságnál ismertetettekkel, de az kiegészül azzal, hogy az alapanyag vagy a résztermék gyártója mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a hibát a végtermék szerkezete, illetőleg összetétele okozta, vagy a hiba a végterméket gyártó utasításának a következménye.) A gyártó nem mentesül a felelősség alól a károsulttal szemben, ha a kár bekövetkeztében harmadik személy magatartása is közrehatott. Ez a szabály nem érinti a gyártónak a harmadik személlyel szemben érvényesíthető igényét. A gyártónak nem kell megtérítenie a kárnak azt a részét, amely a károsult felróható közrehatásából származott. A károsult terhére esik mindazok tevékenysége vagy mulasztása, akiknek magatartásáért felelős. Látható, hogy a termékfelelősség igen szigorú normákat teremt a termékkel okozott károkkal

³²⁸1993. évi X. törvény 2. § (1) bek.

³²⁹1993. évi X. törvény 1. § (1)-(4) bekezdések.

(és mellékhatásokkal) összefüggésben, ami felveti a licenciaadó (ezen belül az egyetem, mint licenciaadó) termékfelelősségének a kérdését. Ezt a téma diszkussziójakor ismertetem.

7.5.3. A jogszavatosság

Amint azt fentebb említettem, a licenciaszerződések esetében felmerülő jogszavatossági kérdéseket elsősorban az Szt. hasznosítási szerződésről szóló III. fejezete szabályozza. A hatályos törvénynek a korábbival lényegében azonos rendelkezései szerint³³⁰ a szabadalmasnak a hasznosítási szerződés egész tartama alatt szavatolnia kell azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza. A jogszavatosság egyéb kérdései tekintetében az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó polgári jogi szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a hasznosító elállás helyett a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja. Szabadalom hasznosítási szerződés felmondása esetén a felmondási idő elteltéig a felek mindazokat a jogokat gyakorolhatják, amelyek őket a szerződés alapján megilletik.³³¹ (A Ptk. rendelkezései szerint³³² a fent említett azonnali hatályú felmondás lehetősége mellett az, akinek a hasznosításra vonatkozó jogát akadályozzák vagy korlátozzák kártérítést is követelhet, amelynek mértékére és a szerződésszegéséért való felelősségre a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni.)³³³ A felmondási jog gyakorlását megelőzően megfelelő határidő kitűzésével kell a licenciaadót felhívni arra, hogy a hasznosítás akadályait hárítsa el vagy adjon megfelelő biztosítékot. Amennyiben a határidő eredménytelenül telik el, úgy a hasznosító a szabadalmas költségére tehermentesítheti a szabadalmat. E helyütt fontos azt is kiemelni, hogy a jogszavatosság – a kellékszavatossággal ellentétben – alapvetően nem objektív szankcióként érvényesíthető. A Ptk. 369. § (4) bekezdése értelmében *„ha az eladó jóhiszemű volt, csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megfizetni.”* Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy jogszavatosság esetén a kötelezett egy „sajátos szubjektív felelősséggel” rendelkezik, vagyis jóhiszeműsége esetén mentesül a *pozitív interesse károk* megtérítése alól, de a szerződés megkötéséből eredő károkat (*negatív interesse károk*) mindenképpen köteles állni. Érdeemes azt is látni továbbá, hogy ez a rendelkezés a tulajdonszerzést akadályozó jogi hibákkal kapcsolatos, a tulajdonjog gyakorlását korlátozó jogi hibák esetére (Ptk. 370. §), amilyen a

³³⁰1995. évi XXXIII. törvény 28. § (1) bekezdés.

³³¹BH 1990.13.

³³²Ptk. 369-370. § a Szavatosság a tulajdonjog átruházásáért és tehermentességéért.

³³³Ptk. 318. § (1) bekezdés, lásd továbbá: BH 1988.443. A Ptk. és a 2010-re kodifikált Ptk-tervezet szabályait is ismerteti MOLNÁR–MEZEI 2010, 19-54. p.

licenciaszerződésekkel szabályozott valamennyi jogviszony, ilyen előírás nem található a törvényben, tehát a felelősség objektívnek mondható.³³⁴

7.6. Külföldi jogrendszerek hatályos megoldásai, a jogátültetés lehetősége

7.6.1. Németország

A német szabadalmi törvény³³⁵ egyik fent említett jogintézménnyel kapcsolatban sem tartalmaz speciális szabályokat. Ezért kizárólag a jogtudományhoz, illetve a joggyakorlathoz fordulhatunk segítségért azzal összefüggésben, hogy vajon a szabadalmi licenciaszerződések alapján miként kell az egyes szavatossági (termékfelelősségi) jogoknak érvényesülniük. Az alábbiakban ismertetett speciális rendelkezéseken felül főszabály szerint az általános magánjogi/polgári jogi szabályok az irányadók, vagyis külön jelzés nélkül az alábbiak együtt olvasandók a fentebb említettekkel. Természetesen kiemelendő, hogy a szerződési szabadság általános alapelvéből következően a felek az alábbiaktól eltérően is rendezhetik a vizsgált jogintézmények helyzetét.³³⁶

A *kellékszavatosság* licenciaszerződésekkel kapcsolatos vonatkozásai közül első helyen szükséges kiemelni, hogy a német jogtudomány és joggyakorlat egyezően úgy látja, hogy az általános megvalósíthatóságért fennálló kellékszavatosság mellett a konkrét megvalósíthatóságért is felelnie kell a licenciadónak. Eszerint a licenciaszerződés tárgyának alkalmassága a technikai hasznosságon múlik, utóbbi pedig a szerződés által célzottak megvalósíthatóságát öleli fel. Ez pedig azt jelenti, hogy a konkrét megvalósíthatóság is kellékszavatosság tárgyát képezi.³³⁷ A szakirodalom abban is teljesen egyetért, hogy a gazdaságosság kérdése ellenkező szerződési kikötés hiányában nem képezheti kellékszavatosság tárgyát,³³⁸ és ezt a német joggyakorlat is megerősítette.³³⁹

³³⁴A licenciadó objektív felelősségét erősíti a Ptk. szövegezése, amely a licenciavevőre ugyancsak terhet ró a korlátozásmentes licencia-szerzés érdekében, s ez a teher csak akkor nem bír gyakorlati jelentőséggel, ha a licenciadó objektív jellegű jótállásban vállalja a korlátozásmentes hasznosítás lehetőségét.

³³⁵Patentgesetz (forrás: <http://www.gesetze-im-internet.de/patg/BJNR201170936.html>) (2009. december 1.).

³³⁶Ezzel összefüggésben lásd: PAGENBERG–BEIER 2008, 396. p.

³³⁷BGH I ZR 244/52 (26.11.1954) = „Beschlagfreie Brillengläser”. In: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1955. 338-340. p. (A továbbiakban: „Brillengläser”) – BGH I ZR 212/63 (01.12.1964) = „Reaktions-Messgerät”. In: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1965. 301.p. – BGH X ZR 13/78 (28. 06. 1979) = „Mineralwolle”. In: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1979. 769. p. (A továbbiakban: „Mineralwolle”) A jogirodalomból lásd: „Im Falle des Lizenzvertrages beurteilt sich die Tauglichkeit des Vertragsgegenstandes nach der technischen Brauchbarkeit der Erfindung. Die technische Brauchbarkeit umfasst die Ausführbarkeit des mit dem Vertragsschutzrecht erstrebten Zwecks. Die Ausführbarkeit muss mit zumutbaren Aufwendungen möglich sein.” Lásd: PFAFF – OSTERRIETH 2004, 193. p. – HAEDICKE 2003 – PAGENBERG–BEIER 2008, 396-397. p.

³³⁸PFAFF – OSTERRIETH 2004, 194. p.

Ugyancsak kiemelkedő gyakorlati jelentőséggel bír, hogy a kellékszavatosság mértéke nagyban függ az engedélyezett szabadalom tényleges státusától. Eszerint ugyanis, amennyiben egy bevált, alkalmazott, működőképes szabadalom lett engedélyezve, akkor a kellékszavatosságnak – a már meglévő ismeretek folytán – sokkal élesebben kell érvényesülnie, amennyiben azonban a licencia egy még kipróbálás előtt álló szabadalomra szól, akkor itt a kockázat- és költségviselést indokolt a licenciadó és licenciatulajdonos között – a felek által meghatározott mértékben és módon – megosztani.³⁴⁰

Zárásként érdemes megemlíteni, hogy a szabadalmi ügyekben irányadó kellékszavatossági szabályok által nem érintett kérdésekben, így az érvényesítés elévülési idejét (2 év), az érvényesíthető igényeket (amelyek összhangot mutatnak a magyar joggal) illetően a *BGB* általános szabályait kell alkalmazni. Az elévülési idővel kapcsolatban persze érdemes hangot adni az egyik szerző azon véleményének, amely szerint a licenciaszerződés tartós jellegére tekintettel a *BGB* 197.§-ában található általános elévülési idő (3 év) alkalmazása lenne indokolt az adásvételi szerződéssel kapcsolatos speciális két éves időtartam helyett.³⁴¹

A *termékfelelősség* tekintetében a német jog szerint egy licenciaszerződés nem feltétlenül mentesíti a licenciadót a felelősség alól. Bár a licenciadó nem gyártója annak a terméknek, amely végül eljut a fogyasztóhoz, mégis felelőssé válhat a termék hibáiból eredő károkért.³⁴² E felelősség bekövetkezésének a kockázata általános jelleggel, valamennyi licenciadóra kiterjedően nem határozható meg. Ez függ – főként – a licenciaszerződés tartalmától, és – kisebb részben – külső körülményektől. A német jogban ugyanis a termék hibájából bekövetkező károkért való felelősséget az 1990. évi termékfelelősségi törvény,³⁴³ mögöttes szabályként pedig a polgári jog általános szabályrendszere hivatott rendezni. A termékfelelősségi törvény egyszerű szerkezetű: 1. §-ában szigorú felelősséget ró a termék gyártójára a termék hibájából adódó személyi sérülésért vagy vagyoni kárért. A „gyártó” a törvény szerint a konkrét gyártó, beleértve az összeszerelőt, az alkatrész-gyártót és a végtermék vagy alkatrész nyersanyagának a gyártóját.³⁴⁴ Párhuzamosan a termékfelelősségi törvénnyel, a gyártó a polgári jog általános szabályai szerint is felelős lehet, és a Német Legfelsőbb Bíróság egy „fogyasztó-barát” ítélkezési gyakorlatot honosított meg még az 1990-

³³⁹ „Brillengläser”, 340. p.

³⁴⁰ PFAFF – OSTERRIETH 2004, 194. p. – LONTAI 1978, 244. p.

³⁴¹ PFAFF – OSTERRIETH 2004, 195. p.

³⁴² PFAFF – OSTERRIETH 2004, 195. p.

³⁴³ BLUMENRODER 1993, 61. p.

³⁴⁴ BLUMENRODER 1993, 61. p.

es termékfelelősségi törvény megalkotása előtt. Ez a termékfelelősség a BGB 823. §-án alapult, amelynek értelmében a veszélyes üzemmel járó tevékenység folytatója köteles ésszerű óvintézkedéseket tenni a veszélyes üzemből származóan mások sérülésének elkerülésére. Egy tisztán szabadalmi licenciaszerződés esetében a licenciadót általában nem terheli termékfelelősség, mert nem gyártó. A törvény a teljes objektív felelősséget a gyártóra helyezi, és ez kizárja mindazok felelősségét, akik csak immateriális úton járultak hozzá a termék előállításához. Ennek megfelelően a termékfelelősségi törvény értelmében a formatervezők, a tanácsadók, a tesztelők – sokan, akiknek a munkája elengedhetetlen a termék előállításához – nem gyártók; utóbbi körbe sorolandó a licenciadó is. A licenciadó t.i. nem vesz részt a gyártási folyamatban: a hasznosítás engedélyezésével csak immateriális hozzájárulást nyújt a termék előállításához. Tisztán szabadalmi licencia esetében még az sem fordulhat elő, hogy pl. a licenciadó védjegyének használata következtében a fogyasztói közösség a licenciadót gyártóként azonosítja. Mivel a termékfelelősségi törvény egyértelműen és megszorítóan a gyártóra helyezi a felelősséget, ennek értelmében a licenciadó felelőssége tisztán szabadalmi licenciák esetében semmiképpen nem állapítható meg.³⁴⁵

Mi a helyzet, ha a polgári jog általános szabályait vizsgáljuk? A BGB hivatkozott szabálya szerint³⁴⁶ a licenciadó felelősségét az alapozhatja meg, hogy olyan veszélyt okozott-e tevékenységével, ami személyes sérülést vagy anyagi kárt okozott vagy okozhatott. Tehát a tisztán szabadalmi licencia engedélyezőjénél a gyártási folyamatra való *ráhatás* mértéke a legfőbb vizsgálandó, felelősséget megalapozó tényező. A licenciadó ilyenkor csak monopoljogáról mond le; mint ilyen egyáltalán nem rendelkezik befolyással a gyártási folyamatra, és nem képes ellenőrizni a termelést. A végtermék tehát egy a licenciadótól független döntési folyamat eredménye. Ezért bár a licenciadó által hasznosítani átengedett műszaki információ vezethet potenciálisan hibás és veszélyes végtermékre, ez a folyamatra ráhatás hiányában nem alapoz meg termékfelelősséget, még akkor sem, ha az esetek egy részében a licenciadó még a licenciavevőnél is jobban ismeri a végtermék tulajdonságait.

A fenti érveléssel szemben vannak, akik kötelezettségként szabnák meg a licenciavevő tájékoztatását a szabadalmazott találmányhoz kapcsolódó tipikus veszélyekről. Sőt, javasolják, hogy a licenciadó legyen felelős a szabadalmazott találmány teljes koncepciójáért legalább akkor, ha a licenciavevő kizárólag a szabadalomra, vagy a licenciadó reputációjára hagyatkozik. (Meglátásom szerint a két eset korántsem hasonló: a szabadalomban foglalt

³⁴⁵FALUDI (2010) szintén megerősíti, hogy a licenciadó tevélegesen nem járul hozzá a termék előállításához.

³⁴⁶BLUMENRODER 1993, 62. p.

műszaki információ ritkán elégséges egy termék teljességének a megvalósításához, igen gyakran csak egy alkatrészt szabadalmaznak; másrészt a licenciadó elismertsége ott nyer jogi tartalmat, hogy a törvény kimondja a licenciadó felelősségét, ha a fogyasztó őt gyártóként észlelte. Ezen túlmenni méltánytalan lenne a licenciatvevő javára.) A vélemény azon a tényen alapul, hogy a licenciadó ismeri saját találmányát, és tudatában van annak, hogy a szabadalmazott találmányon alapuló termék a piacra kerül. *Blumenroder* szerint³⁴⁷ azonban ez az érvelés félreértelmezi a szabadalmi oltalom és a licenciadás fogalmát. Szerinte a szabadalomnak a piacra lépés szempontjából nincs igazán jelentősége: ha a feltaláló nem kívánja szabadalmazni a találmányát, és egyszerűen publikálja azt, akkor az a piacon azonnal hasznosítható lesz. Az egyetlen különbség a feltaláló, aki publikálja a találmányát és a szabadalom licenciadója között a (potenciálisan veszélyes) termék lehetséges felhasználóinak a száma: és ebből a szempontból a licenciadó éppen hogy korlátozza a felhasználók számát egy vagy néhány emberre. Ezért azok, akik a szabadalmi licenciadó felelősségét feltételezik, ezt a felelősséget nyilvánvalóan a veszélyes technológia közzétételére alapítják: ezzel a konzekvens módon viszont azon feltalálók felelőssége is megállapítható lenne, akik egyszerűen publikálják találmányukat. Egy koncepció publikálása azonban – természetesen – nem alapoz meg felelősséget. A publikáció lehet „*conditio sine qua non*” a személyi sérülés vagy a dologi kár szempontjából, de nem adekvát oka ezen veszélyeknek. A *Blumenroder* által kritizált gondolat egyebekben álláspontom szerint figyelemreméltó: mindenképpen a felelős licenciadói magatartás, egyben a felelős szabadalmazás irányába mutat, ezért nem tartom elképzelhetetlennek egy korlátozott termékfelelősség licenciadói oldalra való helyezését.

Végül fontos érv a szabadalmi licenciadói termékfelelősség ellen, hogy a szabadalmakat biztonságossági teszt hiányában is engedélyezik. A licenciatvevő előtt tehát nyilvánvaló, hogy a biztonságossági megfontolásokkal még foglalkozni kell, ennek megfelelően a szabadalmi licenciat önmagában nem képez különös gondossággal való eljárás kötelezettséget, így nem keletkeztet felelősséget a termékért.

A következő eset, ha a licenciadót ilyen minőségében feltüntetik a termék csomagolásán.³⁴⁸ A német termékfelelősségi törvény szerint ezzel nem válik gyártóvá, mert fizikailag nem vesz részt a termék előállításában. Még csak nem is kvázi-gyártó, mert bár a neve megjelenik a termék csomagolásán, a licenciadó nem gyártóként tünteti fel magát, és ilyenként nem tüntetheti fel más sem őt. Mivel a licenciadó megjelölése a terméken nem

³⁴⁷BLUMENRODER 1993, 62. p.

³⁴⁸A védjegy vállalatra utaló karakterét Vida már 1979-ben részletesen ismertette; lásd: VIDA 1979b, 5-7. p.

eredményez nagyobb ráhatást a termék fizikai előállítási folyamatára, a licenciadó termékfelelőssége a polgári jog általános szabályai szerint is kizárható.

A polgári jog általános szabályai szerinti licenciadói felelősség kockázata fokozódik, ha a licenciadó kötelezi a licencvevőt bizonyos anyagok vagy alkatrészek felhasználására a licencia szerinti termék gyártása során. Az ilyen licenciadó a német termékszavatossági jog szerint még mindig nem felelős, hiszen továbbra sem gyártó, még akkor sem, ha előírja bizonyos anyagok vagy alkatrészek felhasználását. A felelősség az általános szabályok szerint azonban felmerülhet, hiszen konkrét anyagok vagy alkatrészek felhasználásának előírásával a licenciadó *befolyásolja* a gyártási folyamatot, és meghatározza a végtermék egy vagy több tulajdonságát. A licenciadó felelős, ha az előírt anyag vagy alkatrész nem mutatja az elvárt tulajdonságokat, és ezért a végtermék hibáját okozza. Mivel azonban a licenciadó ráhatása az előállítási folyamatra az előírt anyag vagy alkatrész felhasználására korlátozódik, potenciális felelőssége is korlátozott, mégpedig addig a mértékig, amelyet az előírt anyag vagy alkatrész felhasználásából eredő hiba okoz.

Az a licenciaszerződés, amely kötelezi a licencvevőt, hogy a szabadalmi licencia mellett termékeket is vásároljon a licenciadótól, szintén felelősséget keletkeztethet licenciadói oldalon. Ha a terméket, amelyet a licencvevőnek meg kell vennie a licenciadótól, a licenciadó gyártotta, a licenciadó gyártóként felel a német termékfelelősségi törvény 4. § (1) bekezdése szerint. Ilyenként felel a termék hibájából eredő károkért, függetlenül attól, hogy a terméket a végső készterméktől elkülönítve kell felhasználni vagy annak alkatrészévé válik. Alkatrész gyártóként azonban a licenciadó nem válik a végtermék gyártójává. Felelőssége az alkatrész hibáig korlátozódik.³⁴⁹

Végül röviden érdemes a *jogszavatossági és jóállási* kérdéseket is szemügyre venni. E két területet azért vázolom csupán röviden, egy helyütt, mivel speciális szabály híján velük összefüggésben a *BGB* már ismertetett szabályai az irányadók. A jogtudomány ennek megfelelően hangsúlyozza, hogy licenciaszerződés esetén az elállás joga csak addig gyakorolható, amíg a szabadalmi licenciaszerződésben foglaltak még nem kerültek teljesítésre. Ezt követően ugyanis – a *BGB* haszonbérleti szerződéssel kapcsolatos rendelkezéseinek³⁵⁰ analóg alkalmazásával összhangban – már csak a felmondás lehetősége

³⁴⁹Megemlítem, hogy van még két eset, amikor termékfelelősség felmerülhet a licenciadónál a német jogban. Az egyik eset, amikor a licenciaszerződéssel know-how hasznosításának az engedélyezése is történik, ilyenkor a felelősségi megfontolás alapja a fentebb említett fokozott befolyás a gyártási folyamatra. A másik eset, amikor a licenciadó védjegyét feltüntetik a terméken, és ennek következtében a fogyasztó a licenciadót gyártóként azonosíthatja.

³⁵⁰BGB 581-584b. §§.

adott. Ugyanígy alkalmazandó a *BGB* 314. szakasza is, amely tartós jogviszonyok esetén alapos okból határidő tűzése nélkül is lehetővé teszi a jogviszony felmondását. A *garancia* kapcsán sem ismer speciális szabályokat a német szabadalmi jog, ezért a jótállási rendelkezéseket is indokolt világosan, a szerződésbe illesztve tisztázni. Amennyiben erre nem kerül sor, akkor a jótállással összefüggésben a német jogtudomány érvelése szerint ugyancsak a haszonbérleti szerződés, valamint a *BGB* kötelmi jogának általános szabályai az irányadók.³⁵¹

7.6.2. Amerikai Egyesült Államok

A korábban bemutatott általános *szavatossági fogalmak* az adásvétel jogintézményére vonatkoztak. Több szerző is arra az álláspontra helyezkedik, hogy ezért a *UCC* fentebb említett szakaszai a licenciaszerződésekre nem alkalmazhatók.³⁵² Ezt világosan igazolja tény, hogy a *UCC* az áruk adásvételével kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. Ezt a vonatkozó szakaszok is világosan kifejezésre juttatják: „*a warranty that the goods shall be merchantable*” [2-314 § (1)], „*where the seller at the time of contracting has reason to know any particular purpose for which the goods are required*” [2-315 §]. Mivel azonban a szabadalom, és az arra épített licencia sem tekinthető árunak, a *UCC* nem tekinthető releváns jogforrásnak.

A generális szabály alkalmazhatóságának kizárását követően fontos hangsúlyozni, hogy az Amerikai Egyesült Államok jogában olyan speciális törvényi előírás nincs, amely alapján automatikusan jog- vagy kellékszavatosság keletkezne egy licenciaszerződés megkötésekor. Ezt a szövetségi fellebbviteli bírósági gyakorlat is kiválóan érzékelteti: „*Congress has not seen fit to create an implied warranty of validity in license agreements. We decline to do so by judicial action.*”³⁵³ Ez utóbbi mondattal összefüggésben említésre méltó, hogy szemben például a szerzői jog területéről ismert „*fair use teszt*”³⁵⁴ bírói kifejtésében, vagy a szabadalmi jogból ismert „*staple article of commerce teszt*” szerzői jogra való analóg

³⁵¹PAGENBERG–BEIER 2008, 392-394. p. Ennek bírósági gyakorlatából lásd különösen: „Mineralwolle”, 769. p.

³⁵²WHITE–SUMMERS 2000, 343-345.p. – JAGER 2005, 236. p.

³⁵³The Troxel Manufacturing Company, v. Schwinn Bicycle Company, 465 F.2d 1253 (1972): p. 1260. A döntést később ugyancsak megerősítette a washingtoni székhelyű Federal Circuit (szövetségi fellebbviteli fórum). Lásd: Cordis Corporation v. Medtronic, Inc., 780 F.2d 991 (1986): p. 996. *cert. denied* Cordis Corporation v. Medtronic, Inc., 476 U.S. 1115 (1986).

³⁵⁴Ennek alkalmazásával kapcsolatban lásd: MEZEI 2008, 26-68. p.

alkalmazásában³⁵⁵ megnyilvánuló bírói aktivitással a hagyományos „sztereotípiaként” kezelt bírói jogalkotás eszközével a fellebbviteli fórumok ezúttal nem kívántak élni.

A felek – összhangban a szerződési szabadság magas iskolájának tartott angolszász jogrendszer alapjellegzetességeivel – természetesen minden feltételt, így szavatossági klauzulákat is kiköthetnek a szerződésben, így egy szabadalmi licenciaszerződésben is. Egy amerikai szerző csoportosítása szerint így a licenciadó szavatosságot vállalhat arra, hogy a) rendelkezik az engedély megadásához szükséges jogokkal; b) nem adott még harmadik személy részére konkuráló engedélyt; c) legjobb tudása szerint az engedélyezett szabadalom érvényes; és d) az engedélyezett szabadalom nem sérti más személy szabadalmát. E csoportosításból is kitűnik, hogy a szerző szerint (tipikusan) jogszatossági kikötések tétele képzelhető el a licenciaszerződésben.³⁵⁶

Ahhoz képest, hogy a termékfelelősség és a licenciaszerződés összefonódásának lehetőségét Németországban milyen kiterjedt vizsgálatoknak vetették alá, meglepő lehet, hogy az Amerikai Egyesült Államokból nem igazán lehet releváns tudományos, illetve esetjogi forrásokra bukkanni. Erre tekintettel – s bár az összehasonlító jogi elemzés ily módon kétségtelenül féloldalassá válik – e kérdéskör elemzése kivitelezhetetlennek tűnik.

7.6.3. Svájc

A svájci joggyakorlat alapján a szabadalmi licenciaszerződés esetében a szabadalom érvénytelensége – még, ha azt utólag állapítják is meg – a licenciadó teljesítésének objektív lehetetlenülését, és ezzel együtt a licenciaszerződés semmisségét jelenti. Ami a jogalap nélküli gazdagodás alkalmazását illeti a már kifizetett licenciadíjak tekintetében, általánosan elfogadott, hogy a semmis licenciaszerződés joghatásai a szerződés tárgyát képező licencia semmisségnek a megállapításáig fennállnak.³⁵⁷ Tehát a jogalap nélkül kifizetett licenciadíja visszatérítése nem teljes egészében történik meg.

A licenciadó szerződésszerű teljesítését meggátolhatja, hogy a szerződés tárgyát nem tudja a licenciatvevő rendelkezésére bocsátani, mert harmadik személynek olyan jogai vannak, amelyek a licenciatvevőt megakadályozzák a jogai gyakorlásában. A licenciatvevő ilyen esetben a polgári jog szabályai szerint³⁵⁸ kártérítést követelhet. Amennyiben viszont technikai

³⁵⁵A teszt alkalmazását a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságon lásd: Sony Corporation of America et al. v. Universal City Studios, Inc. et al. 464 U.S. 417 (1983): p. 440-442. – Metro-Goldwyn-Mayer Studios, Inc., et al., v. Grokster, Ltd., et al., 545 U.S. 913 (2005): p. 934.

³⁵⁶JAGER 2005, 237. p.

³⁵⁷TISSOT 2000, 478-481. p.

³⁵⁸Art. 97 OR – ZGB Obligationenrecht.

hiányosságok akadályozzák meg a licenciavevőt, hogy a találmány tárgyát hasznosítsa, de mindez mégsem érinti az iparjogvédelmi oltalom érvényességét, a licenciadó felelősségét a bérleti jogviszonyra irányadó szabályok analógiájára kell meghatározni. A licenciavevő ebben az esetben tehát részben vagy egészben mentesül a licenciadó megfizetése alól, mindaddig, amíg ez a technikai hiányosság fennáll, ráadásul függetlenül a hiányosság licenciadónak való felróhatóságától.³⁵⁹

7.6.4. A jogátültetés lehetősége

A jogátültetés (jogi transzplantáció) lehetőségeivel kapcsolatban némileg szkeptikusan kell fogalmaznom. Egyrészt világosan látható, hogy *a másféle jogi kultúrára épülő Amerikai Egyesült Államok kötetlen és tort jogi elhelyezésű nemzeti szabályanyagát nehezen lehetne a magyar jogba átültetni*. Ennek nem feltétlenül a konkrét jogi megfogalmazások, kifejezések az akadályai (érdemes csupán arra utalni, hogy jótállási és szavatossági igények alapvetően összhangban állnak a kontinentális hagyományokkal), hanem a szabályozás és az érdekérvényesítés eltérő módjai. A sokkal inkább dogmatikus, illetve általánosabb szabályokra szorító magyar jogban nem lehet helye a hosszú oldalakon keresztül tartó felsorolásoknak.

A német jog átültetésének gondolata pedig azért tűnik szükségtelennek, mivel a magyar jog nagyjából véve hasonmása a német szavatossági jognak. Ennek elsősorban a Ptk. megalkotásakor (a szocialista rendszer fennállása ellenére is) érezhető német befolyás (konkrétan a BGB hatása) az oka. Erre tekintettel legfeljebb olyan gondolatokon törhetné a fejét a magyar jogalkotó, hogy – amint arra OSTERRIETH is utalt – licenciaszerződés esetén mennyiben indokolt az igényérvényesítés általános elévülési idejét alkalmazni, s mennyire lenne indokolt a jogviszony tartós jellegére tekintettel is ennél hosszabb időtartamot meghatározni.

Úgy látom, hogy a gyakorlatban felmerült megoldandó jogi feladatok és a jogfejlesztő szakirodalom jelen esetben biztosabb alapot szolgáltat a normatív oldallal összefüggő megfontolásinkhoz, mint a külföldi jog. Más kérdés, hogy a jogfejlesztés során célszerű tekintettel lenni a külföldi megoldásokra, különösen azokban az esetekben, amikor a

³⁵⁹A szabadalmi licenciaszerződéshez képest egy know-how licenciaszerződésben a licenciadó általában olyan korlátozottan hozzáférhető ismeretek és nem nyilvános információt átadására vállal kötelezettséget, amelyek technikai megvalósításáért felelősséget vállal. Annak érdekében, hogy a licencia tárgyát képező ismeretek megfelelően alkalmazhatók legyenek, szükséges őket a megfelelő módon átadni. Amennyiben a megfelelő módon átadott ismeretek mégsem elegendesek ahhoz, hogy az előírt feladatot a licenciavevő megvalósítsa vele, akkor a licenciadóval szemben nemteljesítés miatt kártérítési igénnyel léphet fel, vagy eshetőlegesen a szerződést tévedés vagy lehetetlenre irányuló jellege miatt megtagadhatja.

joggyakorlat nagyszámú nemzetközi megállapodásban manifesztálódik.³⁶⁰ Az olyan szakterületen, mint amilyen a licencijog, ahol az alapul fekvő iparjogvédelmi és versenyjogi normák legalább európai szinten harmonizálva vannak, a licenciaszabályozás fő vonása pedig a diszpozitív jelleg, úgy vélem, a jogfejlesztés irányai adottak, a külföldi jogok figyelembe vétele pedig nem okoz megoldhatatlan problémát.

7.7. A jogintézmények diszkussziója

A disszertáció jelen részében a licenciaszerződések szavatossági és felelősségi kérdéseit úgy tekintem át, hogy a rendszerint licenciaadói pozícióban levő egyetemi szereplők álláspontját is igyekszem ismertetni.

7.7.1. Kellékszavatosság

7.7.1.1. A kellékszavatosság célja a licenciaszerződésekben

A kellékszavatosság jelenlegi szabályozása a dologszolgáltatásra irányuló kötelmeken alakult ki; célja, hogy a termék (dolog) műszaki alkalmasságának meghatározott, minimális színvonalát a valamennyi megállapodás esetében biztosítsa. Mivel a termék műszaki állapotával kapcsolatban pontos információval szinte kizárólag az átadó rendelkezik, kézenfekvő, hogy az ezzel kapcsolatos szavatosságot teljesen és objektíven rá terheljék. A nem testi dolgok szolgáltatására, illetve a hasznosítási jog engedélyezésére vonatkozóan láthattuk, hogy egy ideje igény van az általánosnál használhatóbb szavatossági szabályokra, és én az előbb említettől eltérő célt fogalmaznék meg. Itt első számú cél a felek közötti *műszaki kockázat ésszerű megosztása*. A kutatás-fejlesztés, és az eredmények transzferét biztosító licenciaszerződések világa ugyanis közismerten sok műszaki bizonytalanságot hordozó, kockázatos terület, ahol a szerződő felek a szerződés megkötésekor ezzel nagy valószínűséggel tisztában is vannak. E kockázat csökkentésének egyetlen módja a szerződő felek intenzív és jóhiszemű együttműködése, ezért meglátásom szerint a licencia-jogban a kellékszavatosság másik célja a *licenciaadó jóhiszeműségének és együttműködési készségének a biztosítása*. Úgy látom, hogy a kellékszavatossági kötelezettségek esetében nem elhanyagolható cél az sem, hogy *azok vállalásuk esetén ténylegesen teljesíthetők is legyenek*.

³⁶⁰lásd még: FALUDI 2008, FICSOR 2007, 88. p.

7.7.1.2. Egy egyetem (mint licenciadó) speciális célja a kellékszavatossággal

Tekintsünk egy termékfejlesztési és -bevezetési következményekkel járó licenciaszerződést, ahol az egyetem a licenciadó. Az esetek túlnyomó többségében mind a szerződés megkötésekor esetlegesen fizetendő licenciadíj, mind a royalty messze elmarad attól a költségtől, amit a licenciavevőnek investálnia kell a technológiába. Ha a technológia műszaki értelemben csődöt mond, a licenciavevő a jelenlegi szabályozás értelmében valamennyi kárát érvényesítheti az egyetemen, azt is, amit a felesleges befektetés okozott. Az egyetemnek tehát magától értetődő célja *a szavatossági kötelezettség olyan mértékű korlátozása*, aminek következtében egy korai fázisú találmány esetében nem kell szembenéznie egyrészt bizonytalan mértékű, másrészt előreláthatólag igen magas, harmadrészt a megkapott licenciadíjjal a legkevésbé sem arányos kártérítési kötelezettséggel (itt megismétlem, hogy a licenciaszerződéseknél is számolnia kell a licenciadónak kártérítési kötelezettséggel a kellékszavatosság következményeként). Ha ezt a célt az egyetem nem látja biztosítva, akkor vagy elzárkózik mindennemű szavatosság vállalásától, vagy a későbbi potenciális követelések biztosításához elegendő mértékű, lényegesen magasabb összegű, a szerződés megkötésekor fizetendő licenciadíjat követel, vagy egyszerűen nem köti meg a szerződést, hiszen közpénzekkel gazdálkodó intézményként a felelős gazdálkodás követelményével nem engedhet meg magának ilyen mértékű kockázatot.

Nem szabad azonban megfeledkeznünk a licenciavevő kellékszavatossággal kapcsolatos megfontolásairól sem. Igaz, hogy a szellemi alkotás transzfere és az azt követő termékfejlesztéssel kapcsolatos befektetés előtt a licenciavevő maga is végez vizsgálatokat, a technológiával összefüggésben mégiscsak a licenciadóra van utalva, így célja egy *felelős licenciadói magatartás kikényszerítése* szigorú szavatossági szabályok alkalmazásával.

A kettő cél közötti összhang megteremtése érdekében a jelenlegi szabályozás szerint három lehetősége van a szerződő feleknek:

- a) az egyetem mint licenciadó, maximális önvédelme érdekében, élve a törvény adta lehetőséggel, semmilyen kellékszavatosságot nem vállal;
- b) a licenciavevő saját védelme érdekében a törvény szerint biztosítható maximális szavatosságot megköveteli, és a szerződésben erre vonatkozóan további részletszabályokat nem állapítanak meg;
- c) a felek az érdekek és kockázatok megosztásával bizonyos szavatossági normákat a szerződésben kikötnek az egyetem terhére, ennek tartalmára azonban jelenleg sem a jogszabályokból, sem a magyar bírói gyakorlatból nem kaphatnak iránymutatást, ezért a

közösen kidolgozott szabályok „időtállósága” csak egy peres eljárásban derülhet ki, ami egy a szerződésben levő, nagyobb számban kötött licenciaszerződés esetében ismétlődő kockázat mindkét fél számára.

Nem tűnik indokolatlannak az igény a célok összehangolására alkalmasabb jogi megoldásokra.

7.7.1.3. Az általános és konkrét (cél szerinti) megvalósíthatóság kérdésének vizsgálata

A kellékszavatosság tartalmi elemeinek tanulmányozáskor fontosnak tartom megvizsgálni a műszaki megvalósíthatóság kérdését. Láthattuk, hogy a szakirodalom egyöntetűen általános megvalósíthatóságról és a szerződéses cél szerinti, specifikus megvalósításról ír, a kontinentális területeken mindkettőt a kellékszavatosság részének tekintve, a tengeren túl mindkettő vállalásától óvva a licenciadót. (A helyenként megemlített mellékhatások tárgyalását a termékfelelősség témakörére hagyom.) Nehezen tartom elképzelhetőnek, hogy szabadalmi licenciaszerződésekben a megvalósíthatóság kérdését a szabadalmi törvény által előírt műszaki megvalósításra való alkalmassági kritériumtól teljesen elválasztva kezeljük. Az 1969. évi szabadalmi törvényünk még közvetlen szabadalmazhatósági kritériumként kezelte a megvalósíthatóságot, (5. §) a hatályos törvény pedig (lényegében azonos tartalommal) a kiviteli példákkal való alátámasztott reprodukálhatóság kritériumánál fogalmazza meg a műszaki megvalósíthatóság követelményét (60.§). A megvalósíthatóság itt azt jelenti, hogy (felhasználva azonban a szakember köteles tudásához tartozó ismereteket) a szakembernek a szabadalmi igénypontokban megfogalmazott oltalmi kör szerinti valamennyi megoldás megvalósítására képesnek kell lennie indokolatlan mértékű kísérletezés nélkül. Feltételezve, hogy a licenciavevő szakember vagy a hasznosítandó találmány megvalósításához szakembert von be, szabadalmi licenciaszerződésnél a licenciavevő által indokoltan elvárható, hogy a hasznosításra átengedett találmány a szabadalmi leírásban foglaltaknak megfelelően megvalósítható legyen. Ellenkező esetben a találmányra nem lenne szerezhető szabadalmi oltalom sem. *Álláspontom szerint ezért az általános műszaki megvalósíthatóság minimumkövetelményeként szavatossági szemszögből is megállapítható az Szt 60. §-a szerinti megvalósíthatósági követelmény.* A szavatosság vállalását ezen a műszaki színvonalon azért is problémamentesnek tartom, mert a szabadalmi leírásban foglalt kiviteli példák szerinti kísérleteket a feltaláló elvégezte, annak eredménye szintén a leírás részét képezi. Ha a kellékszavatosság körében ennyit sem várnánk el a licenciadótól, akkor közvetve az Szt. szerinti megvalósíthatósági követelményt „puhítanánk fel”, ráadásul szavatosság kizárása

esetén a licenciavevő kezében csak a szabadalom megsemmisítése maradna, ha a műszakilag alkalmatlan (de szabadalmazott) megoldásra irányuló licencszerződésből szeretne kilépni.³⁶¹

Az egyetem mint licenciadó szemszögéből nézve ez a követelmény megítélésem szerint elfogadható lehet. Itt mutatnék rá, hogy közismerten az egyik legmagasabb műszaki szintű kutatás-fejlesztési és kísérleti tevékenység az egyetemeken zajlik, gyakran világszínvonalú eszközök felhasználásával. Ha valaki képes tehát reálisan megítélni találmánya műszaki megvalósíthatóságát, akkor az az egyetemi feltaláló. *Ha tehát a kellékszavatosság követelménye szerinti általános műszaki megvalósíthatóság megegyezik a szabadalmazhatóság követelménye szerintivel, akkor szabadalmi licencszerződések esetében ezt akár kógens, objektív normaként is el tudom képzelni.* Ha a találmányra a műszaki megvalósíthatóság hiányától eltérő okból nem engedélyeznek szabadalmat, akkor annak nincs külön hatása a kellékszavatosságra, tehát a két követelmény összekötése nem tűnik problematikusnak.

Ami egyetemi körökben gyakran ad okot aggodalomra, az a méretnövelésből és – egyes találmányok esetében – a káros mellékhatásokból, a toxicitásból adódó probléma, illetve ennek kellékszavatossági vetületei. Amint arra a következő pontban rámutatok, álláspontom szerint a káros mellékhatás nem kellékszavatossági, hanem inkább termékfelelősségi kérdés. Egyetértve a német termékfelelősség bemutatásánál ismertettekkel, sem például a toxikológiai vizsgálat, sem a találmány ipari méretekre való felnövelése nem szabadalmazhatósági követelmény (és mint ilyeneket talán nem is célszerű a szabadalmi leírásba foglalni). Méretnövelési kitanítás és toxikológiai vizsgálatok nélkül még lehet egy megoldásra szabadalmat szerezni. A kellékszavatosság határát pedig célszerűnek tűnik a szerződés tárgyáig (szabadalomig) terjedően megvonni. Az előző gondolatmenet szerint tehát az általános megvalósíthatósági követelménynek e két körülményre nem is kell kiterjednie, azaz azok az egyetemi aggodalmak, amelyeket elvárható gondosság tanúsítása mellett az egyetem saját érdekkörében nem tud megoldani, nem lennének részei a szavatosságnak.

Végül indokoltnak tartom megemlíteni, hogy a megvalósíthatóság előbb említett színvonalának kellékszavatossági szintre történő emelésével a szabadalmi bejelentések

³⁶¹ Az általános műszaki megvalósíthatóság garantálására más gondolatmenettel jutott el Gazda (GAZDA 1973), aki jelzi, hogy a kellékszavatosság nem törvényi követelmény, de know-how átadása nélkül ritkán alkalmazható egy szabadalmazott találmány, tehát nem fókuszál a szabadalmi törvény megvalósíthatóságra vonatkozó követelményére. A kellékszavatossági kötelezettségek tipizálásakor megemlíti az átadott műszaki információ teljességéért való szavatosságot; termékre vonatkozó technológia-átadáskor szavatosságokat az egyes termékparaméterekre külön-külön; eljárásra vonatkozó technológia-átadáskor szavatosságokat pl. a kapacitásra, az előállított termék minőségére stb.; egyéb műszaki jellegű szavatosságok körében felelősséget a környezetterhelésre, nyersanyag felhasználásra stb. vonatkozóan; és említ ún. egyéb garanciákat pl. a termék élettiklusra. A szerző ugyanakkor nem javasol általános megoldást.

hitelessége is fokozható lenne, ami a világtudáshoz való közismerten igen magas hozzájárulásuk fényében nem is tűnik teljesen haszontalannak. (Azzal a kérdéssel nem kívánok részletekbe menően foglalkozni, hogy a méretnövelésre irányuló know-how hiányában mennyit ér a szabadalmi licencia, hiszen ez a körülmény az innovatív termékfejlesztés körében ismert jelenség, és a licenciadíj meghatározásakor problémamentesen kezelhető.)

Ami a konkrét, szerződéses cél szerinti megvalósíthatóságot illeti, ezt akkor kell vizsgálni, ha a szerződéses hasznosítási cél nem azonos a szabadalmi leírásban foglalt célkitűzéssel. Ez könnyen elképzelhető például olyan esetekben, amikor a találmány tárgya egy gyógyszerhatóanyag egy konkrét betegség kezelésére, de a licenciavevő szerződésben kifejezett célja egy másik (adott esetben akár rokon) betegség kezelése ugyanazzal a hatóanyaggal. A szabadalmi leírásban foglalt műszaki információ nem terjed ki utóbbi alkalmazásra, és a feltaláló az elvárható gondosság tanúsítása mellett sem képes a találmány megalkotásakor az ilyen helyzetekre felkészülni. A kellékszavatosság tartalmát a szerződéses célra való műszaki alkalmasság tekintetében nem tekintem elvárhatónak a szabadalmi licenciadótól. *A szerződéses cél szerinti kellékszavatosság tekintetében a diszpozitív szavatossági kötelezettség jogszabályi szintű megfogalmazásakor elképzelhetőnek tartanám, hogy a kellékszavatosságot kizáró főszabályhoz képest a felek a szerződésben állapodhassanak meg a kellékszavatosság kikötéséről. Objektív, vétkességtől független kellékszavatosság az ilyen esetekben a műszaki megvalósíthatóságra aligha köthető ki; a licenciadótól ugyanakkor megkövetelhető, hogy a legjobb tudása szerint minden a megvalósítással összefüggő kockázatról tájékoztassa a licenciavevőt, tehát a jóhiszeműség és az elvárható gondosság tanúsítása feltétlenül indokolt.* Egyetemi licenciadónál a szerződéses cél szerinti megvalósíthatóság vállalása indokolatlan kockázatot és olyan helyzetet eredményezhet, amelyre a licenciadónak a legkisebb befolyása sincs. A gyakorlatban szándékosan ilyen szavatosságot egyetem nem, vagy csak a licenciaforgalmi viszonyokhoz képest versenyképtelenül magas licenciadíj fejében vállalna; utóbbi esetben a licenciadíj jelentős hányadát a kellékszavatossági jogok érvényesítésének esetére szóló biztosítékként kell értékelni. Egyetemi és más licenciadók is érzékelhetnek ugyanakkor egy a szellemi alkotások piacán meglevő, erős kínálati helyzetből adódó erőfölényes licenciavevői pozíciót, aminek kezelésére vállalnának az itt tárgyalthoz hasonló szavatosságot. Ezek kockázatos jogi viszonyt és a jövőbeli jogviták veszélyét hordozzák magukban.

A megvalósíthatóság harmadik aspektusa a gazdaságos megvalósíthatóság,³⁶² aminek kiköthetőségét a szakirodalom eléggé egyöntetűen elutasítja (lásd: fentebb). Én úgy látom, hogy bár a gazdaságos megvalósíthatóság általános jelleggel valóban nem szavatolható, bizonyos esetekben nem is annyira vállalhatatlan kikötés. Vegyük például azt az esetet, amikor a gazdaságosság záloga egy előállítási eljárásban egy meghatározott szintű kihozatal. Ha ezt a kihozatalt a szabadalmi leírás egy kiviteli példája ismertette (most nem foglalkozva ipari méretnövelési kérdésekkel), akkor ez nem több, mint az általános megvalósíthatósági követelmény, ezért erre kellékszavatosság kiköthető. *Így bár diszpozitív főszabályként indokolt a gazdaságos megvalósíthatóság kizárása, a felek a licenciaszerződésben objektív, vétkességtől független kötelezettségként meg is állapíthatnák erre a kellékszavatosságot. A szabadalmi leírásban nem ismertetett gazdaságos megvalósíthatóság kellékszavatossággént való kikötését teljességgel indokolatlannak tartom.*³⁶³

7.7.1.4. A kellékszavatosság indokolt tartalma

Összefoglalva és átcsoportosítva a fentieket, a szabadalmi licenciaszerződésekben a kellékszavatosságnak:

- a) *objektív és kógens* tartalmú kötelezettségként lehetne megjelennie a licenciadó részéről a műszaki megoldás minden tulajdonságáról és veszélyéről való *tájékoztatás*, továbbá a műszaki megoldás *általános* (a szabadalmi leírásban ismertetett) *megvalósíthatósága* tekintetében;
- b) *főszabály szerint kizárt, de diszpozitív és vétkességtől függő módon*, a licenciaszerződésben kikötendő jelleggel lehetne megjelennie a szabadalmi leírásban nem ismertetett, szerződéses *cél szerinti megvalósíthatóság* tekintetében;
- c) *főszabály szerint kizárt, de diszpozitív, ugyanakkor kikötése esetén objektív, vétkességtől független kötelezettségként* lehetne megjelennie *a szabadalmi leírásban ismertetett gazdaságos megvalósíthatóság* tekintetében;
- d) *kógens és kizárt kikötésként* lehetne megjelennie *a szabadalmi leírásban nem ismertetett gazdaságos megvalósíthatóság* tekintetében.

³⁶²A szabadalmi licenciaszerződések esetében nem tartom relevánsnak azt a szakirodalomban a kellékszavatosságnál említett kötelezettséget, ami szerint a licenciadó szavatol az átadott megvalósítási dokumentáció teljességéért. Szabadalmi licenciaszerződéseknel az említett dokumentáció a szabadalmi leírást foglalja magában, ami – a közzététel után – nyilvános dokumentum.

³⁶³A francia példán keresztül Vida (VIDA 1994b, 22-24. p.) is rámutat, hogy a gazdaságos működésért való szavatosság rendszerint indokolatlan a licenciaügyletekben.

Hangsúlyozom, hogy a fenti modell szigorúan *szabadalmi licenciaszerződésekre* lett felállítva; a know-how átadására irányuló szerződésekre nem alkalmazható automatikusan. Anélkül, hogy a know-how licenciaszerződéseket tárgyalnám, azon az állásponton vagyok, hogy miután a know-how átadása intenzívebb licenciadói közreműködést, ennél fogva a licenciaeveői gyártásra való nagyobb rálátást, egyszersmind nagyobb ráhatást feltételez, a kellékszavatossági normáknak a licenciadóra nézve szigorúbb megvonása indokolt.

7.7.1.5. A kellékszavatosság megsértésének indokolt jogkövetkezményei

Amint azt fentebb bemutattam, a kellékszavatosság licenciadói megszegésére következményként a hatályos jog *a kijavítás, az árleszállítás, a felmondás és a kártérítés* eszközrendszerét kínálja (Ptk. 306. és 310. §). Már *Lontai* is megemlítette, hogy miután a törvény nem szabályozta (és azóta sem szabályozza), hogy például a kijavítás költsége kit terhel, azt a kockázatmegosztás alapelvéből kiindulva indokolt lehet egészben vagy részben a licenciaeveőre terhelni. Ez a javaslat szerintem méltányos lehet, és az egyes licenciaszerződésekben való szabályozása mindenképpen megfontolandó. A kijavítás természetéből következően ez a jogkövetkezmény nem tartozik ugyanakkor a súlyosabbak közé, hiszen mégiscsak a szerződéses jogviszony fennmaradását feltételezi. Amire nem kínál azonban megoldást a normatív jog, és legfeljebb csak a szerződéses szabadság adhat rá alapot az, ha a licenciadói hibás teljesítés (kellékszavatosság hiánya) következtében megszűnik a szerződés.

A megszüntetésre a hatályos jog a felmondást teszi lehetővé. Ez nem kezeli azt a helyzetet, amikor az egyösszegű licenciadíj vagy a royalty egy részének átadása után, később derül ki a műszaki értelemben vett alkalmatlanság. Az 1969. évi szabadalmi törvény a jogszatossággal összefüggésben jogkövetkezményként kimondta, hogy ha a szabadalom keletkezésére visszaható hatállyal szűnik meg, *a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.* (Szt. 19.§ (2) bek.) Ezt analóg módon a kellékszavatosság esetén való felmondás esetére is alkalmazhatónak tartom mindkét szerződő fél esetében: a licenciadó kiszámítható mértékű megtérítési kötelezettséggel számolhat, a licenciaeveő pedig – bár jogviszonyuk a jövőre nézve szűnik meg – legalább a licenciadíjként átadott pénzt visszakövetelheti. Egyetemi licenciadó esetében a közpénzek felhasználásán alapuló, kiszámítható gazdasági kapcsolatok követelménye ezt mindenképpen megkívánná.

Érdekes és hasznos gondolat származik *Vida Sándor professzortól* a (kellék- és jogszavatosságra egyaránt alkalmazható) jogkövetkezményeket illetően. Ő úgy látja, hogy a szerződő felek – kiaknázva a polgári jog diszpozitív karakteréből adódó cselekvési (szerződési) szabadságot – a jogkövetkezmények közé beiktathatnak kötbér jellegű szankciót is, amelynek mértéke tükrözhetné a felek közötti méltányos kockázatmegosztás jogos igényét.³⁶⁴

Talán az előző bekezdésben ismertetettnél is nagyobb kockázattal jár a kellékszavatosság megsértéséből származó *kártérítés* esete. Amint azt fentebb ismertettem, ha a licenciavevő a termékfejlesztésbe, később pedig a gyártásba befektet, akkor ezeknek a költsége lényegesen meghaladja azt az összeget, amit a licenciadíj fizetésére áldoz. A fizetendő kártérítés ugyanakkor a kárhoz arányul, tehát a licenciadót esetleg olyan kártérítési kötelezettség is terhelheti, ami messze sokszorosa a kapott licenciadíjnak. Ez kiszámíthatatlan mértékű, egyben igen nagy kockázatnak tűnik nemcsak az egyetemi, de minden licenciadó számára. Megjegyzem ugyanakkor, hogy a kártérítésre ez esetben a Ptk. 339. §-a irányadó, tehát a licenciadónak az általános szabályok szerint lehetősége van bizonyítani, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. *Peters* egyébként megemlíti, hogy a felelősség korlátozása egy meghatározott összegre arra indíthatja a licenciadót, hogy ne teljesítsen megfelelően.³⁶⁵ Nem vitatkozva ezzel úgy vélem, hogy az ilyen szabály a jóhiszemű és tisztességes licenciaforgalmat kiszámíthatóbbá, kevésbé kockázatosná teheti, és mint ilyen főleg egyetemi licenciadók esetében javasolható lenne, a magyar jogban azonban a kártérítési felelősség korlátozása enyhén szólva problematikus. A Ptk. 314. §-a megtiltja a szándékos és súlyos gondatlansággal okozott károk megtérítési felelősségének kizárását. *Lontai* javasolta a kérdésnek speciális szabályban való rendezését,³⁶⁶ az azonban körültekintő vizsgálatot érdemelne, hogyan biztosítható az ilyen felelősség-korlátozásnak az általános kártérítési szabályokkal való összhangja. Jelenleg tehát mindössze a Ptk. 339. § szerinti kimentés áll a licenciadó rendelkezésére, és a kártérítési felelősség korlátozására irányuló, a nemzetközi, főleg a tengerentúli joggyakorlatban kifejezetten elfogadott klauzulák alkalmazása problematikus.

Indokoltnak tűnik viszont az 1969. évi Szt-ből a jogszavatosságnál (18. § (1) bek.) már megismert, olyan szabály alkalmazásának megfontolása, hogy amikor a licenciadónak a szerződés felmondásos megszüntetése következtében visszatérítési kötelezettsége keletkezik,

³⁶⁴ Az értékes gondolatot ezúton szeretném megköszönni.

³⁶⁵ PETERS 1982, 69. p.

³⁶⁶ LONTAI 1974, 418. p.

akkor ennek mértéke nem haladhatja meg a megkapott licenciadíj mértékét csökkentve a hasznosításból származó hasznos eredménnyel, ezt azonban követelheti tőle a licenciavevő *ex nunc* megszűnés esetén is.

Végül érdemes kitérni a jogérvényesítés határidejére. A hatályos jog a kellékszavatosság érvényesítésének határidejét fél évben (Ptk. 308. §) állapítja meg. A kellékszavatossági igény érvényesítésére rendelkezésre álló legrövidebb határidő hatályos jogunkban kógens szabály, ettől érvényesen eltérni nem lehet. A licenciaszerződések sokszor hosszabb termékfejlesztési időszakot is átfognak, ezért a kellékszavatossági típusú hibás teljesítésre esetenként csak később derülhet fény. Álláspontom szerint mégsem feltétlenül indokolt javasolni a szabadalmi licenciaszerződésekben a kellékszavatosság érvényesítési határidejének általános meghosszabbítását: célszerűnek tűnik ismét megvizsgálni a kellékszavatosság tartalmi elemeit. A szabadalmi leírással összhangban levő, általános megvalósíthatóságot és a szabadalmi leírásban szintén ismertetett gazdaságos megvalósíthatóságot a licenciavevő akár a szerződés megkötése előtt is képes ellenőrizni, ezért itt a meghosszabbítás indokolatlan. A szerződéses cél szerinti megvalósíthatóságról és a szabadalmi leírásban nem ismertetett gazdaságos megvalósíthatóságról valóban csak később tud meggyőződni a licenciavevő; itt mérlegelhető a meghosszabbítás kérdése, de álláspontom szerint a kockázatmegosztás alapelveibe akár „bele is férhet” a hatályos jog szerinti határidő.

7.7.2. Termékfelelősség

A termékfelelősség objektív felelősség, hatályos törvényünk kógens szabályokkal védi a fogyasztót a hibás és veszélyes áruktól. Miután a termékfelelősség megszorítóan a gyártót helyezi az alanyi oldalra, a szabadalmi licenciatagok a licenciadó általában teljes védettséget élvez a termékfelelősségi jogkövetkezmények alól. A licenciaszerződésekre vonatkozó, Szt. szerinti, speciális szabályozás sem említ termékfelelősséget licenciadói oldalon. A német joggyakorlat a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójára vonatkozó szabály segítségével vezeti le a licenciadó lehetséges termékfelelősségét, ami az objektív jelleg miatt indokolt is. Én úgy látom, hogy a közös károkozás általános szabályai és a fokozott veszéllyel járó tevékenységet közösen végzőkre vonatkozó szabályok egyaránt alkalmasak annak megmagyarázásra, hogy a licenciadó miért számolhat bizonyos esetekben termékfelelősséggel. A Ptk. 344. §-a úgy rendelkezik, hogy ha többen közösen okoznak kárt, felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg. (A kár a károkozók között egyenlő arányban oszlik meg,

ha magatartásuk felróhatóságának arányát nem lehet megállapítani.) A veszélyes üzemnél hasonlóan: ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, egymásközi viszonyukban a felelősség általános szabályait kell alkalmazni. (Ha a károkozás egyik félnek sem róható fel, de a kár egyikük fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenességre vezethető vissza, a kárt ez utóbbi köteles megtéríteni, illetve ha a kárt mindkét fél fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenesség okozta, továbbá, ha ilyen rendellenesség egyik félnél sem állapítható meg, kárát mindegyik fél maga viseli.)³⁶⁷

Ha tehát a licenciadó *ténylegesen közreműködött a gyártási folyamatban*, akkor bár licenciaszerződés-specifikus felelősség nem merül fel, de a károkozás jogkövetkezményeinek általános szabályai szerint felmerülhet a termékfelelőssége. Ez szabadalmi licenciaszerződést feltételezve rendkívül korlátozott körben képzelhető el. Messzemenőig egyetértek *Blumenroder* (lásd: fentebb) érvelésével, hogy azt, aki egy termék-előállítási folyamathoz csak immateriális úton járul hozzá, jogilag lehetetlen a termékfelelősség alanyi körébe bevonni. Ugyanilyen fontos érvelés, hogy a szabadalmazott (veszélyes vagy káros mellékhatásokkal rendelkező) műszaki megoldás – miután a monopoljogok miatt korlátozott a potenciális gyártók köre – elvileg sokkal kisebb fogyasztói kört képes elérni, mint ugyanez az információ publikáció útján „közkinccsé” téve. Az azonban a szabadalmi licenciaszerződés keretében sem elképzelhetetlen, hogy a licenciadó kötelezi a licenciavevőt, hogy a szabadalmi leírásban ismertetett részmegoldást (anyagot vagy alkatrészt) tőle szerezzen be. Teheti ezt már csak azért is, mert a szabadalmi oltalom következtében mindenki más joga van az adott megoldás előállításától eltiltani. Ha pedig a hasznosítási engedélyt a szabadalom egy olyan részére adja meg, ami nem tartalmazza az általa szállítani kívánt anyagot vagy alkatrészt, akkor az említett részmegoldás beszerzése tényleg csak a licenciadótól képzelhető el. *Ha a licenciadó által szállított anyag vagy alkatrész hibája következtében áll be, a termékfelelősséget megalapozó káresemény, akkor álláspontom szerint a közös károkozás előbb említett szabályai útján „indirekt” módon, de bekövetkezhet a licenciadó termékfelelőssége*, és itt hívom fel a figyelmet az egyetemleges felelősség beállításának a lehetőségére is.

Egyetemi viszonyok között hogyan képzelhető el az, hogy az egyetem mint licenciadó anyagot vagy alkatrészt szállítson? Gyártási mennyiségben ilyen beszállítás igen nehezen. Az viszont igen gyakori, hogy az egyetem ún. anyagátadási megállapodást köt. Ennek éppen az a

³⁶⁷Ptk. 346.§ (1)-(3) bek.

lényege, hogy az átadó a magas szellemi hozzáadott értéket képviselő, általában más által nehezen előállítható, adott esetben pedig szabadalmazott anyagot fizikai formájában bocsátja a megrendelő rendelkezésére, kikötve az anyag megrendelő általi sokszorozásának a tilalmát. Ha tehát szabadalmazott anyag átadása történik, a hasznosítási engedély más része pedig a többi szabadalmazott információra vonatkozik, akkor egyetemi viszonyok között a gyakorlatban is elképzelhető anyag (alkatrész) licenciadói szállítását kikötő licenciaszerződés. Szerencsére a tapasztalat szerint az anyagátadási megállapodások többségét kutatási célokra kötik, ezért az így szállított anyagok kivételesen ritkán eredményezhetnek olyan helyzetet, aminek következtében a licenciadói termékfelelősség felmerülne.

A *Blumenroder* által említett további esetek, nevezetesen a licenciadó gyártóként való azonosítása, a védjegylicencia, a know-how átadása következtében a gyártási folyamatra való fokozott ráhatás nem képezi a disszertáció jelenlegi, szabadalmi licenciára korlátozott részét. Még akkor is, ha a szerződés részét képezi szabadalomhasznosítási engedély adása, az ilyen megállapodások a hibrid-licencia megállapodások körébe tartoznak, amelyek egyébként egyetemi technológia-transzfer megállapodások esetén (az egyébként nagyszámú know-how átadás esetét kivéve) igen ritkán fordulnak elő. A termékfelelősség kérdésével összefüggésben tehát úgy vélem, egy körültekintő licenciadói megartatás biztonságos pozíciót eredményez.

7.7.3. Jogszatossá

7.7.3.1. A jogszatossá célja a licenciaszerződésekben

A jogszatossá licenciaszerződés-specifikus céljai tekintetében hivatkozom a kellékszvatosságra: analóg módon a jogszatossá esetében is cél a szerződő felek közötti *jogi kockázat ésszerű megosztása, a licenciadó jóhiszeműségének és együttműködési készségének a biztosítása* és olyan jogszatossági kötelezettségek előírása, amelyek *vállalásuk esetén ténylegesen teljesíthetők is*. (Az egyetemspecifikus cél sem különbözik a kellékszvatosságnál írtaktól: *a szvatossági kötelezettség olyan mértékű korlátozása, hogy ne álljon elő teljesíthetetlen kártérítési kötelezettség*.)

7.7.3.2. A jogszatossá indokolt tartalma

A hatályos jog szerint a szabadalmas a hasznosítási szerződés egész tartama alatt szvatol azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza. Álláspontom szerint vannak olyan szvatossági kötelezettségek, amelyeket – bár rá lehet kényszeríteni a licenciadóra – reálisan és

biztonsággal nem lehet vállalni. Ide tartozik az az eset, hogy a licenciadó szavatolja a találmánya „világújdonságát”, azaz azt a körülményt, hogy senkinek, sehol a világon nincs olyan szabadalma vagy akár csak bármely módon a nyilvánosságra jutott műszaki információja, amely a szabadalom újdonságát rontaná. Ezt megítélésem szerint még a legkörültekintőbb újdonságkutatás mellett sem lehet szavatolni. (A jelenlegi – diszpozitív – szabályozás ezt az esetet is az objektív jogszavatosság körébe sorolja.) Vannak ugyanakkor olyan licenciadói kötelezettségek, amelyek minden további nélkül szavatolhatók, ilyen például annak vállalása, hogy a szabadalmi oltalmat a licenciadó fenntartja. Ezért úgy látom, hogy a jogszavatosság tartalmi elemei a kellékszavatossági normákhoz hasonlóan csoportosíthatók a következők szerint:

akár objektív és kógens normaként is megjeleníthető jogszavatossági kötelezettség: szavatosság arra, hogy a licenciadó az oltalom fenntartásához szükséges intézkedéseket megteszi, tehát befizeti a fenntartási díjat vagy tartózkodik az oltalomról való lemondásról; szavatosság arra, hogy harmadik személynek nincs előhasználati, továbbhasználati joga és kényszerengedélye a szabadalom tárgyára; kizárólagos licenc esetén szavatosság arra, hogy más nem kapott és a jövőben nem kap a szabadalomra hasznosítási engedélyt;³⁶⁸ szavatosság arra, hogy a szerződéskötéskor a szabadalom nem függő szabadalom;

főszabály szerint kizárt, de diszpozitív és vétkességtől függő kötelezettség: szavatosság arra nézve, hogy a licencszerződés alapját képező szabadalom fennáll-e mind a szerződéskötés időpontjában, mind a szerződés egész hatálya alatt; szabadalmi bejelentés fázisában szavatosság arra nézve, hogy a licenciadó jogerősen szabadalmat kap.

7.7.3.3. A jogszavatosság megsértésének indokolt jogkövetkezményei

A jogszavatosság következményei tekintetében jórészt csak megismételni tudnám a kellékszavatosságnál írtakat, ezért azokra ezúton hivatkozom.³⁶⁹ Kiemelem, hogy szabadalmi jogunk a felmondás jogkövetkezményével összefüggésben egyszer már alkalmazta azt a szabályt, hogy *a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett* (1969. évi Szt.).³⁷⁰ Ezt a

³⁶⁸...és adott esetben a licenciadó maga is tartózkodik a találmány hasznosításától.

³⁶⁹Megjegyzést érdemel, hogy a más védjegyébe ütköző áruk szállításának jogszavatossági kérdéseit részletesen ismerteti VIDA 1993, 33-43. p.

³⁷⁰Érdemes e ponton utalni arra, hogy – amint az fentebb bemutatásra került – az Amerikai Egyesült Államok jogalkotója nem írt elő a szabadalmi licencszerződésekkel összefüggésben automatikusan alkalmazható, kötelező jog-, illetve kellékszavatossági klauzulákat. Ennek megfelelően amennyiben a szabadalmat valamilyen jogszavatossággal összefüggő okból utólagosan érvénytelennek nyilvánítják, akkor a licenciavevő kizárólag

felmondás mint jogkövetkezmény esetében hasznosnak tartanám alkalmazni, annál is inkább, mert láthattuk, hogy a felelősség tengerentúli szerződésminták szerinti korlátozása a licenciadíj bizonyos mértékéig (különösen a kártérítési felelősségnél) hatályos jogunkban problematikus.

7.8. A szavatossági kérdések szabályozásának jogi megoldásáról

Az előzőkben megvizsgáltam, hogy a licenciaszerződések szavatossági és termékfelelősségi szabályait milyen tartalommal lehetne pontosítani összhangban a már hosszabb ideje, egymástól függetlenül érkező kezdeményezésekkel. Megnéztem, hogy ezek a szabályok speciális licenciadói minőségéből következően hogyan hatnának az egyetemre. Az is látható volt, hogy ami az egyetemnek jobb, az a többi licenciadónak is jobb helyzetet teremt, és – miután a szerződő feleket a szavatossági kérdések körültekintőbb szabályozására készítetné – a licenciaeveői oldal érdekeit sem sérti. *Kérdés, hogy a jelen szabályozási környezet módot ad-e a fentiek szerinti szavatossági megoldásokra.* A hatályos szabályozás diszpozitív jellegénél fogva igen szélesre vonja a megállapodási lehetőségek spektrumát, igaz iránymutatást csak a két szélsőségre ad: amikor a licenciadó szavatosságot vállal és amikor a licenciadó szavatosságát szerződésileg kizárják. A köztes megoldásokra sem a szavatossági jogok tartalma, sem a jogkövetkezmények tekintetében nincs normatív iránymutatás, ezért a szerződő felek által (az erőviszonyok által meglehetősen befolyásolt módon) kialakított szerződéses megoldások helytállósága már csak egy jogvita során derül ki. Jogalkalmazói gyakorlatunk pedig nem bővelkedik iránymutatásul szolgáló jogesetekben.

Meglátásom szerint a szavatossági jogok fent javasolt tartalmi része a szerződések szintjén jórészt kivitelezhető (a kógens-diszpozitív megosztottság a szerződések szintjén már eltűnik). A jogkövetkezményeknél viszont a visszatérítési kötelezettség korlátozása problémás lehet. A hatályos jogszabályok alapján megkötött egyes licenciaszerződésekben indokolt kiemelt figyelmet szentelni a szavatossági kérdéseknek. Hasznos lehet a szavatossági jogok tartalmának és a megsértésükhöz fűződő jogkövetkezményeknek a szerződésben való egyenkénti részletezése a fentiek szerint. A termékfelelősség szerződéses szabályozása megítélésem szerint nem lehet megoldás, hiszen a termékfelelősség kógens szabályozási terület.

annyiban követelhetné a már kifizetett licenciadíj visszatérítését, amennyiben erről a licenciaszerződésben konkrétan rendelkeztek a felek. Lásd: Troxal v. Schwinn, 1260. p.

Az Amerikai Egyesült Államokban és az EU szabályozásában gyakori az ún. modellszerződések rendszeresítése. Ilyenre példa az EU 7. kutatási keretprogramjának támogatási modellszerződése is.³⁷¹ Ez önmagában nem jogforrás, de a szerződő felek igen széles körben elfogadják a tartalmát. Másik példa a kifejezetten licencia-megállapodásokra rendszeresített ún. Lambert-széria az Egyesült Királyságban.³⁷² Indokolt lehet például a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) gondozásában megjelentetni az licenciaszerződések szavatossági és termékfelelősségi kérdéseit részletesen szabályozó, a fentiekben részletesen körülírt licenciaadói és licenciavevői érdekviszonyoknak egyaránt megfelelő modellszerződést. Egyetemi szemszögből nézve az ilyen modellszerződések azért is indokoltak, mert a tapasztalat szerint az egyetemeken könnyebben teremtenek joggyakorlatot ilyen modellszerződések adaptálásával (a kutatás-fejlesztési támogatások lehívásának gyakorlatában már megszokottá vált modellszerződések alkalmazása). A modellszerződések szavatossági rendelkezéseire nézve az előző pontban ismertetett megoldásokat alkalmazhatónak tartom, de ezektől eltérő szabályozás is elképzelhető. Az egyetemi licenciaügyletek szavatossági megoldásaira irányuló szabályozás elhelyezésére nézve igen értékes gondolatnak tartom Csécsy György professzor felvetését, aki mindezeket a szabályokat éppenséggel az egyetemi szellemi tulajdon-kezelési szabályzatokban helyezné el.³⁷³ Bár az Európában hatályos egyetemi szellemi tulajdon-kezelési szabályzatok esetében az ritka, hogy az egyes oltalmi formák (szabadalom, védjegy stb.) vagy iparjogvédelmi aktivitások (licenciaügyletek, spin-off vállalkozások stb.) tekintetében külön-külön szabályzatokat alkalmazzon egy egyetem, az Amerikai Egyesült Államokban erre is van jó néhány példa.³⁷⁴ Hazai viszonyok között az egységes szellemi tulajdon-kezelési szabályzatok jó bázist jelenthetnének a fenti megoldások elhelyezésére.

Érdekes kísérlet ugyanakkor a jogalkotásra irányuló szakmai javaslatlétel is. Amint ezt már fentebb jeleztem, ezt inkább gondolatkísérletnek tekintem és remélem, hogy szakmai vitát indíthatok a következő gondolatokkal. A termékfelelősség kérdésével e helyütt nem kívánok foglalkozni. A kellékszavatosság hatályos tartalmi (diszpozitív) szabálya [Szt. 28. § (2) bekezdés] így szól: „A szabadalmas szavatol azért is, hogy a találmány műszakilag megvalósítható.” Elképzelhetőnek tartok egy olyan megoldást, amely szerint *kógens szabályként* szavatol a szabadalmas azért, hogy a találmány a szabadalmi leírásban

³⁷¹<http://cordis.europa.eu/documents> (2009. december 15.).

³⁷²Lásd: <http://www.lambert.uk> (2009. december 15.).

³⁷³ Csécsy professzor véleményével teljesen egyet tudok érteni, és ezúton köszönöm az észrevételt.

³⁷⁴ Lásd: pl. a Yale Egyetem különböző szabályzatait: <http://www.yale.edu/ocr/pfg/policies/index.html>.

ismertetett módon, műszakilag megvalósítható, egyebekben diszpozitív szabályként, a hasznosítási szerződés csak kifejezett kikötés esetén eredményez szavatosságot a szabadalmi leírásban nem ismertetett műszaki megvalósíthatóságért. A kellékszavatosság jogkövetkezményeinél pedig elképzelhetőnek tartom annak beiktatását, hogy felmondás esetén *a licenciavevő a fizetett licenciadíjnak azt a részét visszakövetelheti, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.* Másrészt, ha a szerződés keletkezésére visszamenő hatállyal szűnik meg, akkor (az 1969. évi Szt. és a fentebb bemutatott svájci jog mintájára) a licenciavevő csak azt a díjat követelhetné vissza, amit a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett. A kellékszavatosság fentebb ismertetett diszpozitív részletszabályai megjelenhetnének miniszteri rendelet szintjén vagy – törvényi utalás nélkül – egy SZTNH által gondozott modellszerződésben. A jogszavatosság fentebb ismertetett csoportosításával összefüggésben elismerem, hogy az általam kógensként javasolt normaelemek törvénybe iktatása bonyolult, kazuisztikus szabályozásra vezethetne, ami adott esetben több hátránnyal járna, mint előnnyel. Ezért a jogszavatosság tartalmát illetően mindössze az Szt. 28. § (1) bekezdése szerinti, hatályos szöveg helyett azt a megoldást tartanám elképzelhetőnek, hogy *a szabadalmas csak kifejezett kikötés esetén szavatol a szerződés egész tartama alatt azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza.* A jogkövetkezményeknél feléleszteném az 1969. évi Szt. többször említett azon szabályát, amely szerint felmondás esetén *a szerződés visszamenőleges megszüntetése esetén hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.* A diszpozitív részletszabályok – a kellékszavatossághoz hasonlóan – megjelenhetnének miniszteri rendeletben vagy modellszerződésben.

Felmerül a kérdés, hogy az itt vázolt megoldások nem feleslegesek-e, ha a hatályos normakincs ma is lehetővé teszi a felek ilyen értelmű megállapodását. Úgy látom, hogy az ilyen szabályok arra készíthetik a szerződő feleket, hogy figyelmet szenteljenek a szavatossági kérdéseknek, ami mind licenciadói, mind licenciavevői oldalon egyértelműen előnyös, biztonságos megoldást jelentene, és záloga lehetne a felek hosszú távú, zökkenőmentes együttműködésének.³⁷⁵ Mérlegelendő ugyanakkor a részletszabályozás fentebb bemutatott elhelyezési megoldása.

³⁷⁵ Úgy vélem, hogy a fentieket indokolja az a körülmény is, hogy a licenciatűgyletek ezen része kifejezetten a stratégiai döntéshozatal körébe tartozik, amelyben a professzionális szabadalmi ügyvivői közreműködés

7.9. Összefoglalás

A jelen fejezetben megvizsgáltam a szabadalmi licenciaszerződések szavatossági és termékfelelősségi kérdéseit. Külön foglalkoztam az egyetem mint licenciaadó speciális helyzetével. A szavatosságot a tartalmi és jogkövetkezményi szempontból egyaránt vizsgáltam, és a jogkövetkezményeknél kiérttem az objektív és vétkességi karakterre is. Arra következtetésre jutottam, hogy a licenciaszerződésekben a szavatosság részletszabályainak a rendezése – vagy körütekintő szerződési gyakorlattal, vagy modellszerződéses megoldással, esetleg jogszabály-módosítással – indokolt lehet. Bár az előnyökre rámutattam, utóbbi esetben nem mellőzhető egy jogszabálmódosítás körütekintő hatásvizsgálata, már csak azért sem, mert az Szt-ben szabályozott hasznosítási szerződési szabályokra hivatkozik az összes többi oltalmi forma hasznosítási szerződési konstrukciója, és a hasznosítási szerződések világa rendkívül heterogén terület, aminek megismerését bírói jogalkalmazói gyakorlat nemigen segíti.

VIII. fejezet

Összefoglaló megállapítások, következtetések, tézisek

A jelen disszertáció alapjául szolgáló kutatómunka középpontjában alanyi szempontból a felsőoktatási intézmények és közfinanszírozású kutatóhelyek, anyagi jogi szempontból pedig három szabadalmi anyagi jogi intézményi kör: a munkavégzésre irányuló jogviszony alatt végrehajtott kutatás-fejlesztés eredményéhez fűződő munkáltatói és munkavállalói jogok; a szabadalmazott megoldást javító fejlesztési eredmények szabadalmazhatósága és a licencszerződések szavatossági kérdései álltak. A kutatásnak aktualitást adott, hogy a közfinanszírozású kutatóhelyek mint szellemi termék-kibocsátók növekvő szereppel – és felelősséggel – rendelkeznek a modern innovációs rendszerekben. Amint azonban erre a disszertáció bevezetésében is rámutattam, a viszonylag új szerep, nevezetesen a nyílt innováció paradigmáján alapuló innovátori minőség igen gyakran kényelmetlen a történetileg az *universitas* szellemiségén kialakult intézmények és kutatóik számára. Az egyetemek és kutatóintézetek felelőssége kettős: egyrészt felelősség a közpénzek hatékony, gazdaságos és prudens felhasználásáért, ennek megfelelően a társadalmi életminőséget javító kutatási és fejlesztési eredmények kibocsátásáért, másrészt – legalább morális, esetenként jogi – felelősség a létrehozott szellemi alkotások fizikai termékkelé alakítása során esetlegesen bekövetkező hibákért, mellékhatásokért. Ez a kettős felelősség fokozott körültekintést kíván meg az egyetemektől és kutatóintézetektől a szellemi alkotásokkal kapcsolatos iparjogvédelmi intézkedések során. Az intézmények innovátori szerepköre és felelőssége természetesen megjelenik az egyén, a tudományos kutató szintjén is, aki – amint azt az V. fejezetben, az *Open Access* paradigmával összefüggésben részletesebben ismertettem – erre egy speciális, az iparjogvédelem szemszögéből igencsak nehezen értelmezhető attitűddel reagál.

A disszertáció elején, a III. és a IV. fejezetekben az egyetemek és a közfinanszírozású kutatóintézetek és kutatóik előbb említett *universitas*-múltjából és fokozott felelősségéből származó speciális alanyiságát próbáltam meg alátámasztani. (A speciális alanyiság kérdése az V. fejezetben, a kutatókra vonatkozóan, a német példa ismertetésénél szintén előkerül.) Arra kívántam rámutatni, hogy egyrészt az egyetem mint szellemi tulajdon-kibocsátó közeg speciális iparjogvédelmi attitűddel és problémákkal rendelkezik, és hogy lehetnek olyan iparjogvédelmi megoldások, amelyek lényegében minden közfinanszírozású kutatóhelyi

közegben alkalmazhatók. A nyílt innováció modelljében, ahol a vállalatok számára a külső tudás egyenértékű a belső tudással az innovációban betöltött szerepének fontossága szempontjából, a közfinanszírozástól az iparhoz történő tudástranszfer és ennek iparjogvédelmi vetületei speciális „ellenállást” váltanak ki az egyetemi kutatókból: ez az *Open Access* paradigma. Az *Open Access* tudásanyaga a publikus világhálón szabadon és ingyenesen hozzáférhető, megengedve bármely felhasználónak – egyebek mellett – a felhasználását bármely törvényes célra pénzbeli, jogi vagy műszaki korlátozások nélkül. Az egyetlen megszorítás, hogy meg kell adni a szerzőnek a lehetőséget a mű integritásának, a szerzőség elismerésének és a megfelelő idézésnek a kontrolljára. Az *Open Access* paradigma alá eső, egyébként akár szabadalmazható műszaki kutatási eredmény iparjogvédelmi karakterű oltalomban nem részesül, ennek megfelelően közkinccs. Az *Open Access* tudás azonban nem felel meg az ipari termékfejlesztés követelményeinek, mert nem védhető meg a versenytársaktól.

Amint arra a IV. fejezetben ismertetett regionális kutatás eredményeinek ismertetésével rámutattam, egyetemi-kutatóhelyi viszonyok között az iparjogvédelem és a találmányhasznosítás kifejezetten problematikus. A nagyszámú találmány-feltárás ellenére a találmányoknak a tényleges gazdasági hatása komolyan elmarad a potenciális hatástól. A kutatók alapkutatási küldetése és az ipari kutatás prioritásai konfliktusba kerülnek. A kutatók többsége nem szívesen késleltetné a kutatási eredmények publikálását iparjogvédelmi megfontolásokból. Jelentős hányaduk ugyanakkor elutasítja a szellemi tulajdonvédelmet annak érdekében, hogy a kutatási eredményeket minél szélesebb körben terjeszthesse, és sok kutató úgy gondolja, hogy az iparjogvédelem hátráltatja őt a publikációban és ilyen módon a szakmai előrehaladásban, sokan pedig úgy látják, hogy a kutatási tevékenység igen nehezen egyeztethető össze a technológia hasznosítására irányuló erőfeszítésekkel. Az iparjogvédelem eszköztárát sem kellő magabiztossággal alkalmazzák a kutatóhelyek: gyakran előfordul az ún. ön-újonságrontás, és a bejelentett találmányok hasznosulása és jövedelemtermelő képessége egészen alacsony. Ez – egyebek mellett – visszavezethető a feltalálói érdekeltség elégtelen mivoltára is.

Üzleti értelemben az ipar számára nem megfelelő az *Open Access* paradigma szerinti tudás. Számára lényegében az egyetlen elfogadható kutatóhelyi szellemi tulajdon-menedzselési modell az ún. szellemi tulajdon-centrikus szemlélet, amely a létrehozott kutatás-fejlesztési eredményeknek az iparjogvédelem klasszikus eszköztárával való védelmén alapul, és az *Open Access* paradigmának legalább három ponton nem összeegyeztethető alternatíváját

képezi: a) a kutatás-fejlesztési eredmény műszaki tartalmának mindenki általi hozzáférése időben késleltetett, tartalmilag korlátozott; b) a felhasználás a profitorientált tevékenység körében alapvetően tilos, illetve a jogosult engedélyéhez kötött; c) az Internet a jogok terjedelmének megállapításához (*freedom to operate*) és nem az információ minél szélesebb körű terjesztéséhez szükséges eszköz. Az is látható, hogy az *Open Access* paradigmát és a szellemi tulajdon-centrikus innovációmenedzselési modellt egyszerre aligha lehet követni. Bár logikusnak tűnik a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet bátorítása az egyetemeken, az *Open Access* ereje és a kutatók körében való népszerűsége indokolja, hogy *a jövőben egy „Open Access-toleráns”, egyben szellemi tulajdon-centrikus modell valósuljon meg a közfinanszírozású kutatóhelyeken*, amely a záros határidőn belül, egységes platformon (Internet) való közzététel kötelezettsége mellett lehetővé teszi ipari tulajdonjogok érvényesítését is. Körültekintő menedzseléssel ugyanis az *Open Access és a szellemi tulajdon-centrikus szemlélet összhangja* az intézményi szellemi tulajdonvédelmi szabályzatok segítségével *biztosítható*. Álláspontom szerint ezért *indokolt lenne, hogy a kutatóhelyek mindkét modell tekintetében megfelelő szabályozási környezetet alakítsanak ki, illetve legalább iránymutatást adjanak a munkatársaiknak az intézményi sajátosságokra is figyelemmel*. Az általam javasolt szabályozási megoldás központi eleme *a kutatói döntés alkotmányos szabadsága*, összekötve a kutatói felelősséggel a döntés következményeit illetően. Ez alatt azt értem, hogy *minden szellemi tulajdonvédelmi szabályzatnak kifejezetten meg kell adnia a lehetőséget a kutató számára, hogy akkor, amikor még dönthet arról, hogy az Open Access vagy szellemi tulajdon centrikus elvek szerint kíván eljárni, maga döntsön, melyik modell szerint fogja menedzselni találmányát és saját kutatói karrierjét. Másrészt a szabályzatoknak és a hozzájuk kapcsolódó iratmintáknak, nyilatkozatoknak stb. világossá kell tenni a kutatók számára, hogy ha egyszer lemondtak találmányuk szellemi tulajdon centrikus menedzseléséről, más szóval nem éltek az iparjogvédelem eszköztárával, a későbbiekben erre lényegében már nem lesz lehetőségük*. Az itt összefoglaltakra hivatkozással tézisként fogalmazom meg a következőt:

1. tétel: A közfinanszírozású kutatóhelyek, ezen belül az egyetemek és más felsőoktatási intézmények mint jogi személyek, továbbá kutatóik mint természetes személyek speciális alanyisággal rendelkeznek az általuk létrehozott szellemi termékeket illető iparjogvédelmi intézkedések szempontjából, amelyekre és akikre vonatkozó speciális szabályozás kiindulópontjának a kutatás alkotmányos szabadságjogának kell lennie. Indokolt, hogy a hasznosítható kutatási eredmények védelmére egy „Open Access-toleráns”, egyben szellemi

tulajdon-centrikus modell valósuljon meg a közfinanszírozású kutatóhelyeken, amelynek keretében minden intézményi szellemi tulajdonvédelmi szabályzatnak kifejezetten meg kell adnia a lehetőséget a kutató számára, hogy akkor, amikor még dönthet arról, hogy milyen elvek szerint kíván eljárni, maga döntsön, melyik modell szerint fogja menedzselni találmányát és saját kutatói karrierjét, világossá téve azonban a kutatók számára döntésük valamennyi következményét. Miután jelenlegi iparjogvédelmi normakincsünk adekvát védelmet tud nyújtani a legtöbb ágazatban születő találmányok számára, a szellemi tulajdon centrikus modell és az Open Access konfliktusának kezelésére a szellemi tulajdon-kezelési szabályzatok megfelelőnek tekinthetők, és a szabadalmi jogszabályok módosítása indokolatlannak mondható.

A disszertáció V. fejezetében a kutatót mint humán erőforrást, mint munkavégzésre irányuló jogviszonyban levőfeltalálót helyeztem a kutatás középpontjába. Az egyetemi kutató a jelenlegi szabályok értelmében ugyanolyan feltaláló, mint a „szabadúszó” egyéni feltaláló vagy az ipari cég alkalmazottja. A Magyar Köztársaság Alkotmánya 70/G §-ában tiszteletben tartotta és támogatta a tudományos és művészeti élet szabadságát. Az új Alaptörvény ezt a szabályt megismétli X. cikkében. Ez az alkotmányos alapjog lehetővé teszi a kutatói érdekek megfelelő védelmét és az azokra való hivatkozást. Ami azonban a disszertációban ismertetett német modellben megtalálható, a magyarból pedig érzékelhetően hiányzik, az az összeköttetés az alkotmányos alapjog és a törvényi szabályozás tartalma között, úgy is lehet fogalmazni, hogy az alkotmányos alapjog „kiüresedik”, mire a törvényi normák szintjére kerül. A jelenlegi szabályok nem tükrözik azt a körülményt, hogy a kutatás és a tudomány alkotmányos szabadságának deklarálása mellett egyetemi-kutatóhelyi viszonyok között számos nehézség érheti azt a kutatót, aki a szabadalmi törvény szolgálati státusának aláveti magát. Néhány ilyen problematikus körülmény: a) a szolgálati találmányokra irányuló, bírói jogalkalmazás messzemenőig kiterjeszti a szolgálatiságot megalapozó munkaköri kötelezettség fogalmát, amit a közalkalmazotti törvény újabb módosításai is tovább támogatnak, a jogalkotó szándéka szerint a szolgálati találmányok körébe tartoznak a hallgatók által megalkotott szellemi termékek is, és a kutatói oldal gyakorlatban tapasztalható törekvése (ellenállása) ellenére sem alakult ki jogrendszerünkben sem a német jogban 2002-ig meglevő „professzori elsőbbségre”, sem a jelenlegi *Arbeitnehmererfindergesetz*-re emlékeztető megoldás; b) a munkáltató szabadalmi jogokról való lemondása esetén a találmánynak a feltalálókra való visszaszármaztatásának biztosítéki oldala sem az közfinanszírozású kutatóhelyeken kívüli feltalálók esetében, sem a kutatóhelyi feltalálók

esetében nem megoldott; c) a találmányi díjra vonatkozó törvényi szabályozás egyetemi-kutatóhelyi viszonyok között az átlagosnál nagyobb számítási bizonytalanságot hordoz, amit sem a törvény, sem a jelenleg hatályos intézményi szellemi tulajdonkezelési szabályzatok nem enyhítenek; különösen igaz ez az egyetem konzorciális partnerével közösen bejelentett találmányokhoz fűződő találmányi díjigényre és a díjszámítás alapjára, kiszolgáltatott helyzetet teremtve a kutatóknak és az egyetemi hallgatóknak; d) a kutatók spin-off vállalkozásokban való – a korai fázisú innovációban egyébként nélkülözhetetlen – szerepvállalását a Kjt. és az innovációs törvény 2009-es módosításai lényegében lehetetlenné tették.

Az itt vázolt konfliktushelyzetben úgy vélem, a kutatók feltalálói minőségének megfelelő jogszabályi rendezéséhez három lépcsőben vezet az út. Az első lépcső a kutatás szabadságának mint alkotmányos alapjognak nemcsak az Alaptörvényben, hanem a jogforrási hierarchián belül lentebb elhelyezkedő szabályokban is tartalommal való megtöltése. A második lépcső a normatív jogban a közfinanszírozású kutatóhelyi dolgozók részére a szolgálati találmányhoz fűződően többletjogok vagy kedvezmények biztosítása a nem kutatóhelyi feltalálókhoz képest, továbbá a kutató mint közalkalmazott számára más közalkalmazottakhoz képest többletlehetőségek biztosítása azokban az esetekben, amikor a találmányok hasznosításának előkészítése ezt megkívánja, éppen annak érdekében, hogy az előbb említett alkotmányos alapjog képes legyen betölteni a szerepét. A harmadik lépcső az intézményi hatáskörben kialakítandó szabályzatok, eljárási rendek, továbbá magánjogi karakterű mintaszerződések olyan módon történő kialakítása és módosítása, hogy abban a kutatók komfortérzetét és bizalmi szintjét növelő rendelkezések jelenjenek meg. Ezekre való tekintettel tézisként fogalmazom meg a következőt:

2. tézis: A közfinanszírozású kutatóhely olyan érdekegyensúly kialakítását kívánja meg, amelynek az alapja, hogy a kutatók munkaviszonyban alkotott találmányai szolgálati találmányként az anyaintézmény tulajdonába kerüljenek. Nem indokolatlan ugyanakkor a tudományos kutatók mint szolgálati feltalálók részére – éppen a kutatás alkotmányos szabadságának tartalommal való megtöltésére – a többi szolgálati feltalálóhoz képest törvényi többletjogok nyújtása. Az Arbeitnehmererfindergesetz 42. §-ában már ismertetett többletjogok közül a pozitív publikációs jogokat és negatív publikációs jogokat, továbbá a kutatók találmányokból való legalább 30%-os részesedésének a szabályát megfontolandónak tartanám akár törvényi szinten is, többletjogként biztosítani. További többletjogként elképzelhetőnek tartanék olyan szabályt, amelynek értelmében az anyaintézmény kutatói

szolgálati találmányok esetében – szemben az általános szabályokkal – amennyiben gyakorolja a szolgálati találmányhoz fűződő tulajdonosi jogait, nem mellőzhetné a szabadalmi bejelentés megtételét, valamint megfontolandónak tartom a szabadalmi törvény 12. §-át akként kiegészíteni, hogy amennyiben a munkáltató elmulasztja a szabadalomhoz való jogáról való lemondása előtt vagy a szabadalom megadását kizáró cselekménye vagy mulasztása előtt a szabadalomhoz fűződő jogokat a feltaláló(k)nak felajánlani, akkor erre való hivatkozással a feltaláló a jogsérelemről való tudomásszerzéstől számított meghatározott ideig kérhesse, hogy a szabadalmi bejelentést vagy szabadalmat újra érvénybe helyezzék, és jogutódként a munkáltató helyébe léphessen. Végül megfontolónak tartom a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény 43. §-át akként módosítani, hogy a kutatók a gyakorlatban is képesek legyenek szerepet vállalni a találmányuk gazdasági hasznosításában.

A disszertáció VI. fejezetében egy egyetemi-kutatóintézeti berkekben igen gyakori probléma: az azonos témában folytatott kutatómunka eredményeként született, de éppen a korábbi saját eredményekre tekintettel nem feltétlenül szabadalmazható új ismeret szabadalmi oltalmazhatóságát vizsgáltam. Az egyetemi kutató t.i. adott témán folyamatosan dolgozik, és ennek következtében folyamatosan új ismeretekre tesz szert. Az új ismeretek speciális felhalmozódása feltalálói tevékenységre, szabadalmazható találmányra vezet. Ellentétben azonban az egyéni feltalálóval, a kisvállalkozóval vagy a kutatólaboratóriumot nem üzemeltető, termelő vállalatok többségével, a találmány megalkotásakor a kutató számára a projekt nem fejeződik be, ellenkezőleg: a folytatódó kutatómunka eredményeképpen a tudós már a szabadalmi bejelentés után röviddel újabb hasznos, mások elől védendő információhoz juthat. Az ilyen többlet-ismeret azonban nem feltétlenül éri el azt az alkotói színvonalat, hogy abból újabb szabadalmi bejelentés szülessen. Ez az anyagi jogi probléma elvileg az egyetem falain kívüli feltalálók esetében is előfordulhat, azonban az egyetemi K+F sajátos mechanizmusából és jellegzetességeiből következően egyetemi-közfinanszírozású kutatóhelyi viszonyok között lényegesen gyakrabban, szinte elkerülhetetlenül jelentkezik. Ahogyan a kutatás szabadságának alkotmányos jogával összefüggő, V. fejezetben taglalt konfliktushelyzet elméletileg tapasztalható az egyetemi körökön kívüli feltalálók esetében is, de a gyakorlatban rendszerszintű problémára csak az egyetemeken vezet, a javítást célzó találmányok szabadalmazásának a problémái is a leggyakrabban egyetemi környezetben jelentkeznek. Annak ellenére, hogy az itt vázolt problémával már legelső, 1895-ös szabadalmi törvényünk is foglalkozott az ott „javítási” találmányoknak nevezett találmányokra adható pótszabadalom intézményének a keretében, az azonos tárgykörben megalkotott, új

technológiák védelmére rendelkezésre álló anyagi és eljárási jogi eszközök mindegyike problematikus bizonyos szempontból. A legfontosabb anyagi jogi megoldás hazánkban az Szt. 61. § (1) bekezdés c) pontja szerinti belső elsőbbség, de a korábbi bejelentés rendkívül kockázatos, modern kutatási élethelyzetekben lényegében nem alkalmazható visszavonása és új elsőbbséggel, kibővített tartalommal való újbóli bejelentése is anyagi jogi megoldás. Magyar elsőbbségi bejelentés(ek)e)t feltételezve más megoldás nem áll a feltalálók rendelkezésére. Eljárásjogi eszközökkel több elsőbbségű műszaki információ összevonható élve a Párizsi Unió Egyezmény 4. cikke által biztosított lehetőséggel, a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) alkalmazásával.

Áttekintve a javítást célzó kutatások eredményeinek védelmére szolgáló, fontosabb külföldi megoldásokat, látható, hogy az efféle feltalálói törekvéseket világszerte nagy hasonlóságokat mutató eszközökkel törekszenek segíteni. Az anyagi jogi eszközök első csoportja az, amely a (végleges) szabadalmi bejelentés időpontját megelőző tevékenységeket látja el jogkövetkezménnyel: ilyen az angol nyelvű irodalomban „grace period”-nak nevezett türelmi idő, amelyhez elsőbbségi jogkövetkezmény nem fűződik, de 1 éven belül mentesül a bejelentő az ön-újdonásgrontás következménye alól. A végleges bejelentést megelőző jogintézmények másik példája az „*US provisional application*”-nak nevezett átmeneti szabadalmi bejelentés szerinti megoldás. Ez elsőbbséget teremt, feltéve, hogy legfeljebb 12 hónap elteltével végleges szabadalmi bejelentés születik belőle. Az eszközök második csoportját képezi a többször is alkalmazható „*continuation in part*” (CIP), a csak egyszer és időben is korlátozottan (12 hónap) alkalmazható belső elsőbbség, és a német pótszabadalom (*Zusatzpatent*), amely szintén korlátozott ideig áll a feltaláló rendelkezésére.

Az azonos bejelentő által benyújtott szabadalmi bejelentések esetében, különösen kutatóhelyi körökben érzékelhető feltalálói érdekek hathatós védelmére meglátásom szerint olyan megoldásra van szükség, amely

- a) alkalmas annak a méltányolására, hogy az úttörő találmányt megalkotó feltalálónak nincs mindig ideje a találmány minden részletére kiterjedő megoldás kidolgozására;
- b) lehetővé teszi, hogy jogi eszközökkel megnehezíthető legyen kerülő szabadalmak kidolgozása;
- c) képes „együtt élni” a kiterjesztett értelmezésű technika állásának a koncepciójával;
- d) a belső elsőbbségnél több időt hagy a változtatásra, és – a belső elsőbbséggel ellentétben – többszöri változtatást is lehetővé tesz;
- e) költségkímélő; és

f) egyszerű.

A probléma megoldási lehetőségeit kutatva megvizsgáltam annak lehetőségét, ha az újabb szabadalmi bejelentés elbírálásakor a bejelentő azonos tárgykörben tett korábbi bejelentését figyelmen kívül hagyják a technika állása meghatározásakor. Ebben a megoldásban nem a versenytársak szabadalmait „előzi meg” a későbbi elsőbbségű szabadalom, hanem a saját korábbi szabadalomtól való meglehetősen felesleges elhatárolási problémák alól mentesíti a bejelentőt. Ez azt jelenti, hogy a versenytársak által bejelentett valamennyi műszaki megoldást figyelembe kell venni a technika állása részeként, és csak akkor és annyiban engedélyezhető szabadalom a javítási megoldásra, ha azt egy versenytárs korábban nem jelentette be. Megállapítottam, hogy ezzel a jogi megoldással nem szenvednének sérelmet a teljes kiterjesztésű technika állására és az elsőbbségre vonatkozó követelmények, és a versenytársak érdekei sem. A megoldás további előnye az egyszerűség. A megoldással a bejelentők részéről olyan szabadalmi portfólió lenne kialakítható, amely nehezebben kerülhető meg a versenytársak által véghezvitt, érdemi fejlesztések nélkül. A megoldás előnye továbbá, hogy a legkorábbi elsőbbséghez képest 12 hónap eltelte után is alkalmazható lenne. A megoldás alkalmazhatóságához néhány további, technikai részlet rendezésére is szükség lenne, így különösen a) annak alátámasztására, hogy az újabb bejelentés egy korábbi szabadalmazott, saját megoldás javítását szolgálja, szükséges lenne a bejelentés szövegében hivatkozni a korábbi szabadalmi bejelentésre (szabadalomra); a hivatkozáson túl megkövetelhető lenne annak kijelentése is, hogy az újabb bejelentés szerinti műszaki megoldás a korábbi bejelentés szerinti megoldás javítását, tökéletesítését szolgálja; b) az újabb bejelentésbe foglalt műszaki információnak ténylegesen összhangban kellene lennie a korábbi bejelentéssel; c) legalább egy bejelentőnek azonosnak kellene lennie a hivatkozott korábbi szabadalmi bejelentés bejelentőjével vagy annak jogutódjával, míg a feltalálók személyére, illetve az azokban bekövetkező változásra szükségtelen lenne megkorlátozásokat tenni. Az itt felsorolt részletek rendezése – amint azt a vonatkozó fejezetben részletesen bemutattam – nem tűnik megoldhatatlan jogtechnikai feladatnak. E megfontolásokra való tekintettel tézisként fogalmazom meg a következőt:

3. tézis: A közfinanszírozású kutatóhelyek számára és más feltalálók számára is előnyös megoldás lenne, ha a szabadalmi törvényt akként módosítanák, hogy az újabb szabadalmi bejelentés elbírálásakor a bejelentő azonos tárgykörben tett korábbi bejelentését figyelmen kívül hagyják a technika állása meghatározásakor. Ezzel a megoldással nem szenvednének sérelmet sem a teljes kiterjesztésű technika állására, sem az elsőbbségre vonatkozó

követelmények, sem a versenytársak érdekei. Másrészről a bejelentők részéről olyan szabadalmi portfólió lenne kialakítható, amely nehezebben lenne megkerülhető a versenytársak által véghezvitt, érdemi fejlesztések nélkül.

A disszertáció utolsó, VII. fejezetében a kutatóhelyeken létrehozott szellemi alkotások iparjogvédelmének dinamikus oldalával, a licencia-megállapodásokkal, ezen belül a szavatossági és termékfelelősségi megfontolásokkal foglalkoztam. A licenciaadó (diszpozitív) kellék- és jogszavatossággal tartozik a hasznosításra átengedett szabadalomban foglalt műszaki információért. Termékfelelősség, ami nem szavatosság, csak a termék gyártójánál állapítható meg, de bemutattam, hogy lehetnek ennek a licenciaadónál realizálódó következményei is. Az egyetemspecifikus problémát az jelenti, hogy az egyetemeken rendszerint olyan alapkutatásból származó találmányok keletkeznek, amelyeknek a terméké váló fejlesztése során még nagyon sok technológiai (műszaki) bizonytalanság és jogi kockázat várható. Az Szt. ennek ellenére a Ptk. adásvételi szerződésénél megállapított szavatosságára hivatkozik azzal az eltéréssel, hogy ahol a Ptk. elállási jogkövetkezményt tesz lehetővé, ott a licenciavevőnek felmondási jogot ad. További részletszabályokat azonban a törvények a licenciaadáshoz fűződő szavatosság tartalmára és jogkövetkezményeire nézve – a *Lontai* munkásságát követően több helyről is felismert és kifejezett igény ellenére – nem állapítanak meg.

A kellékszavatosság jelenlegi célja, hogy a termék (dolog) műszaki alkalmasságának meghatározott, minimális színvonalát a valamennyi megállapodás esetében biztosítsa. Míg a szabályozás alapját képező dologszolgáltatás esetében termék műszaki állapotával kapcsolatban valóban igaz, hogy pontos információval szinte kizárólag az átadó rendelkezik, ezért az objektív jogkövetkezmény kizárólag rá terhelendő, a nem testi dolgok hasznosítási jogának engedélyezésére vonatkozóan az általánostól eltérő célok megfogalmazása tűnik indokoltnak. Itt első számú cél a felek közötti műszaki kockázat ésszerű megosztása, a licenciaadó jóhiszeműségének és együttműködési készségének a biztosítása, továbbá hogy a kellékszavatossági kötelezettségek vállalásuk esetén ténylegesen teljesíthetők is legyenek. Egyetemspecifikus célnak mondható a szavatossági kötelezettség olyan mértékű korlátozása, aminek következtében egy korai fázisú találmány (alapkutatási eredmény) hasznosítása engedélyezésének az esetében nem kell az egyetemnek szembenéznie egyrészt bizonytalan mértékű, másrészt előreláthatólag igen magas, harmadrészt a megkapott licenciadíjjal a legkevésbé sem arányos kártérítési kötelezettséggel. Licenciavevői célkitűzés egy felelős licenciaadói magatartás kikényszerítése szigorú szavatossági szabályok alkalmazásával.

A licenciadói és licenciatvevői célok közötti összhang megteremtése érdekében a jelenlegi szabályozás szerint három lehetősége van a szerződő feleknek: a) az egyetem mint licenciadó, maximális önvédelme érdekében, élve a törvény adta lehetőséggel, semmilyen kellékszavatosságot nem vállal; b) a licenciatvevő saját védelme érdekében a törvény szerint biztosítható maximális szavatosságot megköveteli, és a szerződésben erre vonatkozóan további részletszabályokat nem állapítanak meg; c) a felek az érdekek és kockázatok megosztásával bizonyos szavatossági normákat a szerződésben kikötnek az egyetem terhére, ennek tartalmára azonban jelenleg sem a jogszabályokból, sem a magyar bírói gyakorlatból nem kaphatnak iránymutatást, ezért a közösen kidolgozott szabályok „időtállósága” csak egy peres eljárásban derülhet ki, ami egy a szerződésben levő, nagyobb számban kötött licencszerződés esetében ismétlődő kockázat mindkét fél számára. Nem tűnik indokolatlannak az igény a célok összehangolására alkalmasabb jogi megoldásokra. A kellékszavatosság tartalmának és jogkövetkezményeinek alapos elemzését követően, tézisként fogalmazom meg a következőt:

4. tétel: A szabadalmi licencszerződésekben a kellékszavatosságnak: a) objektív és kógens tartalmú kötelezettségként indokolt megjelennie a licenciadó részéről a műszaki megoldás minden tulajdonságáról és veszélyéről való tájékoztatás, továbbá a műszaki megoldás általános (a szabadalmi leírásban ismertetett) megvalósíthatósága tekintetében; b) főszabály szerint kizárt, de diszpozitív és vétkességtől függő módon, a licencszerződésben kikötendő jelleggel indokolt megjelennie a szabadalmi leírásban nem ismertetett, szerződéses cél szerinti megvalósíthatóság tekintetében; c) főszabály szerint kizárt, de diszpozitív, ugyanakkor kikötése esetén objektív, vétkességtől független kötelezettségként indokolt megjelennie a szabadalmi leírásban ismertetett gazdaságos megvalósíthatóság tekintetében; d) kógens és kizárt kikötésként indokolt megjelennie a szabadalmi leírásban nem ismertetett gazdaságos megvalósíthatóság tekintetében. A jogkövetkezmények tekintetében indokoltnak tűnik olyan szabály alkalmazása, hogy amennyiben a licencszerződés bármely okból megszűnik, a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.

A jogszavatosság licencszerződés-specifikus céljai nem különösebben térnek el a kellékszavatosságaitól: a jogszavatosság esetében is cél a szerződő felek közötti jogi kockázat ésszerű megosztása, a licenciadó jóhiszeműségének és együttműködési készségének a biztosítása és olyan jogszavatossági kötelezettségek előírása, amelyek vállalásuk esetén ténylegesen teljesíthetők is. (Az egyetemspecifikus cél sem különbözik a

kellékszavatosságnál írtaktól: a szavatossági kötelezettség olyan mértékű korlátozása, hogy ne álljon elő teljesíthetetlenül nagy kártérítési kötelezettség.) A hatályos jog szerint a szabadalmas a hasznosítási szerződés egész tartama alatt szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza. Álláspontom szerint vannak olyan szavatossági kötelezettségek, amelyeket – bár rá lehet kényszeríteni a licenciadóra – reálisan és biztonsággal nem lehet vállalni. Vannak ugyanakkor olyan licenciadói kötelezettségek, amelyek minden további nélkül szavatolhatók. A jogszavatosság tartalmának és jogkövetkezményeinek alapos elemzését követően, tézisként fogalmazom meg a következőt:

5. tézis: A szabadalmi licenciaszerződésekben a jogszavatosság esetében indokolt kötelezettségek a következők a) objektív és kógens szavatosság arra, hogy a licenciadó az oltalom fenntartásához szükséges intézkedéseket megteszi, tehát befizeti a fenntartási díjat vagy tartózkodik az oltalomról való lemondásról; hogy harmadik személynek nincs előhasználati, továbbhasználati joga és kényszerengedélye a szabadalom tárgyára; kizárólagos licencia esetén szavatosság arra, hogy más nem kapott és a jövőben nem kap a szabadalomra hasznosítási engedélyt; szavatosság arra, hogy a szerződéskötéskor a szabadalom nem függő szabadalom; b) főszabály szerint kizárt, de diszpozitív és vétkességtől függő szavatosság arra nézve, hogy a licenciaszerződés alapját képező szabadalom fennáll-e mind a szerződéskötés időpontjában, mind a szerződés egész hatálya alatt; és a szabadalmi bejelentés fázisában szavatosság arra nézve, hogy a licenciadó jogerősen szabadalmat kap. A jogszavatosság következményei tekintetében indokolt lenne feléleszteni a szabadalmi jogunk által korábban már alkalmazott szabályt, hogy a hasznosító a fizetett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett.

A fenti javaslatok értelmében elképzelhetőnek tartanék egy olyan jogszabályi megoldást, amely szerint kógens szabályként szavatol a szabadalmas azért, hogy a találmány a szabadalmi leírásban ismertetett módon, műszakilag megvalósítható, egyebekben diszpozitív szabályként, a hasznosítási szerződés csak kifejezett kikötés esetén eredményez szavatosságot a szabadalmi leírásban nem ismertetett műszaki megvalósíthatóságért. A jogszavatosság tartalmát illetően az Szt. 28. § (1) bekezdése szerinti, hatályos szöveg helyett azt a megoldást tartanám indokoltnak, hogy a szabadalmas csak kifejezett kikötés esetén szavatol a szerződés egész tartama alatt azért, hogy harmadik személynek nincs a szabadalomra vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza. A kellék- és jogszavatosság

jogkövetkezményeinél pedig egyaránt elképzelhetőnek tartom annak beiktatását, hogy felmondás esetén a licenciavevő a fizetett licenciadíjnak azt a részét visszakövetelheti, amelyet a találmány hasznosításából származó hasznos eredmény nem fedezett. Másik megoldás – *Vida Sándor* gondolata után – a kötbér mint szankció alkalmazásának kikötése. A jelenlegi szabályok módosítása azonban mégiscsak másodlagos megoldás lehetne a disszertációban kifejtett alternatív megoldások mellett: ezek megfelelő tartalmú modellszerződések, vagy – *Csécsy György* gondolata után – maguk az egyetemi szellemi tulajdon-kezelési szabályzatok. Mindezek arra készíthetik a szerződő feleket, hogy figyelmet szenteljenek a szavatossági kérdéseknek, ami mind licenciadói, mind licenciavevői oldalon egyértelműen előnyös, biztonságos megoldást jelentene, és záloga lehetne a felek hosszú távú, zökkenőmentes együttműködésének.

Irodalomjegyzék

A

- AGRAWAL–HENDERSON 2002 = AGRAWAL, A. – HENDERSON, R.: Putting patents in context: exploring knowledge transfer from MIT. *Management Science*. 48 (1), 2002. 44-60. p.
- ARGYRES–LEIBESKIND 1998 = ARGYRES, N. S. – LEIBESKIND, J. P.: Privatizing the intellectual commons: universities and the commercialization of biotechnology. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 35, 1998. 427-454. p.

B

- BACHER 2001 = BACHER VILMOS: A feltalálói jogok védelmében. *Gazdaság és Jog*. július. 6. szám, 2001. 3-8. p.
- BAILEY 2006 = BAILEY, C. W., JR.: What Is Open Access? In: *Open Access: Key Strategic, Technical and Economic Aspects*. (Ed.: Jacobs, N.). Chandos Publishing. Oxford, 2006.
- BAJMÓCY 2005 = BAJMÓCY ZOLTÁN: „Vállalkozó egyetem” vállalkozásfejlesztési szemszögből. In: *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2005. JATEPress. Szeged, 2005. 312-327. p.
- BARDEHLE 1991 = BARDEHLE, H.: Der WIPO-Harmonisierungsvertrag und die Neuheitsschonfrist. *Mitteilungen der deutschen Patentanwälte*. 82., 1991. 146-150. p.
- BARDEHLE 2004 = BARDEHLE, H.: Ist die Neuheitsschonfrist endlich in Sicht? *Mitteilungen der deutschen Patentanwälte*. 95., 2004. 289-291. p.
- BEIER – MOUFANG 1989 = BEIER, F. – MOUFANG, R.: Verbesserungserfindungen und Zusatzpatente im Prioritätsrecht der Pariser Verbandsübereinkunft. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International*. Heft 12, 1989. 869-877. p.
- BHAKUNI 2006 = BHAKUNI, N.: From Conception To Commercialization – University Technology Transfer Practices In The United States. *les Nouvelles*. június, 2006. 62-64. p.
- BÍRÓ 1998 = BÍRÓ GYÖRGY: A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai. Novotni Kiadó. Miskolc, 1998.
- BLACK’S LAW DICTIONARY 2005 = ED.: BRYAN – GARNER – THOMPSON: *Black’s Law Dictionary*. Abridged Eighth Edition. West Publishing, 2005.

BLACKSTONE, 1988 = W. Blackstone, Commentaries on the Laws of England II, 1766, 26,8;
L. Zemer, The Idea of Authorship in Copyright, Aldershot 1988, 123. sk.

BLUMENRODER 1993 = BLUMENRODER: Liability of Licensors in Germany. Les Nouvelles.
june, 1993. 61-66. p.

BLUMENTHAL–CAMPBELL–ANDERSON–CAUSINO–LOUIS 1996 = BLUMENTHAL, D. –
CAMPBELL, E. – ANDERSON, M. – CAUSINO, N. – LOUIS, K.: Withholding research results
in academic lifescience: evidence from a national survey of faculty. Journal of The
American Medical Association. 277 (15), 1996. 1224-1228. p.

BLUMENTHAL–CAUSINO–CAMPBELL–SEASHORE 1996 = BLUMENTHAL, D. – CAUSINO, N. –
CAMPBELL, E. – SEASHORE, K.: Relationships between academic institutions and industry
in the life sciences-an industry survey. The New England Journal of Medicine. 334 (6),
1996. 368-373. p.

BOBROVSZKY 1975 = BOBROVSZKY JENŐ: A tudományos felfedezések jogi oltalma
fejlődésének fő vonásai. Szabadalmi közlöny és védjegyértesítő. 1. szám, 1975. 7-12. p.

BOBROVSZKY 1989 = BOBROVSZKY JENŐ: Az újításokra és a szolgálati találmányokra
vonatkozó jogi szabályozás továbbfejlesztése. Szabadalmi közlöny és védjegyértesítő.
Melléklet. 9. szám, 1989. 3-6. p.

BOBROVSZKY 1991 = BOBROVSZKY JENŐ: Az iparjogvédelem funkciói a piacgazdasági
innovációs folyamatokban és helye az innovációs stratégiákban. Iparjogvédelmi szemle.
3. szám, 1991. 3-22. p.

BOBROVSZKY 1995 = BOBROVSZKY JENŐ: Iparjogvédelem és csúcstechnika. Országos
Találmányi Hivatal. Budapest, 1995.

BUENSTORF 2009 = BUENSTORF, G.: Is commercialization good or bad for science?
Individual-level evidence from the Max Planck Society. Research Policy. 38, 2009. 281-
292. p.

C

CAMPBELL–CLARRIDGE–GOKHALE–BIRENBAUM–HILGARTNER–HOLTZMAN–BLUMENTHAL
2002 = CAMPBELL, E. G. – CLARRIDGE, B. R. – GOKHALE, M. – BIRENBAUM, L. –
HILGARTNER, S. – HOLTZMAN, N. A. – BLUMENTHAL, D.: Data withholding in academic
genetics. Journal of The American Medical Association. 287 (4), 2002. 473-480. p.

CHANDLER 1990 = CHANDLER, A. D.: Scale and Scope. Belknap Press. Cambridge, 1990.

- CHARDONNENS 2006 = CHARDONNENS, F.: University Technology Transfer Practices In Switzerland. les Nouvelles. június, 2006. 59-61. p.
- CHESBROUGH 2003 = CHESBROUGH, H.: Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Harvard Business School Press. Boston, 2003.
- CHESBROUGH–VANHAVERBEKE–WEST 2006 = CHESBROUGH, H. – VANHAVERBEKE, W. – WEST, J.: Open Innovation: Researching a New Paradigm. Oxford University Press, 2006.
- COHEN–NELSON–WALSH 2002 = COHEN, W. M. – NELSON, R. R. – WALSH, J. P.: Links and impacts: the influence of public research on industrial R&D. Management Science. 48 (1), 2002. 1-23. p.
- CONANT 2002 = CONANT, J.: Tuxedo Park. Simon & Schuster. New York, 2002.
- CZYCHOWSKI–LANGFINGER 2010 = CZYCHOWSKI, C. – LANGFINGER, K. D.: German Law On Employees' Inventions Regarding University Employees. les Nouvelles. december, 2010. 221-226. p.

Cs

- CSÉCSY 1998 = CSÉCSY GYÖRGY: A know-how definiálásának problémái. Magyar Jog. 12. szám, 1998. 740-743. p.
- CSÉCSY 2002 = CSÉCSY GYÖRGY: A szellemi alkotások joga. Novotni Kiadó Miskolc. 2002. 9-10. p.
- CSÉCSY 2004 = CSÉCSY GYÖRGY: A know-how szerződések minősítéséről. Gazdaság és jog. 2. szám, 2004. 11-14. p.

D

- DASGUPTA–DAVID 1994 = DASGUPTA, P. – DAVID, P. A.: Toward a new economics of science. Research Policy. 23, 1994. 487-521. p.
- DAVID 1998 = DAVID, P. A.: Common agency contracting and the emergence of "open science" institutions. The American Economic Review. 88 (2), 1998. 15-21. p.
- DAVID–HALL–TOOLE 2000 = DAVID, P. A. – HALL, B. H. – TOOLE, A. A.: Is public R&D a complement or substitute for private R&D? A review of the econometric evidence. Research Policy. 29, 2000. 497-529. p.

DAVID–MOWERY–STEINMUELLER 1992 = DAVID, P. – MOWERY, D. C. – STEINMUELLER, W. E.: Analysing the economic payoffs from basic research. Economics of Innovation and New Technology. 2, 1992. 73-90. p.

DEUTSCH, 1894 = Magyar jogászegyleti Értekezések 101. XI. kötet. 1. füzet; Dr. Deutsch Izidor: A szabadalomból folyó jogviszonyok; Budapest, 1894, 9-10. p.

E

ELDERING–BLASKO–BROWN 1997 = ELDERING, C. – BLASKO, J. – BROWN, A.: Comparative Analysis of Provisional Patent Application Under U.S. and U.K. Law. Journal of the Patent and Trademark Office Society, 1997. 791-818. p.

ELLIS 1997 = J. Ellis, Copyright, Urheberrecht und ihre Harmonisierung in der Europäischen Gemeinschaft, Berlin 1997, 50. sk., 68. sk.

EMMERICH 2003 = EMMERICH, V.: BGB-Schuldrecht – Besonderer Teil. 10.. völlig neubearbeitete Auflage. C.F. Müller Verlag. Heidelberg, 2003.

F

FABRIZIO–MININ 2008 = FABRIZIO, K. R. – MININ, A. D.: Commercializing the laboratory: Faculty patenting and the open science environment. Research Policy. 37, 2008. 914-931. p.

FALUDI 2002 = FALUDI GÁBOR: Az internetes lehívásra hozzáférhetővé tétel közös jogkezelés útján történő engedélyezésének egyes gyakorlati kérdései. Védjegyvilág. 2. szám, 2002. 1-11. p.

FALUDI 2003a = FALUDI GÁBOR: Szerzői jog, iparjogvédelem és a Ptk. koncepciója : I. rész. Polgári jogi kodifikáció. 2. szám, 2003. 3-14. p.

FALUDI 2003b = FALUDI GÁBOR: Szerzői jog, iparjogvédelem és a Ptk. koncepciója : II. rész. Polgári jogi kodifikáció. 3. szám, 2003. 3-14. p.

FALUDI 2004 = FALUDI GÁBOR: A szerzői jogi szabad felhasználás egyes szabályai az európai csatlakozás után. Védjegyvilág. 1-2. szám, 2004. 57-66. p.

FALUDI 2005 = FALUDI GÁBOR: A szoftver szerzői jogi szabályozása. Infokommunikáció és jog. 7. szám (Melléklet), 2005. 2-5. p.

FALUDI 2006 = FALUDI GÁBOR: A creative commons felhasználási engedély (CC-licenc) egyes jogi sajátosságai. In: Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről : 2006. (szerk.:

Penyigey Krisztina – Sümeghy Pálné – Kiss Marietta). Magyar Szabadalmi Hivatal. Budapest, 2006. 136-145. p.

FALUDI 2008 = FALUDI GÁBOR: A licencia szerződés. Polgári jogi kodifikáció. 2. szám, 2008. 12-23. p.

FALUDI 2010 = FALUDI GÁBOR: A licencia szerződés fogalma a joghatósági rendelet szemszögéből (a Falco döntés megjegyzésekkel). Európai jog. 2. szám, 2010. 29-37. p.

FALUS–OLLÉ 2008 = FALUS IVÁN – OLLÉ JÁNOS: Az empirikus kutatások gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2008.

FICSOR 2000 = FICSOR MIHÁLY (szerk.): Jelentés a szolgálati és alkalmazotti találmányokra vonatkozó szabályozás felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport tevékenységéről és következtetéseiről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. december, 2000. 1-6. p.

FICSOR 2007 = FICSOR MIHÁLY: A Magyar Szabadalmi Hivatal észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetének a „licencia szerződésre” vonatkozó fejezetére. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2. (112.) évfolyam. 2. szám, 2007.

FIECHTE 1793 = Joh. Gottlieb Fichte: Beweis der Unrechtmäßigkeit des Büchernachdrucks. Ein Räsonnement und eine Parabel, in: Berlinische Monatsschrift 21, 1793, 443. sk. (= Nd. UFITA 106, 1987, 158. p.).

G

GALAMA 2000 = GALAMA, J. E. M.: Expert Opinion on the Case For and Against the Introduction of a Grace Period in the European Patent Law. April 30, 2000. URL: <http://www.epo.org/about-us/press/releases/archive/2000/25072000.html>

GAZDA 1973 = GAZDA ISTVÁN: Műszaki garanciák a licencia és a know-how-szerződésekben. Proceedings of the Hungarian Group of AIPPI. 3. szám, 1973. 35-40. p.

GAZDA 1993 = GAZDA ISTVÁN: A technológiatranszfer. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1993.

GODDAR–MOHNKOPF 2008 = GODDAR, H. – MOHNKOPF, H.: Agreements on Research Cooperation Between Industry and University In Germany – Revised „Berlin Contract”. les Nouvelles. június, 2008. 142-143. p.

GODDAR–MOHNKOPF–CZYCHOWSKI 2009 = GODDAR, H. – MOHNKOPF, H. – CZYCHOWSKI, C.: Industry/University Cooperation In Germany: Model R&D Cooperative Agreements. les Nouvelles. március, 2009. 21-23. p.

GOEBEL 1989 = GOEBEL, F. P.: Der Schutz der Weiterentwicklung einer bereits zum Schutz angemeldeten Erfindung. Mitteilungen der deutschen Patentanwälte. 80., 1989. 185-190. p.

GOLDSCHIEDER–JAROSZ–MULHERN 2002 = GOLDSCHIEDER, R. – JAROSZ, J. – MULHERN, C.: Use of the 25 Per Cent Rule in Valuing IP. les Nouvelles. december, 2002. 123. p.

GOLDSTEIN 2008 = GOLDSTEIN, P.: International Intellectual Property Law – Cases and Materials. Second Edition. Foundation Press, 2008.

GÖTTING 1999 = GÖTTING, H.: Die Neuheitsschonfrist im Patentrecht. Mitteilungen der deutschen Patentanwälte. 90., 1999. 81-86. p.

Gy

GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH 2004 = GYERTYÁNFY PÉTER – FALUDI GÁBOR – KABAI ESZTER – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten - a magyar jogi védelem (1. rész). Magyar Jog. 51. évfolyam. 12. szám, 2004. 705-715. p.

GYERTYÁNFY–FALUDI–KABAI–SZINGER–TÓTH 2005 = GYERTYÁNFY PÉTER – FALUDI GÁBOR – KABAI ESZTER – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten - a magyar jogi védelem (2. rész). Magyar Jog. 52. évfolyam. 3. szám, 2005. 129-141. p.

H

HAEDICKE 2003 = HAEDICKE, M.: Rechtskauf und Rechtsmängelhaftung. Jus Privatum 77. Mohr Siebeck. Tübingen, 2003.

HARMATHY 2005 = HARMATHY ATTILA: A személyhez fűződő jogok egyes kérdéseiről. In: Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére. ELTE ÁJK – Gondolat Kiadó. Budapest, 2005. 71-90. p.

HARNAD 2003 = HARNAD, S.: RE: Free Access vs. Open Access. SPARC-IR, 15 December 2003.

HENDERSON–JAFFE–TRAJTENBERG 1998a = HENDERSON, R. – JAFFE, A. – TRAJTENBERG, M.: Universities as a source of commercial technology: a detailed analysis of university patenting, 1965-1988. Review of Economics and Statistics. 80 (1), 1998. 119-127. p.

HENDERSON–JAFÉ–TRAJTENBERG 1998b = HENDERSON, R. – JAFÉ, A. – TRAJTENBERG, M.: University patenting amid changing incentives for commercialization. In: Creation and Transfer of Knowledge (Ed.: Navaretti). Institutions and Incentives, 1998. 89-116. p.

HUSZÁR 2000 = HUSZÁR ENIKŐ: A pótszabadalomtól a belső elsőbbségig. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 105. évfolyam 6. szám. december, 2000. URL: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200012/huszar.htm>

I

INTES–ROUAH 2006 = INTES, D. – ROUAH, E.: University-Industry Collaboration In France. les Nouvelles. június, 2006. 85-89. p.

J

JAGER 2005 = JAGER, M. F.: Licensing Law Handbook. 2005-2006 Edition. Thompson-West Publishing, 2005.

JENSEN–THURSBY 2001 = JENSEN, R. – THURSBY, M.: Proofs and prototypes for sale: the licensing of university inventions. American Economic Review. 91, 2001. 240-259. p.

K

KOHLER, 1907 = Josef Kohler, Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht, Stuttgart 1907, 2-6. p.

KSH 2009a = KSH: Kutatás és fejlesztés, 2008. Központi Statisztikai Hivatal, 2009. URL: www.ksh.hu (2010. május 20.)

KSH 2009b = KSH: 2007. évi Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2009.

KSH 2009c = KSH: Magyarország, 2008. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2009.

L

LANTOS 1995 = LANTOS MIHÁLY: Belső elsőbbség – határidők. Iparjogvédelmi Szemle, a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő melléklete. 100. évfolyam. június, 1995. 22-24. p.

LONTAI 1974 = LONTAI ENDRE: Szavatosság és felelősség a licencszerződésekben. Állam és jogtudomány. 17. évf. 3. sz., 1974.

LONTAI 1978 = LONTAI ENDRE: A licenciaszerződések alapvető kérdései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1978.

M

MALZER 1971 = MALZER, E.: Zur Haftung für vertragsmäßige Brauchbarkeit und zugesicherte Eigenschaften der Erfindung bei der Übertragung von Rechten aus dem Patentgesetz. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. 3, 1971.

MANSFIELD 1991 = MANSFIELD, E.: Academic research and industrial innovation. Research Policy. 20, 1991. 1-12. p.

MANSFIELD 1995 = MANSFIELD, E.: Academic research underlying industrial innovations: sources, characteristics, and financing. The Review of Economics and Statistics. 77, 1995. 55-65. p.

MANSFIELD 1998 = MANSFIELD, E.: Academic research and industrial innovation: an update of empirical findings. Research Policy. 26, 1998. 773-776. p.

MERGES–MENELL–LEMLEY 2003 = MERGES, R. P. – MENELL, P. S. – LEMLEY, M. A.: Intellectual Property in the New Technological Age. Aspen Publishers. New York, 2003.

MEZEI 2008 = MEZEI PÉTER: Mitől fair a fair? – Szerzői művek felhasználása a fair use teszt fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 3. (113.) évfolyam. 6. szám, 2008.

MOLNÁR 2007 = MOLNÁR ISTVÁN: Iparjogvédelmi intézményeink fejlődése (1895-1995). (Szabadalmazhatóság, szolgálati találmány, a fejlesztések oltalma és a licencia). Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum. VII. kötet, 2007. 211-243. p.

MOLNÁR 2008 = MOLNÁR ISTVÁN: Szellemi tulajdon menedzsment és technológia-transzfer. InnovAID Innovációs és Gazdasági Tanácsadó Kft. Kecskemét, 2008.

MOLNÁR–BUZÁS–VEIDNER 2010 = MOLNÁR ISTVÁN – BUZÁS NORBERT – VEIDNER MARCELL: Szellemijajdon-kezelés a közfinanszírozású kutatóhelyeken, összehasonlító elemzés és gyakorlati javaslatok. Magyar Szabadalmi Hivatal. Budapest, 2010.

MOLNÁR–HEFFNER–NÉMETH 2006 = MOLNÁR ISTVÁN – HEFFNER PÉTER – NÉMETH GÁBOR: A magyarországi innovációs rendszer jogi alapjai és legfontosabb intézményei. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. október, 2006. 5-28. p.

MOLNÁR – JAKAB 2008 = Molnár Imre – Jakab Éva, Római jog, Szeged, 2008, 171 p.

MOLNÁR–MEZEI 2010 = MOLNÁR ISTVÁN – MEZEI PÉTER: Szavatosság és termékfelelősség a licencszerződésben az egyetem mint licenciadó szemszögéből. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. február, 2010. 19-54. p.

MOLNÁR–NÉMETH 2009 = MOLNÁR ISTVÁN – NÉMETH GÁBOR: Egyetemi szellemi tulajdonvédelem és ipari kapcsolatok a nyílt innovációs közegben: Open Access vagy monopoljogok? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. október, 2009. 5-26. p.

MOLNÁR–SZIGETHY 2010a = MOLNÁR ISTVÁN – SZIGETHY LÁSZLÓ: Tudásmenedzsment a Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség közreműködésével: a régióban képződött szellemi tulajdon gazdaságra gyakorolt hatásának bemutatása. In: Régió a hármashatár mentén (szerk.: Soós Edit – Fejes Zsuzsanna). Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politológiai Tanszék. Szeged, 2010. 26-39. p.

MOLNÁR–SZIGETHY 2010b = MOLNÁR ISTVÁN – SZIGETHY LÁSZLÓ: A közfinanszírozású kutatóhelyeken képződött szellemi tulajdon gazdasági potenciáljának és a regionális innovációs rendszerre gyakorolt hatásának vizsgálata. Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség Közhasznú Egyesület–TITANIUM Szolgáltató és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság. Szeged, 2010.

N

NARIN–HAMILTON–OLIVESTRO 1997 = NARIN, E. – HAMILTON, K. S. – OLIVESTRO, D.: The increasing linkage between U.S. technology and public science. Research Policy. 26, 1997. 317-330. p.

NELSON 1959 = NELSON, R. R.: The Simple Economics of Basic Scientific Research. J. Political Economy. 67, 1959. 297-306. p.

NELSON–WINTER 1982 = NELSON, R. R. – WINTER, S. G.: An Evolutionary Model of Economic Change. Harvard University Press. Cambridge, 1982.

NKTH–MSZH 2005 = NKTH – MSZH: Útmutató szellemi tulajdon-kezelési szabályzat kidolgozásához. Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal – Magyar Szabadalmi Hivatal. Budapest, 2005.

O

OECD–EUROSTAT 2005 = OECD – EUROSTAT 2005: Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. OECD Publishing. Párizs, 2005.

P

PAGENBERG–BEIER 2008 = PAGENBERG, J. – BEIER, D.: Lizenzverträge / License Agreements.

6. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Carl Heymanns Verlag, 2008.

PETERS 1982 = PETERS, J.: Limiting Licensor's Liability. Les Nouvelles. march, 1982.

PETHŐ 1998 = PETHŐ ÁRPÁD: „Rekombináns eritropoietin - avagy gondolatok egy világméretű szabadalmi pereskedés néhány összecsapása kapcsán”. Iparjogvédelmi Szemle. 103. évfolyam. október, 1998, elektronikus publikáció: <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/199810/peto.html>.

PFAFF – OSTERRIETH 2004 = DIETER, P. – CHRISTIAN, O: Lizenzverträge – Formularkommentar. Verlag C.H. Beck. München, 2004.

POLLACK 1993 = POLLACK, J.: Continuation/divisional practice in the US. Patent World. november, 1993. 21-22. p.

Q

QUILLEN–WEBSTER 2009 = QUILLEN, C. D. – WEBSTER, O. H.: Continuing Patent Applications and Performance of the U.S. Patent and Trademark Office – One More Time. Federal Circuit Bar Journal, 2009. 379-404. p.

R

RIVETTE–KLINE 2000 = RIVETTE, K. – KLINE, D.: Rembrandts in the Attic: Unlocking the Hidden Value of Patents. Harvard Business School Press. Cambridge, 2000.

RUDY 2007 = RUDY, A. ET AL.: Universities in the Age of Corporate Science. Temple University Press. Philadelphia, 2007.

S

SCHECHTER–THOMAS 2003 = SCHECHTER, R. E. – THOMAS, J. R.: Intellectual Property – The Laws of Copyrights, Patents and Trademarks. Thomson - West Publishing. St. Paul, 2003.

SCHUMPETER 1934 = SCHUMPETER, J. A.: The Theory of Economic Development. Harvard University Press. Cambridge, 1934.

SIEGEL–WALDMAN–LINK 1999 = SIEGEL, D. S. – WALDMAN, D. – LINK, A.: Assessing the impact of organizational practices on the productivity of university technology transfer offices: an exploratory study. Research Policy. 32, 1999. 27-48. p.

- STALLBERG 2007 = STALLBERG, C. G.: The legal status of academic employees' inventions in Britain and Germany in its consequences for R&D agreements. IP Quarterly. No. 4., 2007. 489-530. p.
- STAPLETON 2000 = STAPLETON, J.: Restatement (Third) of Torts: Products Liability, and Anglo-Australian Perspective. Washburn Law Journal, 2000.
- STRAUDER 1982 = STRAUDER, D.: Zivilrechtliche Probleme des Patentlizenzvertrages. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. 5, 1982.
- STRAUS 2000 = STRAUS, J.: Expert Opinion on the Introduction of a Grace Period in the European Patent Law May 8, 2000. URL: <http://www.epo.org/about-us/press/releases/archive/2000/25072000.html>
- SUBER 2004 = SUBER, P.: Open Access Overview: Focusing on Open Access to Peer-Reviewed Research Articles and Their Preprints, 2004. URL: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>
- SZLADITS1941 = SZLADITS KÁROLY (főszerk.): *Magyar magánjog*. 1. kötet (Általános rész. Személyi jog). 3. kötet (Kötelmi jog) Grill Kiadó, Budapest, 1941. 705. p; 462-468. p.

T

- TEECE 1986 = TEECE, D.: Profiting from technological innovation: implications for integration, collaboration, licensing and public policy. Research Policy. 15, 1986. 285-305. p.
- TETZNER 1974 = TETZNER, V.: Die personelle Voraussetzung der Neuheitsschonfrist. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Heft 3., 1974. 121-129. p.
- TISSOT 2000 = TISSOT, N.: Contrat de licence – responsabilités et garanties. Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht. Zürich. 6.sz., 2000. 473-486. p.

V

- VÉKÁS 1974 = VÉKÁS LAJOS: A tudományos alkotás szerzői jogi védelmének problémái a növekvő információs áradat feltételei között. Magyar jog és külföldi jogi szemle. 9. szám, 1974. 558-559. p.
- VIDA 1979a = VIDA SÁNDOR: Megtévesztés a védjegylicencia segítségével. Külgazdaság. 12. szám, 1979. 1-12. p.

VIDA 1979b = VIDA SÁNDOR: Utal-e a védjegy a vállalatra? Jogtudományi Közlöny. 2. szám, 1979. 109-117. p.

VIDA 1981 = VIDA SÁNDOR: A fogyasztóvédelem fejlesztése az iparjogvédelem eszközeivel. Újítók Lapja. 19. szám, 1981. 5-7. p.

VIDA 1993 = VIDA SÁNDOR: Jogsavatosság a nemzetközi adásvételnél: harmadik személy szabadalmába, védjegyébe ütköző áru szállítása. Külgazdaság. Jogi melléklet. 3. szám, 1993. 33-43. p.

VIDA 1994a = VIDA SÁNDOR: Védjegylicencia és franchise szerződés. Védjegyvilág. 3. szám, 1994. 26-29. p.

VIDA 1994b = VIDA SÁNDOR: Szabadalmi licenciaszerződés a francia jogban. Iparjogvédelmi szemle. 3. szám, 1994. 22-24. p.

VON HIPPEL 1988 = VON HIPPEL, E.: The Sources of Innovation. Oxford University Press. New York, 1988.

W

WERNER–GODDAR 2009 = WERNER, M. – GODDAR, H.: Technology Transfer Between Academy And Industry – A Comparison Of The Situation In Germany And United Kingdom. les Nouvelles. szeptember, 2009. 198-204. p.

WHITE–SUMMERS 2000 = WHITE, J. J. – SUMMERS R. S.: Uniform Commercial Code. Fifth Edition. West Group. St. Paul, 2000. 341-465. p.

WINDSCHEID 1900 = B. Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts I, Berlin, 1900, 603 p.

Z

ZAHN 1980 = ZAHN, R. G.: Zusatzpatent nach neuem Recht. Mitteilungen der deutschen Patentanwälte. 71., 1980. 153-154. p.